

2017

Latvijas Stabilitātes programma 2017.-2020.gadam

RĪGA, 2017

LATVIJAS REPUBLIKAS
FINANŠU MINISTRIJA

SATURS

1. Vispārējās ekonomiskās politikas vadlīnijas un mērķi	4
2. Ekonomiskā situācija	6
2.1. Ārējā ekonomiskā vide	6
2.2. Pašreizējā ekonomiskā situācija.....	9
2.3. Makroekonomiskās attīstības scenārijs.....	15
3. Vispārējās valdības budžeta bilance un parāds.....	21
3.1. Pašreizējā fiskālā situācija	21
3.2. Fiskālās politikas stratēģija un vidēja termiņa mērķis	22
3.2.1. Strukturālās bilances mērķa noteikšana	23
3.2.2. Ticamības tests un argumentēto lēmumu procedūra	28
3.2.3. Vispārējie fiskālās politikas mērķi un prioritārie attīstības virzieni 2017.-2019. periodam - paveiktais pēc iepriekšējas Stabilitātes programmas	29
3.2.4. Nodokļu pamatnostādnes 2017. – 2021.gadam.....	36
3.2.5. Fiskāli nozīmīgākās strukturālās reformas Regulas Nr. 1175/2011 izpratnē.....	48
3.2.5.1. Pensiju sistēmas reforma	48
3.2.5.2. Veselības sistēmas reforma	49
3.3. Fiskālās attīstības scenārijs	62
3.4. Valdības parāda vidēja termiņa attīstības tendences.....	67
4. Jutīguma analīze un salīdzinājums	71
4.1. Makroekonomiskā scenārija riski	71
4.2. Jutīguma analīze	72
4.1.1. Optimistiskais scenārijs.....	72
4.1.2. Pesimistiskais scenārijs	73
5. Vispārējās valdības budžeta bilances un parāda prognožu salīdzinājums ar Latvijas Stabilitātes programmu 2016.-2019.gadam	76
6. Valsts finanšu kvalitāte	77
6.1. Valsts budžeta līdzekļu efektivitāte un izlietojuma kontrole.....	77
6.2. Ieņēmumu struktūras un sistēmas efektivitāte	79
7. Publisko finanšu ilgtspēja	96
7.1. Publisko finanšu ilgtermiņa attīstības scenārijs	96
7.2. Valsts sniegtie galvojumi.....	101
8. Valsts finanšu institucionālās iezīmes	102
8.1. Valsts budžeta noteikumu ieviešana un citas institucionālās attīstības attiecībā uz valsts finansēm	102
8.2. Vidēja termiņa budžeta plānošana	102
8.3. Budžeta procedūras, t.sk. valsts finanšu statistikas pārvalde.....	103
8.3.1. Budžeta procedūras	103
8.3.2. Valsts finanšu statistikas pārvaldība.....	105
Pielikumi.....	107

Saīsinājumu apzīmējumi

ASV	Amerikas Savienotās valstis
AWG	Ekonomikas politikas komitejas Sabiedrības novecošanās un valsts finanšu ilgtspējas darba grupa
ĀTI	Ārvalstu tiešās investīcijas
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
EK	Eiropas Komisija
EKS	Eiropas Kontu sistēma
ES	Eiropas Savienība
FM	Finanšu ministrija
FDL	Fiskālās disciplīnas likums
Ietvara likums	Vidēja termiņa budžeta ietvara likums
IIN	Iedzīvotāju ienākumu nodoklis
IKP	Iekšzemes kopprodukts
JPI	Jaunās politikas iniciatīvas
LPS	Latvijas Pašvaldību savienība
LBFV	Likums par budžetu un finanšu vadību
MK	Ministru kabinets
NAP 2020	Nacionālās attīstības plāns 2014.-2020.gadam
NRP	Latvijas nacionālā reformu programma „Eiropa 2020” stratēģijas īstenošanai
NVS	Nacionālo Valstu Sadraudzība
OECD	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija
PCI	Patēriņa cenu indekss
PVN	Pievienotās vērtības nodoklis
Protokola projekts	MK un LPS domstarpību un vienošanās protokola projekts
PZDG	Potenciāli zaudētie dzīves gadi
Regula Nr. 1175/2011	Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) Nr. 1175/2011 (2011. gada 16. novembris), ar ko groza Padomes Regulu (EK) Nr. 1466/97 par budžeta stāvokļa uzraudzības un ekonomikas politikas uzraudzības un koordinācijas stiprināšanu
UIN	Uzņēmumu ieņēmumu nodoklis
SIP	Stabilitātes un izaugsmes pakts
SVF	Starptautiskais valūtas fonds
VID	Valsts ieņēmumu dienests
VK	Valsts kase
VTM	Vidēja termiņa budžeta bilances mērķis strukturālā izteiksmē
VHC	Vīruss hepatīts C
VTM SIP	Vidēja termiņa budžeta bilances mērķis SIP izpratnē
VSIOI	Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas
EK komunikācija	Eiropas Komisijas 2015.gada 13.janvāra komunikācija Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Centrālajai bankai, Ekonomikas un sociālo lietu komitejai, Reģionu komitejai un Eiropas Investīciju bankai par Stabilitātes un izaugsmes pakta regulējumā esošās elastības vislabāko izmantošanu (COM(2015) 12)

1. VISPĀRĒJĀS EKONOMISKĀS POLITIKAS VADLĪNIJAS UN MĒRĶI

Latvijas Stabilitātes programma ir vidēja termiņa politikas dokuments, kas raksturo Latvijas fiskālo politiku 2017.-2020.gadam un ir sagatavots, vadoties pēc SIP ieviešanas nosacījumiem un vadlīnijām, un tiek sagatavota saskaņā ar Padomes 1997.gada 7.jūlija Regulas (EK) Nr. 1466/97 par budžeta stāvokļa uzraudzības un ekonomikas politikas uzraudzības un koordinācijas stiprināšanu prasībām. LBFV 28.pants nosaka, ka MK līdz kārtējā gada 15.aprīlim iesniedz Saeimai Latvijas Stabilitātes programmu.

Šī Stabilitātes programma ir sagatavota plānotās nodokļu reformas zīmē. Lai arī Latvijas ekonomiskā konverģence ir viena no straujākajām ES, tomēr tās ātrums ir nepietiekams, lai saprātīgā laikā sasniegtu ES vidējo ekonomiskās attīstības līmeni. Nepieciešams ekonomiskais izrāviens. To paredz NAP 2020 un pašreizējā Latvijas valdība kā prioritāti ir izvirzījusi tādas ekonomiskās politikas īstenošanu, kas palielinās Latvijas potenciālā IKP pieaugumu no 3% uz 5%. Ekonomikas dzinējspēks ir uzņēmumi un tāpēc finanšu ministre Latvijas fiskālo politiku veido ciešā sadarbībā ar uzņēmēju organizācijām, ieklausoties šo sociālo partneru viedoklī par šķēršļiem godīgā uzņēmējdarbībā. Nodokļu politika būtiski ietekmē uzņēmēju lēmumus. Nodokļu apjoms un struktūra var būtiski sekmēt, vai kavēt uzņēmēju lēmumus, tāpēc pareiza nodokļu kalibrācija ir būtisks instruments ekonomiskā izrāviena panākšanai. Nozīmīgas ēnu ekonomikas apstākļos ir ne tikai svarīgi efektīvi cīnīties ar ēnu ekonomikas dalībniekiem, bet mazināt šīs parādības nelabvēlīgos apstākļus uz godīgo uzņēmējdarbību. Papildu efekts no pareizas nodokļu sistēmas strukturēšanas ir mazāka nevienlīdzība strādājošo vidū, kā arī lielāki budžeta ieņēmumi vidējā termiņā.

Stabilitātes programmas sagatavošanas brīdī nodokļu reforma Latvijas valdībā vēl nav apstiprināta, un tāpēc šajā programmā sniegtais reformas apraksts ir tikai projekts, kādu Finanšu ministrija piedāvājusi 2017.gada 3.aprīlī. Līdz ar to gan plānotie pasākumi, gan fiskālās ietekmes var mainīties. Nodokļu reformu ir plānots izskatīt Latvijas valdībā aprīļa beigās. Pēc nodokļu reformas pieņemšanas tiks sagatavoti un iesniegti EK precizējumi Latvijas Stabilitātes programmā.

Plānotās nodokļu reformas galvenie pasākumi ietver nodokļu sloga pārvešanu no darbaspēka uz kapitālu, kā arī uzņēmēju konkurētspējas uzlabošanu, ieviešot 0% reinvestētās peļņas nodokli un sakārtojot mazās uzņēmējdarbības nodokļu režīmus. Nodokļu reforma paredz: a) IIN likmes vienādošanu ienākumiem no darba un ienākumiem no kapitāla - IIN pamatlīkmes samazināšanu darbaspēkam no 23% uz 20%, vienlaikus palielinot uz 20% IIN dividendēm un ienākumam no kapitāla un kapitāla pieauguma; b) UIN likmes palielināšanu no 15% uz 20%, vienlaicīgi nosakot 0% likmi reinvestētai peļņai; c) solidaritātes nodokļa atcelšanu, ieviešot otru līmeni sociālo iemaksu griestiem un ierobežojot īstermiņa sociālās izmaksas lielo algu saņēmējiem; d) minimālās mēneša darba algas palielināšanu par 13%; e) IIN neapliekamā minimuma būtisku palielināšanu, nosakot tā diferenciaciju un precīzāk to kalibrējot nevienlīdzības mazināšanai un nodokļu sloga samazināšanai mazāko algu saņēmējiem; f) neapliekamā minimuma pensionāriem paaugstināšanu par 28%; g) mikrouzņēmumu nodokļa un citas maza apjoma saimnieciskās darbības režīmu sakārtošanu; h) akcīzes un azartspēļu nodokļa likmju palielināšanu u.c. pasākumus. Pasākumu komplekss ir veidots tā, lai sabalansēti kāpinātu gan pieprasījuma, gan piedāvājuma pusi un nodrošinātu strukturālās izmaiņas, nevis pastiprinātu cikliskos efektus.

Ekonomisko izrāvienu nevar panākt ar pakāpeniskiem un nelieliem soļiem. Ekonomikas procesu ietekmē tās dalībnieku uzvedība – lēmums investēt Latvijā vai nē, paplašināt savu biznesu vai nē. Uzvedības maiņu var sagaidīt, ja politikas pasākuma impulss ir pietiekami liels. Tomēr lielam impulsam ir sava fiskālā cena – 2018.gadā 0,7% no IKP, turpmākajos divos gados attiecīgi 0,5% un 0,3%, un rodas dabisks jautājums, vai Latvija to var atļauties? Fiskālās prognozes rāda, ka 2017.gadā vispārējās valdības budžeta deficīts būs 0,8% no IKP, 2018.gadā pie nemainīgas politikas tas samazinātos līdz 0,3%, bet 2019. un 2020.gadā būtu pārpalikums

attiecīgi 0,3% un 0,8% no IKP. SIP fiskālās disciplīnas mērķi nosaka, ka Latvijas vispārējās valdības strukturālais deficīts 2018.gadā nedrīkst pārsniegt 1,7% no IKP, 2019. un 2020.gadā attiecīgi 1,5% un 1,0%. Latvijas Fiskālās disciplīnas padomes apstiprinātā bilances cikliskās komponentes 2018.gadā ir 0,1% no IKP un 0,3% no IKP 2019. un 2020.gadā, kas nozīmē, ka nominālais deficīts nedrīkst pārsniegt 2018.gadā 1,6% un 2019. un 2020.gadā 1,2% un 0,7%. Latvijas FDL 2020.gadā nosaka stingrāku prasību – 0,5% no IKP pieļaujamo deficītu. Līdz ar to fiskālā telpa 2018.gadā ir 1,3% no IKP, 2019. un 2020.gadā 1,5% un 1,3% no IKP. Stabilitātes programmas fiskālās attīstības scenārijs paredz, ka 1,3% fiskālā telpa tiks izmantota fiskālā nodrošinājuma rezervei 0,1% no IKP apmērā, 0,4% no IKP veselības reformai un 0,7% no IKP nodokļu reformai. Turpmākajos gados fiskālās telpas kapacitāte ļauj ne tikai turpināt reformas, bet arī rezervēt daļu no telpas JPI. Līdz ar to plānotā nodokļu reforma ir īstenojama esošajos fiskālajos apstākļos, tā ir vēlama tieši šajā periodā, lai nodrošinātu vēlamās izaugsmes apstākļus pēc 2020.gada, kad pastāv risks, ka ES finansējums valsts investīcijām varētu būt mazāks, kā pašlaik.

2. EKONOMISKĀ SITUĀCIJA

2.1. ĀRĒJĀ EKONOMISKĀ VIDE

Pasaules ekonomikas izaugsme 2016.gadā nerasniedza iepriekš prognozēto un bija zemākā kopš 2009.gada krīzes, veidojot 3,0%. Lēno izaugsmi, kas bija vēl nedaudz zemāka nekā 2015.gadā, noteica galvenokārt izaugsmes tempu bremzēšanās pasaules attīstītajās valstīs, kas bija vērojama gada pirmajā pusē, savukārt attīstības valstu izaugsme kopumā bija atbilstoša prognozēm.

Zemos izaugsmes tempus attīstītajās valstīs lielā mērā noteica situācija ASV, kur IKP pieaugums 2016.gadā saruka līdz 1,6%, salīdzinot ar iepriekšējā gadā sasniegtajiem 2,6%. Izaugsmes palēnināšanos ASV ietekmēja investīciju kritums, tajā skaitā zemo naftas cenu ietekmē mazinoties investīcijām naftas industrijā, valdības izdevumu samazinājums, kā arī neskaidrības par ASV prezidenta vēlēšanu rezultātu un bažas par izaugsmes tempu palēnināšanos lielajos attīstības valstu tirgos. Izaugsmes palēnināšanos pagājušajā gadā piedzīvoja vēl vairākas citas vadošās pasaules valstis, tajā skaitā Lielbritānija, kuru negatīvi ietekmēja politiskā neskaidrība saistībā ar balsojumu par valsts dalību ES, kā arī Japāna un Norvēģija.

Savukārt pasaules attīstības valstīs izaugsme kopumā 2016.gadā bija atbilstoša gaidītajam, tajā skaitā Ķīnas ekonomikas izaugsme, pateicoties valdības realizētajiem fiskālās stimulēšanas pasākumiem, izrādījās pat nedaudz straujāka par prognozēto, savukārt ekonomikas lejupslīde Krievijā, vājinoties naftas cenu kritumam, bija mazāka nekā gaidīts. Vairākās citās valstīs gan attīstība bija pretēja, tajā skaitā Indijā izaugsme nerasniedza prognozēto un Brazīlijas ekonomikas lejupslīde bija straujāka nekā tika gaidīts gada sākumā.

Kopumā pasaules attīstītajās valstīs izaugsme 2016.gadā palēninājās līdz 1,7%, salīdzinot ar 2,3% iepriekšējā gadā, un par 0,5 procentpunktiem atpalika no gada sākumā prognozētā līmeņa. Savukārt pasaules attīstīto valstu kopējā izaugsme 2016.gadā bija nedaudz straujāka nekā iepriekšējā gadā, sasniedzot 4,0%.

ES ekonomika 2016.gadā spēja uzrādīt samērā labu noturību pret ārējo un iekšējo negatīvo apstākļu ietekmi, un izaugsmes tempi, lai arī joprojām zemi, sasniedza 2016.gada sākumā prognozēto 1,9% līmeni. Arī *euro* zonas ekonomika palielinājās atbilstoši prognozētajam, sasniedzot 1,7% izaugsmi. Tomēr gan *euro* zonā, gan ES kopumā attīstības tempi bija nedaudz lēnāki nekā 2015.gadā, kad *euro* zonas un ES ekonomika bija palielinājusies attiecīgi par 2,2% un 2,0%. Starp izaugsmi veicinošajiem faktoriem ES bija zemās izejvielu, tajā skaitā energoresursu cenas, stimulējoša monetārā politika, zemais *euro* kurss, kā arī situācijas uzlabošanās darba tirgū un strukturālās reformas atsevišķās ES valstīs, kas ļāva pārvarēt tādus negatīvos faktorus kā politiskā nestabilitāte Lielbritānijas referenduma un ASV prezidenta vēlēšanu sakarā, bažas par izaugsmes tempu mazināšanos lielajos attīstības valstu tirgos, vājā pasaules tirdzniecība un teroristu uzbrukumi vairākās ES dalībvalstīs.

Galvenais izaugsmes nodrošinātājs ES joprojām bija privātais patēriņš, kamēr kā lielākā problēma saglabājās vājie investīciju rādītāji, radot bažas par ekonomikas izaugsmes potenciālu nākotnē. Investīciju atjaunošanās tempi *euro* zonā pēdējo gadu laikā ir bijuši vājāki nekā citās krīzes skartajās ekonomikās, un investīciju īpatsvars IKP *euro* zonā pašlaik vēl aizvien ir par 1,8 procentpunktiem zemāks nekā 2000.gadu sākumā.

2.1.tabula. Lielāko pasaules ekonomiku IKP pieauguma tempi un prognozes, % pret iepriekšējo gadu¹

	2015	2016	2017p	2018p	Salīdzinājumā ar EK 2016.gada ziemas prognozēm	
					2016	2017
Pasaule	3,1	3,0	3,4	3,6	-0,3	-0,1
Attīstītās valstis	2,3	1,7	2,0	2,0	-0,5	-0,2
Euro zona	2,0	1,7	1,6	1,8	0,0	-0,3
Vācija	1,7	1,9	1,6	1,8	+0,1	-0,2
Lielbritānija	2,2	2,0	1,5	1,2	-0,1	-0,6
ASV	2,6	1,6	2,3	2,2	-1,1	-0,3
Japāna	1,2	0,9	1,0	0,5	-0,2	+0,5
Attīstības valstis	3,9	4,0	4,5	4,8	0,0	+0,3
Ķīna	6,9	6,7	6,4	6,2	+0,2	+0,2
Krievija	-3,7	-0,6	0,8	1,1	+0,6	+0,5

Pēc pasaules ekonomiskās izaugsmes tempu sabremzēšanās 2015. un 2016.gadā, nākamajos divos gados atkal tiek prognozēta straujāka izaugsme, kas, pēc EK prognozēm, pasaulē kopā 2017.gadā sasniegs 3,4% un 2018.gadā – 3,6%. Spēcīgāks izaugsmes paātrinājums gaidāms attīstības valstīs, taču apsteidzošie indikatori, tajā skaitā uzņēmēju un patērētāju konfidences rādītāji un fondu tirgus indeksi liecina par izaugsmes tempu paātrināšanos arī *euro* zonas valstīs un ASV. Par straujākiem 2017.gadā sagaidāmajiem izaugsmes tempiem liecina jau 2016.gada otrajā pusē sasniegtie augstākie IKP pieauguma rādītāji. Prognozes par izaugsmes paātrināšanos tiek saistītas arī ar jau realizētajiem un prognozētajiem fiskālās stimulēšanas pasākumiem, tajā skaitā ASV un Ķīnā.

Galvenie negatīvie riski globālās ekonomikas izaugsmei pašlaik saistās ar pieaugošām protekcionisma tendencēm, kas var ierobežot pasaules tirdzniecību, atšķirīgām monetārās politikas stadijām vadošajās pasaules ekonomikās, kad ASV jau ir sācies procentu likmju paaugstināšanas cikls, bet *euro* zonā procentu likmes saglabājas rekordzemā līmenī, un šīs atšķirības var izraisīt augstāku svārstīgumu valūtu tirgū. Starp negatīvajiem riskiem ir arī pieaugoša ģeopolitiskā nestabilitāte, bruņotie konflikti Tuvo Austrumu reģionā un atsevišķās Āfrikas valstīs, pieaugoša migrācija, kā arī straujāka nekā prognozēts, Ķīnas ekonomiskās izaugsmes palēnināšanās. No pozitīvās puses, pasaules ekonomikas attīstību var veicināt spēcīgāki fiskālās stimulēšanas pasākumi ASV un Ķīnā, kā arī straujāks investīciju pieaugums, pieaugot pārliecībai par globālās ekonomikas straujāku izaugsmi.

ES un *euro* zonā izaugsmes tempi 2017.gadā saglabāsies stabili, un pēc EK prognozēm, būs attiecīgi 1,8% un 1,6%. Atsākoties straujākam cenu pieaugumam, privātā patēriņa pieauguma temps kļūs nedaudz lēnāks, taču to turpinās uzturēt augošā nodarbinātība. Investīciju pieaugums būs mērens, ko veicinās pieaugošā ekonomiskā aktivitāte pasaulē, pašreizējais augstais ražošanas jaudu izmantošanas līmenis, kā arī zemās procentu likmes un Eiropas investīciju plāns. Starp kavējošajiem faktoriem savukārt joprojām saglabāsies augstais uzņēmumu un iedzīvotāju parādsaistību līmenis vairākās ES valstīs, kā arī augstā nenoteiktība. 2018.gadā ekonomikas izaugsme ES saglabāsies 1,8% līmenī un tādu pašu 1,8% pieauguma tempu sasniegs arī *euro* zonas valstu ekonomika.

ASV ekonomikas izaugsme, pēc EK prognozēm, 2017.gadā paātrināsies līdz 2,3%, ko veicinās fiskālās stimulēšanas pasākumi, daļēji kompensējot ierobežojošāko monetāro politiku un Federālās rezervju sistēmas jau veiktos un gaidāmos procentu likmju paaugstinājumus. Galvenais izaugsmes nodrošinātājs ASV būs privātais patēriņš, taču gaidāma arī investīciju

¹ European Economic Forecast - Winter 2017, European Commission

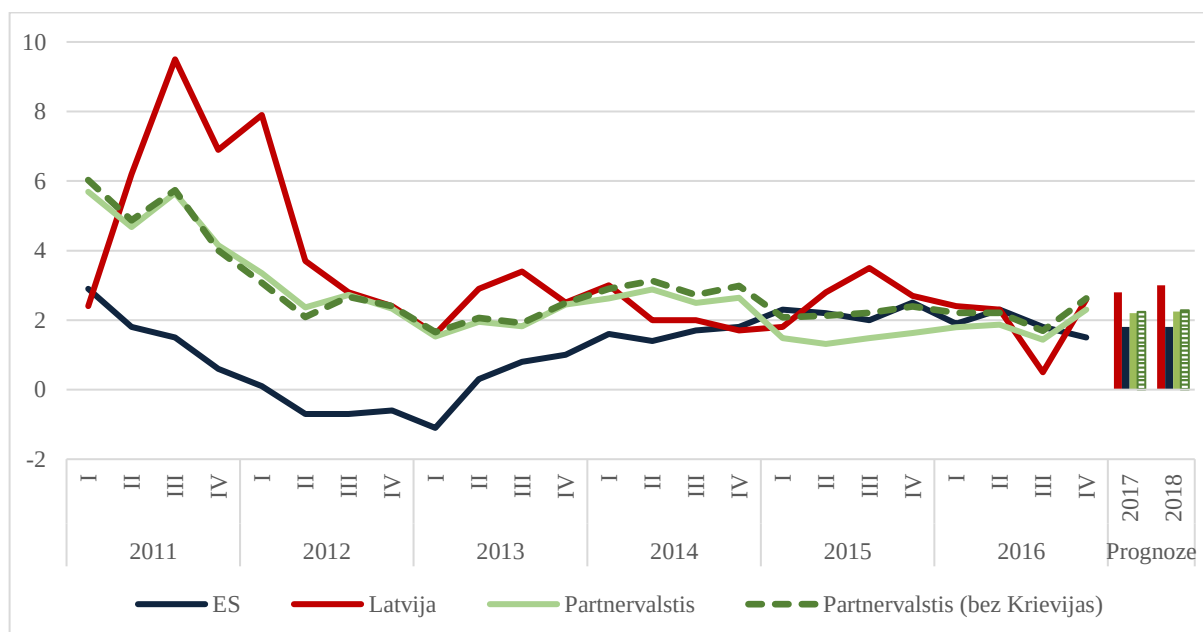
aktivitātes atjaunošanās, līdz ar naftas cenu palielināšanos augot investīcijām naftas sektorā un uzlabojoties arī citu nozaru biznesa konfidences rādītājiem.

Japānā ekonomikas izaugsme 2017.gadā kļuš nedaudz straujāka, sasniedzot 1,0%, salīdzinot ar 0,9% pagājušajā gadā. To nodrošinās spēcīgāk augošais iekšzemes pieprasījums, pateicoties stimulējošai monetārajai politikai un papildus fiskālajiem stimuliem. 2018.gadā, beidzoties šo stimulu pozitīvajai ietekmei, izaugsmes temps atkal samazināsies līdz 0,5%.

Krievijas IKP 2016.gadā samazinājās mazāk nekā prognozēts – par 0,6% un 2017.gadam jau tiek prognozēta 0,8% izaugsme. Krievijas ekonomikas perspektīvas pēdējos mēnešos ir uzlabojušās, ko noteikusi naftas cenu un rubļa kursa stabilizēšanās. Tomēr tālāku straujāku izaugsmes atjaunošanos ierobežo makroekonomiskā politika - gaidāmā fiskālā konsolidācija un ierobežotās monetārās stimulēšanas iespējas, un 2018.gadā gaidāma izaugsmes paātrināšanās tikai līdz 1,1%.

Vācijā, kas ir ceturrtā lielākā Latvijas eksporta partnere, ekonomikas izaugsme 2016.gadā paātrinājās līdz 1,9%. Ņemot vērā mazāku darba dienu skaita ietekmi, 2017.gadā izaugsme gaidāma nedaudz lēnāka – 1,6% apmērā, bet to turpinās noteikt darba tirgus situācijas uzlabošanās, labvēlīgie kreditēšanas nosacījumi, augošā būvniecības aktivitāte un valsts izdevumu pieaugums. 2018.gadā Vācijas ekonomikas izaugsme atkal kļuš straujāka, sasniedzot 1,8%.

Lielbritānijā, kas ir sestā lielākā Latvijas eksporta partnere un 2016.gada jūnijā nobalsoja par izstāšanos no ES, 2017.gadā prognozēta izaugsmes palēnināšanās līdz 1,5% un 2018.gadā līdz 1,2%, salīdzinot ar 2,0% izaugsmi pagājušajā gadā. Lai gan 2016.gada otrajā pusē Lielbritānijas ekonomikas izaugsmes tempi paātrinājās, 2017.gadā uzņēmumu investīcijas sāks negatīvi ietekmēt augstā nenoteiktība par valsts izstāšanās procesu no ES, savukārt privātā patēriņa pieaugumu ierobežos zemāki iedzīvotāju rīcībā esošie ienākumi, palielinoties patēriņa cenu pieaugumam.

2.1.attēls. Latvijas partnervalstu² un ES IKP pieauguma tempi un prognozes, %

Pēdējos divus gadus Latvijas galveno tirdzniecības partnervalstu kopējā izaugsme ir bijusi nedaudz zemāka par ES vidējo, un šādu situāciju noteica ekonomikas recesija Krievijā. 2017.gadā Latvijas tirdzniecības partnervalstu izaugsme atkal kļuš straujāka, palielinoties no

² Latvijas ārējās tirdzniecības galveno partnervalstu (Lietuva, Igaunija, Krievija, Vācija, Zviedrija, Lielbritānija, Polija) vidējā izaugsme, svērtā ar vidējo eksporta īpatsvaru uz konkrēto valsti 2016.gadā. Datu avots: Eurostat; European Economic Forecast - Winter 2017, European Commission; FM aprēķini.

1,7 procentiem 2016.gadā līdz 2,2 procentiem 2017.gadā un 2,3 procentiem 2018.gadā, attiecīgi veicinot arī Latvijas ekonomiskās attīstības paātrināšanos.

Zemo energoresursu cenu ietekmē kopējais **inflācijas līmenis** pasaulē 2016.gadā saglabājās zems, tomēr gada otrajā pusē līdz ar naftas cenu paaugstināšanos patēriņa cenas atkal sāka pieaugt straujāk. Kopumā pasaules attīstītajās valstīs inflācija 2016.gadā veidoja 0,7%, un bija nedaudz augstāka nekā gadu iepriekš. Savukārt pasaules attīstības valstīs inflācijas līmenis 2016.gadā saglabājās salīdzinoši stabils un augstāks, nekā attīstības valstīs – 4,5%³, ko ietekmēja arī nacionālo valūtu kursu kritums lielā daļā valstu, kuras eksportē izejvielas.

Inflācija *euro* zonā pagājušajā gadā saglabājās ļoti zemajā 0,2% līmenī, tomēr 2017.gadā jau prognozēts inflācijas pieaugums līdz 1,7%, ko noteiks galvenokārt energoresursu cenu kāpuma ietekme, kamēr pamatinflācija joprojām saglabāsies salīdzinoši zema, paaugstinoties no 0,8 procentiem 2016.gadā līdz 1,1 procentam 2017.gadā. Nākamajā, 2018.gadā inflācija *euro* zonā tiek prognozēta 1,4% līmenī.

Būtiskākā ietekme uz inflācijas līmeni pēdējā gada laikā bija naftas cenām, kas pēc pazemināšanās līdz pēdējo 13 gadu zemākajam līmenim, *Brent* jēlnaftai janvāra vidū maksājot vairs tikai 28 dolārus par barelu, gada laikā atsāka pakāpeniski pieaugt, 2016.gada beigās pēc OPEC (Naftas eksportētājvalstu organizācija) vienošanās par naftas ieguves apjomu samazināšanu atkal sasniedzot 55 dolārus par barelu.

2.2. PAŠREIZĒJĀ EKONOMISKĀ SITUĀCIJA

2016.gadā IKP pieaugums Latvijā bija mērens, veidojot 2,0%. Tādējādi pērn ekonomiskā izaugsme bija vājāka par 2015.gadā uzrādītajiem 2,7% un līdzinājās 2014.gada līmenim. Izaugsmes tempu palēnināšanos pagājušajā gadā noteica īstermiņa iekšējie faktori saistībā ar ES fondu investīciju aizkavēšanos, kā arī joprojām nelabvēlīgā situācija ārējā vidē, jo ekonomiskās izaugsmes tempi lielā daļā Latvijas galveno ārējās tirdzniecības partnervalstīs gada pirmajā pusē bija zemāki nekā tika sagaidīts iepriekš. Savukārt Latvijas ekonomisko attīstību pērn tāpat kā 2015.gadā pozitīvi ietekmēja stabili augošais iekšējais patēriņš.

Privātā patēriņa pieaugums 2016.gadā veidoja 3,4%, tādējādi nodrošinot lielāko pozitīvo devumu IKP izaugsmē. Privāto pieprasījumu veicināja joprojām spēcīgi augošā darba samaksa, zemais inflācijas līmenis, palielinot iedzīvotāju rīcībā esošos ienākumus, kā arī kreditēšanas aktivizēšanās, 2016.gadā jūtami pieaugot mājāsaimniecībām jaunizsniegto kredītu apjomam. Pērn pieauga arī sabiedriskais patēriņš – par 2,7%.

Jāatzīmē, ka 2016.gadā **preču un pakalpojumu eksports salīdzināmajās cenās uzrādīja kāpumu par 2,8%**, kas, ņemot vērā ne tik pārliecinošu ekonomisko situāciju ES pērnā gada pirmajā pusē un ekonomikas lejupslīdi Krievijā, vērtējams kā ļoti labs rezultāts. Savukārt preču un pakalpojumu imports pērn pieauga straujāk nekā eksports – par 4,6%, kā rezultātā Latvijas preču un pakalpojumu ārējās tirdzniecības balance pasliktinājās par 1,1 procentpunktu, tirdzniecības deficītam pieaugot līdz 2,4% no IKP.

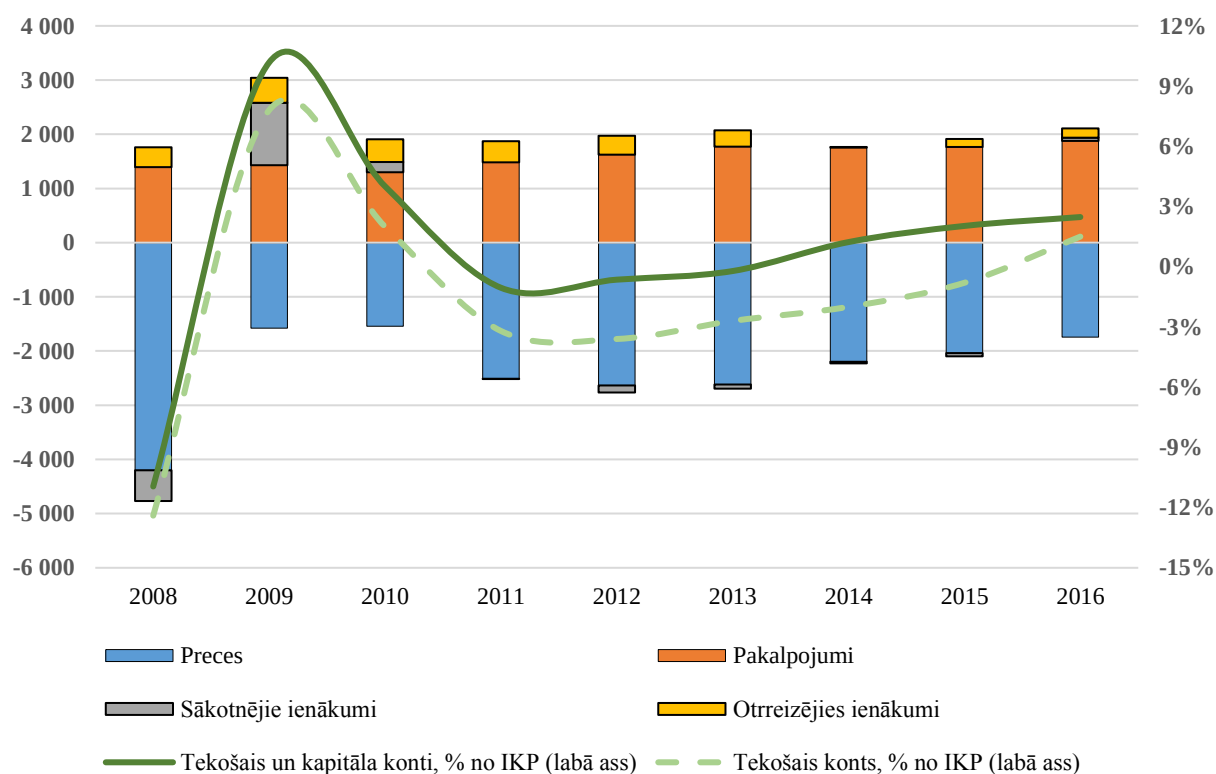
Eksporta pieaugumu Latvijā nodrošināja pakalpojumu eksporta kāpums, kamēr preču eksports uzrādīja nelielu samazinājumu, ko izraisīja reeksporta kritums. Tādējādi Latvijas preču eksports faktiskajās cenās 2016.gadā kopumā bija par 0,2% zemāks nekā 2015.gadā. Straujākie eksporta sarukumi reģistrēti minerālproduktu kategorijā par 26,5% saistībā ar krītošajām naftas cenām, kā arī elektroierīču un elektroiekārtu preču kategorijā par 13,1%, ko savukārt izraisīja likumu izmaiņas, kas noteica reverso PVN maksāšanas kārtību elektrotehnikai. Jāatzīmē, ka šīs divas produktu kategorijas lielā mērā veido reeksportu, tikmēr vietējo ražotāju produkcijas, piemēram, koksnes un koksnes izstrādājumu, mēbeļu, eksporta vērtība pērn palielinājās par attiecīgi 4,9% un 16,1%. Lielākie eksporta apjoma pieaugumi 2016.gadā tika reģistrēti uz

³ World Economic Outlook (WEO) Update, January 2017, IMF

Vāciju (+13,4%), Zviedriju (+14,8%) un Dāniju (+15,0%). Savukārt vērtības ziņā vislielākie preču eksporta sarukumi fiksēti uz Lietuvu (-4,9%), Alžīriju (-55,1%) un Poliju (-12,4%). Preču eksporta kritums uz Krieviju iepriekšējā gadā veidoja 5,9%, tomēr Krievija joprojām ierindojas kā trešais lielākais Latvijas preču eksporta tirgus aiz Lietuvas un Igaunijas. Tajā pašā laikā preču importa kritums salīdzinājumā ar eksporta samazinājumu pērn bija lielāks – 1,6%, tādējādi Latvijas preču ārējās tirdzniecības balance 2016.gadā uzlabojās.

Tekošais konts

2016.gadā Latvijas maksājumu bilances tekošā konta balance pirmo reizi kopš 2010.gada kļuva pozitīva. Ja vēl 2015.gada tekošā konta balance bija tuvu sabalansētai, tomēr ar 188,9 milj. *euro* lielo deficītu, tad pagājušajā gadā tekošajā kontā reģistrēts jau 369,5 milj. *euro* liels pārpalikums. Tādējādi 2016.gadā tekošā konta balance veidoja 1,5% no nominālā IKP. Maksājumu bilances tekošā konta pēdējo trīs gadu vidējais līmenis (-0,4% no IKP) ir būtiski zemāks nekā ES agrās brīdināšanas mehānismā noteiktais sliekšnis (-4% no IKP) un vērtējams kā ilgtspējīgs.

2.2.attēls. Latvijas maksājumu bilances tekošā konta komponentes (milj. *euro*) un tekošais un kapitāla konti procentos no IKP

Salīdzinājumā ar 2015.gadu tekošā konta balance palielinājās par 558,4 milj. *euro*. Aptuveni pusi no tekošā konta bilances pieauguma nodrošināja preču konta deficīta sarukums par 299,9 milj. *euro*, tādējādi sasniedzot zemāko deficīta apjomu pēdējos sešos gados - 1741,6 milj. *euro* jeb -7,0% no IKP. Ja preču konta deficīta kritums iepriekšējos gados bija saistīts galvenokārt ar eksporta pieaugumu, tad pērnajā gadā preču kontā saldo uzlabojumu noteica preču importa vērtības kritums, kamēr eksporta vērtība palika praktiski nemainīga.

Atbilstoši CSP datiem preču importa vērtība 2016.gadā samazinājās par 1,6%. Lielāko negatīvo ietekmi uz preču importa vērtības kritumu radīja minerālproduktu, it īpaši naftas produktu importa kritums. Kopumā minerālproduktu importa vērtība samazinājās par 26,4% jeb 397,4 milj. *euro* salīdzinājumā ar 2015.gadu, kas ir saistīts ar zemām energoresursu cenām

pasaules tirgos. Minerālproduktu imports samazinās jau kopš 2013.gada, cieši korelēnot ar naftas cenu izmaiņām. Kopš 2012.gada vidējā naftas cena katru gadu mazinājās. Ja *Brent* markas jēlnaftas vidējā cena 2012.gadā bija 87,0 *euro* par barelu, tad līdz 2016.gadam vidējā cena samazinājās līdz 40,4 *euro* par vienu barelu.

Vēl viena preču kategorija, kura negatīvi ietekmēja preču importa attīstību pērnajā gadā, bija elektroiekārtas un elektroierīces, to importa vērtībai samazinoties par 6,7% jeb 102,7 milj. *euro*. Elektroierīču importa kritums visticamāk ir saistīts ar grozījumiem Pievienotās vērtības nodokļa likumā par īpašu nodokļa piemērošanas režīmu elektronikai. PVN likuma izmaiņās tika noteikts, ka mobilajiem telefoniem, planšetdatoriem un klēpj datoriem, integrālās shēmas ierīcēm (tai skaitā mikroprocesoriem un centrālo procesoru blokiem pirms to ievietošanas gala produktā) piemēro īpašo PVN piemērošanas režīmu – PVN apgriezto maksāšanas kārtību. PVN maksāšanas kārtības izmaiņas samazināja fiktīvo darījumu skaitu, tādējādi ietekmējot elektronikas importa un eksporta apjomus. No vienas puses, tas negatīvi ietekmēja ārējo tirdzniecību. Taču no otras puses, negatīva ietekme novērota tikai īstermiņā un noteiktās izmaiņas padarīs biznesa vidi šajā nozarē konkurētspējīgāku. Lai gan elektroierīču un elektroiekārtu preču importa kategorija ir daudzveidīga un atsevišķām precēm ar mazu īpatsvaru ir fiksēts neliels importa kāpums, tomēr tieši telefona aparātu (mobilie telefoni) importa vērtības kritums par 100,0 milj. *euro* noteica kopējo šīs kategorijas importa kritumu. Beidzoties bāzes efektam, sākot ar 2017. gadu šīs preču kategorijas attīstība stabilizēties.

Tajā pašā laikā, tādām preču kategorijām kā lauksaimniecības un pārtikas preces, it īpaši zivīm, graudaugiem, alkoholiskajiem dzērieniem, kā arī farmācijas produktiem un sauszemes transportam tika fiksēts samērā straujš importa kāpums, tādējādi nedaudz mazinot kopējo importa kritumu.

Lai arī kopējā preču eksporta vērtība 2016.gadā samazinājās vien par 0,2%, eksporta dinamika preču kategoriju griezumā ir ļoti neviendabīga. Ņemot vērā, ka minerālproduktu un elektroiekārtu preču kategorijās ir liels reeksporta īpatsvars, tieši šajās preču kategorijās, kā arī importā ir fiksēti lielākie eksporta vērtības kritumi. Minerālproduktu eksporta vērtība samazinājās par 26,5% jeb 186,3 milj. *euro*. Savukārt, elektroiekārtu eksporta vērtība samazinājās par 13,1% jeb 177,4 milj. *euro*.

Tajā pašā laikā ir svarīgi atzīmēt, ka koka un koka izstrādājumu eksports turpina palielināties, uzstādot jaunus eksportētās vērtības rekordus. Pērnajā gadā koka un koka izstrādājumu eksports palielinājās par 4,9% sasniedzot 1793,5 milj. *euro*, kas ir augstākā šīs preču kategorijas eksporta vērtība pēdējos 25 gados. Zīmīgi, ka koka eksports palielinājās par spīti būtiskam sterliņu mārciņas vērtības sarukumam 2016.gada vidū, kad bija publicēti referendumā rezultāti par Lielbritānijas izstāšanos no ES. Lielbritānija ar aptuveni vienu piektdaļu no kopējā īpatsvara ir galvenais koka un koka izstrādājumu eksporta noieta tirgus. Kopumā koksnes eksports uz šo valsti pagājušajā gadā pieauga par 8,4%, nodrošinot lielāko pozitīvo devumu šīs preču kategorijas attīstībā. Savukārt, kopējais preču eksports uz Lielbritāniju 2016.gadā palielinājās par 10,2%. Papildus tam jāatzīmē, ka pieauga arī citas ar koksni saistītas preču kategorijas. Tā kopējais mēbeļu eksports pieauga par 16,1%, savukārt papīra un poligrāfijas izstrādājumu eksports pieauga par 0,1%.

Būtisks eksporta kāpums par 21,4% vērojams satiksmes līdzekļiem, kas galvenokārt ir saistīts ar automobiļu un to piederumu reeksporta kāpumu, kā arī ar jūras jahtu eksportu. Farmaceitisko produktu eksporta vērtības pieaugumu par 23,8% sekmēja arī reeksporta kāpums. Importējot medikamentus galvenokārt no Rietumeiropas valstīm, tālāk tie reeksportēti uz NVS valstīm.

Kopumā jāsecina, ka pērnais gads Latvijas eksportētājiem bijis izaicinājumu pilns, ņemot vērā izejvielu cenu kritumu, straujo Krievijas rubļa un sterliņa mārciņas vērtības samazinājumu, kā arī atsevišķu ar reeksportu saistīto preču kategoriju eksporta kritumu. Augstākminētie faktori 2016.gadā bremzējuši Latvijas preču eksporta attīstību. Taču, ja no kopējā preču eksporta izslēdz ar reeksportu saistīto preču kategoriju jeb minerālproduktu un

elektroiekārtu eksporta kritumu, tad preču eksporta vērtība būtu par 4,1% augstāka nekā 2015.gadā.

Atšķirībā no preču eksporta, pakalpojumu eksporta attīstības dinamika 2016.gadā bija pozitīva, kopumā palielinoties par 5,1% salīdzinot ar 2015.gadu. Pakalpojumu eksporta vērtība pieauga neskatoties uz to, ka nerezidentiem sniegto transporta pakalpojumu vērtība samazinājās par 3,8%. Pieaugošā konkurence transporta nozarē Baltijas jūras reģionā atspoguļojas tranzīta plūsmas kritumā, kā arī transporta atbalsta pakalpojumos, tādējādi negatīvi ietekmējot nerezidentiem sniegto ostu un dzelzceļa pakalpojumu apjomu. Jūras un dzelzceļa transporta sniegto pakalpojumu vērtība pagājušajā gadā samazinājās attiecīgi par 6,7% un 18,0%. To nespēja kompensēt pieaugums autotransporta un gaisa transporta pakalpojumu eksportā. Taču, pateicoties telesakaru, informācijas un datorpakalpojumiem, kā arī ieņēmumiem no būvniecības un citiem pēc īpatsvara mazākiem pakalpojumiem, kopēja pakalpojumu eksporta vērtība 2016.gadā sasniedza augstāko līmeni kopš 2000.gadā jeb 4243,7 milj. *euro*. Zīmīgi, ka Latvijas pakalpojumu eksporta struktūrā pieaug pakalpojumi ar augstu pievienoto vērtību (telesakaru, informācijas un datorpakalpojumi, finanšu pakalpojumi), kam ir daudz lielāks attīstības potenciāls nekā transporta pakalpojumiem. Ja vēl pirms pieciem gadiem trīs augstāk minēto pakalpojumu īpatsvars kopējā pakalpojumu eksportā struktūrā bija 16,3%, tad 2016.gadā jau 23,3%. Lai gan transporta pakalpojumu īpatsvars samazinās, tam ar 35,9% lielu īpatsvaru joprojām ir vadošā loma kopējā pakalpojumu eksporta vērtībā. Šīs pakalpojumu nozares nākotnē būtiska nozīme būs spējai gan jaunu kravu piesaistīšanai kopumā, gan kravu diferencēšanai.

Arī pakalpojumu imports 2016.gadā pieauga, ko galvenokārt veicināja Latvijas iedzīvotāju tēriņu pieaugums ārvalstīs un telesakaru importa pieaugums. Ņemot vērā, ka pakalpojumu eksporta vērtības kāpums bija straujāks, pakalpojumu konta pārpalikums palielinājās par 6,4%, tādējādi pilnībā kompensējot preču konta deficītu. Kopumā, pakalpojumu konta pārpalikums 2016.gadā bija 1878,4 milj. *euro* jeb 7,5% no IKP.

Sākotnējo ienākumu konta pārpalikums pieauga par 116,3 milj. *euro* līdz 58,0 milj. *euro*, ko galvenokārt ietekmēja pieaugošā ES lauksaimniecības fondu ienākošā plūsma. Papildus tam, konta uzlabojumu nedaudz veicināja arī ārvalstu rezidentu gūto ienākumu par iepriekš veiktajām investīcijām Latvijā samazinājums. Otrreizējo ienākumu konta bilances izmaiņas noteica ES Eiropas Sociālā fonda līdzekļu ieplūde. Tādējādi otrreizējo ienākumu konta pārpalikums palielinājās par 29,7 milj. *euro* līdz 174,7 milj. *euro*.

Savukārt vienīgā IKP izlietojuma puses komponente, kura 2016.gadā uzrādīja kritumu, ir investīcijas. **Ieguldījumi bruto pamatkapitāla veidošanā pērn būtiski samazinājās - par 11,7%,** ko noteica kavēšanās ar ES fondu investīcijām, tādējādi negatīvi ietekmējot vispārējo tautsaimniecības izaugsmi. Kopumā investīcijas Latvijā nav pieaugušas jau kopš 2013.gada (2014.gadā reģistrēts minimāls pieaugums 0,1% apmērā) un kopējais ieguldījumu kritums bruto pamatkapitālā šo gadu laikā veido 18,5%.

Aptuveni pusi (2016.gadā - 46%) no kopējiem ieguldījumiem bruto pamatkapitālā veido nefinanšu investīcijas, un pērn to apjoms faktiskajās cenās saruka par 23,9%, noslīdot līdz pēdējos sešos gados zemākajam līmenim, tas ir, 2,1 mljrd. *euro*. Lielākais nefinanšu investīciju īpatsvars reģistrēts šādās nozarēs - valsts pārvalde un aizsardzība (17% no kopējām nefinanšu investīcijām 2016.gadā), transports un uzglabāšana (16%), elektroenerģija, gāzes un siltumapgāde (13%) un apstrādes rūpniecība (13%). No uzskaitītajām nozarēm tikai elektroenerģijas, gāzes un siltumapgādes nozarē pērn salīdzinājumā ar 2015.gadu bijis nefinanšu investīciju pieaugums (+12,1%), kamēr pārējās reģistrēts investīciju sarukums par attiecīgi 18,3%, 41,5% un 27,2%. Nefinanšu investīcijas samazinājās arī daudzās citās tautsaimniecības nozarēs, kamēr pieaugums fiksēts informācijas un komunikācijas pakalpojumos, finanšu un apdrošināšanas darbības, veselībā un sociālajā aprūpē un vēl dažās citās īpatsvara ziņā nelielās nozarēs.

Savukārt ienākošo **ĀTI** apjoms Latvijā 2016.gadā bijis 114,1 milj. *euro* apjomā, pretstatā 600,2 milj. *euro* lielām investīcijām iepriekšējā gadā, ko noteica vienreizējs faktors – būtisks pašu kapitāla samazinājums *Swedbank AS*. Līdz ar to ienākošo **ĀTI** apjoms pagājušā gada pirmajā pusē bija pat negatīvs. Negatīva **ĀTI** plūsma veidojas, kad meitas uzņēmuma saistības pret mātes uzņēmumu pārsniedz prasības jeb kad meitas uzņēmums samazina pamatkapitālu vai atmaksā kredītu mātes uzņēmumam. Ienākošo **ĀTI** plūsmas samazinājumu 2016.gada pirmajā pusē noteica investīciju kritums pašu kapitālā par 583,3 milj. *euro*. Viens no galvenajiem faktoriem, kas noteica pašu kapitāla samazinājumu, bija komercbankas *Swedbank AS* lēmums par kapitāla struktūras optimizēšanu, samazinot pamatkapitālu par 367,9 milj. *euro*. 2015.gada beigās bankas kopējais kapitāla pietiekamības rādītājs bija 39,28% un pēc pamatkapitāla samazinājuma tas veidoja 23,22%, kas joprojām ir ļoti augsts salīdzinājumā ar regulatora noteikto prasību 12,8%⁴. Pamatkapitāla samazinājums uzņēmumā ar ārvalstu kapitālu nozīmē ārvalstu tiešo investīciju aizplūdi no valsts. To apliecina arī uzkrāto **ĀTI** atlikumu apjoms finanšu un apdrošināšanas darbības nozarē, kas 2016.gadā samazinājās. Savukārt 2016.gada otrajā pusgadā **ĀTI** plūsma pašu kapitālā kopumā bija pozitīva un tas kopā ar reinvestētas peļņas pieaugumu pilnībā kompensēja **ĀTI** kritumu gada sākumā. Atskaitot *Swedbank AS* darījumu, ko var uzskatīt par vienreizēju faktoru, tad **ĀTI** plūsma pērnajā gadā bija stabila. Tautsaimniecības nozaru griezumā lielākā ārvalstu tiešo investīciju aktivitāte pagājušajā gadā fiksēta tirdzniecības nozarē.

Saskaņā ar FM novērtējumu, **ES fondu investīcijas** (plašākā izpratnē)⁵ 2015.gadā IKP izaugsmi palielināja par 1,4 procentpunktiem. Savukārt, būtiski mazinoties ES fondu investīcijām, 2016.gadā mazinājās arī pozitīvā ietekme uz reālo IKP. Jāatzīmē, ka 2015.gadā, noslēdzoties iepriekšējam ES fondu 2007.-2013.gada plānošanas periodam, ES fondu investīciju apjoms bija samērā augstā līmenī jeb 752 milj. *euro*. Savukārt, ES fondu investīcijas no jaunā 2014.-2020.gada plānošanas perioda uz šo brīdi ir mērenas un 2016.gadā bija tikai 419 milj. *euro*. Tādējādi tiek prognozēts, ka ES fondu investīciju pozitīvā ietekme uz Latvijas tautsaimniecību būs aptuveni 0,5 procentpunkti. Ņemot vērā, ka vēl nav pieejami visi dati par 2016.gadu, nav iespējams veikt simulāciju par visu gadu. Jāatzīmē, ka apgūto ES fondu līdzekļu apjoms pagājušā gadā bija būtiski zemāks nekā plānots. Ja fondu līdzekļi būtu apgūti plānotajā apmērā, tad pozitīva ietekme uz tautsaimniecību 2016.gadā būtu bijusi būtiski augstāka.

IKP analīze nozaru griezumā parāda, ka 2016.gadā pievienotā vērtība samazinājusies divās nozarēs – būvniecībā un operācijās ar nekustamo īpašumu. Nekustamo īpašumu operāciju radītā pievienotā vērtība pērn bija tikai par 0,6% zemāka nekā 2015.gadā, tikmēr būvniecībā tika reģistrēts daudz lielāks kritums. Būvniecības nozares sarukums salīdzināmajās cenās pērn veidoja 17,9%, un to noteica iepriekšminētā kavēšanās ar ES fondu investīcijām, jo ievērojama daļa būvniecības tiek finansēta no ES fondu līdzekļiem. Tā, piemēram, inženierbūvju celtniecības apjomi faktiskajās cenās 2016.gadā saruka par trešdaļu, kamēr dzīvojamā ēku celtniecība, kas tiek finansēta no privātiem finansējuma avotiem, pieauga par 5,1%.

Savukārt pārējās tautsaimniecības nozarēs 2016.gadā bija vērojama izaugsme. Lielāko pozitīvo ietekmi uz IKP pievienotās vērtības pieaugumu radīja apstrādes rūpniecības izlaides kāpums par 5,6%, ko nodrošināja stabili augošā kokapstrāde, kā arī izaugsmes atjaunošanās būvmateriālu un gatavo metālizstrādājumu ražošanā. Turklāt pērnā gada nogalē apstrādes rūpniecības izaugsme kļuva vēl spēcīgāka, ceturtajā ceturksnī nozares izlaides pieaugumam gada griezumā tuvojoties 10%. Pievienotās vērtības kāpums par 3,3% pērn fiksēts arī lielākajā Latvijas tautsaimniecības nozarē – tirdzniecībā, kura ir cieši saistīta ar privātā patēriņa pieaugumu. Tāpat, izaugsme bijusi arī vairākās citās ar iekšējo pieprasījumu saistītās nozarēs, piemēram, izmitināšanā un ēdināšanas pakalpojumos (+8,9%), finanšu un apdrošināšanas

⁴ Datu avots: *Swedbank AS* (Latvija)

⁵ Saskaņā ar FM modeļa metodoloģiju novērtēta ESF, ERAF, KF/ISPA, ES pirmsiestāšanās finanšu instrumentu Phare un SAPARD, INTERREG, ES Kohēzijas politikas 3.mērķa „Eiropas teritoriālā sadarbība” programmas (ERAF), EEZ/Norvēģijas finanšu instrumentu, kā arī Latvijas un Šveices sadarbības programmas ietekme.

darbībās (+3,5%), mākslas un izklaides nozarē (+3,1%). Tajā pašā laikā transporta un uzglabāšanas nozarē radītā pievienotā vērtība pagājušajā gadā pieauga vien par 0,5%, ko noteica pieaugums autopārvadājumos, kamēr dzelzceļa un ostu darbības rādītāji pērn bija vājāki nekā 2015.gadā.

Pērn turpināja uzlaboties **komercbanku kredītportfeļa stāvoklis**, 2016.gada beigās, salīdzinot ar 2015.gada beigām, kredītportfelim palielinoties par 3,1% un sasniedzot 15,1 mljrd. *euro*. Kopējā kredītportfeļa pieaugumu nodrošināja palielinājums gan rezidentu, gan nerezidentu kredītportfelī, sasniedzot attiecīgi 12,8 mljrd. *euro* un 2,3 mljrd. *euro* pērnā gada beigās. 2016.gada laikā turpināja uzlaboties komercbanku portfeļa kvalitāte, jo ilgāk par 90 dienām kavēto kredītu īpatsvars banku kredītportfelī samazinājies no 6,0% 2015. gada beigās līdz 4,4% pērnā gada beigās. Pozitīvas tendences bija vērojamas gan rezidentu mājāsaimniecību, gan uzņēmumu portfelī, kur virs 90 dienām kavēto kredītu īpatsvars uz 2016.gada beigām veidoja attiecīgi 5,3% un 2,3%, tikmēr nerezidentu virs 90 dienām kavēto kredītu īpatsvars pieauga no 8,9% līdz 9,6%. Savukārt pārstrukturizēto kredītu īpatsvars ir samazinājies gan rezidentu, gan nerezidentu portfelī. Rezidentiem pārstrukturizēto kredītu īpatsvars sarucis straujāk un ir ievērojami zemāks – 7,9% no šīs kategorijas portfeļa kopsummas, kamēr pārstrukturizēto kredītu īpatsvars nerezidentu portfelī no augstā 2015.gada nogales līmeņa samazinājies vien par 0,2 procentpunktiem un veido 14,9%. Kopumā 2015.gada laikā bankas norakstīja kredītus 180 milj. *euro* vērtībā, kas tāpat kā 2015.gadā veidoja 1,2% no banku kopējā kredītportfeļa.

2016.gadā no jauna izsniegto kredītu apjoms veidoja 3,3 mljrd. *euro*, kas ir pieaugums par 11,1%, salīdzinot ar 2015.gadu, tai skaitā rezidentiem jaunizsniegto kredītu apjoms palielinājās par 45,9% un nerezidentiem saruka par 20,5%. Rezidentu uzņēmumiem jaunizsniegto kredītu apjoms pērn pieauga par 32,6%, kas varētu atspoguļoties investīciju kāpumā šogad, un mājāsaimniecībām – par 28,4%, īpaši pieaugot kredītiem mājokļa iegādei un remontam. Uz 2016.gada beigām noguldījumi Latvijas komercbankās kopumā veidoja 21,4 mljrd. *euro*, kas salīdzinājumā ar gadu iepriekš ir kritums par 8,2%. Šo samazinājumu noteica nerezidentu noguldījumu sarukums saistībā ar nerezidentu segmenta stingrāku uzraudzību, Latvijai iestājoties OECD. Tajā pašā laikā rezidentu noguldījumu apjoms turpināja palielināties, to īpatsvaram gada laikā pieaugot no 47% līdz 57% no visiem noguldījumiem. No visiem nebanku noguldījumiem 1,2% veidoja ilgtermiņa (ilgāk par 5 gadiem) noguldījumi, un to apjoms gada laikā pieauga par 1,7%, ko arī veicināja rezidentu ilgtermiņa noguldījumu kāpums.

Bezdarba līmenis Latvijā 2016.gadā ir nedaudz samazinājies, pēc darbaspēka apsekojuma veidojot 9,6% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, kas ir par 0,3 procentpunktiem mazāk nekā 2015.gadā. Līdzīgā tempā turpināja samazināties arī reģistrētā bezdarba līmenis, kas 2016.gadā vidēji bija 8,5% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem - par 0,2 procentpunktiem zemāks nekā pirms gada. Reģistrēto bezdarbnieku skaits 2016.gada laikā saruka par 4,2% līdz 78,5 tūkstošiem. Savukārt nodarbināto iedzīvotāju skaits, pēc darbaspēka apsekojuma datiem, 2016.gadā bijis par 0,3% mazāks nekā attiecīgajā laika posmā pirms gada, veidojot 893,3 tūkstošus. Jaunas darba vietas 2016.gadā veidojušās galvenokārt informācijas un komunikācijas pakalpojumu, kā arī administratīvo pakalpojumu nozarēs, tikmēr darba vietas būvniecībā pērn samazinājušās.

Lai arī nedaudz vājāk nekā iepriekšējos divus gadus, **pērn turpinājās darba algas pieaugums**. Vidējā mēneša bruto darba samaksa 2016.gadā, salīdzinot ar 2015.gadu, palielinājās par 5,0%, veidojot 859 *euro*. Lēnāks algu pieaugums 2016.gadā saistīts ar mazāku minimālās algas paaugstināšanu gada sākumā (minimālās darba algas pieaugums par 2,8% pretstatā 12,5% kāpumam ar 2015.gada 1.janvāri) un lēnāku ekonomikas izaugsmi gadā kopumā. Līdzīgi kā iepriekšējos gados algas straujāk auga privātajā sektorā - par 5,8% līdz 845 *euro*, kamēr sabiedriskajā sektorā algas pieaugums bija lēnāks - par 3,7% līdz 886 *euro*. Pagājušajā gadā straujākie bruto darba samaksas pieaugumi reģistrēti administratīvo un

apkalpojošo dienestu darbības nozarē, kā arī izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu sektorā – par attiecīgi 7,3% un 7,2%. Darba algas samazinājums pērn netika fiksēts nevienā nozarē, savukārt vājākie algas pieaugumi bijuši profesionālo, zinātnisko un tehnisko pakalpojumu, kā arī transporta un uzglabāšanas nozarē strādājošajiem. Augstākā bruto darba samaksa pērn saglabājusies finanšu un apdrošināšanas darbību sektora, kamēr izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumos tā bijusi vairāk kā trīs reizes zemāka.

2016.gada **vidējā inflācija** Latvijā bija zema, veidojot 0,1%. Pērnā gada pirmajā pusē patēriņa cenu izmaiņas bija negatīvas, bet līdz ar jūliju valstī pakāpeniski atjaunojās inflācija. Pērn inflācijas dinamiku lielā mērā noteica izejvielu cenu svārstības pasaules tirgos. Straujš naftas produktu cenu kritums pērnā gada sākumā būtiski samazināja degvielas, siltumenerģijas un gāzes cenu Latvijā. Taču tikpat straujš pārtikas cenu kāpums gada nogalē nedaudz kompensēja ar energoresursiem saistīto preču un pakalpojumu cenu kritumu. Papildus tam inflāciju paaugstināja būtisks ūdensapgādes un citu ar mājokli saistīto pakalpojumu cenu kāpums, sākot ar 2016.gada jūliju, ko ietekmēja mājokļa apsaimniekošanas pakalpojumu sadārdzināšanās saistībā ar 21% PVN likmes piemērošanu namu apsaimniekotājiem. Kopumā preču cenas pērn bija par 0,6% zemākas nekā 2015.gadā, savukārt pakalpojumu cenas pieauga par 2,2%.

Kopumā Latvijas ekonomiskā izaugsme pērn bija vājāka nekā sagaidīts, kas pamatā notika pārejošu iekšējo faktoru ietekmē, turklāt situācija ārējā vidē joprojām radīja riskus. Toties pašlaik iekšējās un ārējās vides priekšnosacījumi ir labvēlīgi, lai ekonomiskā izaugsme 2017.gadā kļūtu ievērojami straujāka, ko nosaka gan ES fondu investīciju aktivizēšanās, gan ekonomiskās situācijas spēcīnāšanās Latvijas tirdzniecības partnervalstīs.

2.3. MAKROEKONOMISKĀS ATTĪSTĪBAS SCENĀRIJS

Vidēja termiņa makroekonomiskās attīstības scenārijs par 2017.-2020.gadiem izstrādāts 2017.gada februārī, pamatojoties uz 2016.gada 4.ceturkšņa ātro IKP novērtējumu un statistisko informāciju, kas bija pieejama līdz 2017.gada 3.februārim. Šī gada 24.martā CSP publicēja precizētus makroekonomiskos datus par 2015. un 2016.gadu. Tāpēc, ņemot vērā šos precizējumus, FM veica tehnisku prognožu korekciju, saglabājot reālos izaugsmes tempus un nedaudz mainot nominālos datus, lai tie būtu saskanīgi ar 2016.gada faktu.

Izstrādājot makroekonomisko rādītāju prognozes, FM organizēja diskusijas ar Latvijas Bankas un Ekonomikas ministrijas ekspertiem, kā arī ar EK un SVF ekspertiem. Atjaunotās makroekonomisko rādītāju vidējā termiņa prognozes prezentētas arī Fiskālās disciplīnas padomei, kas 2017.gada 17.februārī tās apstiprināja.

Makroekonomiskās attīstības scenārijs veidots, pamatojoties uz EK 2017.gada ziemas prognozēm. FM scenārijs paredz, ka 2017.gadā vidējā naftas cena būs 52,3 ASV dolāri par *Brent* jēlnaftas barelu, savukārt, 2018.gadā un turpmākajos gados būs 56 ASV dolāri.

Atbilstoši EK prognozei ES dalībvalstu IKP pieaug 2017.gadā vidēji par 1,6% un 2018.gadā par 1,8%. Salīdzinājumā ar 2016.gada rudens prognozi tās ir palielinātas par 0,1%, balstoties uz labāku nekā iepriekš prognozēts ekonomikas attīstību. Līdz ar to FM prognozes balstās uz pieņēmumu, ka Latvijas galveno tirdzniecības partneru, t.sk., Krievijas, ekonomiskā attīstība būs straujāka, nekā tika prognozēts 2016.gada jūnijā, gatavojot prognozes un 2017.gada budžetu. Tādēļ gaidāms, ka turpmākajos gados eksporta izaugsme paātrināsies no 2,8% 2016.gadā līdz 3,3% 2017.gadā un pakāpeniski sasniedzot 4,1% 2020.gadā.

2.2.tabula. Izaugsme un ar to saistītie faktori

	EKS Kods	2016	2016	2017p	2018p	2019p	2020p
		milj. euro	Pieaugums %				
1. IKP 2010.gada cenās	B1*g	21781	2,0	3,2	3,4	3,2	3,0
2. IKP faktiskajās cenās	B1*g	25021	2,7	5,2	5,2	6,0	5,7
IKP pēc izlietojuma 2010.gada cenās							
3. Privātais patēriņš	P3	13834	3,4	3,2	3,0	2,2	2,0
4. Sabiedriskais patēriņš	P3	3741	2,7	3,4	2,8	2,8	2,5
5. Kopējā pamatkapitāla veidošana	P51	4023	-11,7	5,2	35,4	10,8	8,2
6. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53	702	-	-	-	-	-
7. Eksports	P6	13108	2,8	3,3	3,5	3,7	4,1
8. Imports	P7	13627	4,6	1,4	7,1	5,2	4,9
Ieguldījums IKP izaugsme							
9. Kopējais iekšzemes pieprasījums			0,1	3,6	9,0	4,6	3,9
10. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53		3,0	-1,5	-3,4	-0,2	-0,2
11. Eksporta-importa balance	B11		-1,1	1,1	-2,3	-1,1	-0,7

Investīciju dinamiku būtiski ietekmēs ES fondu apguve. Tiek paredzēts, ka 2017.gadā tā kļūs aktīvāka, un apjomu ziņā ES fondu apguve varētu būt divreiz lielāka nekā 2016.gadā. ES fondu ieplūdes pieaugums tiek plānots arī 2018. un 2019.gados. Jāsaka, ka pastāv risks, ka ES fondu apguve vēl varētu bremzēties 2017.gada sākumā, tomēr jau gada otrajā pusē to apguve kļūs straujāka. Investīcijas veicinās arī nefinanšu iestādēm pieaugošu izsniegto kredītu apjomu. Prognožu periodā tiek pieņemts, ka Krievijas un ES ģeopolitiskās attiecības nepasliktināsies, līdz ar to nepasliktināsies reģiona investīciju pievilcība. Tādējādi paredzams, ka investīciju pieauguma tempi pārsniegs kopējos ekonomikas attīstības tempus.

Privātā patēriņa attīstība vidējā termiņā būs cieši saistīta ar norisēm darba tirgū. Nodarbinātības pieaugums, demogrāfisko ierobežojumu dēļ būs ļoti ierobežots. Būs vērojams mērens darba algas pieaugums, kas stiprinās patērētāju noskaņojumu. 2017.gadā turpinās palielināties mājāsaimniecībām no jauna izsniegto kredītu apjoms, tomēr kreditēšanas ietekme uz patēriņu vēl būs ierobežota. Iedzīvotāji saglabās piesardzību, uzņemoties ilgtermiņa saistības. Rezultātā privātā patēriņa attīstība vidējā termiņā būs salīdzinoši tuva kopējam ekonomikas attīstības tempam.

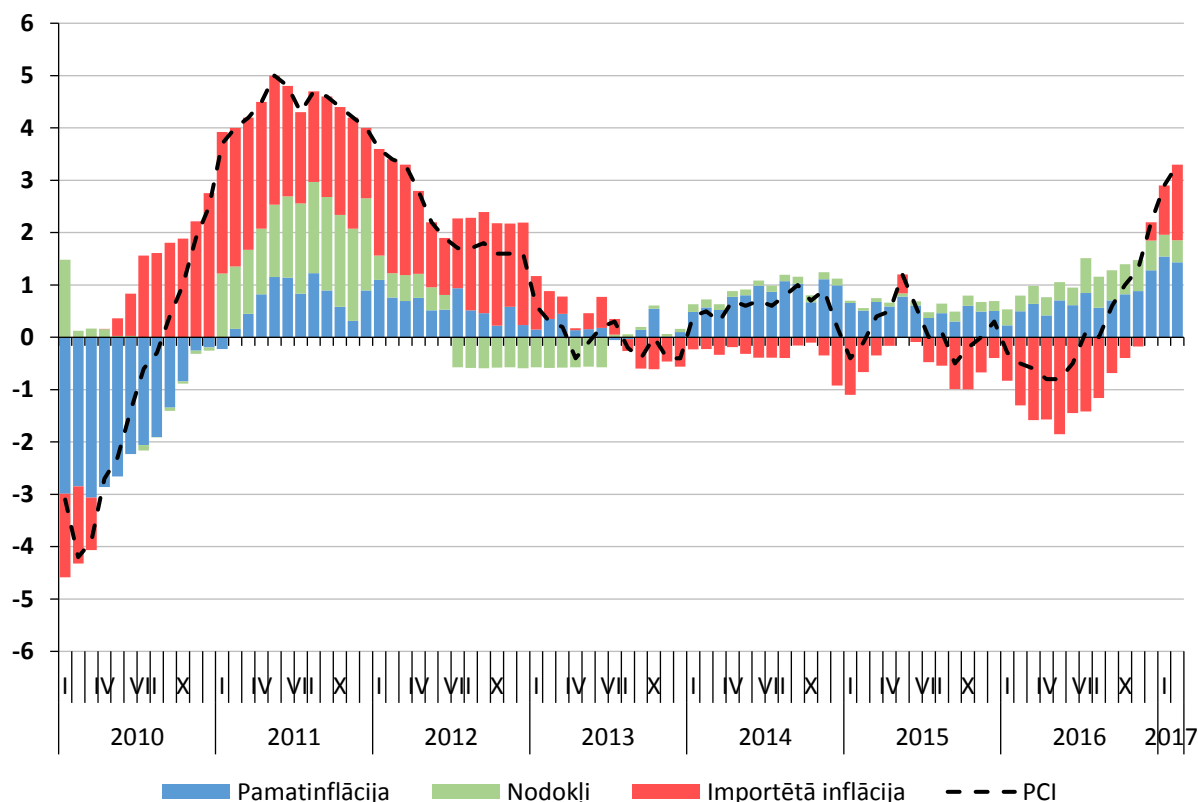
Atbilstoši FM prognozēm, Latvijas IKP 2017. un 2018.gadā palielināsies attiecīgi par 3,2% un 3,4%, (Stabilitātes programmā 2016.-2019.gadam minētajos gados prognozētais IKP pieaugums bija 2017.gadā 3,3% un 2018.gadā 3,4%). Tālākajos gados IKP pieauguma tempi mazināsies līdz 3% 2020.gadā, tuvojoties potenciālajam izaugsmes līmenim.

Inflācija

2016.gadā vidējā gada inflācija saglabājas ļoti vājā līmenī, patēriņa cenām palielinoties vien par 0,1%, salīdzinot ar iepriekšējo gadu. Pērnā gada patēriņa cenu līmenim bija ļoti raksturīga iezīme, ka cenu svārstības galvenokārt izskaidroja norises pasaules izejvielu tirgos. Straujš naftas produktu cenu kritums pērnā gada sākumā būtiski samazināja degvielas, siltumenerģijas un gāzes cenu Latvijā. Kopumā degvielas cenas Latvijā 2016.gadā samazinājās par 7,7%. Savukārt, siltumenerģijas un gāzes cenas bija attiecīgi par 11,4% un 11,0% zemākas. Tādējādi, degvielas, siltumenerģijas un gāzes cenu krituma negatīvais devums patēriņa cenu izmaiņās bija -1,0 procentpunkts. Taču straujš pārtikas cenu kāpums gada nogalē, it īpaši zivīm, pienam, eļļas produktiem, dārzeņiem un cukuram, kas ir saistīts ar pārtikas piedāvājuma un pieprasījuma apjomu līdzsvarojanos pasaules tirgos, nedaudz kompensēja ar energoresursiem saistīto preču un pakalpojumu cenu kritumu. Ņemot vērā, ka pārtikas preču īpatsvars patēriņa grozā ir nedaudz lielāks par piekto daļu, tieši šo preču cenu kāpums nodrošināja lielāko pozitīvo

jeb 0,3 procentpunktu devumu patēriņa cenu kopējā pieaugumā, lai arī pārtikas cenas 2016.gadā kopumā bija tikai par 1,2% augstākas nekā iepriekšējā gadā.

Papildus tam pagājušā gada inflāciju būtiski ietekmēja cenu pieaugums ūdensapgādes un citiem ar mājokli saistītiem pakalpojumiem, kopumā par 4,7%. Cenu kāpumu ietekmēja mājokļa apsaimniekošanas pakalpojumu sadārdzināšanās saistībā ar 21% PVN likmes piemērošanu namu apsaimniekotājiem no 2016.gada 1.jūlija. Kopumā, pērnajā gadā preču cenas samazinājās par 0,7%, savukārt pakalpojumu cenas bija par 2,2% augstākas, salīdzinot ar 2015.gadu.

2.3.attēls. Gada inflācija pēc izcelsmes avota

2017.gada pirmajos divos mēnešos patēriņa cenas vidēji pieauga par 3,1% salīdzinājumā ar 2016.gada attiecīgo laika periodu. Samērā straujais cenu kāpums ir saistīts galvenokārt ar degvielas un pārtikas cenu pieaugumu. Stabilizējoties naftas cenām pasaules tirgos sākot no 2016.gada beigām un pagājušā gada zemās bāzes dēļ, degvielas cenas Latvijā 2017.gada pirmajos divos mēnešos vidēji bija par 16,8% augstākas nekā pagājušā gadā attiecīgajā laikā periodā. Sagaidāms, ka 2017.gada pirmajā pusgadā degvielas cenu kāpums būs augsts un tuvu šā gada pirmo divu mēnešu pieaugumam. Ja degvielas cenas samērā ātri reaģē uz naftas cenu izmaiņām, tad ietekme uz gāzes un siltumenerģijas tarifiem atspoguļojas ar laika nobīdi. Ņemot vērā, ka gāzes tarifi tiek pārskatīti divas reizes gadā un ir atkarīgi no naftas produktu (mazuta un dīzeļdegvielas) cenām pasaules biržās, kas tiek rēķināta atbilstoši iepriekšējo 9 mēnešu mazuta un dīzeļdegvielas kotācijai, visu 2017.gada pirmo pusi gāze joprojām būs lētāka, salīdzinot ar iepriekšējo gadu. Savukārt, siltumenerģijas tarifi ir saistīti ar gāzes cenu, kuru piemēro rūpnieciskajiem klientiem, un tarifi tiek pārskatīti katru mēnesi. Tādējādi sagaidāms, ka siltumenerģijas tarifs palielināsies, sākot ar 2017.gada pavasari.

Tomēr galveno patēriņa cenu paaugstinošo efektu 2017.gadā radīs pārtikas cenu kāpums. Ņemot vērā, ka tieši pārtikas preces veido lielāko daļu no mājāsaimniecību patēriņa groza, tiem ir būtiska ietekme uz vidējām patēriņa cenu izmaiņām. 2017.gada pirmajos divos mēnešos pārtikas cenas vidēji bija par 6,6% augstākas nekā 2015.gada attiecīgajā periodā, tādējādi izskaidrojot gandrīz pusi no kopējā patēriņa cenu pieauguma 2017.gada sākumā.

Pārtikas cenu kāpums tuvu 6% varētu saglabāties visu 2017.gada pirmo pusgadu. Taču nav pamata uzskatīt, ka šāds pārtikas cenu kāpums saglabāsies līdz gada beigām. Pārtikas cenas sāka strauji palielināties kopš 2016.gada septembra, kad gada pieaugums sasniedza 2%. Turpmākajos mēnešos pārtikas cenu gada kāpums tikai palielinājās un decembrī veidoja jau 5%. Tādējādi, ņemot vērā bāzes efektus, pārtikas cenu pieaugums šī gada otrajā pusgadā piebremzēsies.

Kopš pagājušā gada vidus pakalpojumu cenu kāpums ir nostabilizējies un svārstās ap 3%. Ņemot vērā, ka situācijā darba tirgū saglabājas stabila, tas kopā ar stabilu darba samaksas kāpumu tuvu 5%, norāda uz to, ka līdzvērtīgs pakalpojumu cenu pieaugums saglabāsies arī turpmāk.

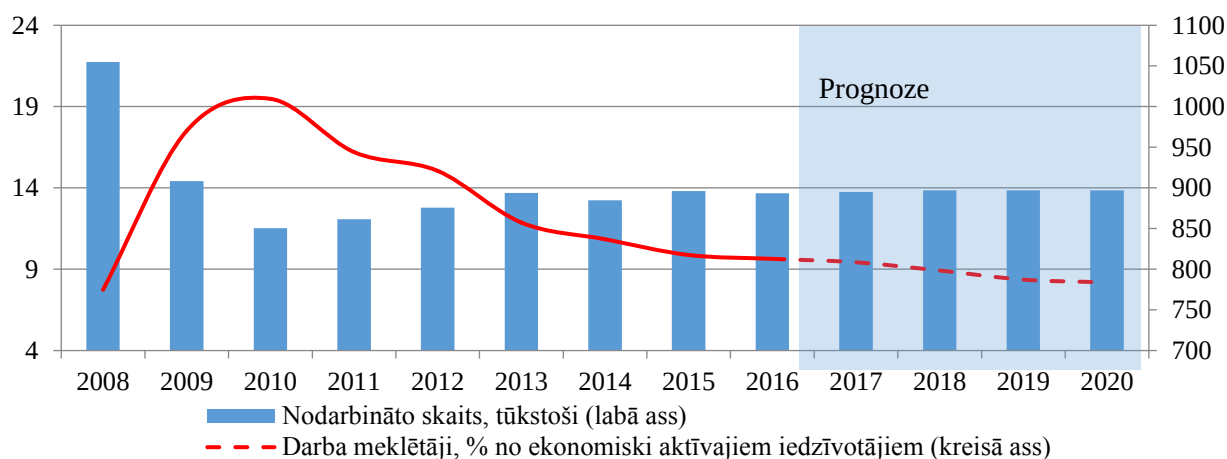
Atbilstoši FM prognozēm 2017.gadā patēriņa cenas vidēji palielināsies par 2,3%, ko galvenokārt ietekmēs degvielas un pārtikas preču kāpums. Savukārt laika periodā no 2018. līdz 2020.gadam gaidāma cenu paaugstināšanās par 2,0% ik gadu, to ietekmēs dažādi pieprasījuma faktori. Sagaidāms, ka situācija darba tirgū pakāpeniski turpinās uzlaboties un darba samaksas kāpums būs tuvu 5% līdz 2020.gadam, tādējādi stimulējot privāto patēriņu un mērenu cenu kāpumu. Vienlaikus patēriņa cenu izmaiņas vidējā termiņā būs atkarīgas arī no naftas un pārtikas cenu svārstībām pasaules tirgos.

Darba tirgus

Līdz ar ekonomiskās izaugsmes palēnināšanos uzlabojumi darba tirgū 2016.gadā kļuva lēnāki, tomēr bezdarba līmenis turpināja pazemināties, savukārt tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits bija nedaudz mazāks nekā iepriekšējā gadā.

Bezdarba līmenis pēc darbaspēka apsekojuma datiem, 2016.gadā samazinājies līdz 9,6% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, kas ir par 0,3 procentpunktiem mazāk nekā 2015.gadā. Bezdarba līmeņa samazināšanos noteicis ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita kritums, bezdarbnieku skaitam samazinoties straujāk nekā nodarbināto iedzīvotāju skaitam. Bezdarbnieku skaits 2016.gadā vidēji bija par 2,9% mazāks nekā 2015.gadā un veidoja 95,3 tūkstošus, bet tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits pēc darbaspēka apsekojuma bija samazinājies par 0,3% līdz 893,3 tūkstošiem.

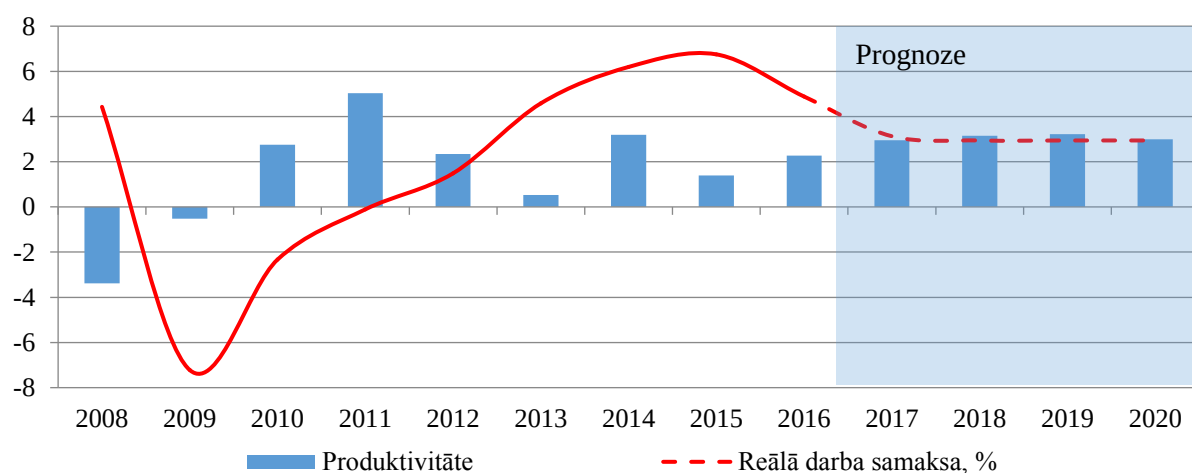
Darbspējas vecuma iedzīvotāju (15-74 gadi) skaitam pēdējos gados samazinoties aptuveni par 1,5% gadā, arvien palielinās iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes līmenis, ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem 2016.gadā sasniedzot jau 68,2% no visiem iedzīvotājiem 15-74 gadu vecumā. 2014.gadā šis rādītājs bija 66,3% un 2015.gadā – 67,5%, un ekonomiskās aktivitātes pieaugums gaidāms arī turpmākajos gados, 2020.gadā sasniedzot 69,9%. Ekonomiskās aktivitātes pieaugums vienlaikus liecina gan par darbaspēka pieprasījuma pieaugumu un situācijas tālāku uzlabošanos darba tirgū, kad piedāvātās darba vietas un atalgojuma līmenis ir pietiekami stimulējošs, lai iepriekš ekonomiski neaktīvie cilvēki atgrieztos darba tirgū, gan parāda izmaiņas darbaspējas vecuma iedzīvotāju vecuma struktūrā, kur samazinās ekonomiski neaktīvāko jauniešu īpatsvars.

2.4.attēls. Nodarbinātība un bezdarbs 2008.–2020.gadā

Līdzīgas tendences kā pagājušajā gadā darba tirgū saglabāsies arī vidējā termiņā. Nodarbinātības pieaugumu turpinās ierobežot darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās. Kopumā laikā kopš ekonomiskās krīzes augstākā punkta 2010.gadā tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits ir palielinājies par 42,6 tūkstošiem jeb 5%, bet joprojām ir būtiski – par 164,1 tūkstoti – zemāks par 2007.gadā sasniegto līmeni, un arī nākamajos gados straujš nodarbinātības pieaugums nav gaidāms. Pēc FM prognozēm, 2017.gadā tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits palielināsies par 0,2% līdz 895 tūkstošiem. Nelielam pieaugumam saglabājoties arī nākamajos gados, 2020.gadā nodarbināto skaits būs palielinājies līdz 897 tūkstošiem. Zemos nodarbinātības pieauguma tempus turpinās noteikt demogrāfiskā situācija un attiecīgas kvalifikācijas vai atalgojuma līmeņa darbinieku trūkums Latvijas darba tirgū.

Savukārt bezdarba līmenis vidējā termiņā turpinās pakāpeniski samazināties, ko noteiks ekonomiskās izaugsmes paātrināšanās un ietekmēs arī iedzīvotāju skaita samazināšanās 15-74 gadu vecuma grupā. Tomēr ekonomiskās izaugsmes un demogrāfisko faktoru ietekmē vienlaikus turpināsies arī iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes pieaugums, kā rezultātā bezdarba līmeņa samazināšanās kļūs arvien lēnāka, no 9,6% 2016.gadā noslīdot līdz 8,2% 2020.gadā.

2.5.attēls. Produktivitātes un reālās darba samaksas izmaiņas, % pret iepriekšējo periodu

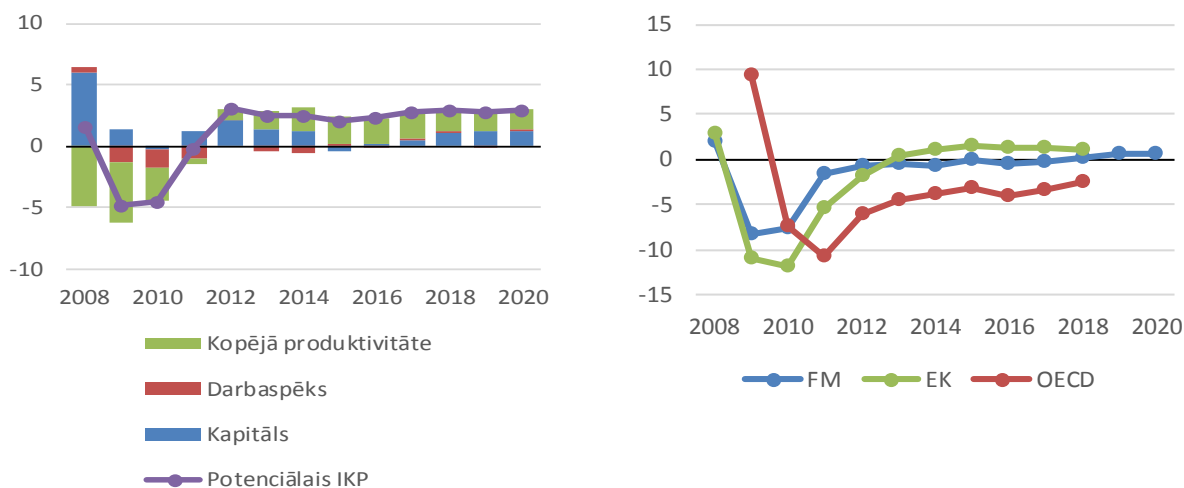
Pēdējo gadu laikā reālās darba samaksas pieaugums ir būtiski pārsniedzis produktivitātes kāpumu. Šāda situācija bija saistīta ar tautsaimniecības straujo izaugsmi iepriekšējos gados, kas uzlaboja uzņēmumu finanšu rādītājus un nodrošināja resursus algu paaugstināšanai, kā arī ļoti zemo inflāciju, kas vēl papildus nodrošināja reālās darba samaksas

straujāku pieaugumu, un minimālās algas būtisko paaugstinājumu 2014. un 2015.gadā. Minēto faktoru ietekmei izzūdot, sagaidāms, ka vidējā termiņā darba samaksas pieaugumu noteiks produktivitātes pieaugums, kas ir būtisks priekšnoteikums Latvijas konkurētspējas nodrošināšanai.

Ekonomikas cikliskā attīstība

Saskaņā ar FM aprēķiniem, potenciālā IKP izaugsme vidējā termiņā nepārsniegs 3%, ko pamatā noteiks kapitāla un kopējās faktoru produktivitātes pieaugums, kamēr nodarbinātības devums ir tuvs nullei. 2015. un 2016.gadā potenciālo izaugsmi bremsēja ES fondu apguves kavēšanās, ierobežojot investīciju aktivitāti. Sagaidāms, ka vidējā termiņā atjaunojoties ES fondu plūsmai, paātrināsies arī potenciālā IKP izaugsme uz kapitāla pieauguma rēķina. Savukārt, ņemot vērā to, ka darbaspēka pieejamība ir ierobežota, tad turpmākā potenciālā IKP izaugsme uz nodarbināto skaita pieauguma rēķina ir ierobežota. Tajā pašā laikā kopējā faktoru produktivitāte saglabāsies nemainīga aptuveni 2% robežās.

Atbilstoši FM novērtējumam Latvijas ekonomika attīstās tuvu potenciālajam līmenim, proti, izlaižu starpība būs tuvu nullei 2017. un 2018.gadā. Sagaidāms, ka arī turpmākajos gados ekonomikas izaugsme būs tuvu tās potenciālajam līmenim, bet ar tendenci to pārsniegt, proti, veidosies pozitīva izlaižu starpība, 2020.gadā sasniedzot 0,7%.

2.6.attēls. Potenciālais IKP un izlaižu starpība

Līdzīgs vidēja termiņa izlaižu starpības novērtējums ir arī EK. Lai gan 2016. un 2017.gadā pēc EK vērtējuma ir pozitīva izlaižu starpība, pamatojot to ar strauju algu pieaugumu un bezdarba līmeņa samazinājumu, tomēr par sabalansētu izlaižu starpību norāda citi cikliskie mainīgie, piemēram, zemā inflācija. Turklāt par ārējo sabalansētību liecina tekošā un kapitāla konta bilances pārpalikums, proti, Latvija nedzīvo uz ārējā parāda rēķina. Pēdējos gados turpina samazināties arī neto parāda attiecība pret IKP.

Arī vidējās algas pieaugums ir saistīts ar ienākumu konvergenci ar ES, minimālās algas palielināšanu un ēnu ekonomikas samazināšanos nevis ar pārmērīgu pieprasījuma palielināšanos. Turklāt EK izstrādātais "ticamības rīks"⁶ norāda uz negatīvu izlaižu starpību Latvijā. Līdzīgs ir arī SVF un OECD izlaižu starpības novērtējums.

Par iekšējo sabalansētu ekonomisko izaugsmi liecina tas, ka tā ir tuva ES vidējam līmenim, un vidējā termiņā netiek prognozēts tās straujāks pieaugums nekā vidēji ES. Arī algu pieaugums ir mērens, kas atspoguļo ienākumu konvergenci ar ES, minimālās algas palielināšanu un ēnu ekonomikas samazināšanos. Turklāt tiek prognozēts, ka reālās algas pieaugums vidējā termiņā nepārsniegs darbaspēka produktivitātes pieaugumu.

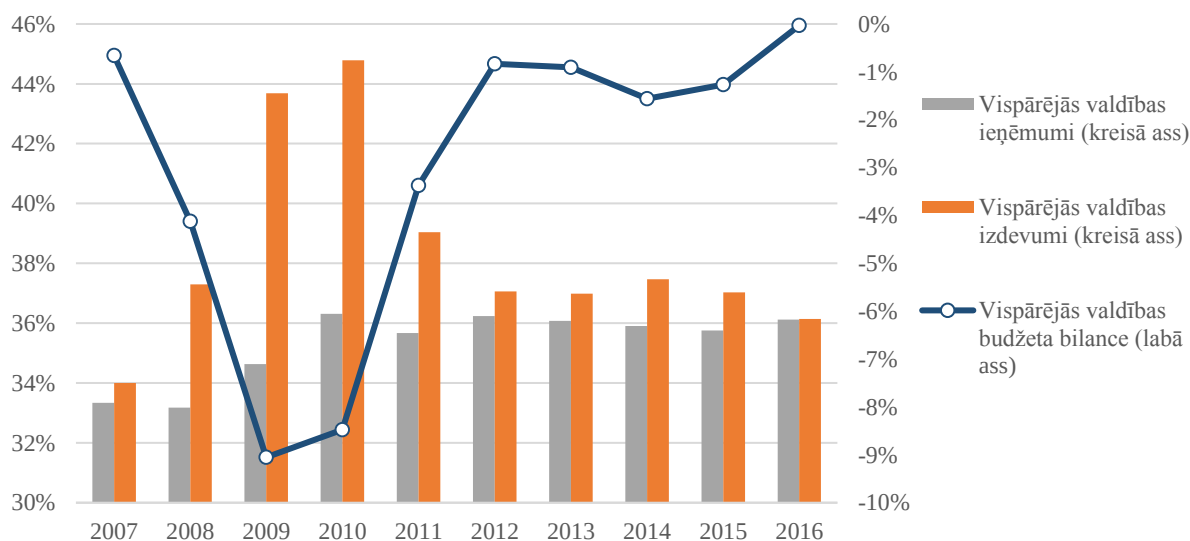
⁶ Plausibility tool

3. VISPĀRĒJĀS VALDĪBAS BUDŽETA BILANCE UN PARĀDS

3.1. PAŠREIZĒJĀ FISKĀLĀ SITUĀCIJA

Atbilstoši FM novērtējumam vispārējās valdības budžeta nominālais deficīts 2016.gadā bija 7,5 milj. *euro* jeb 0,03% no IKP, kas bija mazāk kā likumā “Par valsts budžetu 2016.gadam” plānotais apmērs. Atbilstoši likumam “Par valsts budžetu 2016.gadam” vispārējās valdības budžeta balance tika plānota ar deficītu 1,0% apmērā no IKP. FM 2016.gadam novērtētais deficīta līmenis ir par 1,0 procentpunktu jeb 245,2 milj. *euro* mazāks nekā tika norādīts iepriekšējā Latvijas Stabilitātes programmā 2016.-2019.gadam. Kā būtiskākās komponentes, kas veido mazāku deficītu nekā prognozēts, ir lielāki nodokļu ieņēmumi, ņemot vērā pozitīvu efektu no ēnu ekonomikas apkarošanas un nodokļu administrēšanas uzlabošanas pasākumiem, kā arī izdevumu samazinājums un zemāki izdevumi ES fondu projektu īstenošanai. Dinamikā vispārējās valdības budžeta balance 2016.gadā salīdzinājumā ar 2015.gadu ir uzlabojusies par 1,2 procentpunktu no IKP, un ir zemākā kopš 1998.gada, kad iepriekš bilancē bijis neliels pārpalikums.

2016.gadā salīdzinot ar iepriekšējo gadu pieauga vispārējās valdības ieņēmumi, gan izdevumi. Ieņēmumi pieauguši par 3,7%, kas ir straujāk salīdzinājumā ar ekonomikas izaugsmi pērn, kamēr izdevumi palielinājās tikai par 0,2%. Salīdzinot ar 2015.gada līmeni, ieņēmumi attiecībā pret IKP palielinājušies par 0,4 procentpunktiem, sasniedzot 36,1% no IKP, savukārt pārdalītie resursi vispārējās valdības budžeta izdevumos samazinājās par 0,9 procentpunktiem un arī veidoja 36,1% no IKP.

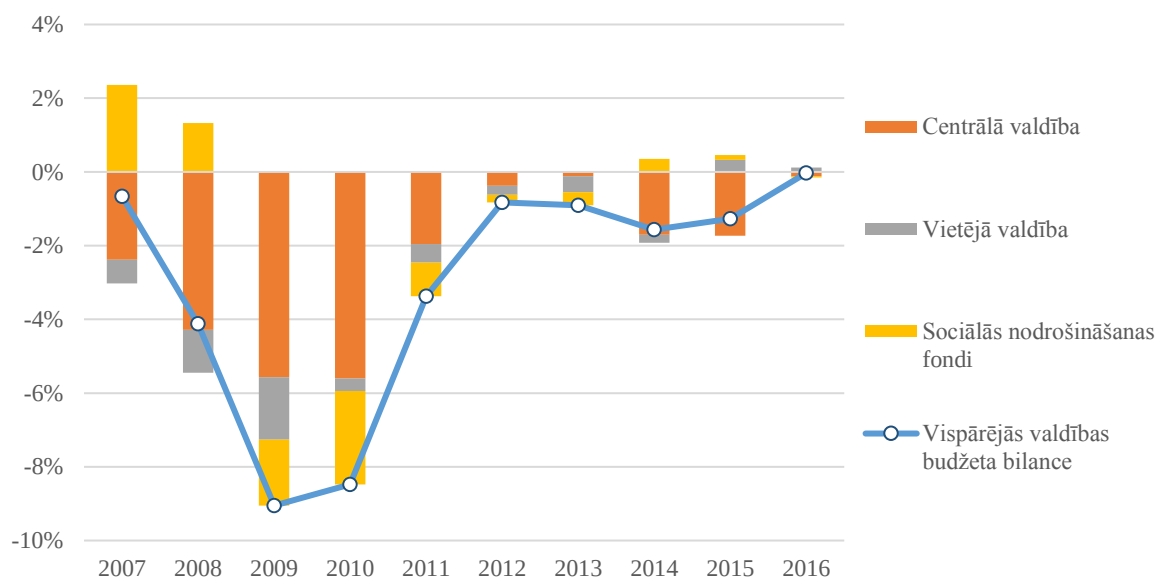

3.1.attēls. Vispārējās valdības ieņēmumi, izdevumi un budžeta balance⁷, % no IKP

Par galvenajiem faktoriem zemākai kā plānots Latvijas ekonomikas izaugsmei 2016.gadā uzskatāma nelabvēlīgā situācija ārējā vidē un lēnāka ES fondu projektu ieviešana, tādējādi ietekmējot valsts un pašvaldību izdevumu līmeni. Vienlaikus sekmīgie nodokļu administrēšanas pasākumi un ēnu ekonomikas apkarošana nodrošināja nodokļu ieņēmumus atbilstoši plānotajam līmenim. Nodokļu slogs 2016.gadā bija 29,7% no IKP, kas ir augstākais nodokļu ieņēmumu līmenis pēdējo vairāk kā 15 gadu laikā. Tāpat kā iepriekšējos gados, arī 2016.gadā viens no galvenajiem ekonomiskās izaugsmes veicinātājiem bija iekšzemes pieprasījums. Vidējās darba samaksas pieaugums sekmēja privāto patēriņu un mazumtirdzniecības apgrozījuma kāpumu. Nodokļu ieņēmumu pieaugums kopumā bija

⁷ Datu avots: 2016.gada oktobra vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda notifikācija (2007. – 2015.gadam) un FM indikatīvs novērtējums 2016.gadam.

vērojams visiem nodokļu veidiem, bet visstraujāk pieauga ieņēmumi no akcīzes nodokļa, IIN un PVN.

3.2.attēls. Vispārējās valdības budžeta balance sadalījumā pa apakšsektoriem⁸, % no IKP

Analizējot vispārējās valdības apakšsektoru⁹ ieguldījumu kopējā fiskālajā bilanci, jāsecina, ka visu budžeta bilanču līmenis bijis tuvu sabalansētam. Vietējā valdībā bijis pārpalikums 0,1% apmērā no IKP, bet centrālā valdībā deficīts 0,1% no IKP.

Turpmākajos gados izdevumiem pieaugot, tiek prognozēts centrālās valdības deficīta pieaugums, deficītam sasniedzot pēdējo gadu vidējo līmeni. Vietējās valdības un sociālās nodrošināšanas fondu bilanciēs būtiskas svārstības budžeta deficīta un pārpalikuma virzienā uz Stabilitātes programmu netiek prognozētas.

3.2. FISKĀLĀS POLITIKAS STRATĒGIJA UN VIDĒJA TERMIŅA MĒRĶIS

Latvijas fiskālās politikas stratēģija šogad ir vērsta uz divu mērķu sasniegšanu:

(1) Latvijas fiskālās politikas stratēģijas pamatā, tāpat, kā iepriekšējos gados, ir ekonomiskajā ciklā sabalansēta budžeta nosacījums jeb nosacījums, ka vispārējās valdības budžeta strukturālais deficīts ilgtermiņā (VTM) nedrīkst pārsniegt 0,5% no IKP.

(2) Tomēr šogad līdzās budžeta sabalansētības nosacījumam, Latvijas fiskālās politikas stratēģija ietver mērķi panākt valsts ilgtspējīgu ekonomisko izrāvienu – ar fiskālās politikas pasākumiem dot ieguldījumu, lai potenciālā izaugsme pieaugtu no 3% no IKP uz 5% no IKP.

⁸ Datu avots: 2016.gada oktobra vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda notifikācija (2007. – 2015.gadam) un FM indikatīvs novērtējums (2016.gadam).

⁹ Vispārējās valdības sektora dalījums apakšsektoros definēts saskaņā ar Eiropas nacionālo un reģionālo kontu sistēmu ES. Konsolidētā kopbudžeta nacionālajā uzskaites metodoloģijā ar centrālo valdību identificē valsts pamatbudžetu, no valsts budžeta daļēji finansēto atvasināto publisko personu budžetus un budžeta nefinansēto iestāžu budžetus; sociālās nodrošināšanas fondi – valsts sociālās apdrošināšanas speciālais budžets; vietējā valdība – pašvaldību budžeti.

3.2.1. STRUKTURĀLĀS BILANCES MĒRĶA NOTEIKŠANA

Šajā sadaļā tiek aprakstīta fiskālās politikas pirmā mērķa nodrošināšana un vidēja termiņa mērķis, bet informācija par fiskālās politikas otro mērķi ir sniegta 3.2.4.sadaļā.

Pirmā fiskālās politikas stratēģiskā mērķa sasniegšana tiek nodrošināta ar FDL un SIP. 2013.gadā pieņemtais FDL izveidoja sistēmu vispārējās valdības budžeta bilances mērķu noteikšanai saskaņā ar *lejupvērsto budžeta bilances plānošanas metodi*.

Šī metode ļauj izvirzīt vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķus katram gadam tā, lai tie atbilstu SIP nosacījumiem un attiecīgi ļauj aprēķināt minimālās nominālās bilances (maksimāli pieļaujamo vispārējās valdības deficītu vai minimālo pieļaujamo vispārējās valdības budžeta pārpalikumu).

Vienlaicīgi tiek piemērota arī *augšupvērstā budžeta bilances plānošanas metode*, saskaņā ar kuru tiek prognozēta vispārējās valdības budžeta bilance **nemainīgas politikas gadījumā**. Arī saskaņā ar šo metodi tiek prognozēta vispārējās valdības budžeta bilance.

Vispārīgā gadījumā vispārējās valdības budžeta bilances pēc abām metodēm atšķiras. Ja vispārējās valdības budžeta bilance pēc pirmās metodes ir lielāka kā pēc otrās metodes, valdības rīcībā ir tā saucamā fiskālā telpa jeb iespējas palielināt izdevumus jaunām izdevumu politikas iniciatīvām vai samazināt ieņēmumus jaunām nodokļu politikas iniciatīvām. Ja vispārējās valdības budžeta bilance pēc pirmās metodes ir mazāka kā pēc otrās metodes, valdībai ir jāveic konsolidācijas pasākumi, pieņemot diskrecionāros pasākumus izdevumu samazināšanai vai ieņēmumu palielināšanai.

Latvijā galvenie budžeta politikas lēmumi, kas skar vidēja termiņa izdevumu un ieņēmumu politiku, tiek pieņemti nevis pavasarī, bet rudenī kopā ar gadskārtējo valsts budžeta likumu. Šajā laikā tiek izstrādāts ne tikai gadskārtējais valsts budžeta likums, bet arī Ietvara likums turpmākajiem 3 gadiem. Līdz ar to starplaikā starp Stabilitātes programmas 2016.-2019.gadam un Stabilitātes programmas 2017.-2020.gadam izstrādes brīdi ir pieņemti būtiski fiskālās politikas lēmumi, kas ir aizpildījuši visu 2017.gada fiskālo telpu un veido pamatu Stabilitātes programmas 2017.-2020.gadam stratēģijas īstenošanai. Šo lēmumu fiskālais efekts šajā Stabilitātes programmā ir iekļauts **nemainīgas politikas scenārijā**.

Iepriekšējo gadu Stabilitātes programmās potenciālie lēmumi par pieejamās fiskālās telpas sadali netika aprakstīti, uzsverot, ka šie lēmumi tiks pieņemti rudenī un atspoguļoti budžeta plānā un nākamajā Stabilitātes programmā. Tomēr šogad Stabilitātes programmā ir iekļauta informācija par potenciālajiem lēmumiem attiecībā uz nodokļu reformu. Tas tāpēc, ka nodokļu reformas fiskālā ietekme ir būtiska. Lēmumu projekti ir labā sagatavotības stadijā un, tā kā nodokļu reforma ir nozīmīgākais fiskālās politikas pasākums 2017.gadā, tās neatspoguļošana Stabilitātes programmā būtiski mazinātu šīs programmas kvalitāti. Jāatzīmē, ka izmaiņas, kas saistītas ar nodokļu pamatnostādņiem, ir atspoguļotas **mainīgas politikas scenārijā**.

Vidēja termiņa mērķis

Attiecībā uz VTM tiek saglabāta iepriekšējā Stabilitātes programmā definētā pieeja nosakot divus atšķirīgus VTM, nacionālo VTM, kas saglabājas -0,5% no IKP un VTM SIP izpratnē jeb VTM SIP, kas tiek noteikts -1,0% no IKP līmenī.

2018., 2019. un 2020.gadu strukturālās bilances mērķi

Vispārīgā pieeja paredz, ka vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķu noteikšanā tiek piemērota vairāku pakāpju metode un tiem ir vienlaicīgi jānodrošina atbilstība gan nacionālā līmeņa fiskālajiem nosacījumiem (bilances nosacījums, izdevumu pieauguma nosacījums un izdevumu pārmantojamības nosacījums), kas definēti FDL, gan arī EK pielietotajai metodoloģijai.

Vispirms strukturālās bilances mērķi tiek aprēķināti, pielietojot **bilances nosacījumu**. Bilances nosacījuma pārbaudei tiek veidoti divi scenāriji – viens ar nacionālo VTM un otrs ar VTM SIP, kas ir nosacīts atskaites punkts, kam tiek piemērotas atkāpes, kuras izriet no iemaksu palielināšanās 2.pensiju līmenī un no veselības reformu īstenošanas. Divu atšķirīgu VTM ieviešana Latvijas fiskālajā politikā joprojām balstās piesardzīgā pieejā, lai noteiktie vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi ir saskaņā ne tikai ar nacionālo pieeju, bet arī tiktu nodrošināta atbilstība SIP nosacījumiem.

FDL paredz, ka bilances nosacījuma ievērošana nav vienīgais fiskālais nosacījums. Strukturālās bilances mērķu noteikšanā ir jāievēro arī **izdevumu pieauguma nosacījums**, ko nosaka Regula Nr. 1175/2011. Šis nosacījums vispārīgajā gadījumā var noteikt ambiciozākus vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķus. FDL arī paredz, ka centrālās valdības izdevumi tiek noteikti Ietvara likumā turpmākajiem 3 gadiem un tie ir juridiski saistoši (**izdevumu pārmantojamības nosacījums**). Līdz ar to var izveidoties situācija, ka centrālās valdības izdevumu paturēšana iepriekšējā Ietvara likumā noteiktajā līmenī var mainīt vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi. Tomēr izmaiņas ierobežo FDL noteikums, ka, ja izdevumu novirzes ir lielākas par 0,1% no IKP, izdevumi netiek saglabāti, bet tiek aprēķināti no jauna saskaņā ar vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances un izdevumu pieauguma nosacījumiem.

Bilances mērķi, atbilstoši bilances nosacījumam (SIP metodoloģija)

Šajā sadaļā tiek noskaidrots, kāds var būt maksimāli pieļaujamais vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķis atbilstoši iepriekš minētajai SIP izpratnei. Kā jau iepriekš tika minēts, izejas pozīcija vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķa noteikšanai atbilstoši SIP izpratnei ir VTM -1% no IKP. Zemāk esošajā tabulā ir atspoguļotas turpmākās korekcijas.

3.1.tabula. Strukturālās bilances mērķis atbilstoši SIP metodoloģijai

			2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
(1)	VTM		-1.0%	-1.0%	-1.0%	-1.0%	-1.0%	-1.0%	-1.0%	-1.0%
(2)	pensiju reforma	no 2% uz 4%	-0.5%	-0.5%	-0.5%	0.0%				
(3)		no 4% uz 5%			-0.3%	-0.3%	-0.3%	0.0%		
(4)		no 5% uz 6%				-0.3%	-0.3%	-0.3%	0.0%	
(5)	veselības reformas						-0.1%	-0.4%	-0.5%	0.0%
(6)=sum(1;2;3;4;5)	maksimālā strukturālā bilance							-1.7%	-1.5%	-1.0%
(7)	cikliskā komponente							0.1%	0.3%	0.3%
(8)=(6)+(7)	cikliski korigētā bilance							-1.6%	-1.2%	-0.7%
(9)	vienreizējie pasākumi			-0.3%						
(10)=(8)+(9)	nominālā bilance		-0.9%	-1.6%	-1.3%	0.0%	-1.0%	-1.58%	-1.24%	-0.73%

Attiecībā uz atkāpju modeli, kas izriet no iemaksu palielināšanas 2.pensiju līmenī, Latvija saglabā tādu pašu pieeju kā iepriekšējā Stabilitātes programmā. Iemaksu palielinājums 2.pensiju līmenī joprojām tiek veikts 3 posmos: 2013.gadā palielinot iemaksas no 2 uz 4% (fiskālā ietekme 0,50% no IKP), 2015.gadā palielinot iemaksas no 4 uz 5% (fiskālā ietekme 0,3% no IKP) un 2016.gadā palielinot iemaksu no 5 uz 6% (fiskālā ietekme 0,3% no IKP).

Atkāpju apmērs trīs gadu griezumā saglabājās nemainīgā apmērā, kāds tas bija pirmajā gadā un nobīde tiek likvidēta pilnā apmērā ceturtajā gadā.

Piešķirtās atkāpes no VTM saistībā ar veselības reformas īstenošanu tiek saglabātas līdzšinējā apmērā, proti, 2017.gadā 0,1% no IKP, 2018.gadā 0,4% no IKP un 2019.gadā 0,5% no IKP.

Summējot VTM ar attiecīgajām atkāpēm, turpmāko aprēķinu vajadzībām iegūst maksimālo strukturālo bilanci, kas ir -1,7% no IKP 2018.gadā, -1,5 % no IKP 2019.gadā un - 1,0% no IKP 2020.gadā.

Pēc tam, kad ir noskaidrota vispārējās valdības budžeta strukturālā balance, tiek aprēķināts vispārējās valdības budžeta nominālās bilances apmērs, pieskaitot bilances ciklisko komponenti, kuru nosaka, izmantojot izlaižu starpības novērtējumu. Šajā Stabilitātes programmā vispārējās valdības budžeta nominālās bilances aprēķināšanai tiek izmantota atšķirīga pieeja nekā iepriekšējā Stabilitātes programmā, proti, tiek pielietota jaunā EK procedūra izlaižu starpību novērtēšanai – ticamības tests (*plausibility tool*) un argumentēto lēmumu procedūra (*constrain judgement*)¹⁰, kura var tikt pielietota gadījumos, kad kopējā EK metodoloģija izlaižu starpību novērtēšanā dod ekonomiski nepamatotu rezultātu. Sīkāk par ticamības testu un argumentēto lēmumu procedūru 3.2.2.sadaļā.

Nemot vērā jauno izlaižu starpības novērtējumu un piemērojot elastības koeficientu 0,38 tiek iegūta cikliskā komponente, kas 2018.gadā ir 0,1% no potenciālā IKP, 2019.gadā ir 0,3% no potenciālā IKP un 2020.gadā ir 0,3% no potenciālā IKP.

Pielietojot iepriekš noteikto strukturālās bilances līmeni un novērtēto izlaižu starpību, tiek iegūta vispārējās valdības budžeta nominālā balance, kas 2018.gadā ir -1,6% no IKP, 2019.gadā ir -1,2% no IKP un 2020.gadā ir -0,7% no IKP.

Bilances mērķi, atbilstoši bilances nosacījumam (nacionālā metodoloģija)

Šajā sadaļā tiek noskaidrots, kāds var būt maksimāli pieļaujamais vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķis atbilstoši nacionālajai metodoloģijai. Kā jau iepriekš tika minēts, izejas pozīcija vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķa noteikšanai, atbilstoši nacionālajai metodoloģijai ir VTM -0,5% no IKP. Zemāk esošajā tabulā ir atspoguļotas turpmākās korekcijas.

¹⁰ Līdztekus EK kopējo metodoloģijas pielietošanas rezultātā iegūtajiem izlaižu starpību aprēķiniem, jaunā EK procedūra paredz ES valstīm veikt alternatīvu izlaižu starpības novērtējumu, pielietojot ticamības testu (*plausibility tool*). Ticamības testa pielietošanas rezultātā tiek noteikts izlaižu starpības ticamo vērtību intervāls un tā centrālā vērtība. Ja tiek secināts, ka ar kopējo metodoloģiju aprēķinātais izlaižu starpības lielums ir ārpus ticamo vērtību intervālā, kas noteikts pielietojot ticamības testu, EK, analizējot valsts makroekonomiskos rādītājus, valsts specifiskus faktorus un citu starptautisku institūciju (SVF, OECD) prognozes par izlaižu starpību, pieņem lēmumu par atbilstošāku izlaižu starpības vērtējumu. Vērtējums tiek veikts jauna intervāla robežās, kura augšējā robeža ir izlaižu starpības vērtība, kas iegūta pielietojot EK kopējo metodoloģiju, savukārt apakšējā robeža ir ar ticamības testu noteiktā izlaižu starpības ticamo vērtību intervāla centrālā vērtība.

3.2.tabula. Strukturālās bilances mērķis atbilstoši nacionālajai metodoloģijai

			2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
(1)	VTM		-0.5%	-0.5%	-0.5%	-0.5%	-0.5%	-0.5%	-0.5%	-0.5%
(2)	Pensiju reforma	no 2% uz 4%	-0.5%	-0.5%	-0.5%	0.0%				
(3)		no 4% uz 5%			-0.3%	-0.3%	-0.3%	0.0%		
(4)		no 5% uz 6%				-0.3%	-0.3%	-0.3%	0.0%	
(5)	veselības reformas						-0.1%	-0.4%	-0.5%	0.0%
(6)=sum(1;2;3;4;5)	maksimālā strukturālā bilance							-1.2%	-1.000%	-0.500%
(7)	cikliskā komponente							0.1%	0.3%	0.3%
(8)=(6)+(7)	cikliski koriģētā bilance							-1.1%	-0.7%	-0.2%
(9)	vienreizējie pasākumi			-0.3%				-0.74%	-0.51%	-0.31%
(10)=(8)+(9)	nominālā bilance		-0.9%	-1.6%	-1.3%	0.0%	-0.8%	-1.82%	-1.26%	-0.54%

Atkāpju modelis, kas izriet no iemaksu palielināšanas 2.pensiju līmenī un veselības reformas īstenošanas, ir tāds pats, kā veicot vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķa noteikšanu atbilstoši SIP metodoloģijai.

Summējot VTM ar attiecīgajām atkāpēm turpmāko aprēķinu vajadzībām iegūst maksimālo strukturālo bilanci, kas ir -1,2% no IKP 2018.gadā, -1,0 % no IKP 2019.gadā un -0,5% no IKP 2020.gadā.

Pēc tam, kad ir noskaidrots vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances apmērs, kas izmantojams turpmākajos aprēķinos, tiek aprēķināts vispārējās valdības budžeta nominālās bilances apmērs, vispārējās valdības budžeta strukturālajai bilancei pieskaitot bilances ciklisko komponenti. Bilances cikliskā komponente ir 0,1%, 0,3% un 0,3% attiecīgi 2018., 2019. un 2020.gadā.

Šajā scenārijā nodokļu reformas izsauktais īstermiņa ieņēmumu kritums: 2018.gadā -0,7% no IKP, 2019.gadā -0,5% no IKP un 2020.gadā -0,3% no IKP. (skat. 3.2.4.sadaļu) tiek uzskatīts par vienreizējo pasākumu (*one –off measure*).

Tādējādi izmantojot iepriekš noteikto strukturālo bilanci, FM prognozes par izlaižu starpību un vienreizējos pasākumus tiek iegūta nominālā bilance, kas 2018.gadā ir -1,8% no IKP, 2019.gadā ir -1,2% no IKP un 2020.gadā ir -0,5% no IKP.

Jāatzīmē, ka FDL normu piemērošana un tulkošana ir FM kompetencē, un FM uztur viedokli, ka īstermiņa ieņēmumu kritums, ko izsauc nodokļu reforma pēc būtības ir vienreizējs pasākums – ieņēmumu kritumam nav paliekoša efekta, un tāpēc tas nav jāiekļauj strukturālajā bilancē. Tāpat jāatzīmē, ka EK attiecībā uz vienreizējiem pasākumiem ietur daudz konservatīvāku politiku un ne visus pasākumus ar īstermiņa fiskālo efektu izslēdz no strukturālās bilances (skat. *Vade Mecum on the Stability and Growth Pact, Box 1.4: Calculating the structural balance*). Līdz ar to SIP kontekstā nodokļu reformas izsauktais ieņēmumu kritums netiks atzīts no EK puses par vienreizējo pasākumu un tāpēc 3.1.tabulā tas netiek iekļauts kā vienreizējs pasākums.

Bilances mērķi atbilstoši bilances nosacījumam - strukturālo mērķu izvēle

Kad pēc abām bilances nosacījuma metodēm ir noteikti vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi un aprēķināta vispārējās valdības budžeta nominālā bilance, iegūtie rezultāti nominālā izteiksmē tiek salīdzināti un tiek izvēlēta lielākā vispārējās valdības budžeta

nominālās bilances vērtība, ar mērķi nodrošināt fiskālo nosacījumu atbilstību gan pēc nacionālās metodoloģijas, gan saskaņā ar SIP izpratni.

3.3.tabula. Strukturālā mērķa izvēle

		2018	2019	2020
(1)	1. Nominālā bilance (saskaņā ar SIP izpratni)	-1,6%	-1,2%	-0,7%
(2)	2. Nominālā bilance (saskaņā ar nacionālo metodoloģiju)	-1,8%	-1,2%	-0,5%
(3) = MAX (1;2)	Lielākā nominālās bilances vērtība MAX(1;2)	-1,6%	-1,2%	-0,5%
(4)	Cikliskā komponente (nacionālā metodoloģija)	0,1%	0,3%	0,3%
(5)	Vienreizējie pasākumi	-0,7%	-0,4%	-0,3%
(6)=(3)-(4)-(5)	Strukturālās bilances mērķis	-1,0%	-1,0%	-0,5%

Pēc tam kad ir noteikta lielākā vispārējās valdības budžeta nominālās bilances vērtība, tiek veikta pāreja uz bilanci strukturālā izteiksmē (izmantojot ciklisko komponenti un definētos vienreizējos pasākumus atbilstoši FM aprēķiniem). Attiecīgi tiek iegūti vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi, kas **2018.gadā ir -1,0% no IKP, 2019.gadā -1,0% no IKP un 2020.gadā -0,5% no IKP.**

Bilances mērķi – tālāka pārbaude atbilstoši izdevumu pieauguma nosacījumam un izdevumu pārmantojamības nosacījumam

Tālāk iegūtie rezultāti tiek testēti, lai nodrošinātu arī **izdevumu pieauguma nosacījuma un izdevumu pārmantojamības nosacījumu** izpildi.

Jāatzīmē, ka veicot vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķu pārbaudi atbilstoši izdevumu **pieauguma nosacījumam**, nominālo izdevumu korekcijām tiek piemērotas FM veiktās prognozes attiecībā uz valsts parāda apkalpošanas izdevumiem, investīciju izdevumiem, izdevumiem ārvalstu finanšu palīdzības projektiem, kas atbilst saņemtajiem ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumiem, diskrecionārajiem ieņēmumiem, kā arī IKP deflatoru. Savukārt pieļaujamais izdevumu palielinājums tiek aprēķināts pielietojot kombinētu pieeju, proti, sākotnējais pieļaujamais izdevumu palielinājums, kas atbilst 10 gadu vidējā potenciālā IKP pieaugumam atbilstoši FM prognozēm, pielietojot EK pieeju tiek papildus koriģēts ar iemaksu 2.pensiju līmenī palielinājumu, atkāpi no VTM sakarā ar īstenotajām reformām veselības nozarē, kā arī izmaiņām, kas rodas pielietojot izlaižu starpības novērtējumu, kas ir atšķirīgs no EK kopējās metodoloģijas rezultāta. Šie apstākļi ir būtiski, lai izdevumu pieauguma nosacījums pareizi ņemtu vērā pieļaujamās atkāpes no VTM.

Veicot iegūto vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķu pārbaudi atbilstoši izdevumu pieauguma nosacījumam, iegūstam, ka 2018.gadā izdevumu pieaugums, ko pieļauj izdevumu pieauguma nosacījums ir 4,83%, savukārt pirmīt noteiktais vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķis nosaka, ka reālie koriģētie izdevumi drīkst palielināties par 4,71%. Līdz ar to 2018.gadā tiek saglabāts sākotnēji noteiktais vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķis -1,0% no IKP.

2019.gadā izdevumu pieaugums, ko pieļauj izdevumu pieauguma nosacījums ir 3,76%, savukārt reālais koriģēto izdevumu pieaugums, ko pieļauj pirmīt noteiktais vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķis ir 0,87%. Līdz ar to 2019.gadā tiek saglabāts sākotnēji noteiktais vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķis -1,0% no IKP.

2020.gadā izdevumu pieaugums, ko pieļauj izdevumu pieauguma nosacījums ir 1,98%, savukārt reālais koriģēto izdevumu pieaugums atbilstoši pirmīt noteiktajam vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķim ir 0,69%. Līdz ar to 2020.gadā tiek saglabāts sākotnēji noteiktais vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķis -0,5% no IKP.

Veicot pārmantojamības nosacījuma pārbaudi, tika konstatēts, ka nevienā gadā nav nepieciešams mainīt sākotnēji noteikto vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi, kas tika iegūts pielietojot bilances nosacījumu.

Līdz ar to ir noteikti kvantitatīvie fiskālie mērķi turpmākajiem trīs gadiem, t.i. nodrošināt vispārējās valdības budžeta strukturālo bilanci **2018.gadā ir -1,0% no IKP, 2019.gadā ir -1,0% no IKP un 2020.gadā ir -0,5% no IKP.**

3.2.2. TICAMĪBAS TESTS UN ARGUMENTĒTO LĒMUMU PROCEDŪRA

Saskaņā ar EK 2017.gada ziemas prognozēm Latvijai izpildās nosacījumi, lai EK metodoloģijas izlaižu starpību 2016.gadam uzskatītu par ekonomiski nepamatotu. **Šajā Stabilitātes programmā tiek pieņemts, ka arī EK 2017.gada pavasara prognozes uzrādīs, ka EK metodoloģijas izlaižu starpība 2016.gadam ir ekonomiski nepamatota un tāpēc Latvijas gadījumā ir piemērojama argumentēto lēmumu procedūra (*constrain judgement*).**

Šāda pieeja nodrošina, ka sākotnējās vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances definēšanā joprojām tiek saglabāti iepriekšējie principi, kas ir saskaņā ar SIP nosacījumiem. Papildus ieguvums ir iespēja noteikt mazāk ambiciozu nominālās bilances mērķa līmeni un tādējādi definēt lielāku sākotnējo fiskālo telpu valdības prioritāšu finansēšanai. Jāatzīmē gan, ka galīgais bilances mērķa lielums un fiskālās telpas apmērs ir atkarīgs arī no nacionālā VTM scenārija rezultāta, kā arī no pārējo fiskālo nosacījumu testēšanas rezultāta. Izlaižu starpības novērtējuma rezultāti ir sniegti zemāk esošajā tabulā.

3.4.tabula. Izlaižu starpības novērtējums Stabilitātes programmas vajadzībām

	EK kopējā metodoloģija (1)	Ticamības tests (2)	Robežattālums (3)=(1)-(2)	FM prognoze (FDP apstiprināta)
2016	<u>1,4</u>	<u>-0,4</u>	<u>1,8</u>	-0,2
2017	1,6	-0,2	1,8	-0,1
2018	1,4	-0,4	1,8	0,3
2019	1,4	-0,4	1,8	0,7
2020	1,4	-0,4	1,8	0,7

Lai veiktu izlaižu starpības novērtējumu bilances mērķa gadiem, 2018., 2019. un 2020.gadam, ir nepieciešams iegūt pēc EK kopējās metodoloģijas aprēķinātās izlaižu starpības prognozes, kā arī ticamības testa izlaižu starpības vērtējumus attiecīgajiem gadiem.

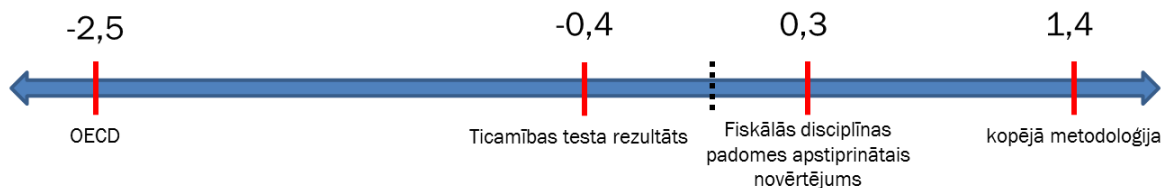
Tā kā EK 2017.gada ziemas prognozēs nav pieejamas atbilstoši kopējai metodoloģijai aprēķinātās izlaižu starpības prognozes 2019. un 2020.gadam, aprēķinu vajadzībām tiek pieņemts, ka šajos gados izlaižu starpība saglabājas 2018.gada līmenī, kas ir 1,4% no potenciālā IKP.

Savukārt, ticamības testa izlaižu starpības novērtējums turpmākajiem gadiem tiek ekstrapolēts balstoties uz EK piedāvāto risinājumu, kas paredz, ka konkrētā gada izlaižu starpības prognozei, kas iegūta izmantojot EK kopējo metodoloģiju tiek piemērots konstants robežattālums, kas ir aprēķināts 2016.gadā un ir starpība starp izlaižu starpības novērtējumu, ko sniedz EK kopējā metodoloģija un ar ticamības testu iegūtā izlaižu starpības ticamo vērtību intervāla centrālo vērtību. Šī starpība ir 1,8 procentpunkti.

Tādējādi pēc abām iepriekšminētajām metodēm tiek veikti novērtējumi izlaižu starpībai 2018., 2019. un 2020.gadam. Rezultātā katram gadam tiek nodefinēts jauns izlaižu starpības ticamības intervāls, kura augšējā robeža 2018., 2019. un 2020.gadam ir 1,4; savukārt apakšējā robeža ir -0,4. Šī intervāla ietvaros, izmantojot argumentētu lēmumu pieeju (*constrain judgement*), pastāv iespēja novērtēt atbilstošāko izlaižu starpības lielumu.

Argumentēto lēmumu procedūra dod iespēju EK ekspertiem pieņemt lēmumu par izlaižu starpības lielumu, kas var atrasties intervāla (ticamības testa izlaižu starpība; kopējās metodoloģijas izlaižu starpība) jebkurā punktā, tātad eksperts var noteikt jebkuru vērtību robežās no -0,4 līdz 1,4. Šī Stabilitātes programma ir sagatavota, pieņemot, ka argumentētā lēmuma procedūrā eksperta viedoklis sakrītīs ar FM pašas novērtēto un Fiskālās disciplīnas padomes apstiprināto izlaižu starpību kas 2018.gadā ir 0,3% no potenciālā IKP, 2019.gadā ir 0,7% no potenciālā IKP un 2020.gadā ir 0,7% no potenciālā IKP. Detalizētāku informāciju par FM veikto izlaižu starpības novērtējumu skatīt 2.3.sadaļā.

Jāatzīmē, ka OECD vērtējumā Latvijas izlaižu starpība 2016.gadā ir -4,1% no IKP un 2017. un 2018.gadā attiecīgi -3,4 un -2,5 % no IKP^{11 12}.

3.3.attēls. Dažādu institūciju un dažādu novērtējuma metožu veiktais 2018. gada izlaižu starpības salīdzinājums

3.2.3. VISPĀRĒJIE FISKĀLĀS POLITIKAS MĒRĶI UN PRIORITĀRIE ATTĪSTĪBAS VIRZIENI 2017.-2019.PERIODAM - PAVEIKTAIS PĒC IEPRIEKŠĒJAS STABILITĀTES PROGRAMMAS

Kā jau iepriekš tika minēts, Latvijā galvenie budžeta politikas lēmumi par vidēja termiņa izdevumu un ieņēmumu politiku tiek pieņemti nevis pavasarī, bet rudenī kopā ar gadskārtējo valsts budžeta likumu. Līdz ar to tālāk šajā nodaļā ir sniegta informācija par to, kādi fiskālās politikas lēmumi ir tikuši pieņemti, valdībai sagatavojot 2017.gada budžetu un Ietvara likumu 2017.-2019.gadam.

Ietvara likums 2017.-2019.gadam vispārējo fiskālās politikas mērķi - ilgtspējīgi kāpināt iedzīvotāju dzīves kvalitāti – īsteno ar četriem vidēja termiņa budžeta prioritārajiem attīstības virzieniem:

- 1) valsts aizsardzības spēju palielināšana, kāpinot valsts aizsardzības finansējumu pret IKP līdz 2% 2018.gadā un nodrošinot finansējuma saglabāšanu sasniegtajā apmērā 2019.gadā;
- 2) ilgtspējīgas un sabalansētas valsts ekonomiskās attīstības veicināšana, valsts budžeta iespēju robežās primāri nodrošinot finansējuma pieaugumu aizsardzībai, iekšējai drošībai, veselībai un izglītībai;
- 3) iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības mazināšana, pakāpeniski palielinot minimālo algu un ieviešot progresīvo IIN neapliekamo minimumu;
- 4) nodokļu ieņēmumu apjoma pret IKP pakāpeniska palielināšana līdz 1/3 no IKP, pamatā uzlabojot nodokļu iekasējamību.

Pirmā prioritārā attīstības virziena īstenošana tika uzsākta jau 2014.gada 3.jūlijā, pieņemot jaunu Valsts aizsardzības finansēšanas likums, kas noteica pakāpenisku valsts aizsardzības finansējuma pret IKP palielinājumu līdz tas 2020.gadā sasniedz 2% no IKP. Ņemot vērā būtiskās izmaiņas ģeopolitiskajos riskos, Latvijas Stabilitātes programmā 2015.–2018.gadam valdība paredzēja nodrošināt straujāku valsts aizsardzības spēju pieaugumu sasniedzot 2% mērķi jau 2018.gadā. Ietvara likumā 2016.–2018.gadam valdība apstiprināja

¹¹IMF World Economic Outlook Database, October 2016

¹² OECD draft report on Latvia 2017

tādu papildu pieaugumu aizsardzības izdevumiem, kas 2018.gadā nodrošinātu aizsardzības izdevumu pieaugumu, sasniedzot 2% no IKP. Aktuālais Ietvara likums paredz, ka 2018.gadā noteiktais finansējums aizsardzībai 2% no IKP apmērā tiks saglabāts arī 2019.gadā.

3.5.tabula. Valsts aizsardzības finansēšanas likumā noteiktais budžeta izdevumu apmērs aizsardzības nozares finansēšanai

Gads	Likumā „Par valsts budžetu 2017.gadam” un Ietvara likumā 2017. – 2019.gadam paredzētais izdevumu apmērs aizsardzībai, % no IKP
2017	1,7
2018	2,0
2019	2,0

Otrā prioritārā attīstības virziena īstenošana. Ilgtspējīgas un sabalansētas valsts ekonomiskās attīstības veicināšanai šogad papildu finansējums tiek piešķirts veselībai, izglītībai, kā arī iekšējai drošībai, kas šajos ģeopolitiskajos apstākļos ir uzskatāms par priekšnoteikumu ekonomiskās attīstības veicināšanai.

Iedzīvotāju dzīves kvalitāti nosaka gan IKP uz vienu iedzīvotāju, gan ienākumu nevienlīdzība, gan arī citi faktori, tai skaitā sabiedrības **veselība**, iespējas iegūt atbilstošu izglītību un brīvā laika pavadīšana. Iepriekšējos Ietvara likumos šīm nozarēm tika piešķirts nozīmīgs valsts budžeta līdzekļu apjoms, it īpaši veselībai. Jāatzīmē, ka saskaņā ar valdības izdevumu klasifikāciju atbilstoši funkcionālajām kategorijām (COFOG) valsts funkcijas „veselība” finansējums pret IKP atbilstoši 2015.gada *Eurostat* datiem Latvijā ir otrais zemākais starp ES valstīm. Arī EK valstu specifisko rekomendāciju izpildes analizē ir secinājusi, ka zemais publiskais finansējums, kā arī augstie pacientu līdzmaksājumi būtiski kavē lielas daļas pacientu veselības vajadzību apmierināšanu. Ņemot vērā esošās problēmas valdība veselības aprūpes jomu ir izvirzījusi kā vienu no svarīgākajām prioritātēm. Finansējuma pieaugumu ir paredzēts risināt gan vidējā termiņā, ko nodrošina papildu piešķirtie līdzekļi JPI ietvaros un atļauja no EK izmantot SIP elastības mehānismu attiecībā uz strukturālajām reformām, tādējādi nodrošinot pagaidu papildu finansējumu veselības nozares problēmjautājumu risināšanai, gan arī ilgākā termiņā, izstrādājot ilgtspējīgu veselības finansēšanas modeli. Iepriekšējā Ietvara likumā valdība lēma par papildus finansējuma piešķiršanu veselības nozarei, nodrošinot kompensējamo medikamentu apmaksu un līdzekļus valsts galvoto aizdevumu slimnīcām atmaksai. Arī aktuālajā Ietvara likumā valdība ir paredzējusi nozīmīgu papildu līdzekļu apjomu veselības nozarei, nodrošinot valsts finansējumu rindu mazināšanai uz speciālistu pakalpojumiem ambulatorajā un stacionārajā veselības aprūpē, kā arī ambulatoro un stacionāro veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības nodrošināšanu. Deficīta atkāpes finansējums uz valsts budžeta un Ietvara likuma sagatavošanas brīdi tika rezervēts atsevišķā budžeta programmā, kā gadskārtējā valsts budžeta izpildes rezultātā pārdalāmais finansējums, un to tika paredzēts piešķirt pēc tam, kad no Veselības ministrijas puses tiks izstrādāti un MK apstiprināti no šī finansējuma īstenojamie pasākumi. Uz pašreizējo brīdi Veselības ministrija ir izstrādājusi un MK ir izskatījis un apstiprinājis divus informatīvos ziņojumus, kuros ir sniegta informācija par reformu rīcības virzieniem veselības aprūpē, izmantojot atkāpes no VTМ, un detalizēti norādīti indikatīvie rādītāji, veicot onkoloģijas jomas reformu, rindu mazināšanu un medikamentu pieejamības uzlabošanu (detalizētāku izklāstu skat. 3.2.5.sadaļā). Pēc attiecīgo informatīvo ziņojumu apstiprināšanas Veselības ministrijas rīcībā ir nodots papildu finansējums, kas nodrošināts uz deficīta atkāpes rēķina un izlietojams attiecīgajiem informatīvajos ziņojumos norādītajiem reformu virzieniem.

Savukārt vispārējās valdības izdevumi funkcijas “**izglītībai**” Latvijā atbilstoši COFOG krietni pārsniedz ES vidējos rādītājus. Tas lielā mērā norāda, ka izglītības finansējums ir adekvāts, bet nav optimāls izglītības sistēmas tīkls un skolēnu skaits uz vienu pedagogu. Tomēr būtiski palielināt skolēnu skaitu uz vienu pedagogu nav iespējams veikt īsā laikā, neapdraudot izglītības kvalitāti. Tāpēc sistēmā ir nepieciešams ieguldīt papildus līdzekļus, lai celtu pedagogu

atalgojumu, pretējā gadījumā, būtiski ciestu izglītības kvalitāte. Līdz ar to valdība aktuālajā Ietvara likumā pieņēma lēmumu reformēt pedagogu atalgojuma modeli. Sākotnēji papildu līdzekļi atalgojuma izmaiņu nodrošināšanai tika rezervēti atsevišķā budžeta programmā un turpmākajā likumā "Par valsts budžetu 2017.gadam" un Ietvara likuma izskatīšanas un apstiprināšanas procesā tika veikta līdzekļu pārdale uz attiecīgo ministriju budžetiem.

Vērtējot **trešā prioritārā attīstības virziena** īstenošanu, no iedzīvotāju dzīves kvalitātes aspekta ir pamats analizēt vidējo iedzīvotāju dzīves kvalitāti un dzīves kvalitātes atšķirības iedzīvotājiem ar atšķirīgu ieņēmumu lielumu. Būtisks rādītājs, vērtējot vidējo dzīves kvalitāti ir IKP apjoms uz vienu iedzīvotāju, kas Latvijai ir viens no zemākajiem ES (IKP uz vienu iedzīvotāju 2015.gadā ir 12 300 *euro*), savukārt, Džini koeficients, kas raksturo ieņēmumu nevienlīdzību, Latvijā ir viens no augstākajiem ES (35,4%).

Iepriekšējos Ietvara likumos tika iestrādātas vairākas būtiskas normas iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības mazināšanai, proti, IIN neapliekamā minimuma palielināšana, IIN atvieglojumu palielināšana par apgādībā esošajām personām, valsts sociālā atbalsta sistēmas pilnveidošana, atbalsta shēma mājāsaimniecībām ar zemiem ienākumiem, lai kompensētu izdevumu kāpumu elektroenerģijai sakarā ar starta tarifa atcelšanu elektroenerģijas tirgus atvēršanas dēļ, minimālās algas palielināšana, kā arī ieviests diferencētais neapliekamais minimums. Pašreizējā valdības politika paredz arī turpināt sniegt atbalstu iedzīvotājiem obligātās iepirkuma komponentes kompensēšanai elektroenerģijas gala tarifā, attiecīgi nodrošinot gan horizontālu atbalstu, gan arī papildus atbalstot aizsargātās iedzīvotāju grupas.

Aktuālais Ietvara likums paredz iesāktās valdības politikas turpināšanu minimālo algu 2017.gadā palielinot līdz 380 *euro*, kā arī virkni pasākumu demogrāfijas problēmjauditājumu risināšanai.

Attiecībā uz ceturto prioritāro attīstības virzienu Latvija tradicionāli ir valsts ar relatīvi zemu nodokļu slogu, kas ir arī viens no zemākajiem rādītājiem ES. Aktuālajā Ietvara likumā pieņemtie valdības lēmumi par budžeta ieņēmumu daļas palielināšanu pamatā balstījās nepieciešamībā finansēt valdības prioritātes, tajā pašā laikā nodrošinot to, ka esošā nodokļu politika netiek būtiski mainīta. Tomēr neskatoties uz to, gan aktuālajā, gan arī iepriekšējos budžeta ciklos apstiprinātie nodokļu politikas pasākumi ļāva nodrošināt, ka turpmākajos gados nodokļu ieņēmumu attiecība pret IKP būs ar pieaugošu tendenci.

Situācija uz aktuālā Ietvara likuma sagatavošanas brīdi norādīja uz sekojošo - no 2009.gada nodokļu ieņēmumi pret IKP uzrāda lēnu pieauguma tendenci, savukārt prognozes par 2019.gadu uzrāda nodokļu ieņēmumu pret IKP kritumu. Pamatā kritums skaidrojams ar to, ka:

- tiek prognozēti mazāki subsidētās elektroenerģijas nodokļa ieņēmumi, jo prognozēs ietverts, ka pašlaik nodoklis ir spēkā līdz 2018.gada 31.decembrim. Jāatzīmē, ka uz budžeta 2.lasījumu tiek paredzētas izmaiņas – paredzēts, ka nodoklis pastāvēs tikai līdz 2017.gada 31.decembrim. Līdz ar to var prognozēt, ka pēc 2.lasījuma grozījumiem nodokļu ieņēmumi pret IKP varētu samazināties vai vismaz nepieaugt jau 2018.gadā;
- tiek prognozēti mazāki transportlīdzekļu ekspluatācijas nodokļa ieņēmumi, jo valdība atbalstījusi priekšlikumu nodokļa maksāšanas kārtības maiņu – nodokli maksā par faktisko periodu, nevis avansā par kalendāro gadu – ieviest no 2019.gada 1.janvāra.

Iepriekšējos Ietvara likumos valdība nodokļu politika pamatā balstījās uz apņemšanos palielināt iemaksas 2.pensiju līmenī atbilstoši iepriekš pieņemtajiem lēmumiem un neveikt būtiskāko nodokļu likmju izmaiņas. Otrs būtisks virziens bija nodrošināt nodokļu ieņēmumu palielinājumu, pastiprināti strādājot pie nodokļu iekasējamības palielināšanas, tai skaitā ieviešot nepieciešamās izmaiņas likumdošanā.

Aktuālajā Ietvara likumā valdība ir pastiprinājusi apņemšanos neveikt būtiskas izmaiņas nodokļu politikā, atstājot šādus lēmumu pieņemšanu uz Nodokļu politikas pamatnostādņu 2017.–2021.gadam sagatavošanu.

Nozīmīgs aspekts ieņēmumu palielināšanai ir **ēnu ekonomikas apkarošana**, kuras samazināšana ļaus nodrošināt godīgākus konkurences apstākļus, kā arī vairo valsts budžeta ieņēmumus. Iepriekšējā Ietvara likumā valdība turpināja iepriekš uzsāktu ēnu ekonomikas mazināšanas kursu, nodrošinot informācijas apmaiņas procesa uzlabošanu starp finanšu iestādēm un VID, kā arī nodrošinot nepieciešamās izmaiņas normatīvajos aktos, kas kases sistēmām ieviesīs jaunas, stingrākas tehniskās prasības. Aktuālajā Ietvara likumā arī ir paredzēta virkne pasākumu ēnu ekonomikas mazināšanai, piemēram, risku vadības sistēmas ieviešana Uzņēmumu reģistrā, solidārās atbildības ieviešana ģenerāluzņēmumam vai apakšuzņēmumam būvniecības nozarē, ātra, ērta un efektīva risinājuma ieviešana piedziņas vēršanai uz naudas līdzekļiem parādnieku banku kontos, nodrošinot VID un kredītiestāžu elektronisko datu apmaiņu u.c.

Lai varētu piešķirt papildus finansējumu vidēja termiņa budžeta prioritārajiem attīstības virzieniem, kā arī finansēt neatliekamus pasākumus, nepieciešama fiskālā telpa.

Fiskālā telpa tika aprēķināta un izskatīta 2016.gada 2.augusta MK sēdē, kur tika skatīts informatīvais ziņojums "Par makroekonomisko rādītāju, ieņēmumu un vispārējās valdības budžeta bilances prognozēm 2017.-2019.gadā". Attiecīgi aprēķinātais „Fiskālās telpas” lielums 2017.gadam bija -4,9 milj. *euro*, 2018.gadam +67,6 milj. *euro* un 2019.gadam +215,6 milj. *euro*.

Līdz ar to MK bija jāpieņem lēmumi, kas ne tikai likvidētu negatīvo fiskālo telpu 2017.gadā, bet arī nodrošinātu neatliekamo vajadzību finansēšanu.

3.6.tabula. Ieņēmumus palielinoši pasākumi (virs 1 milj. euro)

Pasākums	2017	2018	2019
Saglabāta šobrīd spēkā esošā transportlīdzekļu ekspluatācijas nodokļa kārtība	34.2	0.0	-43.4
Autoceļu lietošanas nodevas iekasēšanas uzlabošana	7.3	7.3	7.3
Nodokļa avansa ieviešana taksometru nozarei	4.0	4.0	4.0
IIN atvieglojuma ieviešana darbinieku ēšanas izdevumiem, ja ir noslēgts koplīgums	-3.9	-7.9	-7.9
Minimālās algas paaugstināšana (no 370 uz 380 euro)	13.3	13.3	13.3
UIN zaudējumu pārnesšanas ierobežošana	0.0	12.5	11.3
Elektroenerģijas nodokļa atbrīvojumu atcelšana	5.4	5.4	5.4
Dabas resursu nodokļa likmju pārskatīšana un atbrīvojumu atcelšana	9.1	9.1	9.1
Solidārās atbildības ieviešana ģenerāluzņēmumam vai apakšuzņēmumam būvniecības nozarē	2.1	2.1	2.1
Ieviest ātru, ērtu un efektīvu risinājumu piedziņas vēršanai uz naudas līdzekļiem parādnieku banku kontos nodrošinot VID un kredītiestāžu elektronisko datu apmaiņu	2.1	2.2	2.4
Ieviest risku vadības sistēmu Uzņēmumu reģistrā	3.8	3.8	3.8
Apkarot un ierobežot nelegālā audiovizuālā tirgus (televīzijas programmu un filmu) izplatīšanu	1.0	1.0	1.0
Pilnveidot nosacījumus lietotu transportlīdzekļu reģistrācijai	1.3	1.3	1.3
Valsts kapitālsabiedrībām dividendēs izmaksājamās daļas apmēra noteikšana	7.7	1.0	33.8
Valsts nodeva par naftas produktu drošības rezervju uzturēšanu	-2.4	-2.4	-1.2
Valsts nodeva par pasu izsniegšanu	0.0	0.0	7.3
Dabas resursu nodokļa ieņēmumu precizēšana saskaņā ar 2016.gada 27.septembra MK sēdes protokola Nr.48 91.§ 6.punktu	0.7	1.1	1.5
Subsidētās elektroenerģijas nodokļa pārtraukšana ar 2020. gadu	-17.9	-21.7	43.3
Jaunu stacionāro fotoradaru uzstādīšana	0.5	1.9	2.0
Samazināti ieņēmumi no autoceļu lietošanas nodevas.	-4.5	0.0	0.0
Akcīzes nodokļa likmes palielināšana cigāriem un cigarillām	0.6	0.9	1.2
Akcīzes nodokļa likmes palielināšana cigaretēm	0.8	2.5	2.3
Mikrouzņēmuma nodokļu likmes noteikšana 15% apmērā, milj.euro	78.6	97.8	97.8
Darba ņēmēja un darba devēja pārskata mēneša minimālā VSAOI objekta noteikšanas, sākot ar 2017.gadu, atcelšana, milj.euro	-74.2	-99.5	-99.5
Pārējie kopā	4.0	5.4	4.9
(-) iemaksas 2.pensiju pensiju līmenī	2.5	2.1	2.1

Kopumā valdības pieņemtie ieņēmumus palielinošie pasākumi ļauj palielināt nodokļu ieņēmumus pret IKP 2017.gadā par 0,3% no IKP, 2018.gadā par 0,1% no IKP un 2019.gadā par 0,3% no IKP.

Negatīvās fiskālās telpas 2017.gadā samazināšanas nolūkā, papildus lēmumiem par ieņēmumu palielināšanu, valdība lēma arī par valsts budžeta izdevumu pārskatīšanu, kas ļāva nodrošināt papildu līdzekļus gan pašu nozaru prioritāšu finansēšanai, gan arī kopējo valdības prioritāšu finansēšanai. Valsts budžeta izdevumu pārskatīšana turpmāk tiks veikta regulāri un to nosaka grozījumi LBFV, kas stājas spēkā 2016.gada 1.janvārī.

Būtiskākais finansējuma palielinājums ir īstenots nozarēs, ko valdība ir definējusi kā prioritāras, proti, iekšējā un ārējā drošība, veselība un izglītība, tomēr papildus resursi ir nodrošināti arī citās nozīmīgās jomās (skat. 3.7.tabulu).

**3.7.tabula. Jomas, kurām visbūtiskāk palielināts finansējuma (virs 1 milj. euro)
un būtiskākie izdevumus palielinoši pasākumi**

Pasākuma nosaukums	2017	2018	2019
Aizsardzības ministrija	-8.9	-14.0	-16.1
Pārējie JPI	0.2	0.1	0.1
MK pieņemtie lēmumi (izdevumu samazinājums, lai nodrošinātu nemainīgu aizsardzības izdevumu proporciju pret IKP)	-9.1	-14.1	-16.3
Ārlietu ministrija	2.1	4.9	4.9
Iemaksu veikšanai OECD	0.0	2.9	2.9
Ekonomikas ministrija	1.4	-1.5	-0.1
Pārējie JPI	1.0	0.9	1.0
Valsts galvojums hipotekārajiem kredītiem dzīvojamās telpas iegādei vai būvniecībai ģimenēm ar bērniem (mājokļu programmas nodrošināšana)	2.8	0.0	0.0
MK pieņemtie lēmumi (t.sk. samazināti izdevumi naftas produktu rezervju uzturēšanai)	-2.4	-2.4	-1.1
Finanšu ministrija	5.8	18.6	7.4
Pārējie JPI	0.5	0.5	0.6
VID profesionālāko paaugstināta riska struktūrvienību ierēdņu un darbinieku motivēšana	1.8	1.8	1.8
VID kapacitātes stiprināšana	1.3	1.3	1.3
VID atalgojuma sistēmas pilnveidošana	1.8	1.8	1.8
Valsts vārdā galvoto ārstniecības iestāžu saistību pārņemšana	0.0	0.0	1.6
MK pieņemtie lēmumi (t.sk. palielināti izdevumi JPI "Radikāla rīcība ēnu ekonomikas apakarošanai nodokļu administrēšanas un muitas lietu jomā" īstenošanai 2018. un 2019. gadā)	0.4	13.2	0.4
Iekšlietu ministrija	37.4	37.3	40.9
Pārējie JPI	1.2	1.1	1.1
Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas valsts robežas joslas iekārtošana un uzturēšana	2.9	2.7	2.6
Valsts robežas joslas gar Latvijas Republikas un Baltkrievijas Republikas robežu izbūve	0.5	0.9	1.0
Plānveida gaisa kuģu parka atjaunošana (divu vieglās klases viendzinēja helikopteru iegāde), personāla apmācība un uzturēšana	3.0	2.9	2.9
Kapacitātes paaugstināšana Drošības policijā (informācija klasificēta)	3.0	3.0	3.0
Jaunas darba samaksas sistēmas ieviešana Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm	26.0	26.0	26.0
MK pieņemtie lēmumi (t.sk. izdevumu palielinājums ilgtermiņa saistību pasākuma "ES prasībām atbilstošu pasu, elektronisko identifikācijas karšu un uzturēšanās atļauju izsniegšana" nodrošināšanai 2019.gadā)	0.8	0.7	4.3
Izglītības un zinātnes ministrija	16.0	19.9	18.9
Pārējie JPI	4.6	1.8	1.8
2016.gada 1.septembrī uzsāktās pedagogu darba samaksas reformas nodrošināšana	6.2	10.9	10.9
Liepājas slēgto tenisa kortu celtniecībai	1.6	1.6	1.6
Olimpiskā centra "Ventpils" sporta infrastruktūras attīstības projekta īstenošanai	1.6	1.6	1.6
Valmieras J.Daliņa stadiona rekonstrukcijai un vieglatlētikas manēžas celtniecībai	1.1	2.1	2.1
Ventpils Starptautiskā radioastronomijas centra attīstības projektam "Jaunās paaudzes sensoru programmējamo antenu lauka radioteleskopa stacijas "LOFAR" izveide"	1.0	2.0	1.0
Zemkopības ministrija	13.6	13.5	13.5
Pārējie JPI	0.6	0.5	0.6
Ārkārtas valsts atbalsts piena ražotājiem	7.0	7.0	7.0
Valsts meža dienesta kapacitātes stiprināšana	2.7	2.7	2.7
2016.gada 1.septembrī uzsāktās pedagogu darba samaksas reformas nodrošināšana	1.5	1.5	1.5

MK pieņemtie lēmumi (t.sk. Hidroelektrostacijas kompensācija par zivju resursiem nodarītiem kaitējumiem)	1.8	1.8	1.8
Satiksmes ministrija	11.7	13.4	13.4
Pārējie JPI	0.4	0.4	0.4
Autoceļu sakārtošanas programma 2014.-2020.gadam	9.6	9.6	9.6
Daudzbērnu ģimenes kā jauna pasažieru kategorija, kas ir tiesīga izmantot braukšanas maksas atvieglojumus starppilsētu sabiedriskajā transportā	1.7	3.4	3.4
Labklājības ministrija	14.6	14.5	14.7
Pārējie JPI	2.2	2.2	2.4
Alternatīvo ģimenes aprūpes formu attīstība	4.9	4.9	4.9
Atbalsta palielināšana apgādnieka zaudējuma pensijas saņēmējiem	4.0	4.0	4.0
Ģimenes valsts pabalsta palielināšana, sākot no 4.bērna	3.5	3.5	3.5
Tieslietu ministrija	-14.7	18.6	44.0
Pārējie JPI	3.7	2.7	3.4
Jaunas darba samaksas sistēmas ieviešana Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm	4.3	4.3	4.3
Satversmes aizsardzības biroja darbības nodrošināšana (klasificēta informācija)	2.5	2.4	2.5
Tiesu sistēmas darbinieku mēnešalgu paaugstināšana	3.8	3.8	3.8
Tiesnešu un prokuroru atalgojuma palielināšana	0.0	3.6	3.6
MK pieņemtie lēmumi (t.sk. finansējuma izmaiņas ilgtermiņa saistību pasākumam "Jauna cietuma būvniecība Liepājā")	-28.9	1.9	26.5
Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija	3.1	2.8	3.1
Pārējie JPI	0.3	0.1	0.1
ES politiku instrumentu un pārējo ārvalstu finanšu palīdzības līdzekļu ietvaros izveidoto informācijas un komunikācijas tehnoloģiju sistēmu uzturēšana	1.2	1.2	1.5
Valsts Ventpils Mūzikas vidusskolas infrastruktūras attīstības nodrošināšanai	1.6	1.6	1.6
Kultūras ministrija	20.1	23.6	20.2
Pārējie JPI	5.4	3.3	3.8
Latvijas mediju politikas īstenošana (mediju atbalsta fonds un medijpratība)	1.1	1.0	1.0
Latvijas Valsts Simtgades programma	5.0	10.6	6.7
2016.gada 1.septembrī uzsāktās pedagogu darba samaksas reformas nodrošināšana	8.7	8.7	8.7
Veselības ministrija	10.8	8.9	17.1
Pārējie JPI	1.5	0.8	0.8
Rindu mazināšana uz speciālistu pakalpojumiem ambulatorajā veselības aprūpē	2.0	2.0	2.0
Gaidīšanas rindu mazināšana plānveida stacionārajā veselības aprūpē	1.0	1.0	1.0
Minimālās mēneša darba algas paaugstināšana līdz 380 euro ar 2017.gada 1.janvāri	5.1	5.1	5.1
Ambulatoro un stacionāro veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības nodrošināšana	7.0	7.0	7.0
2016.gada 1.septembrī uzsāktās pedagogu darba samaksas reformas nodrošināšana	1.2	1.2	1.2
MK pieņemtie lēmumi (t.sk. samazināti resursi un izdevumi 2017. un 2018.gadam dotācijai slimnīcu saistību segšanai ik gadu 7 000 000 euro apmērā, pārdaļot finansējumu ambulatoro un stacionāro veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības nodrošināšanai)	-7.0	-8.2	0.0
Prokuratūra	1.8	4.1	4.0
Pārējie JPI	1.8	0.9	0.8
Tiesnešu un prokuroru atalgojuma palielināšana	0.0	3.2	3.2
62.resors "Mērķdotācijas pašvaldībām"	25.5	9.4	9.4
Pārējie JPI	0.2	0.2	0.2
2016.gada 1.septembrī uzsāktās pedagogu darba samaksas reformas nodrošināšana	13.8	9.2	9.2
Pašvaldībām nozīmīgu pasākumu īstenošanai	11.5	0.0	0.0

74.resors "Gadskārtējā valsts budžeta izpildes procesā pārdalāmais finansējums"	44.0	-27.4	-7.8
MK pieņemtie lēmumi	44.0	-27.4	-7.8
t.sk. korekcijas atbilstoši MK atbalstītajiem priekšlikumiem	-19.3	-27.4	-7.8
kompensāciju izmaksu veikšanai par dienesta pienākumu pildīšanu virs noteiktā dienesta pienākumu izpildes laika Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm	16.0	0.0	0.0
Veselības aprūpes sistēmas reformas ieviešanas finansējums	34.3	0.0	0.0
Pārejas posma valsts atbalsta izlīdzināšanas pasākumiem	13.0	0.0	0.0
Pārējie kopā	4.1	3.1	2.9

3.2.4. NODOKĻU PAMATNOSTĀDNES 2017. – 2021.GADAM

Lai arī ekonomiskās kohēzijas ātrums ir viens no straujākajiem starp Austrumeiropas valstīm, lai sasniegtu ES vidējo IKP uz vienu iedzīvotāju, Latvijai, attīstoties pašreizējā tempā būtu nepieciešami vēl 30 gadi, kas ir neapmierinoši ilgs laika posms.

Latvijas potenciālā IKP pieaugums ir ap 3% no IKP. NAP 2020 kā galveno nosacījumu, lai nodrošinātu NAP 2020 redzējuma par Latviju 2020.gadā sasniegšanu nosaka **ekonomisko izrāvienu**, ar to saprotot vidējo ikgadējo IKP izaugsmi 5% no IKP apmērā.

Ekonomiskā izrāviena nodrošināšanai svarīga ir gan uzņēmējdarbību regulējošā tiesiskā vide, gan nodokļu politika. Pasaules Bankas *Doing Business 2017* pētījumā 190 valstu konkurencē Latvija ierindota 14.vietā. Tas pamatā norāda uz uzņēmējiem draudzīgām prasībām, lai uzsāktu biznesu un pieņemamu slogu, lai nokārtotu saistības ar valsti. Būtisks faktors uzņēmējdarbībai ir nodokļu politika. Tas īpaši svarīgi mazai atvērtai ekonomikai, kas funkcionē brīvā kapitāla un darba spēka kustības apstākļos.

Stabilitātes programmas sagatavošanas laikā tiek izstrādāta nodokļu reforma, kas paredz IIN likmes samazināšanu no 23% un 20% un UIN 0% nesadalītai peļņai un 20% sadalītai peļņai, sākot no 2018.gada. Reforma ietver arī citus pasākumus. Pašlaik ir panākta vienošanās par būtiskākajiem reformas pasākumiem ar sociālajiem partneriem un reformu atbalsta Latvijas Banka. Plānots, ka Latvijas valdība to izskata un atbalsta šī gada aprīļa beigās un reforma tiek pieņemta ar grozījumiem likumos šī gada jūlijā.

Ņemot vērā reformas nozīmīgumu un fiskālo ietekmi, tā ir iekļauta šajā Stabilitātes programmā pirms galīgo lēmumu pieņemšanas. **Šeit sniegtā informācija ietver nodokļu reformas priekšlikumus un fiskālos aprēķinus, kas sagatavoti un nofiksēti Stabilitātes programmas sagatavošanas brīdī - 2017.gada 3.aprīlī.**

Galvenie nodokļu politikas pamatnostādnēs piedāvātie risinājumi:

- reformēt UIN sistēmu**, nosakot divas UIN likmes (pašreiz likme ir 15%, ko piemēro ar nodokli apliekamajam ienākumam):
 - 0% likme** – nesadalītajai peļņai;
 - 20% likme** – peļņas sadales brīdī (t.i. izmaksām, kas netiek investētas uzņēmuma attīstībā, t.sk. dividendēm, reprezentācijas izmaksām, kas pārsniedz noteiktos griestus, uzņēmuma likvidācijas kvotām) (līdzīgi kā Igaunijā);
 - noteikt pārejas periodu iepriekš piešķirto atlaižu saņēmējiem: lielajiem investīciju projektiem (ar īpašu MK lēmumu);
 - saglabāt iespējas sabiedriskā labuma organizāciju finansēšanai 10% apmērā no uzņēmuma peļņas, neapliekot ziedojumu ar nodokli: identiski Igaunijas sistēmai.
- reformēt darbaspēka nodokļu sistēmu**:
 - ieviešot divas IIN likmes (pašreiz pamatlíkme ir 23%):
 - 20% IIN likme** – ienākumiem līdz 45 000 euro gadā;

- **23% IIN likme** – ienākumiem virs 45 000 euro gadā ;
 - *būtiski paaugstinot ar iedzīvotāju ienākuma nodokli neapliekamo diferencēto minimumu*, (atsakoties no diferencētā neapliekamā minimuma piemērošanas rezumējošās kārtības, piemērojot to pilnā apmērā jau taksācijas gada laikā):
 - **0-250 euro mēnesī** ieviešanas gadā (250 euro mēnesī ienākumiem līdz 440 euro mēnesī, ienākumiem no 440 līdz 1 350 euro mēnesī – neapliekamais minimums atbilstoši formulai pakāpeniski samazinās, līdz pie ienākuma virs 1 350 euro mēnesī – tas sasniedz 0);
 - **0-300 euro mēnesī** nākamajā gadā (300 euro mēnesī ienākumiem līdz 440 euro mēnesī, ienākumiem no 440 līdz 1 350 euro mēnesī – neapliekamais minimums atbilstoši formulai pakāpeniski samazinās, līdz pie ienākuma virs 1 350 euro mēnesī – tas sasniedz 0);
 - *atceļot solidaritātes nodokli un ieviešot VSAOI objekta maksimālā apmēra otrā līmeņa griestus 85 400 euro gadā:*
 - ienākumiem no 52 400 līdz 85 400 euro gadā – netiek piešķirti īstermiņa sociālie pabalsti;
 - no ienākumiem virs 85 400 euro gadā – sociālās apdrošināšanas iemaksas nav jāmaksā;
 - *paaugstinot minimālo mēneša darba algu līdz **430 euro** (pašlaik 380 euro);*
 - *paaugstinot neapliekamo minimumu pensionāriem līdz **300 euro mēnesī** (pašlaik 235 euro mēnesī);*
 - *novirzot 1% no sociālajām iemaksām veselības finansēšanai.*
- 3) **vienādot IIN likmes dažādiem ienākumu veidiem, nosakot tās 20%/23% apmērā:**
- **20% IIN likme** – ienākumam no *kapitāla un kapitāla pieaugumam* (pašreiz IIN likme ienākumam no kapitāla, kas nav kapitāla pieaugums (piemēram, dividendēm, procentu ienākumam) ir 10%, bet ienākumam no kapitāla pieauguma – 15%). Izņēmums ir dividendes (tad 0% likme), ja tās jau ir apliktas ar 20% ienākuma nodokļa likmi uzņēmuma līmenī peļņas sadales brīdī;
 - **20/23% IIN likme** – *saimnieciskās darbības veicējiem* (pašreiz 23% likme):
 - 20% IIN likme – apliekamajam ienākumam līdz 45 000 euro gadā;
 - 23% IIN likme – apliekamajam ienākumam virs 45 000 euro gadā;
 - VSAOI objekts – apliekamajam ienākumam, ja tas nesasniedz 430 euro mēnesī, netiek piemērotas VSAOI. Ja apliekamais ienākums sasniedz 430 euro mēnesī, tad VSAOI objekts tiek noteikts faktisko ienākumu apmērā (samazināta VSAOI likme un samazināts sociālo garantiju apjoms, piemēram, tikai pensijas apdrošināšanai). Apliekamajam ienākumam, kas pārsniedz 430 euro mēnesī – līdzšinējā kārtība, t.i., brīvi noteikts iemaksu objekts, bet ne mazāks kā vismaz minimālās algas apmērā, likme par 430 euro – līdzšinējā (atkarībā no pašnodarbinātās personas statusa), pārsniegumam 5%;
 - izmaiņas apliekamā ienākuma no saimnieciskās darbības noteikšanas kārtībā, nosakot ierobežojumu saimnieciskās darbības izdevumiem – līdz 80% no saimnieciskās darbības ieņēmumiem (attiecīgi jāatsakās arī no pirmstaksācijas gadu zaudējumu pārņemšanas, nosakot pārejas periodu iepriekš uzkrātajiem zaudējumiem). Minēto ierobežojumu nepiemēro, ja izdevumu limita pārsniegumu rada algota darba izmaksas;
 - pamatlīdzekļu nolietojuma norakstīšana saskaņā ar saimnieciskās darbības noteikto kārtību, taču šo kārtību var mainīt tikai pie noteiktiem nosacījumiem (piemēram, pēc 5 gadiem, ar īpašu pamatojumu u.tml.);

- **20/23% IIN likme** – *maksātājiem, kas gūst ienākumus uz uzņēmumu līguma pamata, bet nav reģistrējuši saimniecisko darbību* (pašreiz 23% likme), saglabājot iepriekšējo nodokļu piemērošanas kārtību:
 - 20% IIN likme – apliekamajam ienākumam līdz 45 000 *euro* gadā;
 - 23% IIN likme – apliekamajam ienākumam virs 45 000 *euro* gadā;
 - VSAOI – tāpat kā algas nodokļa maksātājiem;
 - **20/23% IIN likme** – *autoratlīdzību saņēmējiem*, saglabājot līdzšinējās izdevumu normas (15 - 40% apmērā atkarībā no radītā darba veida; nepiemēro autortiesību mantiniekiem):
 - 20% IIN likme – apliekamajam ienākumam līdz 45 000 *euro* gadā;
 - 23% IIN likme – apliekamajam ienākumam virs 45 000 *euro* gadā;
 - noteikt 5% VSAOI papildu likmi iemaksām sociālajā budžetā – pensijas apdrošināšanai;
 - nav jāreģistrē saimnieciskā darbība. Ja nav darba ņēmēja statuss – regulējums kā pašnodarbinātajiem.
 - autortiesību mantiniekiem – saglabājas līdzšinējā kārtība, t.i., VSAOI iemaksas nav jāveic;
 - **20% IIN likme** – *ienākumam no nomas/īres, neregistrējot saimniecisko darbību* (pašreiz IIN likme 10%), nosakot 50% izdevumu normu (bez attaisnojuma dokumentiem, neņemot vērā faktiskos izdevumus) (pašreiz nav, ir tikai NĪN par nekustamo īpašumu);
 - **20% IIN likme** – *ienākumam no augoša meža/kokmateriālu pārdošanas* (pašreiz IIN likme 10%), nosakot 50% izdevumu normu (bez attaisnojuma dokumentiem, neņemot vērā faktiskos izdevumus) (pašreiz izdevumu norma ir 25% no augoša meža pārdošanas (ar meža atjaunošanu saistītie izdevumi) un 50% no kokmateriālu pārdošanas ienākuma (ar kokmateriālu sagatavošanu/pārdošanu saistītie izdevumi));
 - **20% IIN likme** – *ienākumam no metāllūžņu pārdošanas* (pašreiz IIN likme 10%), nosakot 50% izdevumu normu (bez attaisnojuma dokumentiem, neņemot vērā faktiskos izdevumus (pašreiz faktiskie izdevumi netiek ņemti vērā)).
- 4) **samazināt mikrouzņēmumu nodokļa maksātāju apgrozījuma sliekšni līdz 40 000 *euro* gadā** (pašreiz 100 000 *euro* gadā), vienādojot to reģistrācijas VID PVN maksātāju reģistrā sliekšni, kā arī noteikt mikrouzņēmumu nodokļa dividendēm 20% IIN likmi, palielināt maksimālās darba algas ierobežojumus no 720 *euro* mēnesī līdz 900 *euro* mēnesī, saglabāt līdzšinējos ierobežojumus un uzlabot VID kontroli attiecībā uz mikrouzņēmumiem;
 - 5) **uzlabot patentu maksas režīmu mazajiem jeb “dzīvesstila” uzņēmējiem, vienādojot likmes** (pašreiz patentmaksas ir noteiktas no 43 līdz 100 *euro* atkarībā no sadalījuma pa reģioniem un profesijām), vienkāršojot to samaksu un administrēšanu, bet saglabājot līdzšinējos ierobežojumus, kā arī ieviest brīvprātīgu risinājumu visiem, kuri maksā nodokli no apgrozījuma – **saimnieciskās darbības ieņēmumu kontu**.

Citi pasākumi:

- 1) **sakārtot nekustamā īpašuma kadastrālās vērtības** un pārskatīt atsevišķu nekustamo īpašumu pielietojuma kategorijas;
- 2) **paaugstināt azartspēļu nodokļa likmes** automātiem un spēļu galdiem par 30%
- 3) saglabāt PVN standartlikmi 21% apmērā, **pārskatīt samazināto PVN likmi izmitināšanas pakalpojumiem tūristu mītnēs** un piemērot standartlikmi 21% apmērā.
- 4) pakāpeniski **paaugstināt akcīzes nodokļu likmes**, saskaņojot tās ar nozares organizācijām un ņemot vērā akcīzes nodokļa likmju izmaiņas pārējās Baltijas valstīs;

3.8.tabula. Plānotās akcīzes nodokļa likmju izmaiņas naftas produktiem

Naftas produkti	01.01.2015.	01.01.2016.	01.01.2018.*	01.01.2020.*
Svinu nesaturošs benzīns, <i>euro</i> par 1000 l	411,21	436,0	470,0	495,0
Svinu saturošs benzīns, <i>euro</i> par 1000 l	455,32	455,3	564,0	594,0
Dīzeļdegviela, petroleja, degviela, <i>euro</i> par 1000 l	33,95	341,0	378,0	425,0
Sašķidrinātā naftas gāze, <i>euro</i> par 1000 kg	161,00	206,0	231,0	278,0

3.9.tabula. Plānotās akcīzes nodokļa likmju izmaiņas tabakas izstrādājumiem

	01.01.2016.	01.01.2017.	01.01.2018.	01.01.2019.	01.01.2020.
Cigaretēm	No 01.07.				
Specifiskā likme, <i>euro</i>	56,20	67,00	70,70	74,60	78,70
Ad Valorem	25%	20%	20%	20%	20%
Minimālais līmenis, <i>euro</i>	93,70	99,00	104,00	109,20	114,70
Cigāriem un cigarellām, <i>euro</i>		58,0	73,00	88,00	95,20
Smēķējamai tabakai <i>euro</i> par 1000 g, tai skaitā:					
Smalki sagriežta tabaka		62,00	66,0	70,0	75,0
Cita smēķējamā tabaka, tabakas lapas		62,00	66,0	70,0	75,0
Karsējamā tabaka		62,00	66,0	70,0	75,0

3.10.tabula. Plānotās akcīzes nodokļa likmju izmaiņas alkoholiskajiem dzērieniem un alus

Alkoholiskie dzērieni un alus, <i>euro</i> par 100 l	Plānotais			Priekšlikums		
	01.03.2016.	01.03.2017.	01.03.2018.	01.03.2018.	01.03.2019.	01.03.2020.
Vīns, raudzētie dzērieni (virs 6%), starpprodukti līdz 15 tilpumprocentiem	74,0	78,0	82,0	92,0	101,0	111,0
Starpprodukti no 15 līdz 22 tilpumprocentiem	120,0	130,0	135,0	150,0	170,0	190,0
Pārējie alkoholiskie dzērieni, par absolūtā spirta %	1 400,0	1 450,0	1 500,0	1 670,0	1 840,0	2 025,0
Alus, par katru absolūtā spirta tilpumprocentu	4,2	4,5	4,8	5,6	6,1	6,8
Alus, minimālā likme	7,8	8,2	8,6	10,3	11,1	12,5

- 5) noteikt ierobežojumus IIN attaisnotajiem izdevumiem;
- 6) saglabāt līdzšinējo transportlīdzekļu ekspluatācijas nodokļa maksāšanas kārtību arī 2019.gadā;
- 7) īstenot ēnu ekonomikas apkarošanas pasākumus, kuru pamatvirzieni izriet no ēnu ekonomikas apkarošanas plāna. Galvenie virzieni ēnu ekonomikas apkarošanai (2020.gadā, sasniedzot 18,3% no IKP (2016.gadā pēc F.Šneidera pētījuma datiem ēnu ekonomikas īpatsvars Latvijā bija 22,6% no IKP)) ir:

- PVN apgrieztās maksāšanas kārtības piemērošanas paplašināšana (būvmateriālu, sadzīves tehnikas tirdzniecībā);
 - Reģistrācijas VID PVN maksātāju reģistrā sliekšņa samazināšana no 50 000 *euro* uz 40 000 *euro*;
 - PVN deklarācijā atšifrējamo darījumu sliekšņa samazināšana no 1430 *euro* uz 150 *euro*;
 - tiešsaistes tirdzniecības darījumu reģistra ieviešana u.c.;
- 8) **īstenot nodokļu administrēšanas pasākumus**, galvenie no tiem:
- vienotā konta un uzkrājuma principa ieviešana;
 - saimnieciskās darbības ieņēmumu konta ieviešana mazajai uzņēmējdarbībai;
 - VID pakalpojumu pieejamība un kvalitāte;
 - padziļinātas sadarbības programmas reforma;
 - grāmatvedības prasību pārskatīšana atkarībā no apgrozījuma, statusa un darbības veida;
 - IIN attaisnoto izmaksu administrēšanas optimizācija.
- 9) **pilnveidot piedziņas procesus un sodu politikas.**

Nodokļu reformas tiešā fiskālā ietekme

Nodokļu reformas **pirmais rīcības virziens** – darbaspēka nodokļu sloga samazināšana rada negatīvu tiešo fiskālo ietekmi uz ieņēmumiem 318 milj. *euro* pirmajā reformas gadā un vēl par 41 milj. *euro* un par 12 milj. *euro* otrajā un trešajā gadā.

Nodokļu reformas **otrais rīcības virziens** - uzņēmumu investīciju stimulēšana un uzņēmumu starptautiskās konkurētspējas paaugstināšana rada negatīvu tiešo fiskālo ietekmi uz ieņēmumiem 150 milj. *euro* reformas pirmajā gadā (pamatā UIN maksājumu kārtības maiņas dēļ, kas paredz arī atteikšanos no UIN avansa maksājuma) un vēl par 4 milj. *euro* otrajā gadā, bet trešajā gadā negatīvā ietekme samazinās par 4 milj. *euro*.

Kompensējošie nodokļu reformas pasākumi rada 233 milj. *euro* pozitīvu tiešo ietekmi uz ieņēmumiem 2018.gadā un vēl palielina pozitīvo ietekmi 67 milj. *euro* 2018.gadā un tad samazina pozitīvo ietekmi par 9 milj. *euro*.

Nodokļu reformas **kopējā** tiešā negatīvā ietekme 2018.gadā ir **235 milj. *euro***. 2019.gadā tā samazinās par **23 milj. *euro*** un 2020.gadā atkal pieaug par 17 milj. *euro*. Skat 3.11.tabulu.

3.11.tabula: Nodokļu reformas tiešā diskrecionārā ietekme uz ieņēmumiem (pēc uzkrājumu metodes)

Nr. p.k.	Pasākums	Statuss	Ieņēmumi /izdevumi	ESA kods	2018	2019	2020	Novērtējuma apraksts
1. Rīcības virziens – samazināt darbaspēka nodokļu slogu								
				kopā:	-318,3	-41,0	-12,1	
1	IIN sloga samazināšana	konceptuāla vienošanās ar sociālajiem partneriem	<i>IIN</i>	<i>D51</i>	-284,2	-33,8	-11,3	Progresīvās IIN likmes un diferencētā neapliekamā minimuma strādājošajiem ieviešana <u>IIN likme</u> - 20% ienākumiem līdz 45'000 <i>euro</i> gadā; - 23% ienākumu daļai, kas pārsniedz 45'000 <i>euro</i> gadā. <u>Diferencētais NM</u> 0-250 <i>euro</i> ieviešanas gadā (min sliekšnis 440 <i>euro</i> , max sliekšnis 1350 <i>euro</i>); 0-300 <i>euro</i> n+1 gadā
2	Solidaritātes nodokļa atcelšana, ieviešot VSAOI objekta maksimālā apmēra otrā līmeņa griestus	konceptuāla vienošanās ar sociālajiem partneriem	<i>IIN</i>	<i>D51</i>	5,5			Solidaritātes nodokļa atcelšana un vienlaicīgi palielinot VSAOI objekta maksimālā apmēru no 52400 līdz 85400 <i>euro</i>
			<i>VSAOI</i>	<i>D61</i>	20,2			
			<i>Solidaritātes nodoklis</i>	<i>D51A</i>	-44,1	-7,2	-0,8	
3	Minimālās mēneša darba algas paaugstināšana	konceptuāla vienošanās ar sociālajiem partneriem	<i>IIN</i>	<i>D51</i>	7,9			Minimālās mēneša darba algas paaugstināšana no 380 līdz 430 <i>euro</i>
			<i>VSAOI</i>	<i>D61</i>	19,5			
4	Neapliekamā minimuma pensionāriem paaugstināšana	konceptuāla vienošanās ar sociālajiem partneriem	<i>IIN</i>	<i>D51</i>	-43,1			Pensionāru neapliekamā minimuma paaugstināšana no 235 līdz 300 <i>euro</i>
2. Rīcības virziens – uzņēmumu investīciju stimulēšana un uzņēmumu starptautiskās konkurētspējas paaugstināšana								
				kopā:	-149,8	-3,5	4,2	
5	UIN režīma maiņa	konceptuāla vienošanās ar sociālajiem partneriem	<i>UIN</i>	<i>D51</i>	-322,9	173,5	6,3	Reinvestētās peļņas modeļa ieviešana attiecībā uz UIN, 0% IIN likmes piemērošana izmaksātajām dividendēm pēc 5 gadu pārejas perioda beigām (izņemot no ārvalstīm saņemtās dividendes un mikrouzņēmuma maksātās dividendes, kam tiek piemērota 20% IIN likme)
			<i>IIN</i>	<i>D51</i>	134,7	-177	-2,1	
6	IIN likmju izlīdzināšana dažādiem ienākuma veidiem	konceptuāla vienošanās ar sociālajiem partneriem	<i>IIN</i>	<i>D51</i>	30,7			T.sk. - IIN likmes palielināšana kapitālam (ienākumiem no procentiem no 10% līdz 20% un ienākumam no kapitāla pieauguma no

			VSAOI	D61	7,7			15% līdz 20%), ienākumam no augoša meža/kokmateriālu pārdošanas - izdevumu normas un), IIN likmes izmaiņas 20% (IIN likme palielinājums no 10% līdz 20%) u.c. pasākumi
Papildu kompensējošie pasākumi								
				kopā:	233,4	67,0	-8,9	
7	PVN iekasēšanas uzlabošana, kā arī mērķtiecīga un efektīva PVN atvieglojumu un samazinātās likmes piemērošana	konceptuāla vienošanās ar sociālajiem partneriem	PVN	D211	70,8			PVN reģistrācijas sliekšņa samazināšana no 50000 euro līdz 40000 euro; Samazinātās PVN likmes pārskatīšana izmitināšanas pakalpojumiem tūristu mītnēs; PVN darījumu atšifrēšanas sliekšņa samazināšana PVN deklarācijās; PVN reversa paplašināšana, ieviešot būvmateriālu un sadzīves tehnikas tirdzniecībā.
			IIN	D51	3,4			
			VSAOI	D61	4,7			
8	Akcīzes nodokļa likmju pārskatīšana, pārnesot nodokļu slogu uz patēriņa un vides nodokļiem	konceptuāla vienošanās ar sociālajiem partneriem	Akcīzes nodoklis	D214 A	41,8	15,4	31,0	Akcīzes nodokļa likmju paaugstināšana: - naftas produktiem, ko izmanto par degvielu, 2018.- 2020.gadā vidēji par 11,5%; -alkoholiskajiem dzērieniem 2018.- 2020.gadā vidēji par 12,6%; -alum 2018.-2020.gadā vidēji par 14,9%; -tabakas izstrādājumiem 2018.-2020.gadā vidēji par 6,5%.
			PVN	D211	8,8	3,2	6,5	
9	Azartspēļu nodokļa likmju paaugstināšana	konceptuāla vienošanās ar sociālajiem partneriem	Azartspēļu nodoklis	D214 F	9,0			Azartspēļu nodokļa likmju paaugstināšana par spēļu galdiem un spēļu automātiem par 30%.
10	NĪN nosacījumu pārskatīšana	konceptuāla vienošanās ar sociālajiem partneriem	NĪN	D29A/ D59	7,0	2,0		Nekustamā īpašuma kadastrālo vērtību pārskatīšana atsevišķām nekustamā īpašuma pielietojuma kategorijām
11	Saglabāta līdzšinējā transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa maksāšanas kārtība arī 2019.gadā	konceptuāla vienošanās ar sociālajiem partneriem	TEN	D29/D 59		46,4	-46,4	Tiek saglabāta esošā maksāšanas kārtība - transportlīdzekļa ekspluatācijas nodoklis tiek maksāts avansā par kārtējo gadu
12	Samazināt mikrouzņēmuma		VSAOI	D61	7,2			Mikrouzņēmuma nodokļu maksātāju
			UIN	D51	-0,4			

	nodokļu maksātāju apgrozījuma sliekšni, vienādojot to ar PVN reģistrācijas sliekšni		IIN	D51	-2,7			sliekšnis tiek samazināts no 100 000 līdz 40 000 <i>euro</i> gadā
13	Nokavējuma naudas un sodas naudas dzēšana parāda nomaksas gadījumā (nodokļu parādu amnestija)		PVN	D211	12,0			bez papildus kvalificējošiem kritērijiem dos iespēju laikā līdz 3 gadiem nomaksāt parādu, rezultātā dzēšot nokavējuma naudu un soda naudu
			UIN	D51	2,0			
			VSAOI	D61	13,6			
			IIN	D51	2,5			
14	Ēnu ekonomiku mazinošie pasākumi				53,7			
	Kopējā tiešā ietekme				-234,7	22,5	-16,8	

Nodokļu reformas makroekonomiskā ietekme

FM nodokļu reformas ietekmes novērtējums uz tautsaimniecību balstīts uz detalizētu iedzīvotāju un uzņēmumu datu analīzi un FM makroekonomisko modeli.

Nodokļu politikas reforma, samazinot darbaspēka nodokļu slogu, kā arī stimulējot uzņēmumu investīcijas un paaugstinot uzņēmumu starptautisko konkurētspēju, pozitīvi ietekmēs Latvijas ekonomikas izaugsmi. Reformas pakete aptver plašu darbaspēka nodokļu klāstu ar mērķi samazināt IIN slogu un palielināt strādājošo iedzīvotāju ienākumus. Izanalizējot VID datus par iedzīvotāju ienākumiem no darba samaksas un nomaksāto IIN apmēru, var konstatēt, ka nodokļu sloga uz darbaspēka ienākumiem samazinājumu izjutīs praktiski visi valsts iedzīvotāji. 2016.gadā 72% nodarbināto saņēma vidējo vai mazāku darba algu un kopā 99% nodarbināto gada ienākumi no darba algas nepārsniedza 40 000 *euro* – līmeni, līdz kuram ir paredzēts piemērot samazināto IIN likmi pirmajā gadā. Attiecīgi IIN likmes samazinājums no 23% līdz 20% skars visus šos strādājošos, palielinot to rīcībā esošo ienākumus, kurus varēs izmantot patēriņam, investīcijām vai uzkrājumiem. FM scenārijs paredz, ka IIN reformas rezultātā uzņēmumi neoptimizēs savus ieņēmumus uz darba samaksas rēķina.

Papildus pozitīva ietekme uz strādājošo iedzīvotāju ienākumiem būs IIN neapliekamā minimuma paaugstināšanai, kas visbūtiskāk ietekmēs tieši zemāk atalgoto iedzīvotāju ienākumus, vienlaikus ar diferencētās IIN likmes ieviešanu mazinot ienākumu nevienlīdzību. Ņemot vērā, ka vairums nodarbināto iedzīvotāju gūst ienākumus, kas mazāki par vidējo algu, visticamāk, IIN samazināšanas rezultātā iegūtais ienākumu pieaugums tiks izmantots tieši patēriņam, tādējādi ar privātā patēriņa pieaugumu veicinot kopējo ekonomikas izaugsmi.

Pieaugot iedzīvotāju ienākumiem, varētu tikt veicināts arī papildus pieprasījums pēc kredītiem. Jau 2015. un 2016.gadā no jauna izsniegto kredītu apjoms pieauga ļoti strauji – attiecīgi par 20% un 29%. Realizējot nodokļu samazināšanas pasākumus, no jauna izsniegto kredītu apjoms turpmākajos trijos gados pieaugtu par papildu 5 procentpunktiem, attiecīgi stimulējot privāto patēriņu.

Darbaspēka nodokļu sloga samazināšana, vienlaikus ar pozitīvu ietekmi uz privāto patēriņu, samazinās arī **uzņēmumu izmaksas**, palielinot to konkurētspēju un uzlabojot darbaspēka piesaistes iespējas. Tāpat arī darbaspēka izdevumu mazināšanās var stimulēt uzņēmumu investīcijas, atbrīvojot tam papildus pašu līdzekļus.

Iedzīvotāju ienākumus palielinās, vienlaikus mazinot strādājošo nevienlīdzību, arī paredzētais minimālās darba algas palielinājums no pašreizējiem 380 *euro* līdz 430 *euro*. Tiešā ietekme uz privātā patēriņa pieaugumu šim minimālās algas palielinājumam ir nenožīmīga, taču tas mazinās ēnu ekonomikas daļu, kas daļēji jau tiek ietverta IKP aprēķinos. Vienlaikus arī

jāatzīmē, ka minimālās algas paaugstinājums šādā apmērā, ja tas tiek realizēts vienlaikus ar būtisku darbaspēka nodokļu sloga samazinājumu, nepalielinās uzņēmumu darbaspēka izmaksas un nemazinās to ārējo konkurētspēju, kā arī nepasliktinās uzņēmumu finansiālo situāciju, kas īpaši aktuāli ir Latvijas reģionos, kur kopējais darba samaksas līmenis ir ievērojami zemāks.

Arī patēriņa nodokļu, tajā skaitā akcīzes pieauguma, PVN izmaiņu ietekme uz nominālo patēriņu ir neitrāla, tas ir, tā nesamazinās iedzīvotāju kopējos izdevumus konkrēto akcīzes preču iegādei, taču var samazināt atsevišķu akcīzes preču patēriņa apjomus.

Nodokļu reformas pakete paredz arī IIN likmju vienādošanu dažādiem ienākumu veidiem. Šie pasākumi, tāpat kā minimālās darba algas paaugstināšana, neatstāj tiešu nozīmīgu ietekmi uz patēriņa pieaugumu, taču tiem ir būtiska loma ēnu ekonomikas mazināšanas kontekstā, novēršot iespējas optimizēt nodokļu maksājumus, uzrādot atšķirīgus ienākumu veidus. Nodokļu likmju vienādošana arī mazina pašreizējo nevienlīdzību, kad turīgāko iedzīvotāju daļai, kas gūst ienākumus no sava kapitāla pieauguma, nodokļa likme ir zemāka nekā tā ir strādājošajiem iedzīvotājiem par ienākumiem no darbaspēka.

Savukārt UIN reformas priekšlikuma mērķis ir veicināt tautsaimniecības attīstību, stimulējot uzņēmumus lielāku peļņas daļu atstāt uzņēmumā un veicinot investīciju pieaugumu. Ieviešot 0% likmi nesadalītajai peļņai, uzņēmumiem radīsies papildu motivācija un iespēja veikt investīcijas, piemēram, palielināt ražošanas vai pakalpojumu jaudu, mainīt ražošanas procesu.

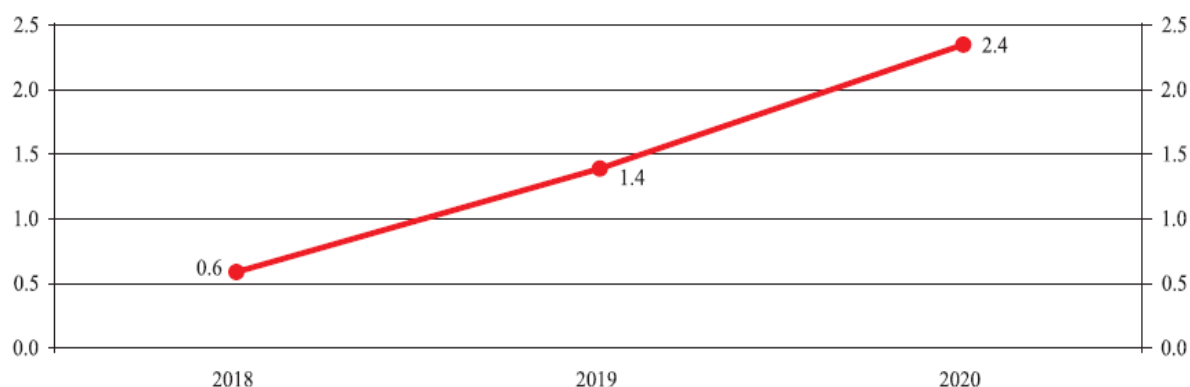
Tāpat peļņa, kas tiks atstāta uzņēmumā, palielinās pamatkapitāla apjomu un uzlabos uzņēmuma bilanci kopumā. Dati par uzņēmumu pašu kapitālu Igaunijā apliecina, ka Igaunijas uzņēmumi kopumā ir krietni labāk kapitalizēti salīdzinājumā ar Latvijas uzņēmumiem. Tāpēc ir pamats uzskatīt, ka uzlabosies arī Latvijas uzņēmumu kapitalizācija, turklāt tiem mazināsies motivācija slēpt īsto peļņas apmēru. Tādējādi lielāks pamatkapitāls kopā ar citiem uzņēmējdarbības rādītājiem (apgrozījums, peļņa) uzlabos uzņēmumu pieeju kredītresursiem. 2015. un 2016.gadā no jauna izsniegto kredītu apjoms uzņēmumiem pieauga attiecīgi par 21% un 33%. Realizējot UIN reformu, no jauna izsniegto kredītu apjoms turpmākajos trijos gados varētu pieaugt par 5 procentpunktiem straujāk nekā bāzes scenārijā, dodot papildus stimulu uzņēmumu investīcijām.

Uzlabojoties uzņēmumu bilanci, kā papildus investīcijas stimulējošs faktors varētu būt ES fondu investīciju plūsmas paātrināšanās vidēji par 50 milj. *euro* gadā, tāpat palielinot uzņēmumu investīcijas salīdzinājumā ar bāzes scenāriju.

Īstenojot nodokļu politikas reformā paredzētos pasākumus, kā arī saglabājoties pozitīvai attīstībai Latvijas galvenajās ārējās tirdzniecības partnervalstīs un paātrinoties ES fondu līdzekļu ieplūdei, Latvijas IKP reālais pieaugums reformas realizācijas periodā laikā līdz 2020.gadam var sasniegt 5%, salīdzinot ar pašreizējā Latvijas Stabilitātes programmas 2017.-2020.gadam scenārijā paredzēto 3% izaugsmi.

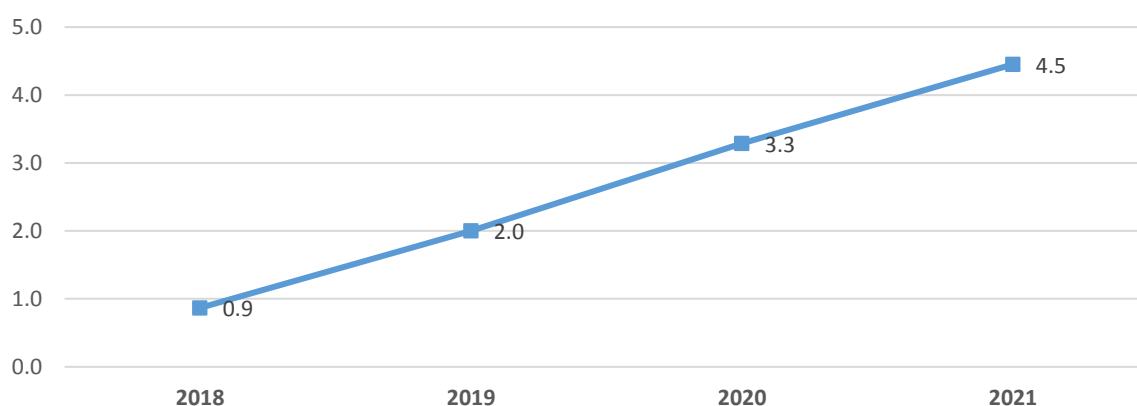
Latvijas Bankas ir veikusi nodokļu reformas dažu galveno pasākumu (IIN un UIN likmju izlīdzināšanas) ietekmes modelēšanu, izmantojot vispārējā līdzsvara aprēķina modeli, kas ietver 32 nozares, 55 preču grupas un septiņas galapatērētāju kategorijas. No fiskālās puses tas iekļauj piecus valdības izdevumu veidus un piecus ieņēmumu avotus, t.sk. četrus nozīmīgākos nodokļus – IIN, VSAOI, PVN un akcīzes nodokli. UIN pārmaiņu ietekme modelēta, izmantojot novērtēto Latvijas dinamisko stohastisko vispārējā līdzsvara (DSGE) modeli ar finanšu frikcijām un modelī ietverot bezdarba parametru¹³. Reformas pasākumu kumulatīvā ietekme salīdzinot ar pašreizējo situāciju dota 3.4.attēlā:

¹³ Nodokļu stratēģija 20/20: <https://www.makroekonomika.lv/nodoklu-strategija-2020>

3.4.attēls. Latvijas Bankas modelētā reformas pasākumu kumulatīvā ietekme uz IKP, salīdzinot ar pašreizējo situāciju

FM novērtējums veikts, ņemot vērā visus reformas pasākumus dots 3.5.attēlā un 3.12.tabulā:

3.5.attēls. FM modelētā reformas pasākumu kumulatīvā ietekme uz IKP, salīdzinot ar pašreizējo situāciju

3.12.tabula. Nodokļu reformas makroekonomiskā ietekme

	2017	Bāzes scenārijs, Latvijas Stabilitātes programma 2017-2020				Nodokļu scenārijs gala ietekme				Izmaiņas pret bāzes scenāriju			
		2018	2019	2020	2021	2018	2019	2020	2021	2018	2019	2020	2021
Pieauguma temps salīdzināmās cenās, %													
IKP	2,7	3,4	3,2	3,0	3,0	4,3	4,4	4,3	4,2	0,9	1,2	1,3	1,2
Pieauguma temps faktiskajās cenās, %													
IKP		5,2	6,0	5,7	5,7	6,1	7,1	7,0	6,9	0,9	1,2	1,3	1,2
Privātais patēriņš		5,0	4,3	4,1	4,1	6,1	4,7	4,5	4,6	1,1	0,4	0,5	0,5
Sabiedriskais patēriņš		4,5	4,4	4,1	4,1	3,5	3,9	4,1	5,1	-1,0	-0,5	0,0	1,0
Kopējā pamatkapitāla veidošana		41,7	16,0	13,3	13,3	50,5	17,5	14,7	16,8	8,8	1,5	1,4	3,5
Krājumu izmaiņas		-279,2	-5,0	-5,0	-5,0	-265,8	-10,0	-6,3	9,7	13,4	-5,0	-1,3	14,7
Preču un pakalpojumu eksports		7,7	7,8	8,2	8,2	7,7	9,3	9,9	9,3	0,0	1,5	1,7	1,1
..Preču eksports		7,9	7,6	8,3	8,3	7,9	9,3	9,9	9,3	0,0	1,7	1,6	1,0
..Pakalpojumu eksports		7,1	8,3	8,1	8,1	7,1	9,3	9,9	9,3	0,0	1,0	1,7	1,2
Preču un pakalpojumu imports		12,0	10,0	9,6	9,6	14,3	10,6	10,2	11,1	2,4	0,7	0,6	1,5
..Preču imports		11,9	9,8	9,8	9,8	14,3	10,5	10,2	11,1	2,4	0,7	0,5	1,3
..Pakalpojumu imports		12,4	10,8	8,7	8,7	14,3	11,3	10,2	11,1	2,0	0,5	1,5	2,3
Nominālā vidējā alga		5,0	5,0	5,0	5,0	5,2	5,3	5,3	5,3	0,2	0,3	0,3	0,3
Nominālā alga sabiedriskajā sektorā		5,0	5,0	5,0	5,0	5,2	5,3	5,3	5,3	0,2	0,3	0,3	0,3
Operating surplus, eur		5,6	6,9	6,2	6,2	6,5	8,1	7,5	7,4	0,9	1,2	1,3	1,2
Milj. euro faktiskajās cenās													
IKP		27534	29175	30838	32596	27773	29759	31851	34047	239	584	1014	1451
Privātais patēriņš		17036	17766	18487	19237	17216	18021	18834	19696	179	255	347	459
Sabiedriskais patēriņš		4880	5097	5308	5528	4833	5024	5232	5501	-47	-73	-76	-27
Kopējā pamatkapitāla veidošana		6500	7537	8539	9673	6905	8111	9303	10867	405	574	765	1194
Krājumu izmaiņas		-623	-592	-562	-534	-576	-519	-486	-534	47	73	76	0
Preču un pakalpojumu eksports		16023	17272	18692	20230	16023	17517	19248	21038	0	245	555	808
..Preču eksports		11552	12430	13456	14568	11552	12629	13877	15167	0	199	420	600
..Pakalpojumu eksports		4471	4842	5236	5662	4471	4888	5371	5871	0	46	135	209
Preču un pakalpojumu imports		16281	17906	19626	21511	16627	18395	20279	22522	345	490	653	1010
..Preču imports		13851	15213	16698	18329	14154	15644	17246	19153	303	431	548	824
..Pakalpojumu imports		2430	2693	2927	3183	2473	2751	3033	3369	42	58	106	186
Nominālā vidējā alga		951	999	1049	1101	954	1004	1058	1114	2	5	9	13
Nominālā alga sabiedriskajā sektorā		1009	1059	1112	1168	1011	1064	1121	1181	2	5	9	13
Operating surplus, eur		8938	9558	10152	10782	9015	9749	10485	11262	78	191	334	480

Nodokļu reformas netiešā fiskālā ietekme

Nodokļu reformas izsauktā papildu ekonomiskā izaugsme rada pozitīvu fiskālo ietekmi (netiešā fiskālā ietekme) **89 milj. euro** pirmajā reformas gadā, 2019.gadā tā palielinās vēl par **41 milj. euro** un 2020.gadā vēl par **107 milj. euro**. Skat 3.13.tabulu.

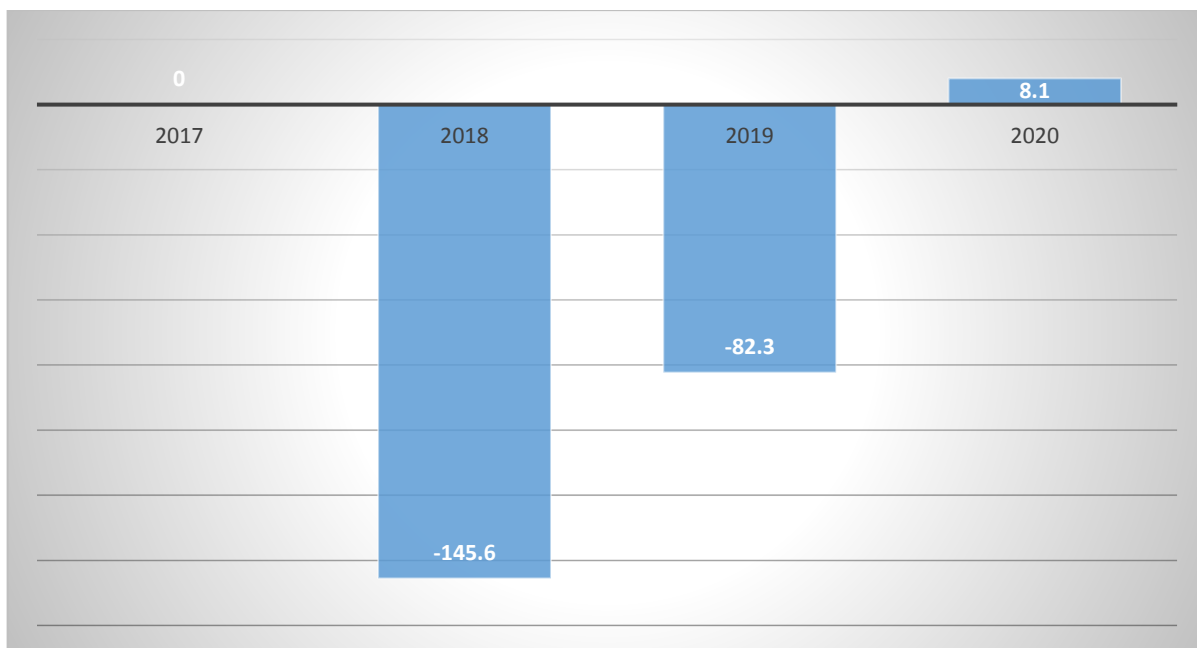
3.13.tabula. Nodokļu reformas netiešā (makroekonomiskā) diskrecionārā ietekme uz ieņēmumiem (pēc uzkrājumu metodes)

Ieņēmumi/izdevumi	ESA kods	2018	2019	2020	informācija par novērtējumu
IIN	D51	20,0	7,0	23,0	Ietekmes novērtējums veikts atbilstoši nodokļu scenārija makro attīstības rādītājiem. UIN un IIN reformas rezultātā tiek vērtēts, ka pieaugs gan uzņēmumu, gan iedzīvotāju rīcībā esošie naudas resursi, tādējādi palielinot investīcijas un patēriņu. Darbaspēka nodokļu sloga samazināšana, vienlaikus ar pozitīvu ietekmi uz privāto patēriņu, samazinās arī uzņēmumu izmaksas, palielinot to konkurētspēju un uzlabojot darbaspēka piesaistes iespējas. Tāpat arī darbaspēka izdevumu mazināšanās var stimulēt uzņēmumu investīcijas, atbrīvojot tam papildus pašu līdzekļus. UIN reforma radītu vairākus pozitīvus efektus uz tautsaimniecību, kas savukārt palielinātu nodokļu ieņēmumus valsts budžetā.
VSAOI	D61	30,2	10,5	34,7	
PVN	D211	35,0	10,0	30,0	
Akcīzes nodoklis	D214A	2,4	1,2	2,4	
UIN	D51	0,0	10,0	15,0	
Azartspēļu nodoklis	D214F	0,4	0,3	0,3	
NĪN	D29A/D59	0,0	1,0	0,0	
Transportlīdzekļu ekspluatācijas nodoklis	D29/D59	0,2	0,2	0,2	
Muitas nodoklis	D212	0,4	0,2	1,2	
Uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodoklis	D29	0,1	0,1	0,1	
Dabas resursu nodoklis	D29	0,4	0,3	0,3	
Kopā:		89,1	40,8	107,2	

Nodokļu reformas kopējā ieņēmumu dinamika liecina, ka reformas pirmajos divos gados ir ieņēmumu kritums, bet trešajā reformas gadā ietekme ir neitrāla, bet no ceturtā gada reformas rezultātā tiek prognozēts ieņēmumu pieaugums vispārējās valdības budžetā.

3.14.tabula. Nodokļu reformas kopējā diskrecionārā ietekme uz ieņēmumiem (uzkrājumu metode)

	2017	2018	2019	2020
Diskrecionārā tiešā ietekme	0	-234,7	22,5	-16,8
Diskrecionārā netiešā ietekme	0	89,1	40,8	107,2
Diskrecionārā kopējā ietekme	0	-145,6	63,3	90,4
Kumulatīvā kopējā ietekme	0	-145,6	-82,3	8,1

3.6.attēls. Nodokļu reformas kumulatīvā ietekme uz ieņēmumiem (izmaiņas pret bāzes scenāriju)

Nodokļu reformas ietekme uz bilanci

Nemot vērā, ka ir virkne pozīciju, kur nodokļu politikas izmaiņas izsauc mazāk vai vairāk “automātisku” izdevumu palielinājumu, šie apstākļi ir jāņem vērā, lai novērtētu reformas ietekmi uz budžeta bilanci un līdz ar to uz pieejamo fiskālo telpu citām politikas iniciatīvām.

Nodokļu reformas fiskālajā novērtējumā ir ņemts vērā, ka (1) palielinot minimālo mēneša darba algu, valsts pārvaldei nepieciešams palielināt izdevumus šī pasākuma finansēšanai, (2) palielinoties VSAOI, automātiski palielinās iemaksas pensiju otrajā līmenī, (3) palielinoties VSAOI, automātiski palielinās izdevumi no sociālā budžeta. Papildus minētajam, ar nodokļu reformu saistītajos izdevumos ir iekļauti papildus izdevumi ceļu uzturēšanai. Tāpat, tiek paredzēts, ka pašvaldībām tiek kompensēts nesaņemtais ieņēmumu pieaugums no IIN, kas tiek vērtēts pret bāzes scenāriju, bet ierobežojot, ka pašvaldību ieņēmumi pret kopējiem vispārējās valdības ieņēmumiem paliek nemainīgā proporcijā.

3.15.tabula. Nodokļu reformas diskrecionārā ietekme uz izdevumiem (naudas plūsmas metode)

Ieņēmumi/izdevumi	ESA kods	2018	2019	2020	Informācija par novērtējumu
Izdevumu pieaugums minimālās darba algas palielināšanas nodrošināšanai		-32,2			Minimālās mēneša darba algas paaugstināšana no 380 līdz 430 euro
Izdevumu pieaugums, kas izriet no iemaksu pieauguma speciālajā budžetā		-27,0	-4,0	-9,7	
Izdevumu pieaugums ceļu uzturēšanai		-25,0	0,0	0,0	
Izdevumu korekcija pašvaldībām		24,9	-5,3	-27,0	
Kopā:		-59,3	-9,3	-36,7	

Jāatzīmē, ka sniegtajos aprēķinos ieņēmumos no VSAOI ir izslēgtas iemaksas otrajā pensiju līmenī.

3.16.tabula. Kopējā nodokļu reformas diskrecionārā ietekme uz bilanci

2018	2019	2020
-204,9	54,0	53,7

Kā redzams, ja nodokļu reformas pasākumu ietekme uz ieņēmumu dinamiku dod pozitīvu efektu jau reformas trešajā gadā, kopējais negatīvais fiskālais efekts, ieskaitot arī izdevumu pieaugumu ir ap 200 milj. *euro* reformas pirmajā gadā un tad tas turpina samazināties vidēji par 50 milj. *euro*, sasniedzot neitrālu efektu reformas piektajā gadā.

Nodokļu reforma un izdevumi autoceļu uzturēšanai

Nodokļu reformā ir iekļauta arī izdevumu palielināšana autoceļu uzturēšanai. No vienas puses, nodokļu reforma kā kompensējošo pasākumu paredz akcīzes nodokļa palielinājumu degvielai ar kopējo fiskālo efektu 30 milj. *euro* 2018.gadā. No otras puses, Latvijas valdība ir pieņēmusi lēmumu par grozījumu izdarīšanu autoceļu likumā, kas paredz stabilu finansējuma pieaugumu autoceļu uzturēšanu un šie nosacījumi liek palielināt autoceļu uzturēšanas finansējumu 2018. gadā par 25 milj. *euro*. Vienlaicīgi tiek diskutēts par autoceļu fonda kā speciālā budžeta atjaunošanas nepieciešamību. Kaut arī lēmums par autoceļu fonda finansējuma sasaistīšanu ar akcīzes nodokli vēl nav pieņemts, nodokļu reformas paketē FM vēlas vismaz nosacīti iezīmēt plānoto akcīzes nodokļa pieaugumu ar plānoto papildus finansējumu autoceļu uzturēšanai.

3.2.5. FISKĀLI NOZĪMĪGĀKĀS STRUKTURĀLĀS REFORMAS REGULAS NR. 1175/2011 IZPRATNĒ

3.2.5.1. PENSIJU SISTĒMAS REFORMA

2012.gadā tika veikti grozījumi Valsts fondēto pensiju likumā, kas paredz pakāpeniskāku iemaksu likmes paaugstināšanu pensiju sistēmas 2.līmenī, t.i. 2013.-2014.gadā 4%, 2015.gadā 5% un 2016.gadā 6%. Politika netiek mainīta. Pamatojoties uz to Latvija turpina izmantot SIP noteiktās iespējas novirzīties no VTM, īstenojot šīs strukturālās reformas.

Pensiju reforma tomēr ir plašāka un ietver arī citus pasākumus bez iemaksu palielinājuma 2.pensiju līmenī.

Fiskāli ietilpīgākās strukturālās reformas ir saistītas ar pensiju sistēmas pilnveidošanu. 2012.gadā tika veikti grozījumi likumā „Par valsts pensijām”, kas paredz:

- Pensionēšanās vecuma pakāpenisku paaugstināšanu līdz 65 gadiem: ar 2014.gada 1.janvāri palielinājums katru gadu par 3 mēnešiem, sasniedzot pensionēšanās vecumu 65 gadi no 2025.gada 1.janvāra;
- Vienlaicīgi ar pensionēšanās vecuma paaugstināšanu, priekšlaicīgās pensionēšanās vecuma paaugstināšanu sākot ar 2014.gada 1.janvāri;
- Minimālā apdrošināšanas stāža palielināšanu tiesībām uz valsts vecuma pensiju līdz 15 gadiem, sākot ar 2014.gada 1.janvāri, un līdz 20gadiem, sākot ar 2025.gada 1.janvāri.

2014.gada 3.aprīlī Saeima pieņēma likumu „Grozījumi likumā „Par valsts pensijām””, saskaņā ar kuru ir stājušās spēkā izmaiņas pensiju indeksācijas kārtībā, kas paredz:

- 2014.gada 1.oktobrī indeksēt valsts pensijas vai tās daļas apmēru, kas nepārsniedz 285 *euro*, ņemot vērā faktisko patēriņa cenu indeksu un 25% no apdrošināšanas iemaksu algas reālā pieauguma procentiem;
- turpmāk indeksēt reizi gadā 1.oktobrī valsts pensijas vai tās daļas apmēru, kas nepārsniedz 50% no iepriekšējā kalendārā gada vidējās apdrošināšanas iemaksu

algas valstī (noapaļotu līdz veseliem *euro*), ņemot vērā faktisko patēriņa cenu indeksu un 25% no apdrošināšanas iemaksu algas reālā pieauguma procentiem.

Augstāk minēto pensiju indeksācijas kārtības izmaiņu fiskālā ietekme uz vispārējās valdības budžeta bilanci, salīdzinot ar Ietvara likumu 2014.-2016.gadam, tika novērtēta attiecīgi 0,01% no IKP 2014.gadā, 0,04% no IKP 2015.gadā un 0,08% no IKP 2016.gadā.

Savukārt 2016.gada 10.martā Saeima pieņēma likumu „Grozījumi likumā „Par valsts pensijām””, kas paredz, ka, sākot ar 2017.gadu, valsts pensiju indeksācijā tiek ņemti vērā 50 procenti (līdzšinējo 25 % vietā) no apdrošināšanas iemaksu algas reālā pieauguma procentiem. Fiskālā ietekme, salīdzinot ar Ietvara likumu 2016.-2018.gadam, uz vispārējās valdības budžeta bilanci tiek novērtēta attiecīgi 0,01% no IKP 2017.gadā, 0,06% no IKP 2018.gadā un 0,11% no IKP 2019.gadā. Ņemot vērā novērtēto fiskālās ietekmes apmēru var secināt, ka būtisku ietekmi uz publisko finanšu ilgtspēju šīs izmaiņas neatstās. Lai gan EK nav publicējusi aktuālāku Fiskālās ilgtspējas ziņojumu (*Fiscal Sustainability Report*), kurā iepriekš aprakstītās izmaiņas pensiju indeksācijas kārtībā būtu izvērtētas, atbilstoši EK 2016.gada rudens prognozēm Latvija joprojām tiek ierindota starp valstīm ar zemu risku attiecībā uz publisko finanšu ilgtspēju.

3.2.5.2. VESELĪBAS SISTĒMAS REFORMA

Stabilitātes programmā 2016.-2019.gadam Latvija pieteica veselības sistēmas reformu kā būtisku strukturālo reformu ar ilgtermiņa pozitīvu efektu uz publisko finanšu ilgtspēju, nolūkā attiecināt uz šo reformu iespēju novirzīties no VTM saskaņā ar EK komunikāciju. EK izskatīja Latvijas iesniegumu un atbalstīja deficīta atkāpes piešķiršanu veselības sistēmas reformai. Lai ievērotu strukturālā deficīta drošības rezervi attiecībā uz Līgumā par ES darbību noteikto atsauces vērtību 3% apmērā no IKP¹⁴, Latvijai piešķirtā deficīta atkāpe ir 0,13% no IKP 2017.gadā, 0,40 % no IKP 2018.gadā un 0,50% no IKP 2019.gadā.

3.17.tabula. Budžeta deficīta pieļaujamā atkāpe veselības sistēmas reformas īstenošanai, %

		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
VTM		-1,00	-1,00	-1,00	-1,00	-1,00	-1,00	-1,00	-1,00
Pensiju reforma	no 2% uz 4%	-0,50	-0,50	-0,50	0,00				
	no 4% uz 5%			-0,27	-0,27	-0,27	0,00		
	no 5% uz 6%				-0,29	-0,29	-0,29	0,00	
Maksimālā strukturālā bilance		-1,80	-1,80	-1,80	-1,80	-1,69	-1,69	-1,69	
Veselības reformas deficīta atkāpe						-0,13	-0,40	-0,50	

Jāatzīmē, ka Latvijā pašlaik dienaskārtībā ir trīs reformas veselības aprūpes jomā:

1. “Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.-2020.gadam” īstenošana;
2. Veselības sistēmas pārvaldības reforma;
3. Veselības finansēšanas reforma.

“Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.-2020.gadam” īstenošana

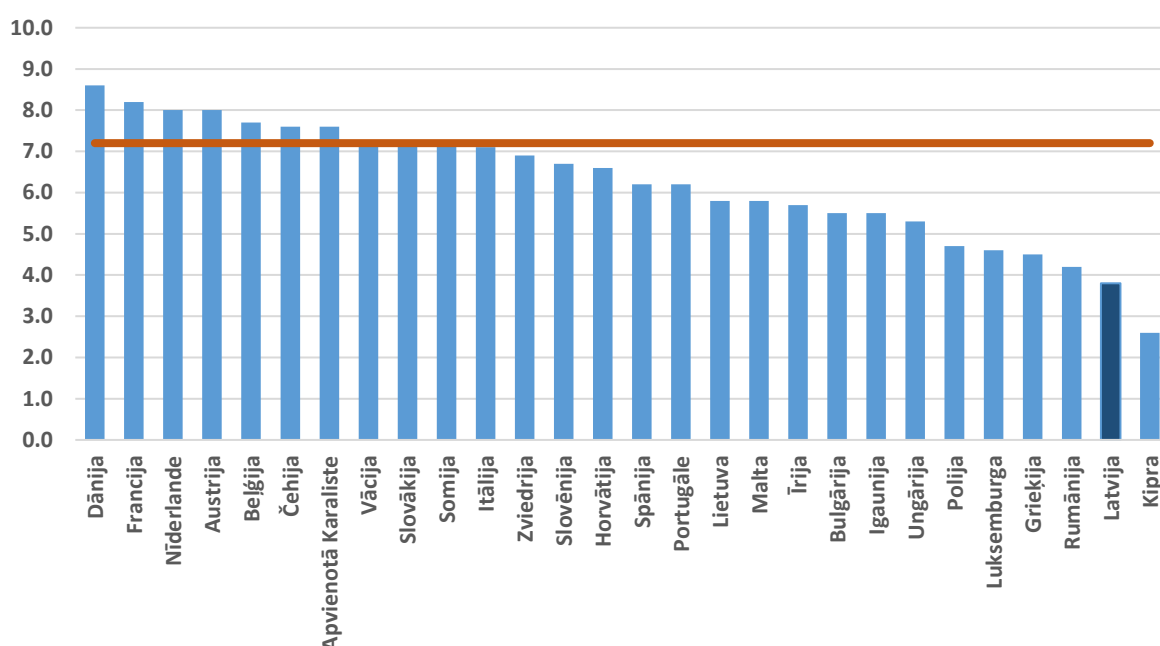
Deficīta atkāpe tika pieprasīta un saņemta “Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.-2020. gadam” īstenošanai. Veselības aprūpes reforma tiek īstenota no 2014.gada saskaņā ar MK apstiprinātajām “Sabiedrības veselības pamatnostādnēm 2014.-2020.gadam”, un tās

¹⁴ Latvijai šis rādītājs ir noteikts 1,7% no IKP.

vīrsmērķis ir palielināt Latvijas iedzīvotāju veselīgi nodzīvoto mūža gadu skaitu un novērst priekšlaicīgu nāvi, saglabājot, uzlabojot un atjaunojot veselību.

Latvijas veselības sistēmas vājās puses galvenokārt saistītas ar šādiem rādītājiem:

- **Zems publiskais finansējums.** Publiskais finansējums veselībai procentos pret IKP ir būtiski zemāks par vidējo rādītāju ES valstīs un norāda uz nepietiekamu finansējumu nozarei (sk. 3.7.attēlu).
- **Nevienlīdzība.** Publiskā finansējuma īpatsvars kopējā veselības sistēmas finansējumā ir būtiski zem ES vidējā līmeņa (Latvijā – 63,2%, ES – 77,8%)¹⁵. Tas nozīmē, ka ārstniecības pakalpojumu pieejamība vairāk kā citās valstīs ir atkarīga no personas ienākumiem.
- **Augsts veselības problēmu dēļ priekšlaicīgi mirušo skaits.** 2015.gadā kopējais PZDG (0 – 64 gadi) bija 5541 gadi uz 100 000 iedzīvotājiem, kas starp attīstītajām valstīm ir augsts rādītājs. Būtiska šī rādītāja daļa skaidrojama ar veselības problēmām.

3.7.attēls. Publiskie izdevumi veselības aprūpei 2015.gadā ES valstīs¹⁶, % no IKP

Jāatzīmē, ka šie faktori ir savstarpēji saistīti. Zems publiskā finansējuma līmenis rada nepieciešamību daļu no ārstniecības pakalpojumiem finansēt ar privāto finansējumu, bet tas, savukārt, tos iedzīvotājus, kas nevar atļauties ieguldīt privāto finansējumu, attur no savlaicīgas ārstēšanās un palielina PZDG.

Minētie Latvijas veselības sistēmas izaicinājumi ir identificēti jau 2014.gada valsts specifisko rekomendāciju kontekstā, Padomei nosakot, ka ir sasniegts ierobežots progress, uzlabojot veselības aprūpes sistēmas izmaksu lietderību, kvalitāti un pieejamību. Turklāt tiek atzīmēts, ka veselības aprūpes nozarei ir atvēlēts pārāk mazs finansējums, atstājot negatīvu ietekmi uz neaizsargāto sabiedrības locekļu piekļuvi veselības aprūpes pakalpojumiem.

2015.gada valsts specifiskajās rekomendācijās Padome ir atkārtoti ieteikusi Latvijai uzlabot veselības aprūpes sistēmas pieejamību, izmaksu lietderību un kvalitāti. Rekomendāciju izpildes analizē tiek norādīts, ka lielai daļai iedzīvotāju ir samazinājusies pieejamība veselības aprūpes pakalpojumiem, kas saistīts ar mazo publisko finansējumu nozarei, augstajiem pacientu līdzmaksājumiem, kā arī vājo aprūpes koordinācijas un nozares efektivitātes līmeni.

¹⁵ Pasaules banka, 2014.gads.

¹⁶ Datu avots: Eurostat

2016.gada valsts specifiskajās rekomendācijās Padome atkārtoti aicinājumu Latvijai “uzlabot veselības aprūpes sistēmas pieejamību, kvalitāti un izmaksu lietderību”. Rekomendāciju izpildes analīzē EK norāda, ka piekļuvi veselības aprūpei kavē mazais publiskais finansējums un ievērojamie maksājumi, kas pacientiem jāveic pašiem, tādēļ lielas iedzīvotāju daļas veselības aprūpes vajadzības netiek apmierinātas. Sliktais veselības stāvoklis liek zaudēt potenciālo darbaspēku. EK līdzšinējo progresu veselības aprūpes sistēmas pieejamības uzlabošanā ir novērtējusi kā ierobežotu.

„Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.-2020.gadam” izstrādes ietvaros Veselības ministrija pasūtīja pētījumu “Izvērtējums Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.–2020.gadam izstrādei”, kuru izstrādāja Latvijas Universitāte. Pētījuma ietvaros tika veikts “Sabiedrības veselības pamatnostādņēs 2014.-2020.gadam” iekļaujamo mērķa rādītāju **ekonomiskā ieguvuma novērtējums**, kas izriet no NAP 2020. Tā rezultātā tiek secināts, ka nodrošinot nepieciešamo finansējumu NAP 2020 noteikto PZDG rādītāja samazinājuma sasniegšanai līdz 2020.gadam, diskontētā ekonomiskā ieguvuma vērtība 2014.gadā veidos 137,4 milj. *euro*. Vienlaicīgi pētījumā tiek norādīts, ka pozitīva ietekme uz tautsaimniecības attīstību veidotos no tā, ka līdz 2020.gadam “izglābtie” iedzīvotāji nākamajos 20 gados spēs sniegt produktīvu atdevi kā darba spēks, tādējādi nodrošinot IKP pieaugumu vismaz 443,8 milj. *euro* apmērā (2014.gada diskontētā vērtība). Pētījuma ietvaros tika veikta arī **izmaksu - ieguvumu analīze**, kuras rezultātā tika konstatēts, ka mērķa sasniegšanai attiecināmais papildu izdevumu apmērs vecuma grupai līdz 64 gadiem laika posmā no 2013.gada līdz 2020.gadam tagadnes vērtībā sastāda 577 milj. *euro*. Tādējādi atbilstoši pētījumam var secināt, ka papildu paredzamais izmaksu apmērs no 2013.gada līdz 2020.gadam pārsniedz ekonomiskos ieguvumus atbilstošajā laika periodā.

3.18.tabula. Pētījuma ieguvumu un izmaksu kopsavilkums, milj. *euro*

Rādītājs	Ekonomiskais ieguvums		Izmaksas
	2013.- 2020.gads	2013. - 2040.gads	2013.- 2020.gads
NAP 2020 noteiktais PZDG rādītāja samazinājums līdz 2020.gadam – <u>pesimistiskais scenārijs</u> ¹⁷	137,4	443,8	577
NAP 2020 noteiktais PZDG rādītāja samazinājums līdz 2020.gadam – <u>reālistiski optimistiskais scenārijs</u> ¹⁸	254,9	823,5	

Apskatot pētījuma rezultātus attiecībā no veikto reformu izmaksu efektivitātes aspekta, tiek secināts, ka līdz 2020.gadam pesimistiskā scenārija gadījumā tiks novērsti 10 059 PZDG, bet reālistiski optimistiskā scenārija gadījumā – 18 666 PZDG, tādējādi vidējās izmaksas par vienu novērstu PZDG šajā vecuma grupā ir attiecīgi 57 361 *euro* pesimistiskā un 30 925 *euro* reālistiski optimistiskā scenārija gadījumā.

Atbilstoši veiktajam novērtējumam veselības reformas veiksmīga īstenošana līdz 2023.gadam nodrošinās IKP līmeņa pieaugumu par 2,2% un palielinās iedzīvotāju nodarbinātību par 0,6%. Savukārt reformas pozitīvā ietekme līdz 2038.gadam varētu nodrošināt IKP līmeņa pieaugumu jau par 11,28% un nodarbinātības kāpumu attiecīgi par 1,82%. Ņemot vērā fiskālās izmaksas, neto pozitīvā ietekme uz tautsaimniecību 2038.gadā sasniegs 3,87% no IKP.

Relatīvi pret citām nozarēm Latvija laika posmā no 2014.gada līdz 2019.gadam ir spējusi nodrošināt būtisku finansējuma pieaugumu veselības aprūpes nozarei. It īpaši tas panākts, izmantojot SIP elastības klauzulu veselības reformas īstenošanā.

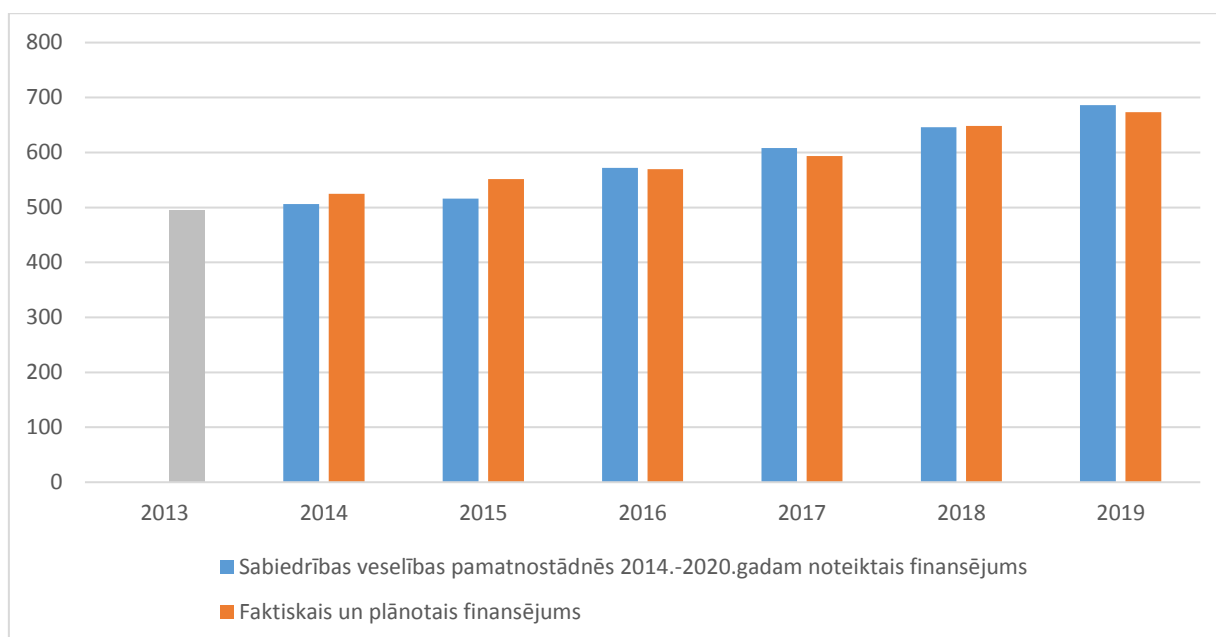
¹⁷ Ieguvumu apmērs, pieņemot, ka tiek izpildīts NAP 2020 mērķis samazināt PZDG (līdz 64 g.v.) rādītāju līdz 5300 uz 100 000 iedzīvotāju 2020.gadā.

¹⁸ Ieguvumu apmērs, pieņemot, ka tiek sasniegts Slimību profilakses un kontroles centra prognozēto PZDG samazinājums līdz 4786 gadiem uz 100 000 iedzīvotājiem 2020.gadā.

3.19.tabula. Veselības nozares piešķirtie papildu finanšu līdzekļi saskaņā ar vidēja termiņa budžeta ietvara likumiem, milj. euro

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ietvara likums 2014-2016	42	48,9	51				
Ietvara likums 2015-2017		30,6	30,6	30,6			
Ietvara likums 2016-2018			23,3	23,3	23,3		
Ietvara likums 2017-2019				34,3	110,7	146,6	
Papildu izdevumu palielinājums pret iepriekšējo gadu (kumulatīvi)	42	37,5	25,4	34,3	76,4	35,9	

Ar minēto finansējuma pieaugumu Latvija kopumā ir spējusi nodrošināt finansējuma pieaugumu veselības aprūpes nozarei atbilstoši Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.-2020.gadam plānotajam finansējuma pieaugumam.

3.8.attēls. Pamatnostādnēs izmantotā finansējuma pieauguma scenārijs un faktiskais finansējuma pieaugums¹⁹

Attēlā redzamais scenārijs tika izmantots iepriekšējā Stabilitātes programmā, veicot pieteiktās reformas fiskālās ietekmes novērtējumu. Līdz ar to, paliekot spēkā novērtējumā izmantotajiem pieņēmumiem, **ir pamats uzskatīt, ka paliek spēkā iepriekšējā Stabilitātes programmā sniegtais reformas fiskālās ietekmes novērtējums un tiek nodrošināta PZDG mērķa sasniegšana.**

Deficīta atkāpes finansējums 2017.-2019.gada periodam, kas ir pieejams sakarā ar veselības aprūpes reformas īstenošanu – “Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.-2020. gadam īstenošanu” – tiek izmantots noteiktu veselības aprūpes pasākumu grupai, kas izriet no Sabiedrības veselības pamatnostādnēm 2014.-2020.gadam. Šī pasākumu grupa ir nodalīta no pārējiem veselības aprūpes uzlabošanas pasākumiem, paredzot īpašu resursu piešķiršanas un izmantošanas uzraudzības kārtību. 2017.gada deficīta atkāpe 0,13% no IKP (34 milj. euro) 2017.gada valsts budžeta likumā tika nodalīta atsevišķā budžeta programmā, kā gadskārtējā valsts budžeta izpildes rezultātā pārdalāmais finansējums. Veselības ministrijai tas tika pārdalīts

¹⁹ Kopējais VM budžets pamatfunkcijām, milj. EUR, 0-64 gadi: scenārijs atbilstoši Latvijas Universitātes pētījumam: “Izvērtējums Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.-2020.gadam izstrādei” un faktiskais finansējuma pieaugums minētajai mērķa grupai ieskaitot deficīta atkāpes finansējumu.

divos posmos – 2016.gada 20.decembrī un 2017.gada 14.februārī ar atsevišķiem MK lēmumiem, pamatojoties uz informatīvajiem ziņojumiem, kas saskaņoti ar FM un kuros ir norādīti iznākuma un rezultāta rādītāji. MK protokola lēmumi paredz, ka Veselības ministrija kontrolē informatīvajā ziņojumā noteikto iznākuma rādītāju izpildi un līdz 2017.gada 1.septembrim iesniedz FM ziņojumu par progresu iznākuma rādītāju sasniegšanā 2017.gada pirmajā pusgadā un līdz 2018.gada 1.martam – par iznākuma rādītāju izpildi 2017.gadā. Veselības ministrijai ir jāveic datu uzkrāšanu, lai nodrošinātu audita izsekojamību iznākuma rādītāju izpildei. Tiek plānots, ka Latvija par deficīta atkāpes izmantošanu 2017.gada pirmajā pusgadā sniegs informāciju EK, iesniedzot budžeta plāna projektu.

Izvēloties tos veselības reformas pasākumus, kuriem tiek izmantots deficīta atkāpes finansējums, tika izvirzīti šādi kritēriji:

1. Pasākumam ir jābūt atbilstošam “Sabiedrības veselības pamatnostādņēm 2014.-2020.gadam”.
2. Pasākuma rezultātam, kas finansēts no deficīta atkāpes finansējuma 2017.-2019.gada periodā, ir jāatrisina, vai būtiski jāsamazina noteikta veselības aprūpes sistēmā identificēta problēma. Nevar finansēt tādus pasākumus, kuri dod nebūtisku efektu problēmas atrisināšanā – šāda intervence nav uzskatāma par reformu.
3. Risināmai problēmai ir jābūt atzītai kā veselības aprūpes problēmai EK analītiskajos dokumentos.
4. Ir iespējams izveidot izsekojamu ieguldījumu – iznākumu – rezultāta rādītāju sistēmu.
5. Risināma problēma dod ieguldījumu kopējā “Sabiedrības veselības pamatnostādnes 2014.-2020.gadam” pozitīvā fiskālā efekta sasniegšanā.

Pamatojoties uz minētajiem kritērijiem, MK pieņēma lēmumu no deficīta atkāpes finansējuma 2017. gadā īstenot šādus veselības reformas pasākumus:

1. Pasākums. Onkoloģisko saslimšanu diagnostikas un ārstēšanas pieejamības uzlabošana

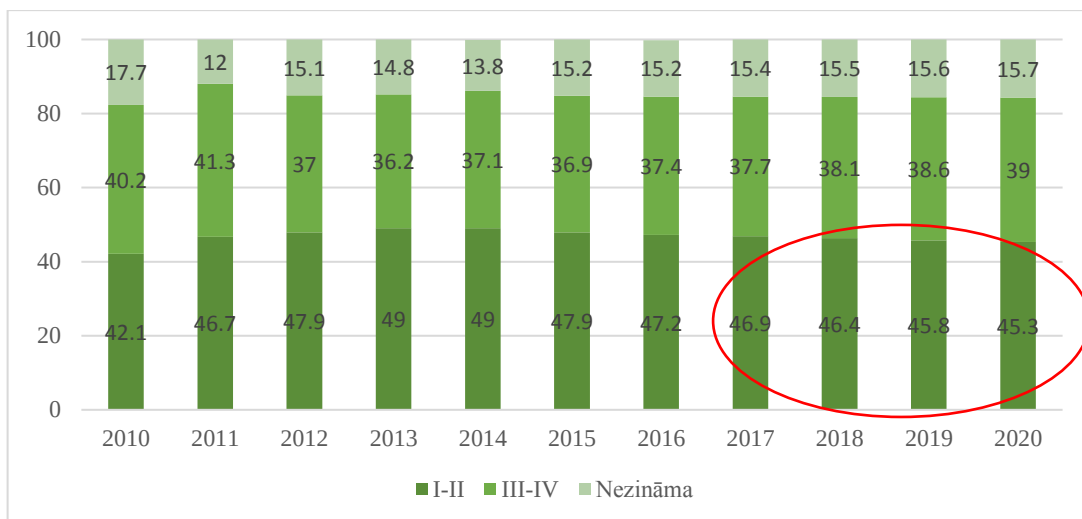
Onkoloģiskās saslimšanas nāves cēloņu struktūrā 2015.gadā veidoja 21,3% no visiem nāves gadījumiem Latvijā. Ņemot vērā šo situāciju, onkoloģisko slimību profilakse (veselīga uztura un fizisko aktivitāšu popularizēšana, atkarību izraisošo vielu un procesu samazināšana sabiedrībā), diagnostika un ārstēšana iezīmēta arī “Sabiedrības veselības pamatnostādņēs 2014.-2020.gadam”, paredzot izstrādāt, un ieviest veselības aprūpes tīklu vadlīnijas prioritārajās veselības aprūpes jomās, veselības aprūpes pieejamības un kvalitātes uzlabošanai, tai skaitā onkoloģijā.

Pasākums sastāv no 6 aktivitātēm un paredz būtiski uzlabot onkoloģisko saslimšanu diagnostikas un ārstēšanas pieejamību, **vidēji par 56% palielinot pakalpojumu skaitu.**

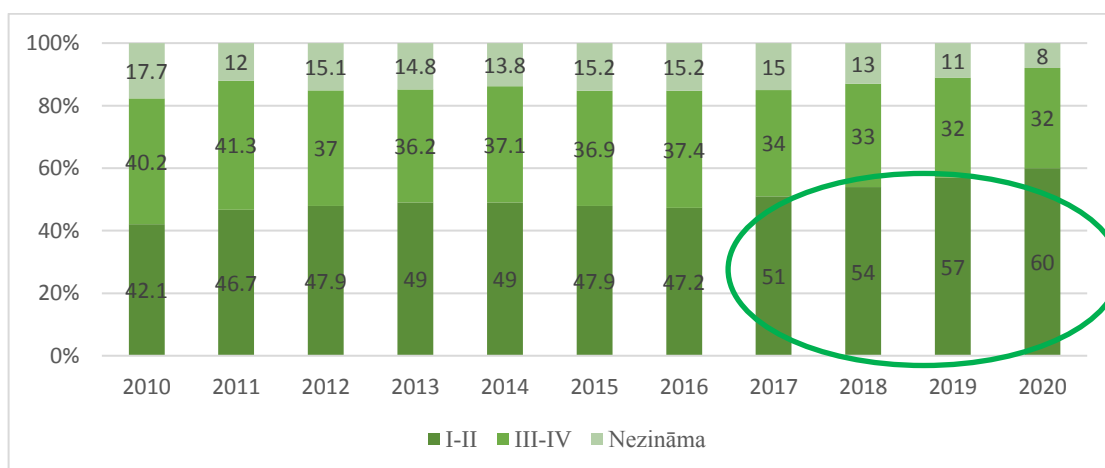
3.20.tabula. 1. pasākums. Onkoloģisko saslimšanu diagnostikas un ārstēšanas pieejamības uzlabošana. Ieguldījumu un iznākumu rādītāji.

	Vienas pakalpojuma vidējās izmaksas	Plānotais finansējums		Papildus piešķiramais finansējums	Plānotais pakalpojumu skaits		Plānotais pakalpojumu skaits pēc finansējuma
	(euro)	2016 (euro)	2017 (euro)	2017 (euro)	2016	2017	2017
Primārās diagnostikas algoritmu ieviešana	68,159	-	-	1 499 506	-	-	22 000
Speciālistu konsultāciju izmaksu pieaugums, atbilstoši noteiktajiem algoritmiem	59,116	1 861 209	1 861 209	650 278	31 484	31 484	42 484
Sekundārās diagnostikas un izmeklēšanas algoritmu ieviešana	159,120	-	-	2 332 565	-	-	14 659
Onkoloģisko pacientu skaita un prognozētās ārstēšanas izmaksu pieaugums ambulatori	356,297	5 890 295	5 890 295	1 178 058	16 532	16 532	19 838
Onkoloģisko pacientu skaita un prognozētās ārstēšanas izmaksu pieaugums stacionārā	714,883	24 630 580	24 630 580	2 463 058	34 454	34 454	37 899
Kompensējamās medikamentus saņēmušo pacientu un līdzekļu pieaugums onkoloģijā	920,960	20 695 813	20 695 813	4 138 795	22 472	22 472	26 966
Kopā		53 077 897	53 077 897	12 262 260	104 942	104 942	163 846

Labāka onkoloģisko saslimšanu diagnostika un ārstēšanas pieejamība ļaus identificēt un uzsākt ārstēšanu slimības agrīnākajā stadijā.

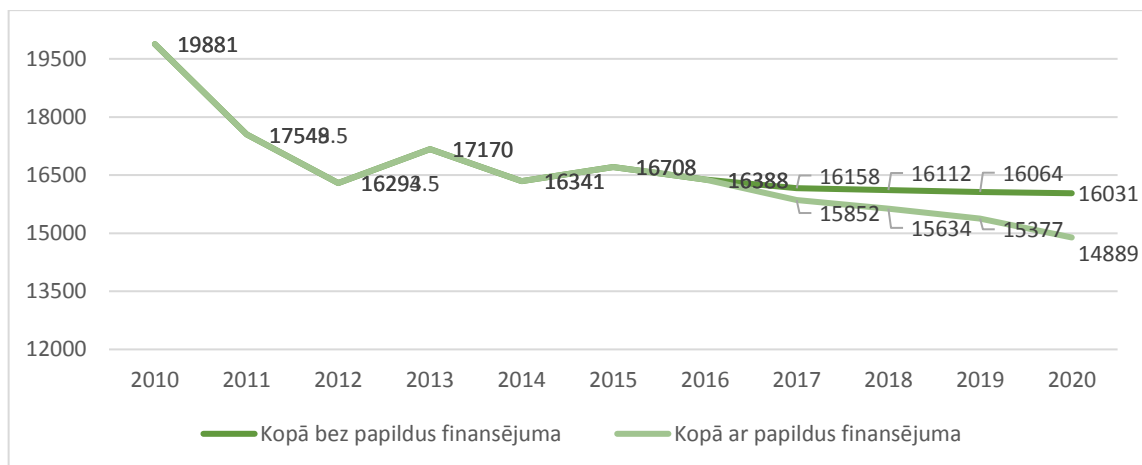

3.9.attēls. Pacientu sadalījums pa stadijām ļaundabīgā audzēja diagnosticēšanas brīdī, ja 1.pasākums netiek īstenots. Avots: SPKC

3.10.attēls. Pacientu sadalījums pa stadijām ļaundabīgā audzēja diagnosticēšanas brīdī, ja 1.pasākums tiek īstenots. Avots: SPKC

Ar reformu rezultātā uzlaboto pieejamību onkoloģisko slimību diagnostikai iespējams prognozēt potenciāli zaudēto mūža gadu rādītāju samazinājumu audzēju dēļ.

3.11.attēls. Potenciāli zaudēto mūža gadu skaits audzēju dēļ. Avots: SPKC

Kā jau tika norādīts augstāk, īstenojot “Sabiedrības veselības pamatnostādnes 2014.-2020.gadam”, vidējās izmaksas par vienu novērstu PZDG ir robežās no 30 līdz 60 tūkstoši *euro*. 1.pasākuma īstenošanas efektivitāte ir **32 tūkstoši *euro* par vienu novērstu PZDG**.

No deficīta atkāpes piešķirtais finansējums 12 milj. *euro*, reformas pasākuma sekmīgas ieviešanas rezultātā tiks piešķirts arī 2018. un 2019.gadā un tiek plānots, ka sākot ar 2020.gadu tas tiks iekļauts budžeta bāzē. Pašlaik lēmums par 12 milj. *euro* piešķiršanu 2018. un 2019.gadam būs atkarīgs no pasākuma ieviešanas progressa.

2.Pasākums. Rindu mazināšana pie speciālistiem, uz diagnostiskajiem izmeklējumiem, dienas stacionārā un ambulatorajā rehabilitācijā

Pacientu pieprasījums pēc ambulatorajiem izmeklējumiem un speciālistu konsultācijām būtiski pārsniedz valsts novirzīto finansējumu šim mērķim. Tā, piemēram, lai saņemtu konsultācijas pie speciālista, uz 2016.gada 1.decembri pacientu gaidīšanas rindas pie endokrinologa ir līdz 117 dienām, pie ginekologa līdz 75 dienām, pie kardiologa līdz 133 dienām, pie reimatologa – 107 dienām, pie oftalmologa līdz 150 dienām, pie traumatologa, ortopēda līdz 97 dienām, pie asinsvadu ķirurga līdz 146 dienām, pie urologa līdz 114 dienām, pie bērnu ķirurga līdz 30 dienām, pie mikroķirurga līdz 70 dienām, pie sirds ķirurga līdz 31 dienai, pie pneimonologa līdz 75 dienām, pie otolaringologa līdz 62 dienām, pie narkologa līdz 31 dienai, pie neirologa līdz 92 dienām. Apgrūtinātās izmeklējumu pieejamības rezultātā pacientiem precīzas diagnozes tiek uzstādītas novēloti un nav iespējams nodrošināt kvalitatīvu slimību norises uzraudzību.

2.pasākuma mērķis ir būtiski samazināt rindu lielumu – gan, lai saņemtu konsultācijas pie speciālista, gan, lai veiktu diagnostiskos izmeklējumus un manipulācijas.

3.21.tabula. 2.Pasākums. Rindu mazināšana pie speciālistiem, uz diagnostiskajiem izmeklējumiem, dienas stacionārā un ambulatorajā rehabilitācijā. Ieguldījumu un iznākumu rādītāji.

	Vienas ārstēšanas vidējās izmaksas	Plānotais finansējums		Papildus finansējums	Plānotais pakalpojumu skaits		Plānotais pakalpojumu skaits pēc finansējuma piešķiruma
	(euro)	2016 (euro)	2017 (euro)	(euro)	2016	2017	2017
Speciālistu konsultācijas	12,530	24 962 514	28 104 954	3 386 187	1 992 204	2 243 013	2 513 259
Ambulatorie izmeklējumi un terapija	22,987	42 405 017	42 405 017	7 541 491	1 844 705	1 844 739	2 172 815
Dienas stacionārā sniegtie pakalpojumi	82,648	38 319 547	39 677 107	5 163 159	463 650	480 073	542 545
Ambulatorā rehabilitācija	7,261	5 104 087	5 104 087	508 470	702 919	702 945	772 973
Kopā		110 791 165	115 291 165	16 599 307	5 003 478	5 270 770	6 001 592

Tiek prognozēts, ka 2.pasākuma īstenošanas rezultātā pakalpojumu skaits pieaugs no 5 270 770 līdz 6 001 592, jeb par 14%. Veselības ministrija ir novērtējusi, ka šī pakalpojumu skaita pieauguma rezultātā rinda samazināsies par 25%. Lai rinda atkal nepieaugtu, 2.pasākuma finansējums 16,6 milj. euro ir jāpiešķir arī turpmākajos gados un no 2020.gada ir jāieklauj budžeta bāzē.

Jāatzīmē, ka 14% pakalpojumu skaita pieaugums vai 25% rindu samazinājums nav pietiekams, lai ar 2.pasākuma intervenci varētu nodrošināt problēmas atrisināšanu vai būtisku samazināšanu – rindas un gaidīšanas laiki joprojām ir neadekvāti. Šī gada 14.februāra MK sēdē tika pieņemts lēmums, ka veselības reformas ietvaros rindu samazināšana sekundārās ambulatorās veselības aprūpes pakalpojumiem ir tupināma 2018. un 2019.gadā līdz to vidējais apmērs samazināsies vidēji vismaz par 50%. Šajā sakarā MK uzdeva Veselības ministrijai sagatavot un līdz 2017.gada 18.martam iesniegt MK informatīvo ziņojumu ar analīzi un priekšlikumus par veicamajiem pasākumiem un papildu nepieciešamo finansējumu, lai nodrošinātu tālāku rindu samazināšanu sekundārās ambulatorās veselības aprūpes pakalpojumiem, nepārskatot pakalpojumu apmaksas tarifus, ieskaitot prognozes par piedāvājuma izmaiņām sakarā ar pacientu uzvedības maiņu, vairāk izvēloties valsts apmaksātos pakalpojumus. Jāatzīmē, ka uz Stabilitātes programmas sagatavošanas brīdi minētais informatīvais ziņojums vēl nav iesniegts MK un tāpēc netiek aprakstīts.

Sarp sniegto pakalpojumu skaitu un rindas lielumu nav vienkārša korelācija. Rindu lielumu nosaka gan valsts apmaksāto pakalpojumu piedāvājums, gan pieprasījums. Piedāvājuma daļā bez finanšu resursiem, otrs ierobežojošais faktors ir pieejamie cilvēkresursi.

Nacionālais veselības dienests 2016.gada decembrī ir veicis pakalpojumu sniedzēju aptauju par iespējām turpmāk sniegt papildus ambulatoros veselības aprūpes pakalpojumus.

3.22.tabula. Ārstniecības iestāžu iespējas sniegt papildus veselības aprūpes pakalpojumus

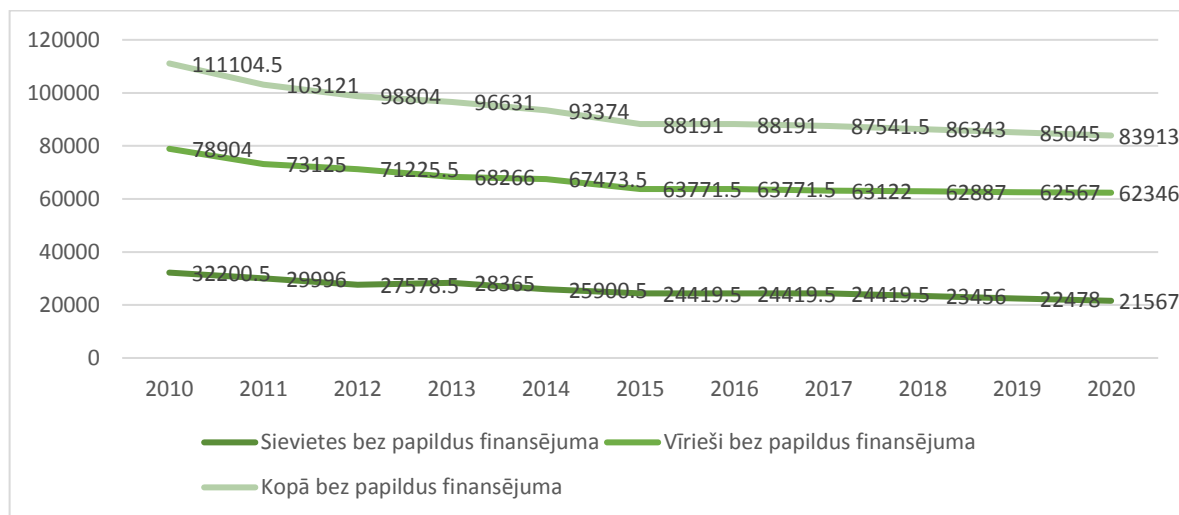
Nr. p. k.	Pakalpojumu veids	Pakalpojumu skaits gadā
1	Izmeklējumi	615 663
2	Rehabilitācijas pakalpojumi	334 154
3	Speciālistu konsultācijas	550 548
4	Dienas stacionārs	113 640
	Kopā	1 614 005

Avots: NVD, 2016.gada decembra aptaujas dati

Saskaņā ar šo aptauju datiem, pastāv iespēja vēl būtiski palielināt valsts apmaksāto pakalpojumu piedāvājumu pie esošā cilvēkresursu apjoma. Tomēr tālāks valsts pakalpojumu apjoma palielinājums ir iespējams, ja palielinās ārstniecības personāla skaits, kas niedz valsts apmaksātos pakalpojumus. Veselības politikas veidotāji saredz, ka to var panākt palielinot pakalpojumu sniegšanas tarifu.

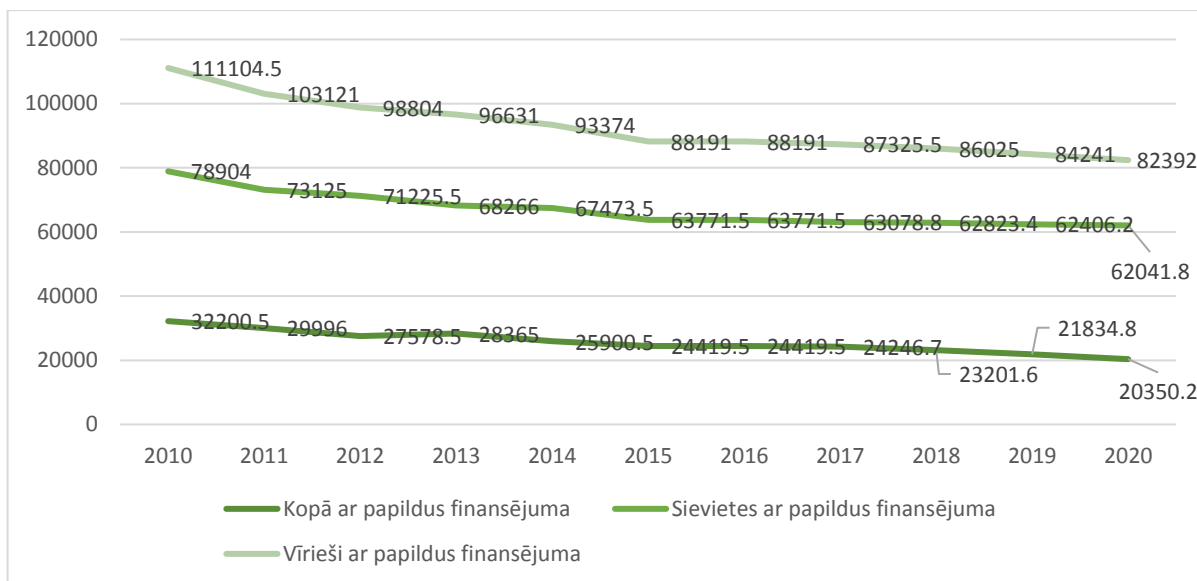
Pieprasījuma daļā var prognozēt, ka rindu mazināšanās mainīs pacientu uzvedību un daļa no pacientiem, kas pakalpojumu saņem par savu maksu varētu izvēlēties gaidīt valsts apmaksātu pakalpojumu, kas attiecīgi palielinātu rindu. Mazinoties pieprasījumam pēc privāti apmaksātā pakalpojuma, iespējams, ārstniecības personāls varētu migrēt uz valsts apmaksātu pakalpojumu jomu. Ņemot vērā, ka no valsts un pašu līdzekļiem finansētie veselības aprūpes pakalpojumi nav identiski, var prognozēt, ka 2.pasākuma ieviešanas rezultātā mainītos rindu garumu struktūra. Pašlaik tiek plānots, ka minētie procesi tiks modelēti, lai lemtu, ar kādiem pasākumiem, kas būtu finansējami no 2018. un 2019.gada deficīta atkāpes, visefektīvāk sasniegtu rindu samazinājumu.

Novirzot finansējumu sekundārās ambulatorās veselības aprūpes pakalpojumiem, uzlabosies to pieejamība, kas rezultēsies labākos veselības rādītājos sabiedrībā, samazinot potenciāli zaudēto mūža gadus²⁰. Ar pašlaik paredzēto 2.pasākuma finansējumu, pieņemot, ka tas tādā pašā apmērā tiek piešķirts arī 2018. un 2019.gadā, tiek prognozēts, ka 2019.gadā PZDG samazinātos par 804 gadiem. Pasākuma efektivitāte ir **60 tūkstoši euro par vienu novērstu PZDG**.

3.12.attēls. PZDG prognoze, ja 2.pasākums netiek īstenots

²⁰ Tiek novērtēta kopējā intervences ietekme, ņemot vērā ambulatoro pakalpojumu dažādību un to ietekmi uz dažādām saslimšanas diagnozēm

3.13.attēls. PZDG prognoze, ja 2.pasākums tiek īstenots.

3.Pasākums. Reformas valsts kompensējamo medikamentu nodrošinājumam VHC pacientiem F3-F4 stadijā.

Valsts apmaksājamās medikamentu iegādes kompensācijas sistēmas uzdevums ir nodrošināt pārsvarā ar hroniskām slimībām slimojošos pacientus, ņemot vērā slimības raksturu un smaguma pakāpi, atbilstošās nepieciešamās zāles un arī medicīniskās ierīces, kuru lietošanas rezultātā var tikt pagarināta pacientu ar hroniskām saslimšanām dzīvildze vai labi kontrolētu slimības pazīmju laiks, samazināts paasinājumu biežums, invaliditātes risks, hospitalizācijas gadījumu skaits hroniskas slimības paasinājumu vai komplikāciju dēļ, kā arī kontrolēts un uzlabots veselības stāvoklis.

Reformas mērķis ir, ieguldot papildu valsts līdzekļus, turpināt iesākto reformu medikamentu pieejamības nodrošināšanā un vienlaikus arī epidemioloģiskās situācijas uzlabošanā valstī, strukturāli mainot pieeju VHC pacientu aprūpei un ārstēšanas organizācijai.

Modelējot VHC izplatību sabiedrībā, infektoloģijas speciālistu veiktajā pētījumā tika secināts, ka VHC antigēns ir konstatējams 1,7% Latvijas iedzīvotāju asinīs. Katru gadu tiek reģistrēti vairāk kā 1000 jaunatklāti VHC infekcijas gadījumi. Lielākajai daļai šo cilvēku ir VHC bezsimptomu forma, kas nozīmē, ka viņiem nav slimības klīnisko izpausmju, bet viņi ir infekciozi un ilgākā laika periodā šie cilvēki var kļūt par VHC pacientiem ar dažādas pakāpes aknu bojājumiem.

Atbilstoši Pasaules Veselības organizācijas pētījumiem, 33% ar VHC inficētajām personām 30 gadu laikā attīstās aknu ciroze vai aknu ļaundabīgie audzēji, kas ir smagas aknu slimības un ierobežo cilvēka darba spējas, un noved pie letāla iznākuma²¹. Tādēļ 2016.gada maijā Pasaules Veselības Asamblejā 194 valstis, tai skaitā Latvija, pieņēma Vispasaules veselības sektora stratēģiju par VHC izplatības ierobežošanu, **kurā ir ietverta apņemšanās līdz 2030. gadam likvidēt VHC kā sabiedrības veselības problēmu** un panākt, ka 80% no inficētajām personām saņem ārstēšanu.

Latvijas eksperti sadarbībā ar Slimību analīzes centra (*Center of Disease Analysis*)²² pārstāvjiem veica aprēķinus, kas norāda – ja Latvijā netiks nodrošināta pietiekami efektīva

²¹ Global health sector strategy on viral hepatitis 2016-2021

²² ASV bāzēts sabiedrības veselības pētījumu uzņēmums, kura pamatdarbības jomas ir epidemioloģija un slimību izplatības modelēšana, tai skaitā slimību ekonomiskās ietekmes analīze. http://centerforda.com/about_us.htm

VHC ārstēšana, pastāv risks, ka 2030.gadā ar VHC Latvijā būs inficēti gandrīz 50 tūkstoši pacientu, no kuriem aptuveni 10% VHC pacientu (5000 VHC pacientu) būs aknu cirozes, aknu cirozes dekompensētā stadijā, aknu vēži vai nepieciešamība veikt aknu transplantācijas. Pacienti ar aknu cirozi, dekompensētu aknu cirozi un aknu vēzi ir invalīdi, kuri nav darbspējīgi un viņu ārstēšanai tiek tērēti ievērojami valsts budžeta finanšu līdzekļi.

Kā liecina Slimību profilakses un kontroles centra dati, lielākā daļa ar VHC inficēto personu ir vecumā no 18-60 gadiem.

Atsaucoties uz klīnisko pētījumu rezultātiem, kas pierāda, ka VHC F3/F4 stadijā, pielietojot interferonu saturošās ārstēšanas shēmas, tiek nodrošināta izārstēšana tikai 70% gadījumos un mazāk, bet izvēloties šo pacientu terapijā izmantot **tiešās iedarbības interferonu nesaturošos līdzekļus, tiek nodrošināta izārstēšana no VHC 95% gadījumos un vairāk**, kā arī ņemot vērā to, ka interferonu saturošās terapijas ilgums ir garāks (24 nedēļas un ilgāk) nekā ārstēšanas kurss ar tiešās iedarbības pretvīrusa līdzekļiem (8-12 nedēļas), kā arī, izvērtējot abu ārstēšanas shēmu ietekmi uz komplikāciju veidošanos un risku nepabeigt ārstēšanas kursu zāļu radīto blakņu dēļ, 3.pasākumā VHC ārstēšanai pamatā tiek plānots izmantot zāļu shēmas, kas satur tiešās darbības interferonu nesaturošus preparātus.

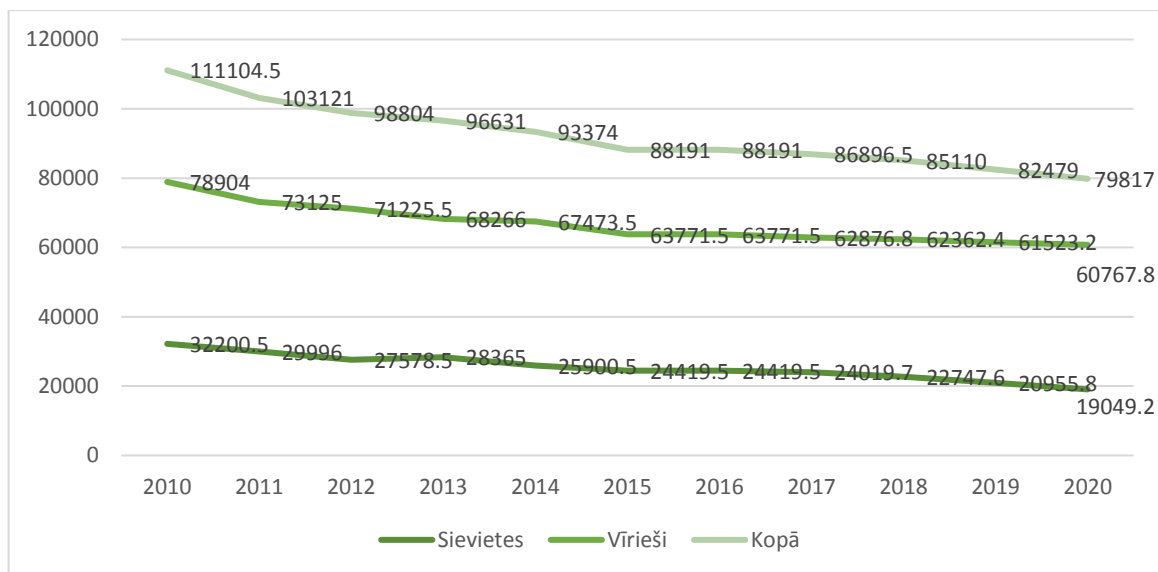
3.23.tabula. Plānotais valsts kompensējamo medikamentu izlietojums VHC ārstēšanai 3.pasākuma ietvaros

	Vienas ārstēšanas vidējās	Plānotais finansējums		Papildus finansējums	Plānotais pakalpojumu skaits		Plānotais pakalpojumu skaits pēc finansējuma
	(euro)	2016 (euro)	2017 (euro)	(euro)	2016	2017	2017
Kompensējamie medikamenti C hepatīta ārstēšanai	26 842	6 600 000	5 100 000*	5 462 883	228	190	393

* Atbilstoši MK 2015.gada 8.decembra noteikumu Nr.706 "Grozījumi Ministru kabineta 2006. gada 31. oktobra noteikumos Nr.899 "Ambulatorajai ārstēšanai paredzēto zāļu un medicīnisko ierīču iegādes izdevumu kompensācijas kārtība"" anotācijā norādītajam, finansējums VHC jaunās paaudzes terapijas nodrošināšanai 2017.gadā piešķirts par 1 486 168 euro mazākā apmērā nekā 2016.gadā.

3.pasākuma īstenošana par 100% palielinās pakalpojumu skaitu.

Nodrošinot papildus terapiju 203 pacientiem, papildus tiks ārstēti **30% no VHC F3-F4 stadijā fiksētajiem 2015. un 2016.gada pacientiem**, kopā ar esošo finansējumu, nodrošinot **57% pacientu ārstēšanu**. Atbilstoši Rīgas Austrumu klīniskās universitātes slimnīcas speciālistu sniegtajai informācijai, tādējādi mirstība no VHC tiks samazināta par 8% jeb 11 pacientiem, savukārt kopējais inficēto skaits samazinātos par 4% jeb **1 600 inficētajiem, mirstību samazinot vēl par 117 pacientiem**. 50% no VHC pacientiem ir F3-F4 stadijā, kas potenciāli ir darbnespējīgi iedzīvotāji. Tādējādi, veicot ārstēšanu F3-F4 stadijas pacientiem, tie tiek atgriezti darba tirgū. PZDG tiek samazināti par 1 433 gadiem atbilstoši mirušo prognozējamai vecuma struktūrai. Reforma VHC pacientu ārstēšanai tiks turpināta arī 2018. un 2019.gadā, pēc reģistrēto F3-F4 stadijas pacientu izārstēšanas, papildus ārstējot F2 stadijas pacientus.

3.14.attēls. PZDG prognoze, ja 3.pasākums tiek īstenots (PZDG , ja pasākums netiek ieviests, skat. 3.12.attēlu) Avots: SPKC

Ar 3.pasākuma finansējumu, pieņemot, ka tas tādā pašā apmērā tiek piešķirts arī 2018. un 2019.gadā, tiek prognozēts, ka 2019.gadā PZDG samazinātos par 2566 gadiem. Pasākuma efektivitāte ir **6 tūkstoši euro par vienu novērstu PZDG.**

Jāatzīmē, ka lēmumi par reformas pasākumiem un atbalstāmajiem pasākumiem 2018. un 2019.gadā tiks pieņemti vēlāk.

Iepriekšējā Stabilitātes programmā tika iekļauta “Sabiedrības veselības pamatnostādņēm 2014.-2020.gadam” fiskālās ietekmes novērtējums. Pašlaik fiskālās ietekmes novērtējums ir precizēts, ņemot vērā precizēto izdevumu apjomu 2016.gadā un precizētās prognozes 2017., 2018. un 2019.gadā.

3.24.tabula. “Sabiedrības veselības pamatnostādņēm 2014.-2020.gadam” makroekonomiskās ietekmes precizētais novērtējums, %

Makroekonomiskie rādītāji	Ikgadējā un kumulatīvā ietekme uz IKP un citiem galvenajiem makroekonomiskajiem mainīgajiem ²³				
	X ²⁴ +5 gadi	X+10 gadi	X+15 gadi	X+20 gadi	X+25 gadi
IKP ²⁵	0,55%	2,21%	4,77%	7,87%	11,25%
Bruto pamatkapitāla veidošanās	-	-	-	-	-
Nodarbinātība ²⁶	0,24%	0,62%	1,02%	1,41%	1,81%
Tiešā fiskālā ietekme uz primāro bilanci (10) ²⁷	-0,49%	-1,34%	-1,57%	-1,34%	-0,76%
Kopējā ietekme uz primāro bilanci (11) ²⁸	-0,25%	-0,38%	0,43%	1,93%	3,90%

²³ Diskontēts 2014.gada vērtībās; kumulatīvais efekts.

²⁴ X apzīmē 2013.gadu.

²⁵ Tautsaimniecības izlaide dalīta ar 2014.gada IKP faktiskajās cenās.

²⁶ Nodarbinātības pieaugums dalīts ar nodarbināto skaitu vecuma grupā 15-64 gadi (2012.gadā).

²⁷ Tiešā fiskālā ietekme, kas attiecināma uz vecuma grupu – 0-64 gadi.

²⁸ Novērtējot netiešo ietekmi uz budžetu, tiek izmantota budžeta bilances elastība 0,43 (5 gadiem) un 0,41 (10 gadi un vairāk).

Veselības sistēmas pārvaldības reforma

Kaut arī veselības sistēmas pārvaldības reforma nav deficīta atkāpes jautājums un tāpēc netiek aprakstīta šajā Stabilitātes programmā, tā ir būtiska, lai nodrošinātu efektīvu publiskā finansējuma izlietojumu. Tāpēc šī reforma papildina divas pārējās, veidojot stabilu bāzi kvalitātiem un izmaksu efektīviem veselības aprūpes pakalpojumiem.

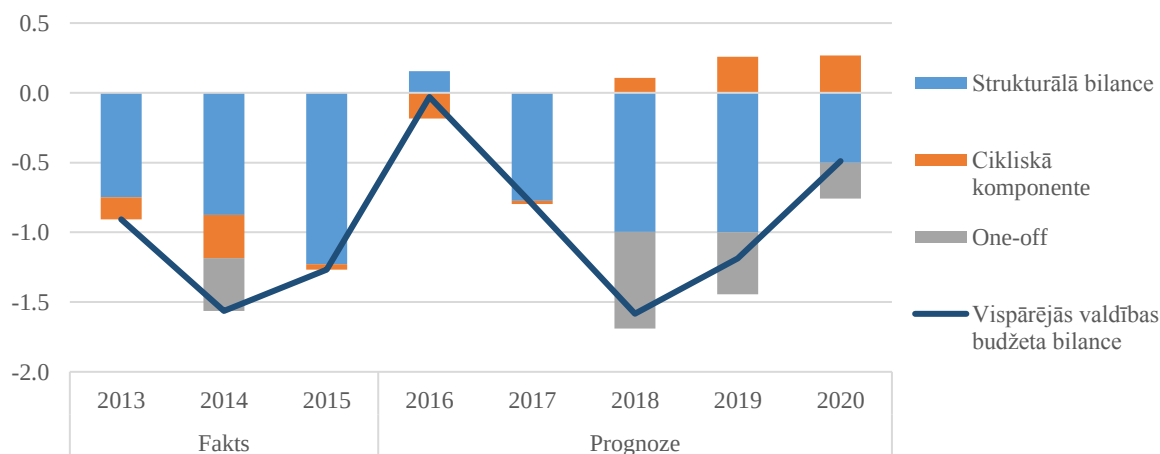
Veselības finansēšanas reforma

Deficīta atkāpes finansējums beigsies 2020.gadā un, ja netiks atrasts kompensējošais finansējuma avots, veselības aprūpes finansējums samazināsies par 0,5% no IKP. Lai to nepieļautu, kā arī, lai nodrošinātu vēl lielāku finansējuma pieaugumu, nepieciešams pieņemt lēmumu par papildu finansējuma avotu veselības aprūpes sistēmai. Pašlaik ir izskanējuši dažādi priekšlikumi, kā obligātā privātā veselības apdrošināšana, 1 procentpunkta iezīmēšana un novirzīšana veselībai no pašreizējām VSAOI, iemaksu palielināšana par 1 procentpunktu un novirzīšana veselībai u.c., bet lēmums vēl nav pieņemts.

3.3. FISKĀLĀS ATTĪSTĪBAS SCENĀRIJS

Fiskālās attīstības scenārija pamatā ir nosacījums par fiskālās disciplīnas ievērošanu un atbildīgas fiskālās politikas īstenošanu Latvijā. Saskaņā ar FDL nosacījumiem fiskālās politikas principi paredz ekonomiskajā ciklā sabalansēta budžeta veidošanu jeb nosacījumu, ka strukturālais deficīts ilgtermiņā nedrīkst pārsniegt 0,5% no IKP.

Scenārijs vidējam termiņam ir veidots, balstoties uz noteiktajiem vispārējās valdības budžeta bilances mērķiem strukturālā izteiksmē un ņemot vērā budžeta bilances ciklisko komponenti atbilstoši aktualizētajam makroekonomiskās attīstības scenārijam. Salīdzinājumā ar straujās ekonomiskās izaugsmes un lejupslīdes gadiem, kad bilances cikliskā komponente bija ievērojama, ņemot vērā būtiskas svārstības ekonomikā, 2017.gadā bilances cikliskā komponente tiek prognozēta tuvu nullei, bet nākamajos trijos gados tā kļūst pozitīva (0,1-0,3% no IKP).

3.15.attēls. Vispārējās valdības budžeta bilance sadalījumā pa komponentēm²⁹, % no IKP

Izstrādājot vispārējās valdības budžeta bilances prognozes vidējam termiņam, atbilstoši jaunākajām ieņēmumu un izdevumu prognozēm tika atjaunota prognoze 2017.gadam.

²⁹ Budžeta bilances cikliskās komponentes aprēķinā izmantota budžeta pus-elastība 0,38 (Datu avots: Adjusting the budget balance for the business cycle: the EU methodology, Economic Papers 536, November 2014).

Sagaidāms, ka vispārējās valdības budžeta deficīts 2017.gadā būs 0,8% no IKP un tas ir mazāks kā budžeta sagatavošanas laikā, t.i. 2016.gada rudenī.

Vispārējās valdības budžeta bilances prognozes vidējam termiņam pie nemainīgas politikas tika sagatavotas atbilstoši aktualizētajam makroekonomiskās attīstības scenārijam, kas ir pamatā ieņēmumu un izdevumu prognozēm, tāpat izmantojot apstiprinātos centrālās valdības bāzes izdevumus turpmākajiem trim gadiem un sagaidāmo izdevumu attīstību vietējās valdības budžetā. Jāatzīmē, ka scenārijs pie nemainīgas politikas ietver straujāku izdevumu pieaugumu aizsardzībai, finansējumam 2018.gadā sasniedzot 2% no IKP un turpmāk to saglabājot 2% no IKP līmenī. Rezultātā scenārijā pie nemainīgas politikas 2018.gadā vispārējās valdības budžeta deficīts tiek prognozēts 0,3% no IKP, savukārt 2019.gadā paredzams budžeta pārpalikums 0,3% apmērā no IKP un 2020.gadā 0,8% apmērā no IKP.

3.25.tabula. Vidējā termiņa scenārijs pie nemainīgas politikas

		2016	2017	2018	2019	2020
	EKS kods	% no IKP				
Neto aizdevumi (+) vai aizņēmumi (-) (B.9) pa apakšsektoriem						
Vispārējā valdība	S.13	0,0	-0,8	-0,3	0,3	0,8
Centrālā valdība	S.1311	-0,1	-1,0	-0,4	0,3	1,0
Vietējā valdība	S.1313	0,1	0,2	0,1	0,0	0,0
Sociālās nodrošināšanas fondi	S.1314	0,0	0,1	0,0	-0,1	-0,2
Vispārējā valdība (S.13)						
Kopējie ieņēmumi	TR	36,1	36,8	36,8	36,5	36,0
Kopējie izdevumi	TE	36,1	37,6	37,1	36,3	35,2
Procentu izdevumi	D.41	1,1	1,0	0,9	1,0	0,9
Cikliskā attīstība						
Budžeta bilances cikliskā komponente		-0,2	-0,1	0,1	0,3	0,3
Strukturālā balance		0,2	-0,7	-0,4	0,0	0,5
Cikliski koriģētā primārā balance		1,3	0,2	0,5	1,0	1,4

Vispārējās valdības budžeta attīstību turpmākajos gados pie nemainīgas politikas scenārija noteiks situācija centrālās valdības, sociālās nodrošināšanas fondos un vietējās valdības budžetos. Tiek prognozēts, ka vidējā termiņā vispārējās valdības ieņēmumu īpatsvars IKP saglabāsies stabils – virs 36% no IKP, tai skaitā nodokļu slogs būs virs 30,7% no IKP. Nodokļu ieņēmumu pieaugums vispārējās valdības budžetā vidējā termiņā sasniegs 5,3%-6%. Nodokļu ieņēmumu pieaugumu noteiks nodokļu ieņēmumi visās grupās, vienīgi ieņēmumi no subsidētās elektroenerģijas nodokļa, saskaņā ar esošo kārtību, tiek plānoti tikai līdz 2019. gadam. Sagaidāms, ka vispārējās valdības izdevumi nākamajos divos gados būs virs 36,3% no IKP, bet 2020.gadā samazināsies, ņemot vērā nelielu pieļaujamo vispārējās valdības budžeta deficīta līmeni, kas izriet no strukturālās budžeta bilances mērķa.

Centrālās valdības budžetā:

- 2017.gadā sagaidāms deficīts 1,0% apmērā no IKP. Ieņēmumu un izdevumu līmenis tiek prognozēts līdzīgi ar iepriekšējo gadu faktiskajām tendencēm, kad palielinās gan ieņēmumi, gan izdevumi. Centrālās valdības budžeta prognožu pamatā ir likumā “Par valsts budžetu 2017.gadam” plānotais ieņēmumu un izdevumu līmenis.
- No šā gada 1.janvāra personām, kuru apdrošināšanas stāžs ir mazāks par 15 gadiem un kurām nav tiesību uz valsts vecuma pensiju, saskaņā ar Valsts sociālo pabalstu likumu, sasniedzot noteikto pensionēšanās vecumu, tiek piešķirts un no valsts pamatbudžeta līdzekļiem izmaksāts valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts.
- 2018.gadā centrālās valdības budžetā sagaidāms deficīts 0,4% apmērā. Savukārt 2019. un 2020.gadā pie nemainīgas politikas centrālās valdības budžetā sagaidāms pārpalikums. Vidējā termiņā ieņēmumu pieaugumu

nodrošinās ražošanas un importa nodokļi, kā arī ieņēmumi no ienākumiem, kapitāla un īpašuma, izņemot 2020.gadu, kad ieņēmumi no īpašuma, ko galvenokārt veido saņemtie maksājumi par valsts kapitāla izmantošanu, samazināsies jo pašreiz apstiprinātā kārtība paredz budžetā iemaksājamās peļņas daļas samazināšanu (2018.gadā budžetā jāiemaksā 80% no 2017.gadā gūtās peļņas, 2019.gadā – 70% un 2020.gadā – 50%). Vidēja termiņa izdevumu prognožu pamatā ir 2017.gada februārī aktualizētais makroekonomiskās attīstības scenārijs, aktualizētie nodokļu ieņēmumu un izdevumu plāni, kā arī nozaru ministriju iesniegtais un valdībā apstiprinātais bāzes finansējums turpmākajiem trim gadiem, tai skaitā straujāks finansējuma pieaugums aizsardzības jomai 2018., 2019. un 2020.gadā nodrošinot 2% no IKP. Tāpat tika ņemta vērā arī atvasināto publisko personu budžetu iespējamā attīstība turpmākajos gados.

Sociālās nodrošināšanas fondos:

- 2017.gadā ieņēmumi tiek prognozēti nedaudz zemākā līmenī nekā likumā “Par valsts budžetu 2017.gadam”, tādējādi samazinot iepriekš plānoto pārpalikumu, kas šobrīd tiek plānots 0,1% apmērā no IKP. Līdz ar iedzīvotāju ienākumu kāpumu arī izdevumi sociālajiem pabalstiem turpinās palielināties. Jāatzīmē, ka pensiju izdevumi tiek plānoti, ņemot vērā 2016.gada faktiskos izpildes datus. Bez tam tika ņemtas vērā arī aktuālākās izmaiņas likumdošanā, kas paredz gan pensiju kapitāla pārrēķināšanu saistībā ar negatīvajiem kapitāla indeksiem, gan jauno pensiju indeksācijas kārtību, ņemot vērā patēriņa cenu indeksu un 50% no apdrošināšanas iemaksu algas reālā pieauguma iepriekšējo 25% vietā, tādējādi palielinot pensijas vidējo apmēru.
- 2018. un 2019.gadā sociālās nodrošināšanas fondos ieņēmumi un izdevumi plānoti zemāki nekā likumā “Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam”, tomēr ieņēmumu samazinājums ir būtiskāks, nekā izdevumu samazinājums. Jāuzsver, ka 2018.gadā sociālās nodrošināšanas fondos tiek prognozēts neliels pārpalikums, savukārt 2019. un 2020.gadā tiek prognozēts, ka izdevumi pārsniegs ieņēmumus, tādējādi veidojot deficītu. Kopumā vidējā termiņā ieņēmumi, ko pamatā veido sociālās apdrošināšanas iemaksas, uzrādīs pieaugumu. Tāpat arī izdevumos sagaidāms pieaugums, ņemot vērā prognozētās izmaiņas pensiju un pabalstu saņēmēju skaitā, kā arī izmaksāto pensiju un pabalstu vidējā apmērā.

Vietējās valdības budžetā:

- 2017.gadā tiek prognozēts, ka budžetā veidosies pārpalikums. Atšķirībā no iepriekšējiem gadiem izdevumu prognoze tika samazināta ņemot vērā 2016.gada izpildes datus, kā arī tiek prognozēts pārtraukums investīciju projektu realizācijā, kuru veicinās 2017.gada jūnijā sagaidāmās pašvaldību vēlēšanas. Savukārt izdevumos, kas saistīti ar 2014.-2020.gada plānošanas perioda ES fondu līdzfinansēto projektu apguvi, straujāks pieaugums sagaidāms šā gada otrajā pusē. Vienlaikus, 2017.gadā vietējās valdības budžeta izdevumus atslogos maksājumi par Dienvidu tilta būvniecību, jo izdevumi tika atzīti iepriekšējos gados objekta faktiskās būvniecības laikā;
- Pēc 2017.gada tiek prognozēts, ka budžeta pārpalikums saruks, bet joprojām pie nemainīgas politikas scenārija veidos nelielu pārpalikumu. Attiecībā uz nodokļiem no ienākumiem, kas ir lielākā vietējās valdības budžeta ieņēmumu pozīcija, tiek ņemta vērā iespējamā darba tirgus attīstība. Vidējā termiņā ieņēmumos no nodokļiem tiek prognozēts stabils pieaugums - 5-6% apmērā. Vienlaicīgi jāatzīmē, ka saskaņā ar atjaunotajām prognozēm, pārējās ieņēmumu

pozīcijās būtiskas izmaiņas nav sagaidāmas. Tiek prognozēts, ka vietējās valdības budžeta izdevumi vidējā termiņā pieaugs visās pozīcijās, izņemot sociālajiem pabalstiem un subsīdijām komersantiem. Izdevumu līmenis investīcijām turpmākajos gados pieaugs galvenokārt dēļ pieaugošas aktivitātes ES fondu līdzfinansēto projektu īstenošanas. Vienlaikus, arī vidējā termiņā vietējās valdības budžeta izdevumus turpinās atslogot maksājumi par Dienvidu tilta būvniecību, jo izdevumi tika atzīti iepriekšējos gados objekta būvniecības laikā.

Atbilstoši fiskālās disciplīnas normām turpmākajos trīs gados vispārējās valdības budžetā ir pieļaujams lielāks deficīts nekā tiek paredzēts scenārijā pie nemainīgas politikas. Pie pašreiz prognozētā ekonomikas izaugsmes tempa tas rada iespēju valdībai pieņemt lēmumus par papildu finansējuma piešķiršanu nozaru politiku īstenošanai. Tā kā šobrīd, veidojot fiskālās attīstības scenāriju, valdība norit diskusija par veselības reformu un nodokļu politikas pamatnostādņu ieviešanu, tad daļa fiskālās telpas ir rezervēta šo pasākumu īstenošanai. Atlikusī fiskālā telpa, kas 2019.gadā ir 0,4% no IKP un 2020.gadā 0,9% no IKP (visos gados nosakot fiskālo telpu jau ņemta vērā FDL definētā minimālā fiskālā nodrošinājuma rezerve 0,1% no IKP apmērā), tiek izmantota papildu izdevumiem.

Tādējādi, **fiskālās attīstības scenārijs pie mainīgas politikas paredz vispārējās valdības budžeta deficītu 2017. gadā 0,8% no IKP, 2018. gadā 1,6% no IKP, 2019.gadā 1,2% no IKP un 2020.gadā 0,5% no IKP.**

Detalizētāks pieņēmumu apraksts ir sniegts zemāk.

3.26.tabula. Vidējā termiņa fiskālās attīstības scenārijs ar politikas izmaiņām

		2016	2017	2018	2019	2020
	EKS kods	% no IKP				
Neto aizdevumi (+) vai aizņēmumi (-) (B.9) pa apakšsektoriem						
Vispārējā valdība	S.13	0,0	-0,8	-1,6	-1,2	-0,5
Centrālā valdība	S.1311	-0,1	-1,0	-2,0	-1,5	-0,7
Vietējā valdība	S.1313	0,1	0,2	0,1	0,0	0,0
Sociālās nodrošināšanas fondi	S.1314	0,0	0,1	0,3	0,2	0,2
Vispārējā valdība (S.13)						
Kopējie ieņēmumi	TR	36,1	36,8	36,2	36,2	36,0
Kopējie izdevumi	TE	36,1	37,6	37,8	37,5	36,6
Procentu izdevumi	D.41	1,1	1,0	0,9	1,0	0,9
Cikliskā attīstība						
Budžeta bilances cikliskā komponente		-0,2	-0,1	0,1	0,3	0,3
Strukturālā balance		0,2	-0,7	-1,7	-1,5	-0,8
Cikliski koriģētā primārā balance		1,3	0,2	-0,8	-0,5	0,1

* strukturālā balance uzrādīta, tajā iekļaujot vienreizējo pasākumu - nodokļu reformas izsaukto bilances īstermiņa samazinājumu, jo saskaņā ar SIP noteikumu piemērošanas praksi, EK to neatzīs par vienreizēju pasākumu (one-off).

Fiskālās attīstības scenārijā nodokļu reformas fiskālā ietekme tiek sadalīta pa attiecīgajiem vispārējās valdības budžeta apakšlīmeņiem. Tāpat tiek pieņemts, ka 2018. un 2019.gadā veselības nozarē tiek īstenotas reformas piešķirtā deficīta atkāpju finansējuma apmērā, attiecīgi 0,4% un 0,5% no IKP. Savukārt atlikusī fiskālā telpa (no kopējās fiskālās telpas tiek rezervēts paredzētais papildu finansējums veselības reformas īstenošanai un nodokļu politikas pamatnostādņu ieviešanai) tiek izmantota papildus izdevumiem. Tā kā lēmumus par fiskālās telpas sadali pieņem budžeta veidošanas procesā un pašlaik tas nav zināms, tiek pieņemts, ka tā tiek sadalīta proporcionāli pa izdevumu kategorijām attiecīgajos gados, par pamatu pieņemot atsevišķu izdevumu kategoriju proporciju pret kopējiem izdevumiem pie nemainīgas politikas scenārija. Aprēķinot atsevišķu izdevumu kategoriju proporciju pret kopējiem izdevumiem pie nemainīgas politikas scenārija, no aprēķina tiek izslēgtas sekojošas

izdevumu kategorijas: procentu izdevumi un kapitālo izdevumu transferti. Šāda pieeja tiek izmantota, jo tiek pieņemts, ka fiskālā telpa uz šīm izdevumu kategorijām netiek pārdalīta.

Augstāk minētais pieņēmumu kopums ietekmēs situāciju centrālās valdības, sociālās nodrošināšanas fondos un vietējās valdības budžetos. Vidējā termiņā vispārējās valdības ieņēmumu īpatsvars IKP nodokļu pamatnostādņu īstenošanas rezultātā 2018. un 2019.gadā samazināsies attiecīgi par 0,5 procentpunktiem un 0,3 procentpunktiem salīdzinot ar nemainīgas politikas scenāriju, savukārt 2020.gadā būs par 0,03 procentpunktiem lielāks. Nodokļu sloga un nodokļu ieņēmumu izmaiņas ir tādas pašas kā izmaiņas kopējos ieņēmumos un arī izriet no nodokļu pamatnostādņu īstenošanas.

Vispārējās valdības izdevumi 2018., 2019. un 2020.gadā pieaugs attiecīgi par 0,7 procentpunktiem, 1,2 procentpunktiem un 1,4 procentpunktiem, salīdzinot ar nemainīgas politikas scenāriju, ko pamatā noteiks izdevumu palielinājums, kas izriet no nodokļu pamatnostādņu īstenošanas, veselības reformas īstenošanas un proporcionālas atlikušās fiskālās telpas sadales.

Centrālās valdības budžetā:

- Gan 2018.gadā, gan turpmākajos divos gados centrālās valdības budžeta deficīts palielināsies par attiecīgi 1,6 procentpunktiem, 1,8 procentpunktiem un 1,7 procentpunktiem. Ieņēmumu lejupvērstas izmaiņas noteiks nodokļu ieņēmumu samazinājums sakarā ar nodokļu pamatnostādņu ieviešanu. Būtiskākā negatīvā ietekme ir paredzama no IIN ieņēmumu krituma (attiecīgi -0,1% no IKP; -0,2% no IKP; -0,2% no IKP), Solidaritātes nodokļa ieņēmumu krituma (-0,2% no IKP visos trijos gados) un UIN ieņēmumu krituma (attiecīgi -1,2% no IKP; -0,5% no IKP; -0,4% no IKP) savukārt pozitīva ietekme tiek prognozēta no PVN ieņēmumu palielinājuma (attiecīgi +0,5% no IKP; +0,5% no IKP; +0,6% no IKP) un akcīzes nodokļa ieņēmumu palielinājuma (attiecīgi +0,2% no IKP; +0,2% no IKP; +0,3% no IKP).

Centrālās valdības izdevumu palielinājumu turpmākajos gados noteiks nodokļu pamatnostādņu ieviešanas rezultātā paredzētie izdevumi minimālās darba algas palielināšanas nodrošināšanai (0,1% no IKP katru gadu), kā arī plānotais izdevumu palielinājums autoceļu uzturēšanai (0,1% no IKP katru gadu). Tāpat būtisku ietekmi uz izdevumu palielinājumu dos veselības reformu īstenošana, 2018. un 2019.gadā palielinot izdevumus attiecīgi par 0,4% un 0,5% no IKP. Lai mazinātu negatīvo ietekmi uz vietējās valdības budžetu no IIN likmju samazinājuma, tiek paredzēta kompensācija no centrālās valdības puses. Kompensācijas mehānisms paredz vietējai valdībai nodrošināt fiksētu nodokļu ieņēmumu proporciju pret valdības kopējiem nodokļu ieņēmumiem 19,5% apmērā. Līdz ar to pieaug centrālās valdības izdevumi, attiecīgi 0,3% no IKP; 0,8% no IKP; 0,8% no IKP. Tiek pieņemts, ka turpmākajos trīs gados atlikusī fiskālā telpa tiks novirzīta tikai centrālās valdības izdevumu palielinājumam (attiecīgi 0,03% no IKP; 0,39% no IKP; 0,95% no IKP).

Sociālās nodrošināšanas fondos:

- Gan 2018., gan 2019.gadā, gan 2020.gadā sociālās nodrošināšanas fondu bilance uzlabosies attiecīgi par 0,3 procentpunktiem katrā gadā salīdzinot ar nemainīgas politikas scenāriju. Ieņēmumu daļā nodokļu pamatnostādņu ieviešanas dēļ tiek prognozēta pozitīva ietekme no VSAOI pieauguma (attiecīgi +0,4% no IKP; +0,4% no IKP; +0,5% no IKP), savukārt izdevumu daļā tiek paredzēts palielinājums (0,1% no IKP katru gadu), kas izriet no apstākļa, ka atsevišķos gadījumos pieaugot iemaksām sociālās apdrošināšanas sistēmā palielinās arī ar iemaksu pieaugumu saistītās izmaksas no sociālās apdrošināšanas sistēmas.

Vietējās valdības budžetā:

- Gan 2018., gan 2019.gadā, gan 2020.gadā vietējās valdības budžeta bilance kopumā paliks gandrīz bez izmaiņām.

Ieņēmumu pusē samazinājumu pamatā ietekmē nodokļu pamatnostādnēs paredzētais IIN likmes samazinājums no 23% uz 20%, kuras rezultātā IIN ieņēmumi būtiski samazināsies (attiecīgi -0,4% no IKP; -0,9% no IKP; -0,8% no IKP). Savukārt kompensācija no centrālās valdības lielā mērā kompensēs vietējās valdības ieņēmumu kritumu dēļ IIN likmes samazināšanas. Papildus tam tiek pieņemts, ka centrālā valdība neveic ieņēmumu krituma kompensāciju pilnā apmērā, līdz ar to tiek pieņemts, ka 2018. un 2019.gadā vietējās valdības izdevumu pieaugums būs neliels, kā nemainīgas politikas fiskālajā scenārijā. Līdz ar to 2018. un 2019.gadā veidojas pozitīva ietekme attiecīgi +0,1% no IKP; +0,1 no IKP, savukārt 2020.gadā veidojas situācija, ka centrālās valdības kompensācija pārsniedz vietējās valdības ieņēmumu kritumu, kas rada negatīvu ietekmi -0,02% no IKP.

Jāatzīmē, ka fiskālās attīstības scenārijā tiek pieņemts, ka nodokļu reformas radīto pozitīvo fiskālo ietekmi sociālās nodrošināšanas fondā, likumdevējs nemēģinās pārvērst jaunās, izdevumus palielinošās politikas iniciatīvās, tomēr jāatzīmē, ka tas ir fiskālais risks, kam iestājoties, tiktu pārkāpti fiskālās disciplīnas noteikumi.

Fiskālā telpa

Starpību starp maksimāli pieļaujamo deficītu un deficītu pie nemainīgas politikas, atskaitot fiskālā nodrošinājuma rezervi veido sākotnējo fiskālo telpu. Ņemot vērā scenārija iekļauto veselības reformu un nodokļu reformu, fiskālā telpa jaunajām politikas iniciatīvām laika posmā no 2018.gada līdz 2020.gadam ir attiecīgi 0,1% no IKP; 0,4% no IKP un 0,9% no IKP.

3.27.tabula. Fiskālā telpa

	2018	2019	2020
<i>Vispārējās valdības budžeta bilance - fiskālās attīstības scenārijs</i>	-1,58	-1,24	-0,55
<i>Vispārējās valdības budžeta bilance pie nemainīgas politikas scenārija</i>	-0,31	0,27	0,81
<i>Fiskālā nodrošinājuma rezerve</i>	0,10	0,10	0,10
<i>Sākotnējā fiskālā telpa</i>	1,17	1,41	1,26
<i>Veselības reforma</i>	-0,40	-0,50	0,00
<i>Nodokļu reforma</i>	-0,74	-0,51	-0,31
<i>Fiskālā telpa</i>	0,03	0,39	0,95

3.4. VALDĪBAS PARĀDA VIDĒJA TERMIŅA ATTĪSTĪBAS TENDENCES

Saskaņā ar valsts budžeta deficīta un parāda 2017.gada aprīļa notifikācijas datiem, kuri sagatavoti atbilstoši EKS 2010 metodoloģijai, vispārējās valdības parāds 2016.gada beigās sasniedza 10,0 mljrd. *euro* jeb 40,1% no IKP. Vispārējās valdības parāda līmeni galvenokārt ietekmē valsts parāds, kas 2016.gada beigās bija 9,2 mljrd. *euro*³⁰, 2016.gada laikā pieaugot par

³⁰ Ņemot vērā Valsts kases administrētajiem ārējiem aizņēmumiem un parāda vērtspapīriem piesaistīto atvasināto finanšu instrumentu valūtas rezultātu

1,2 mljrd. *euro* galvenokārt tādēļ, ka 2016.gadā starptautiskajos finanšu tirgos emitētas eiroobligācijas 1,3 mljrd. *euro* apmērā, piesaistot finansējumu gan kārtējā gada finansēšanas nepieciešamības segšanai, gan 2017.gada sākumā plānotajai valsts parāda atmaksai 1,0 mljrd. ASV dolāru apmērā.

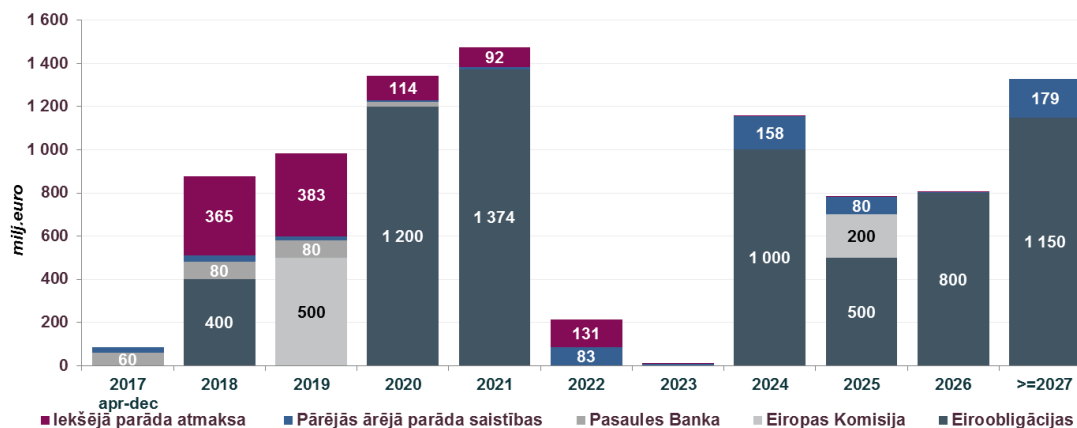
Valsts parāda vadības pamatprincipus un uzdevumus vidējam termiņam nosaka Valsts parāda vadības stratēģija, kuru apstiprina finanšu ministrs. Saskaņā ar Valsts parāda vadības stratēģiju valsts parāda vadības mērķis ir nodrošināt nepieciešamos finanšu resursus valsts parāda pārfinansēšanai, valsts budžeta izpildei un aizdevumu nodrošināšanai ar iespējami zemākām izmaksām, ierobežojot finanšu riskus, kā arī ņemot vērā Latvijas tautsaimniecības attīstību un finanšu tirgus integrāciju kopējā *euro* zonas finanšu tirgū. Valsts parāda un budžeta saistību izpildē tiek izmantota stratēģiska pieeja valsts aizņemšanās un parāda vadības procesa nodrošināšanā, saglabājot pēc iespējas lielāku elastību finanšu tirgos veicamo aizņēmumu nosacījumu (aizņemšanās laiks, valūta, apjoms, termiņš) izvēlē. Tas ļauj ierobežot finanšu riskus vidējā termiņā, kā arī nodrošināt kopējās finansēšanas nepieciešamības segšanai nepieciešamos resursus ar pēc iespējas labvēlīgākiem un izdevīgākiem nosacījumiem.

Valsts kredītreitinga stabilizēšanās A reitinga grupā, investoru augstais novērtējums par paveikto Latvijas valsts ekonomikā iepriekšējos gados un pārliecība par Latvijas attīstību ilgtermiņā ļauj valstij aizņemties finanšu resursus starptautiskajos tirgos ar labvēlīgiem nosacījumiem. To apliecina arī 2016.gadā veiktie aizņēmuma darījumi starptautiskajos finanšu tirgos, sasniedzot zemāko ienesīgumu un tam pakārtotos kuponu maksājumus starp Centrālās un Austrumeiropas, kā arī vairuma Rietumeiropas valstīm attiecīgajam vērtspapīru termiņam 2016.gadā. Apzinoties, ka 2016.gadā paredzēts gan Lielbritānijas referendums par dalību ES (jūnijā), gan ASV prezidenta vēlēšanas (novembrī), kopējās finansēšanas nepieciešamības nodrošināšanai piesaistāmais resursu apjoms 1,3 mljrd. *euro* apmērā tika diversificēts, sadalot to divās vienādās daļās, garāka termiņa vērtspapīru emisiju organizējot vispirms. Balstoties uz minēto aizņemšanās risku diversificēšanas pieeju, 2016.gada maijā veikta 20 gadu eiroobligāciju emisija 650 milj. *euro* apmērā ar fiksēto procentu (kupona) likmi 1,375% gadā un oktobrī emitētas 10 gadu eiroobligācijas 650 milj. *euro* apmērā ar viszemāko valsts ārējā aizņēmuma obligāciju fiksēto procentu (kupona) likmi Latvijas vēsturē 0,375% gadā. Lai kapitalizētu ilgtermiņa ieguvumus no pastājošajiem salīdzinoši zemiem *euro* procentu likmju līmeņiem un uzturētu kvalitatīvu *euro* peļņas līkni kā referenci jauniem aizņēmumiem, 2017.gada februārī starptautiskajos finanšu tirgos pirmo reizi tika emitētas eiroobligācijas ar līdz šim garāko dzēšanas termiņu 30 gadi, fiksējot procentu (kupona) likmi 2,250% līmenī. Vienlaicīgi ar 30 gadu eiroobligāciju emisiju, kuras rezultātā piesaistīti resursi 500 milj. *euro* apmērā, tika emitēts papildu laidieni 2016.gada oktobrī emitētajām 10 gadu eiroobligācijām 150 milj. *euro* apmērā ar ienesīgumu 1,062% pie iepriekš noteiktās fiksētās procentu (kupona) likmes 0,375% gadā. 2017.gada sākumā piesaistītais finansējums tiks izmantots gan iepriekš uzņemto valsts parāda saistību pārfinansēšanai 2018.gada sākumā, gan valsts budžeta deficīta finansēšanai un valsts aizdevumu izsniegšanai kārtējā gadā.

Iekšējā finanšu tirgū tiek turpinātas valsts iekšējā aizņēmuma vērtspapīru izsoles, pamatā fokusējoties uz obligācijām. 2016.gadā izsolēs likmes sasniedza jaunus vēsturiski zemākos līmeņus. Negatīvas likmes sākotnējā izvietojumā tika noteiktas ne tikai parādzīmēm, bet pirmo reizi arī 3 gadu obligācijām. Pastāvot iespējai pašreizējā finanšu tirgus situācijā piesaistīt īstermiņa resursus ar negatīvām procentu likmēm, lai iespējami efektīvi naudas līdzekļu un likviditātes vadības ietvaros nodrošinātu valsts budžeta izpildes cikla finansēšanu, Valsts kase 2016.gada sākumā ieviesa jaunu īstermiņa aizņemšanās instrumentu – parādzīmes ar dzēšanas termiņu 21 diena, kuras, pateicoties negatīvajām likmēm, atbilstoši aktuālai finansēšanai nepieciešamībai ar prēmiju tiek emitētas un dzēstas kalendārā mēneša ietvaros. Papildus likviditātes vadības nodrošināšanai tiek izmantotas īstermiņa aizņemšanās iespējas no vietējām un ārvalstu kredītiestādēm Savukārt, lai veicinātu privātpersonu ieguldījumus

iekšzemes finanšu tirgus instrumentos, Latvijas iedzīvotājiem (tikai fiziskām personām) ir pieejamas Latvijas valsts krājobligācijas.

Ņemot vērā līdz 2017.gada 31.martam uzņemtās valsts parāda saistības, saskaņā ar valsts parāda atmaksas grafiku 2017.gada aprīlī – 2020.gada decembrī pārfinansējamo valsts parāda saistību apjoms ir 3,3 mljrd. *euro* (skat. 3.16.attēlu). Ievērojamu daļu no pārfinansējamā parāda apjoma veido starptautiskajos finanšu tirgos emitētās eiroobligācijas, kā arī starptautiskā aizņēmuma programmas ietvaros saņemtais finansējums no Pasaules Bankas un EK.

* nav iekļauti sektori S130130, S130140, S130330, S130340, kā arī pieprasījuma un īstermiņa noguldījumi; aprēķinos izmantoti ECB 30.03.2017. noteiktie valūtu kursi

3.16.attēls. Centrālās valdības aizņēmumu atmaksas grafiks

(līdz 2017.gada 31.martam uzņemtās saistības, nominālvērtībā)

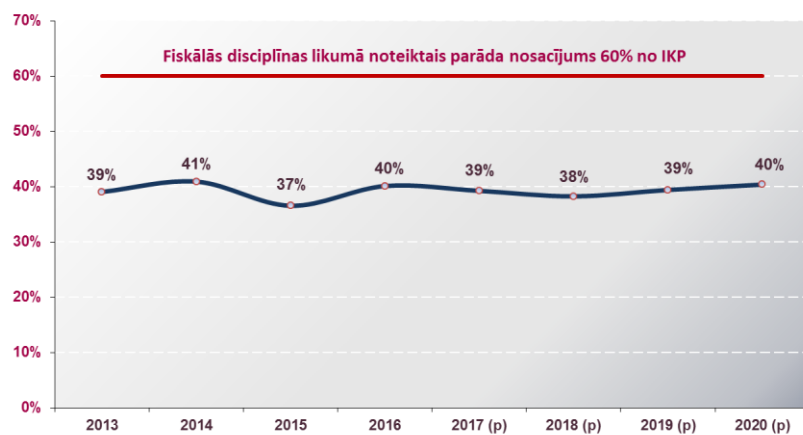
Kopējās finansēšanas nepieciešamības segšanai vidējā termiņā plānots veikt šādus pasākumus aizņemšanās jomā:

- nodrošināt savlaicīgu aizņemšanos starptautiskajos finanšu tirgos ar publiskajām valsts parāda vērtspapīru emisijām, saglabājot elastību attiecībā uz aizņēmumu veikšanas laiku, valūtu un atmaksas termiņu izvēli, lai nodrošinātu aizņemšanos ar labvēlīgiem nosacījumiem;
- nodrošināt valsts vērtspapīru investoru loka diversifikāciju un paplašināšanu, īstenojot regulāru, pastāvīgu dialogu un ilgtermiņa darbu ar investoru sabiedrību un sadarbības partneriem, lai veicinātu dažādu pasaules reģionu investoru aktīvu dalību valsts ārējā aizņēmuma vērtspapīru sākotnējā izvietojumā;
- veicināt iekšējā finanšu tirgus attīstību un nodrošināt atbilstošas ieguldījumu iespējas iekšzemes finanšu tirgus dalībniekiem, lai pilnvērtīgāk izmantotu aizņemšanās iekšējā finanšu tirgū potenciālu un sekmētu iekšējā finanšu tirgus attīstību.

Ņemot vērā aizņemšanās stratēģiskos mērķus un valsts parāda atmaksas grafiku vidējam termiņam (skat. 3.16.attēlu), tuvākajos gados tieši ārējā aizņēmuma instrumenti veidos būtiskāko daļu no kopējā piesaistāmā finanšu resursu apjoma. Aizņēmumus starptautiskajos tirgos plānots balstīt uz publiskiem darījumiem globālajos finanšu tirgos, veicot etalona eiroobligāciju emisijas galvenokārt Eiropas finanšu tirgū, kā arī citu reģionu finanšu tirgos. Iekšējā finanšu tirgū arī turpmāk plānots nodrošināt valsts vērtspapīru piedāvājumu, sekmējot valsts vērtspapīru tirgus aktivitāti primāro dīleru sistēmas ietvaros.

2016.gadā piesaistot finansējumu ne tikai kārtējā gada finansēšanas nepieciešamības segšanai, bet arī 2017.gada sākumā veiktajai valsts parāda atmaksai 1,0 mljrd. ASV dolāru apmērā, pieaudzis vispārējās valdības parāda līmenis 2016.gada beigās, attiecīgi nedaudz samazinoties 2017.gadā. Savukārt, 2020.gadā plānota finansējuma savlaicīga piesaiste 2021.gada sākumā plānotajai eiroobligāciju dzēšanai 1,0 mljrd. *euro* apmērā, kā rezultātā sagaidāms parāda līmeņa kāpums 2020.gada beigās. Tomēr kopumā, nodrošinot savlaicīgu aizņemšanos vidējā termiņā plānotajai valsts parāda atmaksai un ievērojot atbildīgas fiskālās

politikas principus, sagaidāma parāda līmeņa stabilizēšanās ilgtspējīgā līmenī, pārliecinoši ievērojot FDL noteikto parāda nosacījumu.

3.17.attēls. Vispārējās valdības parāda attīstības tendences (% no IKP)

4. JUTĪGUMA ANALĪZE UN SALĪDZINĀJUMS

4.1. MAKROEKONOMISKĀ SCENĀRIJA RISKI

Makroekonomiskās attīstības scenārijs ir balstīts uz piesardzīgu prognozi un sabalansētiem pozitīviem un negatīviem riskiem.

Pozitīvie riski:

- Straujāks nekā prognozēts investīciju pieaugums iespējams, ja ES fondu līdzekļu apguve attīstās straujāk nekā paredzēts pamata scenārijā. Līdz šim starp faktoriem, kas kavēja investīciju projektu uzsākšanu, bija arī kavēšanās ar attiecīgā normatīvā regulējuma pieņemšanu, un pēc šo problēmu novēršanas ES fondu līdzekļu ieplūde ekonomikā var kļūt būtiski straujāka nekā prognozēts pamata scenārijā.
- Papildus ES fondu finansējuma pieaugumam varētu palielināties arī pieprasījums pēc kredītiem, nodrošinot papildu iespējas investīcijām un pamatlīdzekļu atjaunošanai.
- Straujāka nekā prognozēts, ekonomiskās situācijas uzlabošanās ES un citās Latvijas tirdzniecības partnervalstīs, balstoties uz jau ilgstošo pasaules preču tirgu stabilitāti un ekonomikas atkopšanos attīstības tirgos.
- Jaunu eksporta virzienu atklāšana veicinās straujāku eksporta pieaugumu, investīciju un ekonomikas pieaugumu.
- Latvijā īstenotās strukturālās reformas (piemēram, izglītībā, veselības aprūpē, valsts pārvaldē, nodokļu sistēmas reforma) nodrošinās efektīvāku finanšu pārvaldību un spēcīgāku ekonomisko potenciālu nākotnē.

Negatīvie riski:

- ES fondu apguves kavēšanās, līdzīgi kā 2016.gadā, var jūtami bremzēt ekonomikas izaugsmes tempus. Investīciju kavēšanos var izraisīt uz ES fondiem balstīto investīciju projektu vēlāka uzsākšana, kā arī iespējamā konkursu rezultātu apstrīdēšana. Līdz ar to kavēšanās īstenot investīciju projektus, lai, piemēram, palielinātu ražošanas jaudas, var negatīvi ietekmēt ekonomikas potenciālo izaugsmi.
- Straujāka ES fondu līdzekļu ieplūde ekonomikā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu un pieprasījuma pieaugums, īpaši būvniecības sektorā, var izraisīt kvalificēta darbaspēka trūkumu un radīt spiedienu uz algu kāpumu visā tautsaimniecībā.
- Produktivitātes pieaugumam ilgstoši neatbilstošs algu kāpums. Reālās algas kāpums, kas ilgstoši pārsniedz produktivitātes pieaugumu, var mazināt ekonomikas konkurētspēju un bremzēt ekonomisko izaugsmi.
- Ekonomiskās situācijas pasliktināšanās Krievijā un ES, kā arī politiskās domstarpības starp šiem galvenajiem Latvijas tirdzniecības partneriem var samazināt ārējās tirdzniecības aktivitāti. Šis un nākamais gads ir būtiski vēlēšanu gadi vairākās ES dalībvalstīs (piemēram, 2017.gadā parlamenta vēlēšanas Vācijā un Francijā, 2018.gadā Zviedrijā un Itālijā) un Krievijā (2018.gadā ir gaidāmas prezidenta vēlēšanas). Augstā nenoteiktība un riski gaidāmo vēlēšanu sakarā var negatīvi ietekmēt Latvijas eksportu un investīciju aktivitāti.

4.2. JUTĪGUMA ANALĪZE

Balstoties uz iepriekšējā nodaļā apskatīto makroekonomisko risku iespējamo ietekmi uz tautsaimniecību, ir izstrādāti divi alternatīvie makroekonomiskās attīstības scenāriji 2017.-2020.gadiem.

4.1.1. OPTIMISTISKAIS SCENĀRIJS

Ņemot vērā iespējamus riskus ekonomikas izaugsmei, FM ir izstrādājusi alternatīvu ekonomiskās attīstības scenāriju, kas balstīts uz optimistiskiem pieņēmumiem, realizējoties vairākiem pozitīviem riskiem.

Ietekme uz ekonomiku. Galvenais pozitīvais risks augstākai nekā prognozēts ekonomiskajai izaugsmei saistīts ar straujāku ES fondu līdzekļu apguvi, nekā to paredz pamata scenārijs. 2016.gada normatīvie šķēršļi ES fondu apguvei jau ir novērsti, līdz ar to ir iespējams, ka varētu tikt īstenoti, vairāki lieli infrastruktūras projekti, veicinot straujāku ekonomikas, īpaši būvniecības nozares izaugsmi. Uzlabojoties uzņēmumu finanšu rādītājiem, iespējama straujāka arī ar ES fondiem nesaistīto nozaru investīciju kreditēšana, tādējādi kāpinot Latvijas uzņēmēju konkurētspēju un eksportspēju. Optimistiskais scenārijs paredz, ka ES fondu apguve visa prognožu perioda laikā būs par 10% augstāka nekā paredzēts pamata scenārijā.

Jau no 2016.gada vidus starptautiskās organizācijas pamazām uzlabo nākotnes attīstības prognozes pasaules ekonomikai kopumā un atsevišķām valstīm, kas liecina, ka pasaules ekonomiskā attīstība, sākot ar 2017.gadu, varētu būt augšupejošā ciklā. Tāpēc papildus investīciju pieaugumam optimistiskais scenārijs paredz, ka eksporta ieņēmumu pieaugums būs par 1 procentpunktu straujāks nekā pamata scenārijā.

Atbilstoši optimistiskajam scenārijam, palielinoties ienākumiem no eksporta, arī nodarbināto darba samaksas pieaugums prognozes periodā būtu par aptuveni 0,1 procentpunktu lielāks nekā pamata scenārijā. Straujāks darba samaksas pieaugums uzlabotu mājsaimniecību noskaņojumu un veicinātu pieprasījumu arī pēc kredītiem. Tādējādi privātā patēriņa pieaugums prognozes periodā būtu par 0,3 procentpunktiem straujāks nekā pamata scenārijā.

4.1.tabula. Optimistiskais makroekonomiskais scenārijs

	2016	2017p	2018p	2019p	2020p
IKP faktiskajās cenās, milj. euro	25021	26429	27854	29647	31486
Pieaugums faktiskajās cenās, %	2,7	5,6	5,4	6,4	6,2
Pieaugums salīdzināmās cenās, %	2,0	3,7	3,8	3,7	3,5
PCI, (gada vidējā), %	0,1	2,3	2,0	2,0	2,0
Vidējā darba samaksa tautsaimniecība, euro	859	904	951	999	1050
Pieaugums faktiskajās cenās, %	5,0	5,3	5,1	5,1	5,1
Nodarbinātība, tūkst. cilvēku	893	895	897	897	897
Pieaugums, %	-0,3	0,2	0,2	0,0	0,0
Bezdarba līmenis (gada vidējais), % no ekon. aktīviem iedzīvotājiem	9,6	9,4	8,9	8,4	8,2
Eksporta pieauguma tempi faktiskajās cenās, %	1,0	4,8	8,7	8,9	9,3
Importa pieauguma tempi faktiskajās cenās, %	-1,8	3,3	3,5	3,7	4,1

Rezultātā uzlabotos uzņēmēju un investoru noskaņojums, vēl vairāk veicinot investīcijas. Tādējādi salīdzinājumā ar pamata scenāriju būtu sagaidāms straujāks investīciju un eksporta pieauguma temps, kas vienlaikus ar patēriņu stimulējošiem faktoriem, kā darba algu pieaugumu, veicinātu straujāku nekā pamata scenārijā prognozēts privātā patēriņa izaugsmi. Optimistiskā scenārija gadījumā Latvijas IKP izaugsme salīdzināmās cenās vidējā termiņā būtu vidēji par 0,4 procentpunktiem straujāka nekā pamata scenārijā.

Ietekme uz budžetu un parāda apkalpošanu. Īstenojoties optimistiskajam scenārijam, kurā palielinās nodokļu un ne-nodokļu ieņēmumi, uzlabotos vispārējās valdības budžeta balance. Salīdzinājumā ar pamata scenāriju pie nemainīgas politikas optimistiskā scenārija gadījumā vispārējās valdības deficīts 2017.gadā samazinātos par 35,9 milj. *euro* jeb 0,1 procentpunktu no IKP. Savukārt 2018., 2019. un 2020.gadā vispārējās valdības balance uzlabotos attiecīgi par 0,2 (50,3 milj. *euro*), 0,3 (92,1 milj. *euro*) un 0,4 (138,3 milj. *euro*) procentpunktiem no IKP salīdzinājumā ar pamata scenāriju.

Izpildoties optimistiskajam scenārijam, aptuveni puse no vidējā termiņā vispārējās valdības ieņēmumu pieauguma būtu attiecināma uz centrālās valdības budžetu. Attiecīgi centrālās valdības balance salīdzinājumā ar pamata scenāriju pie nemainīgas politikas uzlabotos par 19,7 milj. *euro* 2017.gadā, 27,5 milj. *euro* 2018.gadā, 50,3 milj. *euro* 2019.gadā un 74,5 milj. *euro* 2020.gadā. Attiecībā pret IKP pozitīvās izmaiņas centrālās valdības budžetā būtu vērtējamas 0,1 procentpunkta apmērā 2017. un 2018.gados, kā arī 0,2 procentpunktu apmērā 2019. un 2020.gadā.

Optimistiskā scenārija gadījumā pieaugtu nodokļu ieņēmumi. Salīdzinājumā ar pamata scenāriju pie nemainīgas politikas nodokļu ieņēmumi 2017.gadā būtu par 34 milj. *euro* jeb 0,1 procentpunktu no IKP augstāki kā pamata scenārijā. Savukārt 2018., 2019. un 2020.gadā nodokļu ieņēmumi būtu attiecīgi par 0,2 (47,7 milj. *euro*), 0,3 (87,5 milj. *euro*) un 0,4 (133,8 milj. *euro*) procentpunktu no IKP augstāki kā pamata scenārijā.

Īstenojoties ekonomiskās attīstības optimistiskajam scenārijam, nodokļu ieņēmumu palielināšanās ietekmē uzlabotos vispārējās valdības budžeta finansiālā balance, kā rezultātā samazinātos kopējā finansēšanas nepieciešamība un attiecīgi arī aizņemšanās apjoms attiecīgajā periodā, salīdzinot ar pamata scenāriju. Mazāki aizņēmumi izraisītu ietaupījumu procentu izdevumos. Optimistiskā scenārija gadījumā procentu izdevumi 2018.gadā būtu par 0,4 milj. *euro* jeb 0,001 procentpunktu no IKP mazāki, 2019.gadā par 1,9 milj. *euro* jeb 0,006 procentpunktu no IKP un 2020.gadā attiecīgi par 4,7 milj. *euro* jeb 0,015 procentpunktiem no IKP mazāki nekā pamata scenārijā.

4.1.2. PESIMISTISKAIS SCENĀRIJS

Nemot vērā iespējamus riskus ekonomikas izaugsmei, FM ir izstrādājusi alternatīvu ekonomikas attīstības scenāriju, kas balstīts uz pesimistiskākiem pieņēmumiem, realizējoties vairākiem negatīvajiem riskiem.

Ietekme uz ekonomiku. Galvenais risks ekonomiskajai attīstībai ir saistīts ar vājiem ES fondu apgušanas tempiem. Iepriekšējos gados būtiska aizkavēšanās ar jaunā finansēšanas perioda ES fondu apguvi radīja nenoteiktību saistībā ar projektu sagatavošanu un realizāciju, atliekot nozīmīgus investīciju projektus uz vēlāku laiku. Pesimistiskais scenārijs paredz, ka ES fondu apguve laikā līdz 2020.gadam ir par 20% mazāka nekā paredzēts pamata scenārijā. Projektu realizācija pesimistiskā scenārija īstenošanās gadījumā varētu kavēties vairāku iemeslu dēļ, t.sk., konkursu pārsūdzību dēļ. Arī būvniecības nozares infrastruktūra un darbaspēka resursi var izrādīties nepietiekami, tādējādi kavējot investīcijas un straujāku ekonomisko attīstību.

Papildus šiem iekšējiem faktoriem scenārijs paredz arī pasaules un ES ekonomikas izaugsmes tempu sabremzēšanos, laikā līdz 2020.gadam mazinot Latvijas eksporta pieaugumu par 1 procentpunktu. Pesimistiskais scenārijs paredz, ka pēdējos gados vērojamā investīciju aktivitātes bremsēšanās ES varētu turpināties arī turpmākajos gados, kas ir saistīts, t.sk., arī ar politisko nenoteiktību vairākās ES valstīs paredzēto vēlēšanu sakarā. Savukārt ASV, pieaugot inflācijas līmenim, izvēlētos paaugstināt procentu likmes straujāk, nekā tirgus sagaida, un tas pieaugošu parāda maksājumu dēļ negatīvi ietekmētu attīstības valstu ekonomikas izaugsmi.

Atbilstoši pesimistiskajam scenārijam, mazinoties ienākumiem no eksporta salīdzinājumā ar pamata scenāriju, arī nodarbināto darba samaksas pieaugums būtu vidēji par

0,4 procentpunktiem mazāks. Līdz ar to arī privātā patēriņa pieaugums visā prognožu periodā būtu par 0,3 procentpunktiem mazāks nekā paredzēts pamata scenārijā.

4.2.tabula. Pesimistiskais makroekonomiskais scenārijs

	2016	2017p	2018p	2019p	2020p
IKP, faktiskajās cenās, milj. euro	25021	26112	27267	28774	30281
Pieaugums faktiskajās cenās, %	2,7	4,4	4,4	5,5	5,2
Pieaugums salīdzināmās cenās, %	2,0	2,5	2,9	2,8	2,5
PCI, (gada vidējā), %	0,1	2,3	2,0	2,0	2,0
Vidējā darba samaksa tautsaimniecībā, euro	859	904	948	990	1035
Pieaugums faktiskajās cenās, %	5,0	5,3	4,8	4,5	4,5
Nodarbinātība, tūkst. cilvēku	893	895	897	897	897
Pieaugums, %	-0,3	0,2	0,2	0,0	0,0
Bezdarba līmenis (gada vidējais), % no ekon. aktīviem iedzīvotājiem	9,6	9,4	8,9	8,4	8,2
Eksporta pieauguma tempi faktiskajās cenās, %	1,0	2,6	6,6	6,7	7,2
Importa pieauguma tempi faktiskajās cenās, %	-1,8	3,3	3,5	3,7	4,1

Pesimistiskā scenārija gadījumā Latvijas IKP izaugsme salīdzināmās cenās 2017.gadā būtu par 0,7 procentpunktiem lēnāka nekā pamata scenārijā un 2018.gadā, kā arī nākamajos gados – vidēji par 0,5 procentpunktiem lēnāka. Atbilstoši pesimistiskajam scenārijam, ekonomika nespētu atgūt iepriekšējos izaugsmes tempus, jo investīciju kavēšanās nozīmīgi ietekmētu ekonomikas potenciālu.

Ietekme uz budžetu un parāda apkalpošanu. Īstenojoties pesimistiskajam scenārijam, būtiski samazinātos nodokļu ieņēmumi, pasliktinātos vispārējās valdības budžeta bilance. Salīdzinājumā ar pamata scenāriju pie nemainīgas politikas pesimistiskā scenārija gadījumā vispārējās valdības deficīts 2017.gadā pieaugtu par 54,1 milj. euro jeb 0,2 procentpunktiem no IKP. Savukārt 2018., 2019. un 2020.gadā vispārējās valdības bilance pasliktinātos attiecīgi par 0,4 (97,2 milj. euro), 0,5 (140,4 milj. euro) un 0,6 (186,5 milj. euro) procentpunktiem no IKP salīdzinājumā ar pamata scenāriju. Nomināli vispārējās valdības deficīts 2017.gadā pieaugtu līdz 1,0% no IKP, 2018.gadā līdz 0,7% no IKP, 2019.gadā no pārpalikuma pamata scenārijā veidotos 0,2% no IKP deficīts, turpretī 2020.gadā veidotos pārpalikums 0,2% apmērā.

Izpildoties pesimistiskajam scenārijam, aptuveni puse no vidējā termiņā vispārējās valdības ieņēmumu samazinājuma būtu attiecināma uz centrālās valdības budžetu. Centrālās valdības budžeta bilance pret pamata scenāriju pie nemainīgas politikas pasliktinātos par 29,7 milj. euro jeb 0,1 procentpunkta apmērā no IKP 2017.gadā, par 53,2 milj. euro jeb 0,2 procentpunktu apmērā no IKP 2018.gadā, par 76,7 milj. euro jeb 0,3 procentpunktiem no IKP 2019.gadā un par 100,5 milj. euro jeb 0,3 procentpunktiem no IKP 2020.gadā.

Saskaņā ar LBFV 25.panta (2²) daļu, gadījumā, ja triju mēnešu periodā valsts budžeta nodokļu un ne-nodokļu faktiskie ieņēmumi attiecībā pret attiecīgajā periodā paredzētajiem ieņēmumiem samazinās vairāk nekā par 0,5 procentiem no gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās IKP prognozes vai faktiskais uzkrātais valsts budžeta finansiālais deficīts triju mēnešu periodā pārsniedz attiecīgajam periodam paredzēto valsts budžeta finansiālo deficītu vairāk nekā par 0,5 procentiem no gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās IKP prognozes, vai VK budžeta kontos nav pietiekama līdzekļu apjoma, lai segtu nākamajam mēnesim plānotās maksājumu saistības, finanšu ministram ir tiesības dot rīkojumu VK noteiktam periodam aizkavēt vai samazināt asinējumus, ja šāda darbība nav pretrunā ar Satversmi, likumiem un MK noteikumiem. Tādējādi normatīvos tiek paredzēts regulējums gadījumiem, kas var iestāties pesimistiskā scenārijā.

Pesimistiskā scenārija iestāšanās samazinātu ekonomiskās izaugsmes tempus, kas nozīmētu arī samazinājumu atsevišķās izdevumu pozīcijās, piemēram, zemāki IKP pieauguma tempi rezultētos zemākās iemaksās ES budžetā, kas piesaistītas IKP, dodot arī nelielu pozitīvo efektu.

Pesimistiskā scenārija gadījumā krasi samazinātos nodokļu ieņēmumi. Salīdzinājumā ar pamata scenāriju pie nemainīgas politikas nodokļu ieņēmumi 2017.gadā būtu par 51,3 milj. *euro* jeb 0,2 procentpunktiem no IKP zemāki nekā pamata scenārijā. Savukārt 2018., 2019. un 2020.gadā nodokļu ieņēmumi būtu attiecīgi par 0,3 (92,1 milj. *euro*), 0,5 (133,3 milj. *euro*) un 0,6 (180,4 milj. *euro*) procentpunktiem no IKP zemāki nekā pamata scenārijā.

Pesimistiskajā scenārijā iekļautais nodokļu ieņēmumu samazinājums un deficīta pieaugums palielinātu kopējo finansēšanās nepieciešamību un attiecīgi arī aizņemšanās apjomu attiecīgajā periodā. Papildu aizņemšanās izraisītu procentu izdevumu pieaugumu vidējā termiņā. Pesimistiskā scenārija gadījumā procentu izdevumi 2018.gadā būtu par 0,7 milj. *euro* jeb 0,003 procentpunktiem no IKP lielāki, 2019.gadā par 3,3 milj. *euro* jeb 0,011 procentpunktiem no IKP un 2020.gadā attiecīgi par 7,5 milj. *euro* jeb 0,025 procentpunktiem no IKP lielāki nekā pamata scenārijā.

5. VISPĀRĒJĀS VALDĪBAS BUDŽETA BILANCES UN PARĀDA PROGNOŽU SALĪDZINĀJUMS AR LATVIJAS STABILITĀTES PROGRAMMU 2016.-2019.GADAM

IKP pieaugums 2016.gadā bija lēnāks, nekā to paredzēja Latvijas Stabilitātes programmas 2016.-2019.gadam scenārijs. Vājāka ekonomiskā izaugsme saistīta ar ievērojamo investīciju kritumu pretstatā iepriekš prognozētajam pieaugumam, ko noteica kavēšanās ar ES Fondu investīciju ieviešanu pērn. Tāpat, eksporta pieaugums, kā arī sabiedriskā patēriņa kāpums 2016.gadā bija nedaudz lēnāks salīdzinājumā ar pirms gada prognozēto. Tajā pašā laikā importa izaugsmes prognoze bija zemāka par faktisko pieaugumu. Atbilstoši jaunākajam izaugsmes scenārijam, IKP pieauguma prognoze 2017.gadam ir 3,2%, kas ir par 0,1 procentpunktu zemāka nekā paredzēja iepriekšējās Stabilitātes programmas 2016.-2019.gadam scenārijs. Savukārt 2018.gada izaugsmes prognozes atstātas nemainīgas 3,4% līmenī, taču turpmākajos gados ekonomiskā izaugsme ir samazināta atbilstoši potenciālajam izaugsmes tempam vidējā termiņā.

5.1.tabula. Salīdzinājums ar 2016. – 2019.gada Stabilitātes programmas prognozēm

	EKS kods	2016	2017	2018	2019	2020
IKP pieaugums (%)	B1g					
2016.-2019.gada Stabilitātes programma		3,0	3,3	3,4	3,4	-
2017.-2020.gada Stabilitātes programma		2,0	3,2	3,4	3,2	3,0
Izmaiņas		-1,0	-0,1	0	-0,2	-
Faktiskā budžeta bilance (% no IKP)	B.9					
2016.-2019.gada Stabilitātes programma		-1,0	-1,0	-1,0	-0,5	-
2017.-2020.gada Stabilitātes programma		0	-0,8	-1,6	-1,2	-0,5
Izmaiņas		1,0	0,2	-0,6	-0,7	-
Vispārējās valdības kopējais parāds (% no IKP)						
2016.-2019.gada Stabilitātes programma		40,3	38,3	37,5	38,2	-
2017.-2020.gada Stabilitātes programma		40,1	39,2	38,2	39,4	40,4
Izmaiņas		-0,2	+0,9	+0,7	+1,2	-

FM vērtējumā vispārējās valdības budžeta deficīts 2016.gadā bija par 1 procentpunktu zemāks nekā tika prognozēts iepriekšējā Stabilitātes programmā 2016-2019.gadam. Gandrīz sabalansētu budžetu 2016.gadā nodrošināja gan augstāki nodokļu un ne-nodokļu ieņēmumi, gan arī zemāki izdevumi, jo tika ietaupīti līdzekļi galvenokārt precēm un pakalpojumiem, iemaksām ES budžetā un zemākiem ieguldījumiem ES investīciju projektiem.

Aktualizētās vispārējās valdības budžeta prognozes paredz deficītu 2017.gadā 0,8% apmērā no IKP, 2018.gadā 1,6% apmērā no IKP, 2019.gadā 1,2% apmērā no IKP un 2020.gadā 0,5% apmērā no IKP. Vispārējās valdības budžeta deficīta prognozes ir balstītas uz aktualizētajiem budžeta strukturālās bilances mērķiem, izmaiņām budžeta bilances cikliskajā komponentē, kā arī valdības plānoto nodokļu politikas reformu sākot ar 2018.gadu.

Vispārējās valdības parāda prognoze 2017.-2020.gadā ir palielināta, salīdzinot ar 2016.-2019.gada Stabilitātes programmas prognozēm, ņemot vērā aktualizētās valsts budžeta finansiālās bilances, „fiskālās telpas” jeb pieejamo budžeta līdzekļu jaunu politikas prioritāšu finansēšanai prognozes, precizētu aizņemšanās stratēģiju vidējam termiņam, kā arī aktualizētās ekonomikas attīstības prognozes. Vispārējās valdības parāda pieaugumu noteica arī Latvijā apgrozībā esošo *euro* monētu, kuras emitē Latvijas Banka, iekļaušana vispārējās valdības parādā, sākot ar 2017.gada aprīļa notifikāciju, lai nodrošinātu vienveidīgu datu atspoguļojumu visās ES dalībvalstīs atbilstoši EKS 2010 5.2.ierāmējuma prasībām.

6. VALSTS FINANŠU KVALITĀTE

6.1. VALSTS BUDŽETA LĪDZEKĻU EFEKTIVITĀTE UN IZLIETOJUMA KONTROLE

Valsts budžeta izstrādāšanas, apstiprināšanas un izpildes kārtību un atbildību budžeta procesā nosaka LBFV. Par valsts budžeta izpildes procesa organizāciju un vadību, kā arī VK darbības uzraudzību atbilstoši LBFV prasībām ir atbildīgs finanšu ministrs.

Saskaņā ar LBFV budžeta finansētu institūciju, budžeta nefinansētu iestāžu un pašvaldību, kā arī kapitālsabiedrību, kurās ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, vadītāji ir atbildīgi par minētajā likumā noteiktās kārtības un prasību ievērošanu, izpildi un kontroli, kā arī par budžeta līdzekļu efektīvu un ekonomisku izlietošanu atbilstoši paredzētajiem mērķiem.

Saskaņā ar LBFV finanšu ministrs nodrošina gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta izstrādi, pamatojoties uz Ietvara likumu un budžeta pieprasījumiem. Finanšu ministrs izvērtē budžeta pieprasījumu atbilstību Ietvara likumā noteiktajiem budžeta mērķiem un prioritārajiem attīstības virzieniem, kā arī ekonomiskuma un efektivitātes principiem un, ja nepieciešams, pieprasa papildu informāciju. Pamatojoties uz izvērtējumu un sniegto informāciju, finanšu ministrs (līdz gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta iesniegšanai MK) pieņem lēmumu par budžeta pieprasījumu iekļaušanu gadskārtējā valsts budžeta likuma projektā. Finanšu ministrs jebkurā valsts budžeta likuma projekta izskatīšanas stadijā var izteikt savu viedokli, pievienot nepieciešamos atzinumus, kā arī atsevišķu revīziju rezultātus.

Ar 2016.gada 1.janvāri LBFV ir iekļauta norma, kas paredz MK nodrošināt pastāvīgu un **sistemātisku valsts budžeta izdevumu pārskatīšanu**, ļaujot efektīvāk un ekonomiskāk īstenot valsts politiku, kā arī optimizēt budžeta izdevumus un izvērtēt to atbilstību attīstības plānošanas dokumentos noteiktajām prioritātēm un mērķiem. MK ik gadu pieņems lēmumu par valsts budžeta izdevumu pārskatīšanas tvērumu vienlaikus ar Ietvara likuma projekta un gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta izstrādes un iesniegšanas grafika apstiprināšanu. Savukārt, finanšu ministrs atbilstoši minētajam grafikam iesniegs MK valsts budžeta izdevumu pārskatīšanas rezultātus un priekšlikumus par šo rezultātu izmantošanu Ietvara likuma projekta un gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta izstrādes procesā.

Saskaņā ar LBFV valsts budžeta izpildītāji var veikt valsts budžeta izdevumus vai uzņemties īstermiņa saistības tikai to finansēšanas plānos noteikto asignējumu ietvaros, kurus izsniedz VK. Savukārt VK piešķir asignējumus izdevumiem, pamatojoties uz gadskārtējā valsts budžeta likumā noteikto apropriāciju un nodrošina to izpildi MK noteiktajā kārtībā. Ministrijas un citas centrālās valsts iestādes ir atbildīgas par gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās apropriācijas izpildes kontroles sistēmas izveidi un par VK norēķinu kontos ieskaitīto valsts budžeta līdzekļu izlietojuma kontroli atbilstoši paredzētajiem mērķiem.

Budžeta iestādes var uzņemties valsts budžeta ilgtermiņa saistības, nepārsniedzot saimnieciskā gada valsts budžeta likumā noteiktos valsts budžeta ilgtermiņa saistību maksimāli pieļaujamus apjomus.

Bez tam LBFV ir noteikts, ka valsts budžeta iestādes asignējumu saņemšanai un izdevumu veikšanai no valsts budžeta līdzekļiem atver valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta kontus tikai VK. Budžeta nefinansētas iestādes atver norēķinu kontus tikai VK. Valsts budžeta līdzekļu saņemšanai un no tiem finansēto izdevumu izdarīšanai budžeta finansētas institūcijas (izņemot valsts budžeta iestādes) atver norēķinu kontus tikai VK, ja citos normatīvajos aktos nav noteikts citādi. Pašvaldības un no valsts budžeta daļēji finansētas atvasinātas publiskas personas, kā arī kapitālsabiedrības, kurās ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, var atvērt norēķinu kontus VK.

Ministrijas un citas centrālās valsts budžeta iestādes un pašvaldības MK noteiktajā kārtībā sagatavo un iesniedz VK mēneša, ceturkšņa un gada pārskatus, savukārt, VK kārtā valsts budžeta finanšu uzskaiti. VK sagatavo regulārus oficiālos un operatīvos pārskatus un

sniedz informāciju par valsts un pašvaldību budžetu izpildi, nodrošinot FM, citu iestāžu, kā arī sabiedrības informēšanu par budžeta izpildes gaitu.

Vienlaikus budžeta mērķu sasniegšanai nozaru ministrijas un citas centrālās valsts iestādes reizi ceturksnī sagatavo pārskatus par valsts budžeta izpildes gaitu un iesniedz tos FM. Pārskatos tiek sniegta informācija par valsts budžeta izpildi attiecīgajā pārskata periodā – veikto izdevumu salīdzinājums ar iepriekšējā gada pārskata periodu, salīdzinājums ar pārskata perioda plānu, pārskats par veiktajām un neveiktajām aktivitātēm, informācija par finanšu vadības uzlabošanas pasākumiem u.c.

Finanšu ministrs informē Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisiju gadskārtējā valsts budžeta likumprojekta vai tā grozījumu izstrādes procesa laikā par valsts budžeta plānošanas gaitu, kā arī ne retāk kā reizi ceturksnī — par valsts budžeta izpildes gaitu.

Saskaņā ar 2012.gada 31.jūlija MK noteikumiem Nr.523 “Noteikumi par budžeta pieprasījumu izstrādāšanas un iesniegšanas pamatprincipiem” budžeta programmu struktūra tiek noteikta atbilstoši institūcijas darbības stratēģijā definētajiem darbības (rīcības) virzieniem vai atbilstoši ministrijas vai citas centrālās valsts iestādes nolikumā noteiktajām funkcijām. Ministrijas un citas centrālās valsts iestādes to izpildē esošajām budžeta programmām un apakšprogrammām izvirza noteiktu mērķi ar tā sasniegšanas pakāpi raksturojošiem darbības rezultātiem un to rezultatīvajiem rādītājiem, kuriem tiek plānotas tendences arī vidējā termiņā un vienlaikus atspoguļota vēsturiskā informācija trīs gadu periodam.

Sagatavojot pārskatu par valsts budžeta izpildes analīzi, ministrijas un citas centrālās valsts iestādes sniedz skaidrojumus par iepriekš plānotajiem darbības rezultātiem un to rezultatīvajiem rādītājiem, to izpildi gada laikā, kā arī par rezultatīvo rādītāju vērtību izpildes novirzēm no plānotajām rezultatīvo rādītāju vērtībām, kas pārsniedz 15 procentus (gan pozitīvā, gan negatīvā nozīmē). FM apkopo, izvērtē un nodrošina valsts budžeta programmu (apakšprogrammu) darbības rezultātu un to rezultatīvo rādītāju uzkrāšanu.

Politikas rezultātus primāri plāno attīstības plānošanas dokumentos. Par politikas plānošanas dokumentiem tiek sagatavoti pārskata dokumenti informatīvo ziņojumu veidā gan politikas plānošanas dokumenta ieviešanas vidus posmā, gan arī pēc tā darbības termiņa beigām.

Lai stiprinātu līdzekļu izlietojuma kontroles iespējas, LBFV ir ietverta norma, kas nosaka, ka finanšu ministram ir tiesības dot rīkojumu VK aizkavēt vai samazināt asignējumu uz laiku līdz trim mēnešiem, ja finanšu ministrs ir saņēmis rakstveida ziņojumu par vismaz viena šāda nosacījuma iestāšanos:

- triju mēnešu periodā valsts budžeta nodokļu un nenodokļu faktiskie ieņēmumi attiecībā pret attiecīgajā periodā paredzētajiem ieņēmumiem samazinās vairāk nekā par 0,5 % no gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās IKP prognozes;
- faktiskais uzkrātais valsts budžeta finansiālais deficīts triju mēnešu periodā pārsniedz attiecīgajam periodam paredzēto valsts budžeta finansiālo deficītu vairāk nekā par 0,5 % no gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās IKP prognozes;
- ja VK budžeta kontos nav pietiekama līdzekļu apjoma, lai segtu nākamajam mēnesim plānotās maksājumu saistības.

Galvenās LBFV noteiktās sankcijas par neatbilstošu rīcību ar budžeta līdzekļiem:

- par valsts budžetam pienākošos summu nesavlaicīgu vai nepilnīgu iemaksu VK budžeta kontos – VK (ja tas nav paredzēts citas valsts institūcijas kompetencē) piedzen iemaksāšanai pamatbudžeta ieņēmumos neiemaksāto summu un var piedzīt nokavējuma naudu 0,1 % apmērā no laikā nenomaksātās summas par katru nokavēto maksājuma dienu, ja normatīvajos aktos nav noteikta cita kārtība;
- ja jāsedz budžetam radušies zaudējumi – VK var ieskaitīt summas pamatbudžeta ieņēmumos, atsaukt vai apturēt asignējumus, ja nav laikā iesniegti vai ir nepilnīgi ziņojumi par budžetu un finanšu vadību, ja likumā noteiktajā kārtībā nav reģistrēti budžeta līdzekļi un darījumi ar šiem līdzekļiem, kā arī nav ziņots par tiem, ja

uzskaite neatbilst noteiktajai kārtībai un tādējādi tiek slēpti budžetam pienākošie līdzekļi, kā arī, ja budžeta finansētas institūcijas vadītājs ir uzņēmies saistības, pārsniedzot VK sniegto asignējumu;

- ja budžeta finansētas institūcijas, budžeta nefinansētas iestādes un pašvaldības, kā arī kapitālsabiedrības, kurās ir ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, ir pārkāpušas LBFV paredzētos finanšu vadības noteikumus, finanšu ministrs, VK pārvaldnieks, ministriju un citu centrālo valsts iestāžu vadītāji (atbilstoši savai kompetencei) var uz laiku atņemt pilnvarojumu asignēt vai rīkot budžeta ieņēmumus vai izdevumus, noteikt kontu lietošanas ierobežojumus, atsaukt vai apturēt asignējumus, lai tiktu atlīdzināti nelikumīgi izlietotie līdzekļi, vai arī pieprasīt nelikumīgi izlietoto līdzekļu atmaksāšanu, iesniegt tiesā civilprasību vai nodot materiālus kompetentajām amatpersonām jautājuma par kriminālprocesa uzsākšanu izlemšanai, kā arī atsaukt vai apturēt maksājumus;
- VK atbilstoši Pašvaldību finanšu izlīdzināšanas likumam ir tiesības bezstrīdus kārtībā piedzīt no pašvaldības budžeta līdzekļiem naudas summas, ko attiecīgā pašvaldība nav savlaicīgi vai pilnā apmērā ieskaitījusi pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fondā, norakstot šīs summas no attiecīgās pašvaldības budžeta.

Lai saglabātu vispārējo ekonomisko līdzsvaru un nodrošinātu vienotu valsts finansiālo politiku, gadskārtējā valsts budžeta likumā atsevišķi tiek noteikti pašvaldību aizņēmumu un galvojumu kopējā palielinājuma apjomi.

No summas, kas pašvaldībai pienākas no iedzīvotāju ienākuma nodokļa, vai no pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fonda dotācijas VK ir tiesības ieturēt summas šādos gadījumos un šādā apmērā:

- ja pašvaldība nenodrošina valsts aizdevumu līgumos noteikto saistību savlaicīgu izpildi – savlaicīgi nesamaksātās summas apmērā;
- ja pašvaldība nenodrošina valsts aizdevuma izmantošanu atbilstoši aizdevumu līgumā noteiktajam mērķim – pēc finanšu ministra rīkojuma neatbilstoši līgumā noteiktajam mērķim izmantotās aizdevuma summas apmērā.

6.2. IEŅĒMUMU STRUKTŪRAS UN SISTĒMAS EFEKTIVITĀTE

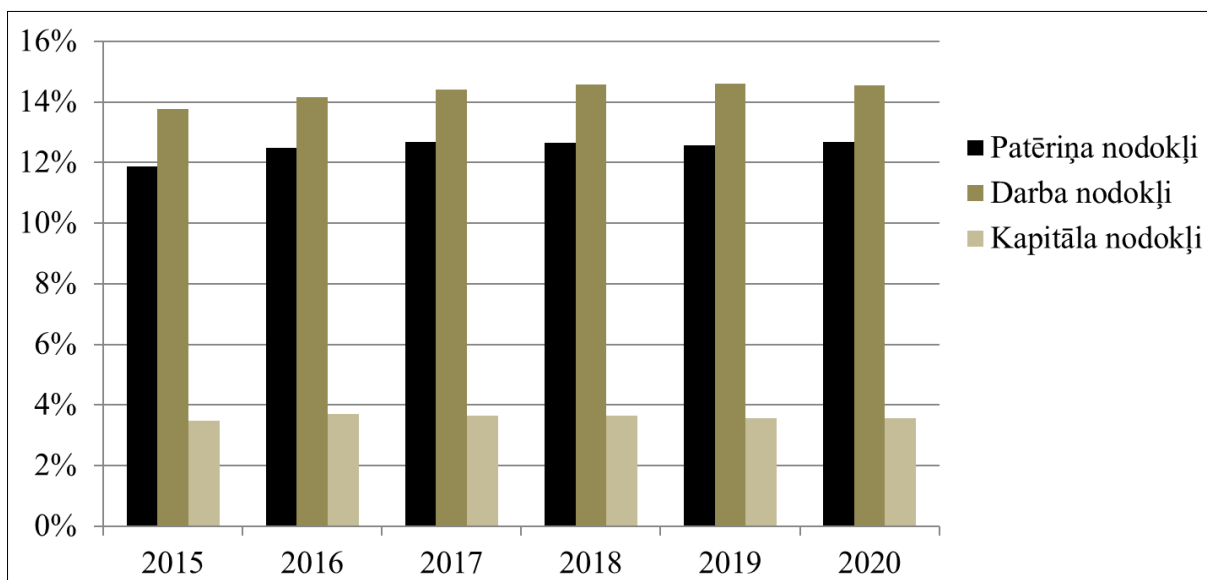
Iepriekšējos gados ir uzsākts un 2017.gadā tiks pabeigts darbs pie valsts nodokļu politikas pamatnostādņu 2017.-2021.gadam izstrādes. Valsts nodokļu politikas pamatnostādņu mērķis ir ieviest stabilu un prognozējamu nodokļu politiku, kas vērsta uz tautsaimniecības izaugsmi un konkurētspēju, kā arī ienākumu nevienlīdzības valstī ierobežošanu, vienlaikus nodrošinot stabilus un pietiekamus nodokļu ieņēmumus publiskās pārvaldes un pakalpojumu finansēšanai.

6.1.tabula. Nodokļu ieņēmumi vispārējās valdības budžetā (S.13), milj. euro

	Kods (EKS)	2016	2017	2018	2019	2020
Nodokļu ieņēmumi						
1. Ražošanas un importa nodokļi	D.2	3359,9	3589,2	3763,9	3963,7	4195,0
2. Ienākuma un mantas kārtējie nodokļi	D.5	2096,8	2226,6	2344,2	2456,4	2627,1
3. Kapitāla nodokļi	D.91	2,8	2,8	3,0	3,3	3,3
4. Sociālās iemaksas	D.61	2172,1	2314,6	2487,3	2630,5	2760,4
<i>No tā faktiskās sociālās iemaksas</i>	<i>D.611 un D.613</i>	2 085,5	2 228,0	2 400,7	2 543,9	2 673,8

Latvijā lielāko daļu no visiem nodokļu ieņēmumiem veido darba nodokļi. Darba nodokļu īpatsvars palielinās no 46,7% 2016.gadā līdz 47,3% 2020.gadā, līdz ar to patēriņa un kapitāla

nodokļu ieņēmumu īpatsvars kopējos nodokļu ieņēmumos pakāpeniski samazinās no 53,3% 2016.gadā līdz 52,7% 2020.gadā.

6.1.attēls. Nodokļu ieņēmumi atbilstoši ekonomiskajām funkcijām, % no IKP

Vidēja termiņa nodokļu politikā par galvenajiem virzieniem noteikti ēnu ekonomikas apkarošana, resursu efektīvāka izmantošana, nodokļu optimizācijas ierobežošana, kā arī konkurētspējas un uzņēmējdarbības vides uzlabošana.

Tādējādi 2017.gada budžeta izstrādes laikā tika atbalstīta tādu nodokļu pasākumu ieviešana, kas vērsta uz ēnu ekonomikas samazināšanu, kā arī pārskatot atsevišķu nodokļu atvieglojumu piemērošanu un likmes, neveicot būtiskas izmaiņas lielākajos nodokļos.

Nodokļu politikas jomā **“reformēta” transportlīdzekļu nodokļu politika**, atceļot vieglo automobiļu un motociklu nodokli, vienlaikus pārskatot transportlīdzekļu ekspluatācijas nodokļa likmes, vienlaicīgi saglabājot līdzšinējo nodokļa maksāšanas kārtību, kad transportlīdzekļu ekspluatācijas nodoklis tiek maksāts par kalendāro gadu.

Tāpat tiek **palielinātas dabas resursu nodokļa likmes**, vienlaicīgi pildot starptautiskās rekomendācijas par nodokļa sloga pārnesanu no darbaspēka uz vides un patēriņa nodokļiem.

Panākta vienošanās par **UIN zaudējumu pārnesanas iespēju ierobežošanu**. Sākot ar taksācijas periodu, kas sākas 2017.gadā un turpmākajos taksācijas periodos iepriekšējo taksācijas periodu zaudējumus (sākot ar zaudējumiem, kas radušies taksācijas periodā, sākot ar 2008.gadu un turpmākajos taksācijas periodos) ir tiesības segt apmērā, kas nepārsniedz 75% no attiecīgā taksācijas perioda ar UIN apliekamā ienākuma.

No 2017. gada spēkā stāties Jaunuzņēmumu darbības atbalsta likums. Likuma mērķis ir **veicināt jaunuzņēmumu veidošanos Latvijā**, tādējādi sekmējot pētniecību, kā arī inovatīvu ideju, produktu vai procesu izmantošanu saimnieciskajā darbībā (pētniecības produktu komercializāciju).

Atcelti elektroenerģijas nodokļa atbrīvojumi elektroenerģijai, kas iegūta no atjaunojamiem energoresursiem, hidroelektrostacijās un koģenerācijas stacijās, kā arī elektroenerģijai, kuru izmanto elektroenerģijas ražošanai un siltumenerģijas un elektroenerģijas ražošanai koģenerācijā, atstājot spēkā atbrīvojumus preču pārvadājumiem un sabiedriskajiem pasažieru pārvadājumiem, tajā skaitā dzelzceļa transportā un pilsētu sabiedriskajos pasažieru pārvadājumos un mājāsaimniecību lietotājiem.

No 2017.gada 1.janvāra **paaugstinātas akcīzes nodokļa likmes cigāriem un cigarillām, citai smēķējamai tabakai, tabakas lapām, karsējamai tabakai un smalki sagrieztai tabakai cigarešu uztīšanai**.

Ar 2017.gada 1.martu **paaugstinātas akcīzes nodokļa likmes alkoholiskajiem dzērieniem.**

No 2017.gada 1.jūlija tiks **paaugstināta akcīzes nodokļa likme cigaretēm.**

Darbspēka nodokļu jomā **ieviestas normas, kas novērš nodokļu plānošanu, veicot iemaksas privātajos pensiju fondos.** Turpmāk IIN atvieglojumu nevarēs piemērot, ja pensijas fondā iemaksātā nauda tiks izņemta tajā pašā vai nākamajā gadā.

Ieviests jauns **IIN atvieglojums**, kas paredz ar IIN neaplikt darba devēja apmaksātos koplīgumā noteiktos darbinieka ēdināšanas izdevumus, ja tie nepārsniedz 480 *euro* gadā (40 *euro* mēnesī).

Ēnu ekonomika atstāj negatīvu ietekmi uz kopējo valsts ekonomikas izaugsmi, kā arī apdraud valsts tiesiskumu un godīgu konkurenci uzņēmējdarbībā. Līdz ar to viena no valdības darbības prioritātēm ir ēnu ekonomikas mazināšana valstī, kuras īstenošanai 2014.gada 16.septembrī ir izveidota Ēnu ekonomikas apkarošanas padome. Padomes uzdevums ir ēnu ekonomikas apkarošanas jomā koordinēt un uzraudzīt atbildīgo institūciju darbību ar mērķi būtiski mazināt “aplokšņu algas”, apkarot nodokļu izkrāpšanas shēmas un citus negodprātīgas uzņēmējdarbības principus, kam vidējā termiņā tiks pievērsta pastiprināta uzmanība – it īpaši VID aktīva vēršanās pret nodokļu nemaksāšanu, tādējādi uzlabojot nodokļu iekasēšanu.

Ar 2017.gadu stājas spēkā šādi ēnu ekonomikas apkarošanas pasākumi:

- risku vadības sistēmas ieviešana Uzņēmumu reģistrā;
- solidārās atbildības ieviešana ģenerāluzņēmumam vai apakšuzņēmumam būvniecības nozarē;
- skaidras naudas darījumu ierobežošana starp fiziskām personām;
- subjektu, kam jāziņo par aizdomīgiem darījumiem, loka paplašināšana un uzraudzības nodrošināšana;
- ieviest ātru, ērtu un efektīvu risinājumu piedziņas vēršanai uz naudas līdzekļiem parādnieku banku kontos, nodrošinot VID un kredītiestāžu elektronisko datu apmaiņu;
- e-komercijas uzraudzības un kontroles nodrošināšana un VID tiesību paplašināšana;
- apkarot un ierobežot nelegālā audiovizuālā tirgus (televīzijas programmu un filmu) izplatīšanu;
- pilnveidot nosacījumus lietotu transportlīdzekļu reģistrācijai;
- ierobežot negodīgu komersantu iesaistīšanos apsardzes pakalpojumu darījumu shēmās;
- mazināt iespējas Latvijas teritorijā noliegt, uzglabāt un tirgot ar atvieglojumiem ievesto degvielu (starptautisko kravas autopārvadājumu transporta līdzekļu degvielas tvertnēs);
- apgrieztā maksāšanas kārtība PVN dārgmetālu jomā;
- nodokļa avansa ieviešana taksometru nozarei.

Valdības rīcības plāna Deklarācija nosaka, ka vidējā termiņā tiks veikts uzņēmēju un sabiedrības motivāciju veicinošs pasākumu kopums ēnu ekonomikas mazināšanai, ik gadu palielinot nodokļu iekasējamību un 2018.gadā sasniedzot 1 procentpunkta nodokļu iekasējamības pieaugumu pret IKP.

Pievienotās vērtības nodoklis

Atbilstoši prognozētajai valsts ekonomikas izaugsmei, kā arī ņemot vērā pēdējo gadu PVN ieņēmumu īpatsvara IKP palielināšanos, sagaidāms stabils PVN ieņēmumu kāpums. Turklāt PVN ieņēmumu pieaugums vidējā termiņā tiks veicināts, turpinot īstenojot valdības pieņemtos pasākumus – cīņu pret nodokļu nemaksāšanu un izvairīšanos no nodokļu maksāšanas, uzlabojot nodokļa iekasēšanas efektivitāti. Uzlabojot nodokļa iekasējamību, pakāpeniski pieaugs nodokļa ieņēmumu apjoms pret IKP.

PVN ieņēmumus 2017.gadā ietekmēs arī iepriekšējos gados pieņemtie grozījumi Pievienotās vērtības nodokļa likumā:

- saskaņā ar 2015.gada 30.novembrī pieņemtajiem grozījumiem:
 - ar 2016.gada 1.aprīli ieviesta PVN apgrieztā maksāšanas kārtība mobilajiem telefoniem, klēpj datoriem, planšet datoriem un integrālās shēmas ierīcēm;
 - atbilstoši EK pārkāpumu procedūrai ar 2016.gada 1.jūliju PVN piemēro arī par dzīvokļu īpašnieku kooperatīvo sabiedrību biedriem sniegtajiem dzīvojamo māju uzturēšanas un pārvaldīšanas pakalpojumiem, piemērojot tiem PVN standartlikmi 21% apmērā;
- saskaņā ar 2016.gada 16.jūnijā pieņemtajiem grozījumiem ar 2016.gada 1.jūliju ieviesta PVN apgrieztās maksāšanas kārtība graudaugu un tehnisko kultūru (tostarp eļļas augu sēklu) piegādēm.

Savukārt saskaņā ar 2016.gada 23.novembrī pieņemtajiem grozījumiem Pievienotās vērtības nodokļa likumā ar 2017.gada 1.janvāri:

- atcelta PVN priekšnodokļa atskaitīšana N1 kategorijas kravas transportlīdzekļiem ar pilnu masu līdz 3 tonnām, kuras vērtība vienlaikus pārsniedz UIN regulējošajos normatīvajos aktos noteikto reprezentatīvā automobiļa vērtību;
- ieviesta apgrieztā PVN maksāšanas kārtība neapstrādātu dārgmetālu un to pusfabrikātu, dārgmetālu sakausējumu un to pusfabrikātu, dārgmetālu plaķētu metālu, dārgmetālu lūžņu un atlūzu piegādēm.

Papildus minētajām izmaiņām PVN ieņēmumus ietekmē arī pasākumi, kas nav tieši saistīti ar Pievienotās vērtības nodokļa likuma izmaiņām, bet veicinās tā ieņēmumu pieaugumu, piemēram, izmaiņas akcīzes nodokļa piemērošanā, mēneša minimālās algas paaugstināšana (sk. 6.2. tabulu, kurā atspoguļoti visi PVN ieņēmumus ietekmējošie nodokļu politikas pasākumi).

6.2.tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme³¹ uz PVN ieņēmumiem, milj. euro

	2017	2018	2019	2020
Kases aparātu, hibrīda kases aparātu, kases sistēmu, specializēto ierīču un iekārtu tehnisko prasību pilnveidošana	+18,1			
PVN piemērošana dzīvojamo telpu apsaimniekošanai (atbilstoši EK pārkāpumu procedūrai)	+11,2			
PVN apgrieztās maksāšanas kārtības ieviešana mobilajiem telefoniem, klēpj datoriem, planšetdatoriem un integrālās shēmas ierīcēm	+1,0			
Akcīzes nodokļa paaugstināšana alkoholiskajiem dzērieniem un alum	+1,2	+1,2	+0,2	
PVN apgrieztās maksāšanas kārtības ieviešana graudaugu un tehnisko kultūru piegādēm (ar 01.07.2016.)	+2,8		-4,3	
Cīņa ar ēnu ekonomiku un citi pasākumi, lai uzlabotu nodokļu administrēšanu (nodokļu administrēšanas uzlabošanas pasākumi u.c. pasākumi)	+7,8			
Mēneša minimālās algas paaugstināšana no 370 euro līdz 380 euro	+1,1			
Nodokļu nemaksāšanas risku ierobežošanas transportlīdzekļu apkopes un remonta nozarē, kad kā apdrošināšanas atlīdzības veids tiek izvēlēts remonta pakalpojuma kompensācija	+0,1			
PVN priekšnodokļa atskaitīšanas atcelšana N1 kategorijas kravas transportlīdzekļiem ar pilnu masu līdz 3 tonnām un vienlaikus, kuras vērtība pārsniedz UIN regulējošajos normatīvajos aktos noteikto reprezentatīvā automobiļa vērtību	+0,2			
PVN apgrieztās maksāšanas kārtības ieviešana neapstrādātu dārgmetālu, dārgmetālu sakausējumu, dārgmetālu plāķu metālu, dārgmetālu lūžņu un atlūžu piegādēm	+0,5		-0,5	
Jaunuzņēmumu darbības atbalsta likums	+0,4			
Akcīzes nodokļa likmes paaugstināšana cigaretēm, cigāriem un cigarillām un smēķējamai tabakai	+1,1	+1,2	+0,3	
Pārējās izmaiņas (akcīzes nodokļa piemērošana elektroniskās smēķēšanas ierīču uzpildes šķidrumiem, akcīzes nodokļa un PVN atbrīvojumu ierobežojumu pārskatīšana diplomātiem un starptautisko organizāciju personālam, u.c.)	-0,4			
Izmaiņu ietekme kopā:	+45,0	+2,4	-4,3	

Uzņēmumu ienākuma nodoklis

Ekonomikai sekmīgi attīstoties un uzlabojoties uzņēmumu finanšu rādītājiem, pēdējos gados UIN ieņēmumi ir būtiski pieauguši, un tiek prognozēts arī to pieaugums turpmākajos gados.

Izmaiņas, kas ietekmēs UIN ieņēmumus 2017.gadā, saistās ar cīņu ar ēnu ekonomiku un citiem pasākumiem, lai uzlabotu nodokļu administrēšanu, PVN priekšnodokļa atskaitīšanas ierobežojumiem par pasažieru vieglo automobili, IIN atvieglojuma ieviešanu darbinieku ēdināšanas izdevumiem, ja ir noslēgts koplīgums, kā arī mikrouzņēmumu nodokļa likmes palielināšanu.

Tāpat ir veiktas likumdošanas izmaiņas 2017.gadā, kas ietekmē arī turpmāko gadu uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumus – pievienotās vērtības nodokļa priekšnodokļa atskaitīšanas atcelšana N1 kategorijas kravas transportlīdzekļiem ar pilnu masu līdz 3 tonnām, kuru vērtība pārsniedz uzņēmumu ienākuma nodokli regulējošajos normatīvajos aktos noteikto reprezentatīvā automobiļa vērtību, uzņēmumu ienākuma nodokļa zaudējumu pārnesšanas ierobežošana, kā arī mikrouzņēmumu nodokļa likmes palielināšana.

³¹ Šeit un turpmākajās nodokļu politikas izmaiņu ietekmes tabulās atspoguļota ieviešanas gada ietekme

6.3.tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz UIN ieņēmumiem, milj. euro

	2017	2018	2019	2020
Cīņa ar ēnu ekonomiku un citi pasākumi, lai uzlabotu nodokļu administrēšanu	+1,4			
PVN priekšnodokļa atskaitīšanas ierobežojumi par pasažieru vieglo automobili	-1,2			
IIN atviegrojuma ieviešana darbinieku ēdināšanas izdevumiem	-0,8			
Mikrouzņēmumu nodokļa likmes palielināšana	+0,1	-0,4		
PVN priekšnodokļa atskaitīšanas atcelšana N1 kategorijas kravas transportlīdzekļiem		+0,02		
UIN zaudējumu pārņemšanas ierobežošana		+12,5		
Izmaiņu ietekme kopā:	-0,5	+12,1		

Akcīzes nodoklis

Akcīzes nodokļa tabakas izstrādājumiem pakāpenisks paaugstinājums bija plānots jau ar iepriekšējos gados pieņemtajiem grozījumiem likumā „Par akcīzes nodokli”:

- saskaņā ar 2011.gada 14.aprīlī veiktajiem grozījumiem ar 2018.gada 1.janvāri tika plānots paaugstināt akcīzes nodokļa likmi cigāriem un cigarillām no 42,69 euro līdz 45,0 euro par 1 000 cigāriem vai cigarillām;
- saskaņā ar 2013.gada 6.novembrī veiktajiem grozījumiem ar 2017.gada 1.jūliju bija paredzēts paaugstināt akcīzes nodokļa cigaretēm specifisko likmi no 56,2 euro līdz 58,2 euro un minimālo nodokļa līmeni no 93,7 euro līdz 97,0 euro par 1 000 cigaretēm, bet ar 2018.gada 1.jūliju akcīzes nodokļa cigaretēm specifisko likmi paaugstināt līdz 60,0 euro un minimālo nodokļa līmeni līdz 100,00 euro par 1 000 cigaretēm. Akcīzes nodokļa cigaretēm procentuālo likmes daļu bija paredzēts saglabāt nemainīgu – 25% līmenī;
- saskaņā ar 2015.gada 30.novembrī pieņemtajiem grozījumiem tika paredzēts akcīzes nodokļa likmju pieaugums smēķējamai tabakai, tabakas lapām, ar 2017.gada 1.janvāri to paaugstinot no 58,0 euro līdz 60,0 euro un ar 2018.gada 1.janvāri līdz 62,0 euro par 1 000 gramiem tabakas. Papildus tika noteikts ar 2016.gada 1.jūliju piemērot akcīzes nodokli elektroniskās smēķēšanas ierīču uzpildes šķidrumiem.

Tomēr ar 2016.gada 23.novembra grozījumiem likumā „Par akcīzes nodokli” tika noteikts straujāks akcīzes nodokļa pieaugums visiem tabakas izstrādājumiem (sk. 6.4. tabulu).

6.4.tabula. Akcīzes nodokļa likmes tabakas izstrādājumiem

Akcīzes nodokļa objekts	Likmes spēkā stāšanās datums		
Cigaretēs	01.07.2016.	01.07.2017.	01.07.2018.
Nodokļa likme, euro par 1000 gab.	56.2	67.0	69.5
Nodokļa minimālais līmenis, euro par 1000 gab.	93.7	99.0	103.5
Procentuālā likme no mazumtirdzniecības cenas	25%	20%	20%
Cigāri un cigarillas	01.01.2017.	01.01.2018.	01.01.2019.
Nodokļa likme, euro par 1000 gab.	58.0	73.0	88.0
Smēķējamā tabaka	01.01.2017.	01.01.2018.	01.01.2019.
Smalki sagriežta tabaka, cita smēķējamā tabaka, tabakas lapas, karsējamā tabaka, euro par 1000 g.	62.0	66.0	70.0

Kā redzams 6.4.tabulā, ar 2017.gada 1.jūliju paredzēts ne vien paaugstināt akcīzes nodokļa cigaretēm specifisko daļu un minimālo līmeni, bet arī samazināt nodokļa procentuālo daļu no 25% līdz 20% no maksimālās mazumtirdzniecības cenas.

Vienlaicīgi ar 2016.gada 23.novembrī pieņemtajiem grozījumiem likumā “Par akcīzes nodokli” ar 2017.gada 1.janvāri tika noteikts maksimālais tabakas izstrādājumu un alkoholisko dzērienu daudzums, ko var iegādāties diplomātisko un konsulāro pārstāvniecību diplomātiskie un konsulārie aģenti, administratīvi tehniskais personāls un minēto personu ģimenes locekļi, kā arī starptautisko organizāciju pārstāvniecību darbinieki, piemērojot akcīzes nodokļa atbrīvojumu vai atmaksu. Paredzētie iegādes ierobežojumi vienai personai mēnesī ir šādi:

- tabakas izstrādājumiem:
 - cigarettes – 600 gab.;
 - smēķējamā vai karsējamā tabaka – 600 grammi;
 - cigāri /cigarillas – 150 gab.
- elektroniskajās cigaretēs izmantojamajam šķidrumam – 600 miligrami nikotīna vai ne vairāk kā 600 mililitri elektroniskajās cigaretēs izmantojamā šķidruma;
- alkoholiskajiem dzērieniem:
 - alus, raudzētie dzērieni, vīns, starpprodukti ar absolūtā spirta saturu līdz 15 tilpumprocentiem – 25 litri (kopā);
 - starpprodukti ar absolūtā spirta saturu no 15 līdz 22 tilpum-procentiem, pārējie alkoholiskie dzērieni - 8 litri (kopā).

Pakāpenisks akcīzes nodokļa paaugstinājums paredzēts arī akcīzes nodoklim alkoholiskajiem dzērieniem un alum. Saskaņā ar 2015.gada 30.novembrī pieņemtajiem grozījumiem likumā „Par akcīzes nodokli” ar 2016.gada 1.martu tika paredzēta akcīzes nodokļa alkoholiskajiem dzērieniem un alum likmju paaugstināšana – likmes tika paaugstinātas ar 2016. un 2017.gada 1.martu un tās tiks paaugstinātas arī ar 2018.gada 1.martu (sk. 6.5.tabulu).

6.5.tabula. Akcīzes nodokļa likmes alkoholiskajiem dzērieniem

Alkoholiskā dzēriena veids	Likmes spēkā stāšanās datums		
	01.03.2016.	01.03.2017.	01.03.2018.
Vīns, raudzētie dzērieni ar absolūtā spirta saturu virs 6 tilpumprocentiem un starpprodukti ar absolūtā spirta saturu līdz 15 tilpumprocentiem, <i>euro</i> par 100 litriem	74,0	78,0	82,0
Raudzētie dzērieni ar absolūtā spirta saturu līdz 6 tilpumprocentiem, <i>euro</i> par 100 litriem	64,0	64,0	64,0
Starpprodukti ar absolūtā spirta saturu no 15 tilpumprocentiem līdz 22 tilpumprocentiem, <i>euro</i> par 100 litriem	120,0	130,0	135,0
Pārējie alkoholiskie dzērieni, <i>euro</i> par 100 litriem absolūta spirta	1 400,0	1 450,0	1 500,0
Alus, <i>euro</i> par katru absolūtā spirta tilpumprocentu par 100 litriem	4,2	4,5	4,8
Akcīzes nodokļa minimālais līmenis par 100 litriem alus	7,8	8,2	8,6

Ar 2016.gada 29.novembrī pieņemtajiem grozījumiem MK 2005.gada 30.augusta noteikumos Nr.662 "Akcīzes preču aprites kārtība" ar 2017.gada 1.janvāri tika precizēta alkoholisko dzērienu ražošanas procesa definīcija, nosakot, ka ar to saprot alkoholisko dzērienu apstrādi, pārstrādi un fasēšanu, kā arī tika samazināta pieļaujamā zuduma norma fasētajiem alkoholiskajiem dzērieniem to uzglabāšanas un pārvietošanas procesā no 0,2% uz 0,1%. Tā rezultātā tiek mazināta alkoholisko dzērienu nepamatota norakstīšana zudumos katrā to ražošanas posmā.

Saskaņā ar 2016.gada 26.maijā MK pieņemto lēmumu par grozījumiem MK noteikumos Nr.194, kas paredz, ka, administrējot degvielas ar samazināto akcīzes nodokļa likmi piešķiršanu 2017./2018.saimnieciskajam gadam un turpmākajiem gadiem, ieņēmumos neiekļaus par iepriekšējo gadu ES atbalsta pasākumos "Bioloģiskā lauksaimniecība" un "Agrovide un klimats" saņemtās maksājumu summas. Līdz ar to 2017./2018.saimnieciskajā gadā un turpmākajos gados samazināsies zemes platības, par kurām piešķirs tiesības iegādāties dīzeļdegvielu ar samazināto akcīzes nodokļa likmi, un pieaugs akcīzes nodokļa ieņēmumi no dīzeļdegvielas.

Ar 2016.gada 23.novembrī Saeimā pieņemtajiem grozījumiem likumā “Par akcīzes nodokli” paredzēts sākot ar 2017./2018.saimniecisko gadu atcelt tiesības iegādāties dīzeļdegvielu ar samazināto akcīzes nodokļa likmi par zemes platībām, kurās audzē kukurūzu biogāzes ieguvei (kultūraugu kods 791).

Saskaņā ar 2016.gada 23.novembrī Saeimā pieņemtajiem grozījumiem Muitas likumā, ar 2017.gada 1.janvāri tiek pastiprināta starptautisko kravas autopārvadājumu transporta līdzekļu degvielas tvertņu kontrole, kas mazina iespējas Latvijas teritorijā noliekt, uzglabāt un tirgot ar atvieglojumiem ievesto degvielu.

6.6.tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz akcīzes nodokļa ieņēmumiem, milj. euro

	2017	2018	2019	2020
Akcīzes nodokļa likmju paaugstināšana cigaretēm, cigāriem, cigarillām un smēķējamai tabakai	+5,4	+5,9	+1,7	
Akcīzes nodokļa paaugstināšana alkoholiskajiem dzērieniem un alum	+5,5	+5,6	+0,9	
Administrējot degvielas ar samazināto akcīzes nodokļa likmi piešķiršanu 2017./2018.saimnieciskajam gadam un turpmākajiem gadiem, ieņēmumos neiekļaus par iepriekšējo gadu ES atbalsta pasākumos "Bioloģiskā lauksaimniecība" un "Agrovide un klimats" saņemtās maksājumu summas	+0,9	+0,9		
Alkoholisko dzērienu pieļaujamo zudumu normu pārskatīšana to uzglabāšanas, pārvadāšanas un ražošanas procesos	+0,2			
Akcīzes nodokļa piemērošana elektroniskās smēķēšanas ierīču uzpildes šķidrumiem	+0,3			
Akcīzes nodokļa un PVN atbrīvojumu ierobežojumu pārskatīšana diplomātiem un starptautisko organizāciju personālam	+0,2			
Starptautisko kravas autopārvadājumu transporta līdzekļu degvielas tvertņu kontroles pastiprināšana, kas mazina iespējas Latvijas teritorijā noliekt, uzglabāt un tirgot ar atvieglojumiem ievesto degvielu	+0,3			
Ar 2017./2018.saimniecisko gadu atceltas tiesības iegādāties dīzeļdegvielu ar samazināto akcīzes nodokļa likmi par zemes platībām, kurās audzē kukurūzu biogāzes ieguvei	+0,1	+0,1		
Izmaiņu ietekme kopā:	+12,9	+12,4	+2,6	

Nekustamā īpašuma nodoklis

No 2012.gada pašvaldībām ir tiesības ar saistošiem noteikumiem noteikt nodokļa likmi no 0,2% līdz 3,0% no nekustamā īpašuma kadastrālās vērtības. Nodokļa likme var pārsniegt 1,5% robežu tikai gadījumos, ja nekustamais īpašums netiek apsaimniekots atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajai kārtībai. Pašvaldības arī ir tiesīgas turpināt piemērot nodokļa apmēra pieauguma ierobežojumu zemei vai saglabāt nodokļa apmēru zemei iepriekšējā taksācijas gada līmenī, kā arī noteikt ierobežojuma apmēru un piemērošanas nosacījumus.

Pēdējās būtiskākās likumdošanas izmaiņas stājās spēkā ar 2016.gada 1.janvāri, nosakot, ka lauku zemes, kuru platība pārsniedz 3 ha, kadastrālās vērtības pieaugums nedrīkst pārsniegt 10% no iepriekšējā taksācijas gada noteiktās lauku zemes kadastrālās vērtības.

Iedzīvotāju ienākuma nodoklis

IIN ieņēmumus galvenokārt ietekmē tautsaimniecībā nodarbināto skaits, nodarbināto ienākumi, ar IIN neapliekamā minimuma un atvieglojumu apmērs, minimālā darba alga, kā arī ieviestās likumdošanas izmaiņas.

Būtiskākās izmaiņas, kas ietekmēs IIN ieņēmumus 2017.gadā, saistāmas ar minimālās mēneša darba algas palielināšanu no 370 euro līdz 380 euro.

Papildus IIN ieņēmumus 2017.gadā ietekmēs arī citas likumdošanas izmaiņas, kas stājas spēkā ar 2017.gada 1.janvāri:

- IIN atvieglojuma ieviešana koplīgumā noteiktajai darbinieku sociālajai garantijai – darbinieku ēdināšanas pakalpojumiem;
- IIN regulējuma maiņa attiecībā uz izmaksām no privātajiem pensiju fondiem, ierobežojot atvieglojuma piemērošanu nodokļu plānošanas gadījumā, nosakot, ka ieguldījumam pensiju fondā jābūt vismaz vienu gadu, savādāk nodokļu maksātājam jāatmaksā saņemtā IIN atmaksa par attaisnotajiem izdevumiem;
- nodokļa avansa ieviešana taksometru nozarei 130 *euro* apmērā;
- nodokļu nemaksāšanas risku ierobežošana transportlīdzekļu apkopes un remonta nozarē, kad kā apdrošināšanas atlīdzības veids tiek izvēlēts remonta pakalpojuma kompensācija;
- galvenā būvdarbu veicēja līdzatbildības ieviešana par apakšuzņēmēja darba ņēmēju, kas nodarbināts galvenā būvdarbu veicēja būvobjektā, nodokļu nomaksu;
- ātra, ērta un efektīva risinājumu ieviešana piedziņas vēršanai uz naudas līdzekļiem parādnieku banku kontos, nodrošinot VID un kredītiestāžu elektronisko datu apmaiņu;
- mēneša minimālās darba algas palielināšana par 10 *euro*;
- Jaunuzņēmumu darbības atbalsta likuma ieviešana, kura mērķis ir veicināt jaunuzņēmumu veidošanos Latvijā, līdz ar to sekmējot pētniecību un inovatīvu ideju, produktu vai procesu izmantošanu saimnieciskajā darbībā;
- noteikts, ka mikrouzņēmumam, kas vēlas iegūt vai atgūt (ja statuss nav zaudēts šajā likumā noteiktajos gadījumos) mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja statusu, vai arī atteikties no mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja statusa, jāiesniedz attiecīgs iesniegums VID līdz 2017.gada 31.janvārim.

2017., 2018. un 2019.gada IIN ieņēmumus ietekmē arī iepriekšējos gados pieņemtās likumdošanas izmaiņas:

- diferencētā neapliekamā minimuma ieviešana (gada garumā visiem nodokļu maksātājiem tiek piemērots minimālais mēneša neapliekamais minimums, bet gada beigās VID, balstoties uz apkopotajiem datiem par personas ienākumiem, pārrēķina IIN, piemērojot diferencēto neapliekamo minimumu un nodokļa maksātāji ar zemākām algām, iesniedzot VID Gada ienākumu deklarāciju, var saņemt pārmaksāto nodokli. Līdz ar to katram nodokļu maksātājam neapliekamā minimuma apmērs atšķiras atkarībā no nodokļu maksātāja ar nodokli apliekamo ienākumu apmēra):
 - ar 2017.gada 1.janvāri mēneša neapliekamais minimums samazināts no 75 *euro* līdz 60 *euro* un to piemēros darba algai virs 1 100 *euro* mēnesī, kā arī tiks palielināts maksimālais neapliekamais minimums no 100 *euro* līdz 115 *euro* mēnesī un to piemēros apliekamajiem ienākumiem līdz 400 *euro* mēnesī. Strādājošajiem, kas saņem darba algu no 400 līdz 1 100 *euro* mēnesī, neapliekamais minimums, piemērojot formulu, pakāpeniski samazināsies līdz 60 *euro* mēnesī;
 - ar 2018.gada 1.janvāri un ar 2019.gada 1.janvāri tiks samazināts maksimālais neapliekamais minimums, palielināts minimālais neapliekamais minimums un tiks veiktas izmaiņas apliekamā ienākuma robežās, kam piemēro neapliekamo minimumu (sk. 6.7.tabulu). Ar 2020.gada 1.janvāri mēneša neapliekamais minimums būs nulle un to piemēros ienākumiem virs 1 500 *euro* mēnesī, bet maksimālais neapliekamais minimums būs 160 *euro* mēnesī, kuru piemēros ienākumiem līdz 460 *euro* mēnesī;

6.7.tabula Diferencētais neapliekamais minimums 2017.-2020.gadam

	2017	2018	2019	2020
Maksimālais neapliekamais minimums	115	130	145	160
Minimālais neapliekamais minimums	60	40	20	0
Apliekamā ienākuma maksimālā robeža	1 100	1 200	1 350	1 500
Apliekamā ienākuma minimālā robeža	400	420	440	460

- līdz 2018.gadam pagarināts IIN atbrīvojums saņemtajām summām, kas izmaksātas kā valsts vai ES atbalsts lauksaimniecībai un lauku attīstībai;
- attaisnoto izdevumu piemērošana bērnu interešu izglītības programmu apgūšanai;
- attaisnoto izdevumu piemērošana ziedojuma vai dāvinājuma veidā nodotajām summām Latvijas Republikā reģistrētai politiskajai partijai vai politisko partiju apvienībai;
- plānveida veselības aprūpes pakalpojumu (olšūnu iegūšana (folikula iegūšanu) punkcijas ceļā un cita veida ar cilvēka organismu savienotu protēžu izgatavošana un iegāde) iekļaušana pilnā apmērā IIN attaisnotajos izdevumos;
- IIN attaisnotajos izdevumos ietveramo izdevumu par izglītības un ārstniecisko pakalpojumu izmantošanu apmēra noapaļošana no 213,43 uz 215 *euro*.

6.8.tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz IIN ieņēmumiem, milj. *euro*

	2017	2018	2019	2020
Pensiju indeksācija 2017.gadā	+1,7			
Mēneša minimālā VSAOI objekta noteikšana ar 2017.gadu	+8,7	-3,3		
Diferencētā neapliekamā minimuma ieviešana	+2,7	+5,6	-0,5	-6,9
Attaisnoto izdevumu piemērošana ziedojuma vai dāvinājuma veidā nodotajām summām Latvijas Republikā reģistrētai politiskajai partijai vai politisko partiju apvienībai	-0,3			
Likumdošanas izmaiņas IIN attaisnotajos izdevumos par izglītības un ārstniecisko pakalpojumu izmantošanu	-4,3			
Pagarināts IIN atbrīvojums saņemtajām summām, kas izmaksātas kā valsts vai ES atbalsts lauksaimniecībai un lauku attīstībai		-2,2		+2,2
Minimālās mēneša darba algas paaugstināšana no 370 <i>euro</i> līdz 380 <i>euro</i>	4,6			
Cīņa ar ēnu ekonomiku un citi pasākumi, lai uzlabotu nodokļu administrēšanu (t.sk., ātra, ērta un efektīva risinājumu ieviešana piedziņas vēršanai uz naudas līdzekļiem parādnieku banku kontos, nodrošinot VID un kredītiestāžu elektronisko datu apmaiņu u.c.)	1,4			
IIN atvieglojuma ieviešana darbinieku ēdināšanas izdevumiem	-1,2			
IIN regulējuma maiņa attiecībā uz izmaksām no privātajiem pensiju fondiem		+0,9		
Nodokļa avansa ieviešana taksometru nozarei	+1,5			
Jaunuzņēmumu darbības atbalsta likums	+0,1			
Mikrouzņēmuma nodokļa likmes noteikšana 12%/15% apmērā	+8,9	-4,6		
Darba ņēmēja un darba devēja pārskata mēneša minimālā VSAOI objekta noteikšanu, sākot ar 2017.gadu atcelšana	-8,7	+3,3		
Izmaiņu ietekme kopā:	+15,1	-0,3	-0,5	-4,7

Vidēja termiņa makroekonomiskās attīstības prognozes 2017.gadā paredz stabilu darba samaksas fonda palielināšanos, kas savukārt palielinās darba nodokļu ieņēmumus turpmāko gadu laikā, kā arī IIN ieņēmumus ietekmēs veiktās likumdošanas izmaiņas.

Sociālās apdrošināšanas iemaksas³²

Vidēja termiņa sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumu dinamiku noteiks ne tikai prognozētais darba samaksas fonda pieaugums, bet arī veiktās izmaiņas likumdošanā un izmaiņas iemaksu likmēs valsts fondēto pensiju shēmā.³³ Būtiskākās likumdošanas izmaiņas 2017.gadā, kas ietekmē sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumus, attiecas uz minimālās mēneša darba algas palielināšanas no 370 *euro* līdz 380 *euro* un VSAOI objekta maksimālā apmēra palielināšana no 48 600 *euro* līdz 52 400 *euro*.

2016.gadā tika plānot, ka ar 2017.gada 1.janvāri tiks ieviests darba ņēmēja un darba devēja minimālais VSAOI objekts, kas paredz, ka darba devējam ir noteikts minimālais VSAOI objekts par katru darbinieku, kas nav mazāks par MK noteiktās minimālās mēneša darba algas apmēru. 2017.gadā – 3/4 no minētās summas un 2018.gadā pilnā apmērā. Izvērtējot priekšrocības, atceļot iepriekš minēto izmaiņu ieviešanu, tika secināts, ka mikrouzņēmuma režīmā strādājošie varēs turpināt uzņēmējdarbību kā līdz šim, jo, samazinoties nodokļu slogam, būs mazāk uzņēmumu, kuri būs spiesti atlaist darbiniekus. Turklāt tiks novērsta situācija, ka mikrouzņēmumu nodokļu maksātājiem, kuru uzņēmējdarbībai ir sezonāls raksturs, ir jāmaksā nodokļi pat tad, ja faktiski netiek veikta uzņēmējdarbība.

Līdz ar to ar 2017.gada 1.janvāri ir atceltas iepriekšējos gados pieņemtās likumdošanas izmaiņas, kas iekļautas 2017.gada iemaksu bāzes prognozēs – darba ņēmēja un darba devēja minimālā VSAOI objekta ieviešana. Tā vietā ar fiskāli neitrālu ietekmi ir stājies spēkā normatīvo aktu grozījums Mikrouzņēmumu nodokļa likumā, kas paredz, ka no 2017.gada 1.janvāra mikrouzņēmumu nodokļa likme mikrouzņēmuma apgrozījumam līdz 7 000 *euro* būs 12% un mikrouzņēmumu nodokļa likme mikrouzņēmuma apgrozījumam no 7 000,01 līdz 100 000 *euro* būs 15%. No 2018.gada 1.janvāra mikrouzņēmumu nodokļa likme būs 15 procenti. Tāpat ar 2017.gada 1.janvāri ir mainīta mikrouzņēmumu nodokļa sadales kārtība – mikrouzņēmuma nodokļa palielinājums tiek novirzīts sociālās apdrošināšanas iemaksām un par mikrouzņēmuma darbiniekiem samaksātās sociālās apdrošināšanas iemaksas 2017.gadā vidēji palielināsies (salīdzinot ar šā brīža situāciju) par 62% un 2018.gadā par 84%, attiecīgi palielinot darbinieku gan īstermiņa, gan ilgtermiņa sociālās apdrošināšanas pakalpojumu apjomu, vienlaikus veicinot sociālā budžeta ilgtspējību.

³² Neskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā.

³³ Saskaņā ar EKS metodoloģiju, sociālās apdrošināšanas iemaksas, kas tiek novirzītas valsts fondēto pensiju shēmā, netiek uzskaitītas kā vispārējās valdības budžeta ieņēmumi.

6.9.tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumiem³⁴, milj. euro

	2017	2018	2019
Mēneša minimālā VSAOI objekta noteikšana ar 2017. gadu	+76,3	+21,7	
VSAOI objekta maksimālā apmēra palielināšana no 48 600 euro līdz 52 400 euro.	+5,3		
Mēneša minimālās algas paaugstināšana no 370 euro līdz 380 euro	+6,3		
Cīņa ar ēnu ekonomiku un citi pasākumi, lai uzlabotu nodokļu administrēšanu (t.sk., ātra, ērta un efektīva risinājumu ieviešana piedziņas vēršanai uz naudas līdzekļiem parādnieku banku kontos, nodrošinot VID un kredītiestāžu elektronisko datu apmaiņu u.c.)	+1,7		
IIN atvieglojuma ieviešana vienai no koplīgumā noteiktajām darbinieku sociālajām garantijām	-1,6		
Nodokļa avansa ieviešana taksometru nozarei	+2,1		
Jaunuzņēmumu darbības atbalsta likums	+0,4		
Mikrouzņēmuma nodokļa likmes noteikšana 12%/15% apmērā	+57,7	+20,0	
Darba ņēmēja un darba devēja pārskata mēneša minimālā VSAOI objekta noteikšanu, sākot ar 2017.gadu atcelšana	-57,2	-40,8	
Izmaiņu ietekme kopā:	+90,9	+0,9	

Sociālās apdrošināšanas iemaksu apmēru valsts speciālajā budžetā ietekmē arī iemaksu likme valsts fondēto pensiju shēmā, kas 2016.gadā tika paaugstināta no 5% līdz 6%, bet turpmākajos gados netiek plānotas likmes izmaiņas.

Elektroenerģijas nodoklis

Elektroenerģijas nodokli piemēro sākot ar 2007.gada 1.janvāri un to regulē Elektroenerģijas nodokļa likums, kas nosaka kārtību, kādā elektroenerģiju apliek ar elektroenerģijas nodokli.

Elektroenerģijas nodoklis ir daļa no izmaksām, kuras tiek iecenotas tirdzniecības pakalpojumu cenā, jo nodokļu maksātājs ir elektroenerģijas tirgotājs un elektroenerģijas ražotājs. Elektroenerģijas nodokļa likme ir 1,01 euro par megavatstundu, tas ir 0,10 euro par 100 kilovatiem.

Latvijā 2013.gada 3.jūnijā savu darbību ir uzsākusi elektroenerģijas birža Nord Pool Spot. Elektroenerģija, ko biržas dalībnieki pērk vai pārdod, izmantojot biržas platformu, atbilstoši biržas darbības principiem, netiek identificēta nosakot tās izcelsmi, proti, pērkot elektroenerģiju biržā nevar noteikt, no kādiem resursiem tā ražota. Līdz ar biržas darbības uzsākšanu Latvijas tirgū ir kļuvis apgrūtināts piemērot elektroenerģijas nodokļa atbrīvojumus elektroenerģijai, kura iegūta no atjaunojamiem energoresursiem.

Nēmot vērā iepriekš minēto, tika atcelti elektroenerģijas nodokļa atbrīvojumi elektroenerģijai, kas iegūta no atjaunojamiem energoresursiem, hidroelektrostacijās un koģenerācijas stacijās, kā arī elektroenerģijai, kuru izmanto elektroenerģijas ražošanai un siltumenerģijas un elektroenerģijas ražošanai koģenerācijā.

Līdz ar to, ja līdz šim elektroenerģijai, kas iegūta no atjaunojamiem energoresursiem – hidroelektrostacijās vai efektivitātes kritērijiem atbilstošās koģenerācijas stacijās un elektroenerģijai, kas izmantota elektroenerģijas ražošanai vai siltumenerģijas un elektroenerģijas ražošanai koģenerācijā nodokļa likme bija 0,00 euro par megavatstundu, tad sākot ar 2017.gada janvāri tirgotājiem būs jāmaksā elektroenerģijas nodoklis pilnā apmērā.

³⁴ Neskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā.

6.10.tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz elektroenerģijas nodokļa ieņēmumiem, milj. euro

	2017
Elektroenerģijas nodokļa atbrīvojumu atcelšana	+5,4
Izmaiņu ietekme kopā:	+5,4

Subsidētās elektroenerģijas nodoklis

Subsidētās elektroenerģijas nodoklis tiek piemērots no 2014.gada 1.janvāra un tā mērķis ir ierobežot elektroenerģijas kopējās cenas pieaugumu, lai nodrošinātu tautsaimniecības konkurētspēju, nepalielinātu mājsaimniecību izdevumus, un nodrošinātu elektroenerģijas lietotāju atbalsta pasākumu īstenošanu. Netieši subsidētās elektroenerģijas nodokļa mērķis ir veicināt konkurētspējīgu elektroenerģijas ražošanu no atjaunojamiem energoresursiem un efektīvā koģenerācijā, motivējot ražot enerģiju visefektīvākajā veidā un nodrošinot, ka turpmāk tirgū ienāk tikai konkurētspējīgas tehnoloģijas.

Ar subsidētās elektroenerģijas nodokli apliekami ienākumi, kas saņemti no obligātā iepirkuma ietvaros pārdotās elektroenerģijas, no saņemtās garantētās maksas par koģenerācijas stacijā vai elektrostacijā uzstādīto elektrisko jaudu, kā arī no pārdotās elektroenerģijas, kas tiek pārdota publiskajam tirgotājam (licencētam elektroenerģijas pārvades vai sadales uzņēmumam).

Subsidētās elektroenerģijas nodoklim noteiktas trīs diferenciētas likmes – 15% dabasgāzes stacijām, 10% atjaunojamo energoresursu stacijām un 5% stacijām, kas nodrošina ar siltumenerģiju centralizētās sistēmas un kuru subsidētās elektroenerģijas nodokļa likmei ir tieša ietekme uz siltumenerģijas gala tarifu lietotājam.

Atbilstoši Subsidētās elektroenerģijas nodokļa likuma Pārejas noteikumiem nodokli piemēro apliekamiem ienākumiem, kas gūti no 2014.gada 1.janvāra līdz 2017.gada 31.decembrim.

6.11.tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz subsidētās elektroenerģijas nodokļa ieņēmumiem, milj. euro

	2018
Subsidētā elektroenerģijas nodokļa atcelšana	-35,8
Izmaiņu ietekme kopā:	-35,8

Dabas resursu nodoklis

Dabas resursu nodokļa maksājumi ir tieši saistīti ar Latvijas uzņēmumu ekonomiskajām aktivitātēm un to izraisītajām vides noslodzēm, kā arī veiktajiem vides aizsardzības pasākumiem. Līdz ar to nodokļa ieņēmumi gan palielinās, palielinoties kopējai ekonomiskai aktivitātei, gan arī samazinās, uzņēmumiem un pašvaldībām veicot vides aizsardzības pasākumus.

Lai veicinātu resursu efektīvu un pārdomātu izmantošanu, 2016.gada 23.novembrī un 15.decembrī Saeimā tika pieņemti grozījumi Dabas resursu nodokļa likumā. Saskaņā ar minētajiem grozījumiem ar 2017.gada 1.janvāri tika paaugstinātas dabas resursu nodokļa likmes virknei dabas resursu nodokļa objektu:

- akmeņoglēm, koksam un lignītam (brūnoglēm);
- preču un izstrādājumu iepakojumam un vienreiz lietojamiem galda traukiem un piederumiem no polistirola;
- derīgo izrakteņu ieguvei (augšnei, dekoratīvajam dolomītam, kaļķiežiem, šūnakmenim, krāsu zemei, sapropelīm, dziednieciskajām dūņām);
- ārstnieciskiem minerālūdeņiem vai minerālūdeņiem, kurus izmanto ārstniecībā termālās vai ūdensdziedniecības iestādēs ūdens ieguves teritorijā;

- pazemes ūdeņiem, arī saldūdeņiem, minerālūdeņiem un avotu ūdeņiem, ko realizē tālāk;
- pazemes ūdeņiem, arī saldūdeņiem, minerālūdeņiem un avotu ūdeņiem, ko izmanto ūdensapgādē;
- virszemes ūdeņiem;
- oglekļa dioksīda (CO₂) emisijām;
- pirmo reizi Latvijā pastāvīgi reģistrētiem transportlīdzekļiem;
- visa veida riepiņiem;
- plastmasas iepirkumu maisiņiem;
- atkritumu apglabāšanai. Dabas resursu nodokļa likme par sadzīves atkritumu un ražošanas atkritumu, kas nav uzskatāmi par bīstamiem atkritumiem, apglabāšanu paaugstināta līdz 25,0 *euro* par tonnu, bet par bīstamo un ražošanas atkritumu apglabāšanu dabas resursu nodoklis paaugstināts līdz 45,0 *euro* par tonnu. Paredzēts, ka nodokļa likme par sadzīves atkritumu un ražošanas atkritumu, kas nav uzskatāmi par bīstamiem atkritumiem, apglabāšanu 2020.gadā sasniegs 50,0 *euro* par tonnu, bet par bīstamo un ražošanas atkritumu apglabāšanu – 60,0 *euro* par tonnu.

6.12.tabula. Dabas resursu nodokļa likmes par atkritumu apglabāšanu

Atkritumu veids	Likmes spēkā stāšanās datums			
	01.01.2017. (euro/tonna)	01.01.2018. (euro/tonna)	01.01.2019. (euro/tonna)	01.01.2020. (euro/tonna)
Sadzīves atkritumi un ražošanas atkritumi, kas nav uzskatāmi par bīstamiem atkritumiem atbilstoši normatīvajiem aktiem par atkritumu klasifikatoru un īpašībām, kuras padara atkritumus bīstamus	25,00	35,00	43,00	50,00
Bīstamie atkritumi un ražošanas atkritumi, kas ir uzskatāmi par bīstamiem atkritumiem atbilstoši normatīvajiem aktiem par atkritumu klasifikatoru un īpašībām, kuras padara atkritumus bīstamus	45,00	50,00	55,00	60,00

Pamatojoties uz pieņemtajiem grozījumiem, ar 2017.gada 1.janvāri stājās spēkā arī citas izmaiņas:

- dabas resursu nodoklis tiek piemērots arī par ūdens resursu lietošanu elektroenerģijas ražošanai hidroelektrostacijās, kuru kopējā jauda ir lielāka par diviem megavatiem;
- dabas resursu nodoklis tiek piemērots arī par derīgo izrakteņu ieguves procesā iegūtiem blakusproduktiem;
- no ar dabas resursu nodokļa apliekamo objektu saraksta izslēgta zemes dzīļu derīgo īpašību izmantošana, iesūknējot ģeoloģiskajās struktūrās siltumnīcefekta gāzes, jo šāda darbība ir aizliegta;
- mainīts nodokļa ieņēmumu sadalījums starp valsts un pašvaldību budžetiem no ieņēmumiem par oglekļa dioksīda (CO₂) emisijām, paredzot nodokļa maksājumus 60% apmērā ieskaitīt valsts pamatbudžetā un 40% apmērā tās pašvaldības vides aizsardzības speciālajā budžetā, kuras teritorijā tiek veikta attiecīgā darbība.

Dabas resursu nodokļa likmi akmeņoglēm, koksam un lignītam plānots paaugstināt arī ar 2018. un 2019.gada 1.janvāri.

6.13.tabula. Dabas resursu nodokļa likmes par akmeņoglēm, koksu un lignītu

Akmeņogļu, koksa un lignīta (brūnogļu) klasifikācija	01.01.2017.	01.01.2018.	01.01.2019.
	(euro)	(euro)	(euro)
Akmeņogles, kokss un lignīts (brūnogles) ar pavaddokumentos norādītu siltumspēju (GJ/t)	0,35	0,36	0,38
Akmeņogles, kokss un lignīts (brūnogles), ja pavaddokumentos nav norādīta siltumspēja, t	9,80	10,25	10,65

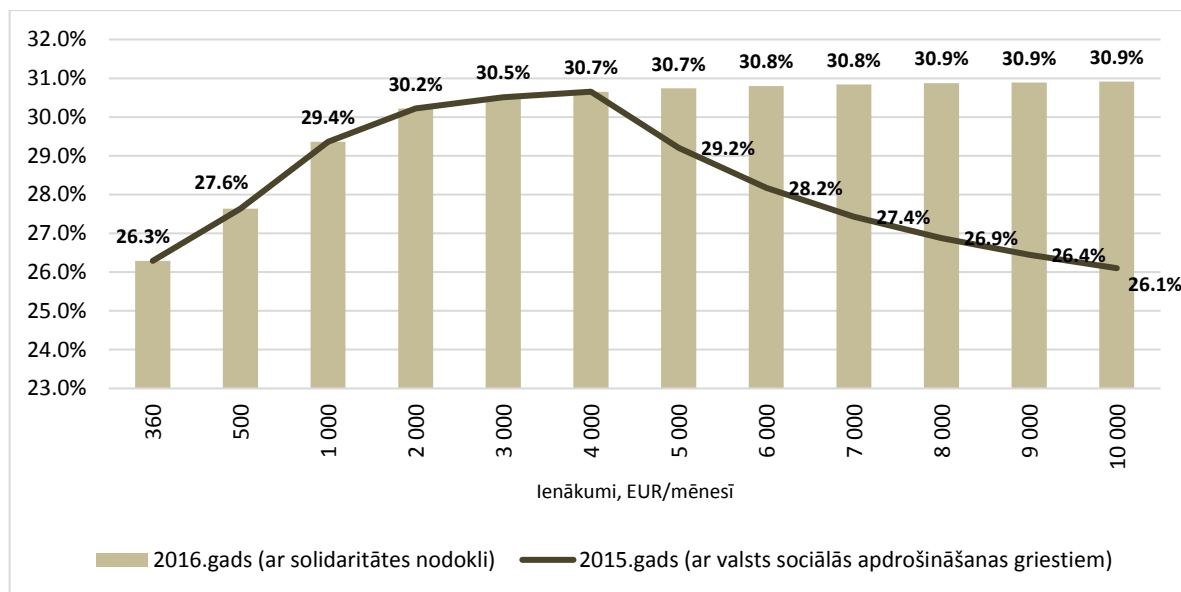
Savukārt ar 2018.gada 1.jūliju saskaņā ar pieņemtajiem grozījumiem Dabas resursu nodokļa likumā tiks izlīdzinātas dabas resursu nodokļa likmes elektriskajām un elektroniskajām iekārtām kategoriju ietvaros, paaugstinot tās atsevišķām apakškategoriām vidēji par 27%.

6.14.tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz dabas resursu nodokļa ieņēmumiem, milj. euro

	2017	2018	2019	2020
Dabas resursu nodokļa likmju paaugstināšana par dabas resursu un ūdeņu ieguvī, vienreiz lietojamiem galda traukiem un piederumiem, par plastmasas maisiņiem, par oglekļa dioksīda emisijām, par pirmo reizi pastāvīgi Latvijā reģistrētiem transportlīdzekļiem, par visu veidu riepām un dabas resursu nodokļa piemērošana par ūdens resursu lietošana elektroenerģijas ražošanai lielajās hidroelektrostacijās	+9,5			
Dabas resursu nodokļa likmju paaugstināšana par atkritumu apglabāšanu	+5,0	+2,8	+1,1	
Dabas resursu nodokļa likmju paaugstināšana akmeņoglēm, koksam un lignītam	+0,5	+0,02	+0,02	
Dabas resursu nodokļa likmju izlīdzināšana par elektriskajām un elektroniskajām iekārtām		+0,03		
Izmaiņu ietekme kopā:	+15,0	+2,9	+1,1	

Solidaritātes nodoklis

Ar 2016.gada 1.janvāri tika ieviests jauns darbaspēka nodoklis - solidaritātes nodoklis, tā mērķis ir novērst regresīvo darbaspēka nodokļu sistēmu, kas radusies no VSAOI objekta maksimālā apmēra atjaunošanas 2014.gada 1.janvārī. Atjaunojot VSAOI objekta maksimālo apmēru, nodokļu maksātājiem, kuru ienākumi bija virs noteiktā iemaksu objekta maksimālā apmēra, nodokļu slogs kļuva mazāks, salīdzinot ar tām personām, kas nodokļu maksājumus veica no visiem darba ienākumiem.

6.2.attēls. Darbaspēka nodokļu slogs pie dažādiem ienākumu līmeņiem 2015. un 2016.gadā

Solidaritātes nodokļa likme ir tādi pati kā VSAOI likme (34,09%) un to piemēro ienākumu daļai, kas pārsniedz VSAOI maksimālo objektu. Solidaritātes nodokļa maksājumi tiek ieskaitīti valsts speciālajā budžetā kopā ar VSAOI. Pēc tam, pamatojoties uz VID sniegto informāciju, Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra, ņemot vērā VSAOI objekta maksimālo apmēru, katrai personai aprēķina VSAOI pārsnieguma daļu (solidaritātes nodokli), kuru pārskaita valsts pamatbudžetā.

Ar 2017.gada 1.janvāri VSAOI objekta maksimālais apmērs palielināts no 48 600 līdz 52 400 *euro*, līdz ar to samazinot solidaritātes nodokļa ieņēmumus.

2016.gada augustā MK tika izvērtēti priekšlikumi iespējamām solidaritātes nodokļa izmaiņām. Ņemot vērā to, ka neviens no priekšlikumiem neguva atbalstu, valdība vienojās saglabāt esošo solidaritātes nodokļa maksāšanas kārtību un vienlaicīgi turpināt vērtēt šī nodokļa iespējamo reformu nodokļu pamatnostādņu kontekstā.

6.15.tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz solidaritātes nodokļa ieņēmumiem, milj. *euro*

	2017
VSAOI objekta maksimālā apmēra palielināšana no 48 600 <i>euro</i> līdz 52 400 <i>euro</i>	-5,3
Izmaiņu ietekme kopā:	-5,3

Transportlīdzekļu ekspluatācijas nodoklis

Transportlīdzekļu ekspluatācijas nodoklis ir ieviests kopš 2004.gada un ir būtiska kopbudžeta ieņēmumu sastāvdaļa.

Izmaiņas, kas ietekmēs transportlīdzekļu ekspluatācijas nodokļa ieņēmumus 2017.gadā, saistās ar transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa likmju maiņu (vienlaikus tiek atcelts vieglo automobiļu un motociklu nodoklis), kā arī paplašinātu daudz bērnu ģimeņu definīciju transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa atlaides saņemšanai.

Tāpat ir veiktas likumdošanas izmaiņas 2017.gadā, kas ietekmē arī turpmāko gadu ieņēmumus – transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa maksāšanas kārtības izmaiņu pārceļšana uz 2019.gadu.

6.16.tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz transportlīdzekļu ekspluatācijas nodokļa ieņēmumiem, milj. euro

	2017	2018	2019	2020
Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa maksāšanas kārtības maiņa			-43,4	+43,4
Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa likmju maiņa	+11,4			
Paplašināta daudzbērnu ģimeņu definīcija transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa atlaides saņemšanai	-0,3			
Izmaiņu ietekme kopā:	-11,1	-	-43,4	+43,4

7. PUBLISKO FINANŠU ILGTSPĒJA

7.1. PUBLISKO FINANŠU ILGTERMIŅA ATTĪSTĪBAS SCENĀRIJS

Valdības spēja pārvadīt savas finanses un rīkoties tā, lai tā varētu izpildīt gan savas šī brīža, gan nākotnes izdevumu saistības, neradot neadekvātu un nepārdomātu slogu nākotnes nodokļu maksātāju paaudzēm, raksturo publisko finanšu ilgtspējas nozīmību katras valsts tautsaimniecībā. Ilgtspējīga publisko finanšu sistēma nozīmē stabilu un paredzamu budžeta un nodokļu politiku, kā arī valdības maksātspēju. Fiskālo ilgtspēju ietekmē vispārējās valdības budžeta un parāda saistības, to tendences un nākotnes saistības, piemēram, pensiju un pabalstu izmaksai. Budžeta izdevumu pieaugumu ilgtermiņā var ietekmēt demogrāfiskās izmaiņas, tai skaitā ar sabiedrības novecošanos saistītu izdevumu pieaugums. Iedzīvotāju novecošanās process, nepietiekamais finansējums sociālās aizsardzības un veselības aprūpes sistēmās, kā arī nabadzības un sociālās atstumtības riski atsevišķās sabiedrības grupās, ir ilgtermiņa izaicinājumi Latvijas valsts finanšu ilgtspējai, par kuriem jādomā jau šodien. Atbildīgās institūcijas šobrīd strādā pie reformām veselības aprūpes jomā, lai spētu salāgot pieejamo finanšu plūsmu ar pieejamu un kvalitatīvu pakalpojumu klāstu, ņemot vērā pieaugošo vecāka gada gājuma iedzīvotāju īpatsvaru sabiedrībā.

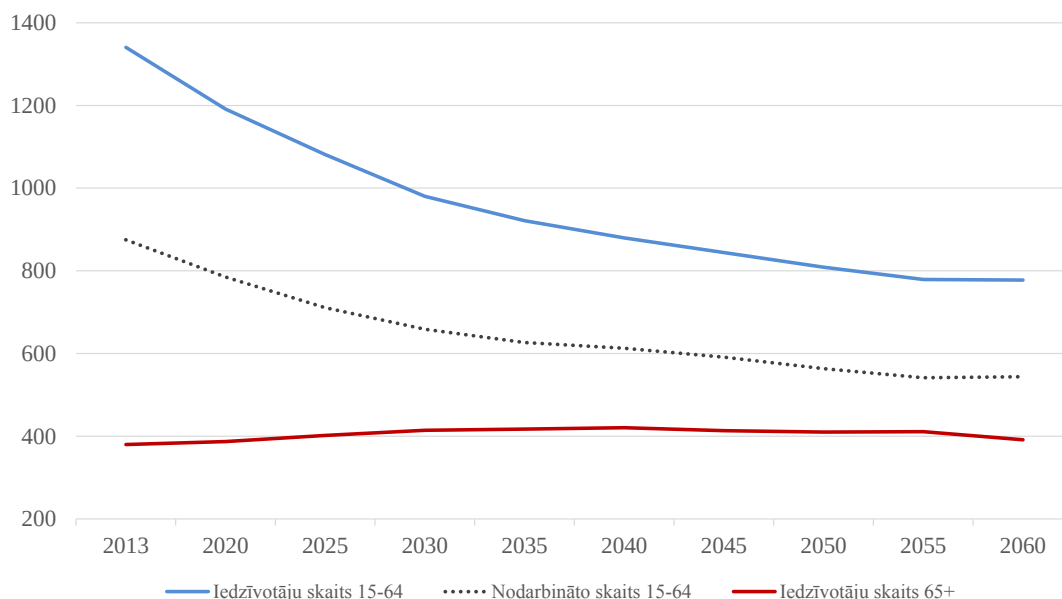
2016.gada februārī EK publicēja aktualizēto Fiskālās ilgtspējas ziņojumu (*Fiscal Sustainability Report 2015*). Šajā ziņojumā Latvijai tiek identificēts potenciāli zems fiskālās ilgtspējas risks visās riska kategorijās (īstermiņa, vidējā termiņa un ilgtermiņa). Tā pamatā ir zems vispārējās valdības budžeta deficīts un parāds, kā arī zemi ar iedzīvotāju novecošanos saistītie izdevumi ilgtermiņā.

EK sadarbībā ar dalībvalstīm AWG vienu reizi trijos gados izstrādā ar sabiedrības novecošanos saistīto publiskā sektora izdevumu ilgtermiņa prognozes, kā arī novērtē publisko finanšu ilgtspēju katrai dalībvalstij. Ilgtermiņa prognožu pamatā ir demogrāfiskās prognozes, ko sniedz *Eurostat*, un pieņēmumi par ekonomisko izaugsmi un tās noteicošajiem faktoriem ilgtermiņā. Ilgtermiņa ar sabiedrības novecošanos saistīto izdevumu prognozes par visām dalībvalstīm tiek iekļautas EK Novecošanās ziņojumā (*Ageing Report*).

Aktualizētajā Fiskālās ilgtspējas ziņojumā iekļautais risku novērtējums balstās uz rezultātiem, kas izriet no jaunākā EK sagatavotā 2015.gada Novecošanās ziņojuma (*Ageing Report 2015*), kuru izstrādāja EK sadarbībā ar dalībvalstīm. Ilgtermiņa budžeta prognožu pamatā ir demogrāfiskās prognozes EUROPOP2013, ko izstrādāja *Eurostat*, un pieņēmumi par ekonomikas izaugsmi un tās noteicošajiem faktoriem ilgtermiņā. Līdz ar to Stabilitātes programmā 2017.-2020.gadam tiek iekļauti dati vēl no 2015.gada ziņojuma (*Ageing Report 2015*), jo šobrīd AWG ietvaros norit kārtējais prognozēšanas cikls un nākamo ziņojumu plānots publicēt 2018.gada pavasarī.

Jāatzīmē, ka ekonomikas izaugsmei kopumā ir būtiska nozīme publisko finanšu ilgtspējas nodrošināšanā. Tiek prognozēts, ka demogrāfisko izmaiņu ietekmē būs vērojamas izmaiņas nodarbinātības attīstībā. Paredzams, ka ilgtermiņā pieaugs gan līdzdalības līmenis darba tirgū, gan turpināsies līdzšinējā tendence – samazināsies bezdarbs. Tas daļēji ļaus kompensēt darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās ietekmi uz nodarbinātību. Jau šobrīd novērojams, ka darbaspējas vecuma iedzīvotāju (15-74 gadi) skaitam pēdējos gados samazinoties aptuveni par 1,5% gadā, arvien palielinās iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes līmenis, ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem 2014.gadā sasniedzot 66,3%, 2015.gadā – 67,5%, bet 2016.gadā sasniedzot jau 68,2% no visiem iedzīvotājiem 15-74 gadu vecumā. Šāds ekonomiskās aktivitātes pieaugums vienlaikus liecina par darbaspēka pieprasījuma pieaugumu un situācijas tālāku uzlabošanos darba tirgū, kad piedāvātās darba vietas un atalgojuma līmenis ir pietiekami stimulējošs, lai iepriekš ekonomiski neaktīvie cilvēki atgrieztos darba tirgū. Tāpat

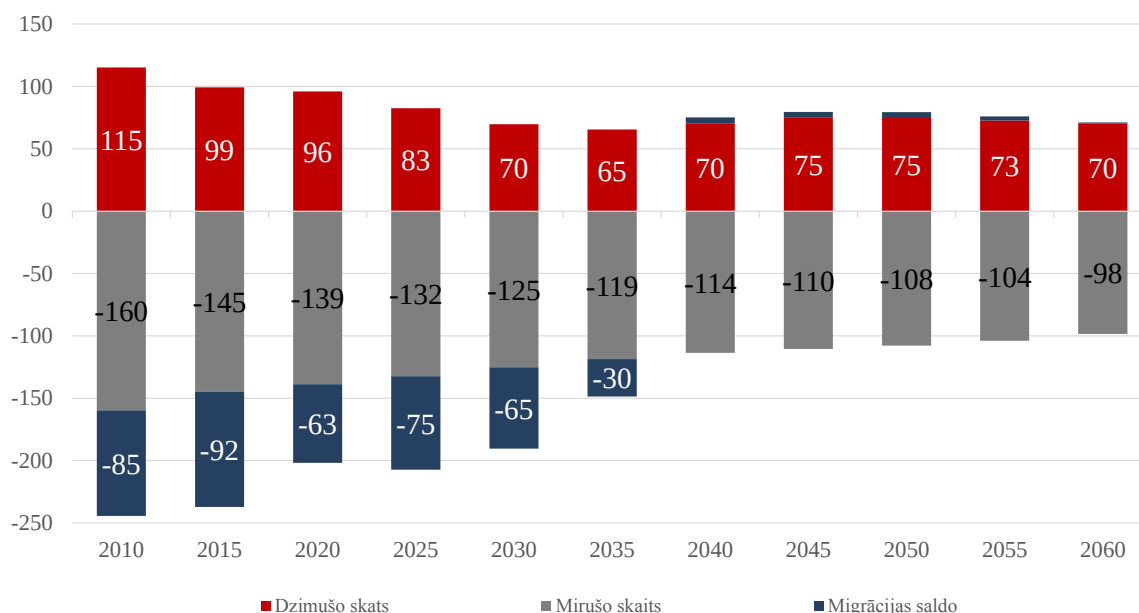
tiek prognozēts, ka produktivitātes pieaugums ilgtermiņā būs noteicošais ekonomiskās izaugsmes faktors un tas būs konverģences pamats ilgtermiņā.

7.1.attēls. Iedzīvotāju un nodarbināto skaits vecumā 15-64 un iedzīvotāju skaits 65+ Latvijā, tūkst. (Datu avots: Eurostat, EK).

Atbilstoši Eurostat prognozēm, kas izmantotas par pamatu 2015.gada Novecošanās ziņojumā iekļautajām prognozēm, Latvijā līdz 2060.gadam tiek prognozēta iedzīvotāju skaita samazināšanās. Eurostat bāzes scenārijā prognozē, ka kopējais Latvijas iedzīvotāju skaits samazināsies no 2,0 miljoniem 2013.gadā līdz 1,4 miljoniem 2060.gadā. Tajā skaitā tiek prognozēts (skat. 7.1. attēlu), ka darbaspējas vecuma (15-64) iedzīvotāju skaits samazināsies par 42,0% jeb no 1,3 miljoniem 2013.gadā līdz aptuveni 0,8 miljoniem iedzīvotāju 2060.gadā. Savukārt iedzīvotāju skaits vecumā virs 65 gadiem 2060.gadā salīdzinājumā ar 2013.gadu palielināsies par 3,0% un kopumā būs 0,4 miljoni iedzīvotāju.

Eurostat izstrādātās ilgtermiņa prognozes balstās uz datu salīdzinājumu par iepriekšējos gados novērotajām tendencēm, tomēr faktiskie dati liecina, ka nodarbinātības tendences Latvijā ir pozitīvākas nekā tika prognozēts. Lai gan 2013.gadam Eurostat prognozētais nodarbināto skaits bija 875 tūkstoši, tomēr faktiskie dati liecina, ka nodarbināto skaits bijis par 19 tūkstošiem lielāks nekā prognozēja Eurostat, faktiski sasniedzot 894 tūkstošus. Šī pozitīvā tendence turpinājās arī 2015.gadā, kad faktiski bija 896 tūkstoši strādājošo. FM savās makroekonomikas prognozēs vidējam termiņam šobrīd prognozē, ka līdz ar nākamajos gados gaidāmo ekonomiskās izaugsmes paātrināšanos pozitīvās tendences saglabāsies un tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits 2020.gadā pieaugs līdz 897 tūkstošiem, kas ir par 22 tūkstošiem vairāk nekā liecina Eurostat prognozes. Tāpat ar dažādu darba tirgu stimulējošu pasākumu palīdzību tiek veicināta nodarbinātība atsevišķām riska grupām, piemēram, iedzīvotājiem, kas sasnieguši 55 gadu sliekšni.

7.2.attēls. Iedzīvotāju skaita izmaiņu ietekme kumulatīvi 5 gadu laikā līdz t gada 1.janvārim pa faktoriem: dzimušo skaits, mirušo skaits un migrācijas saldo, tūkst. (Datu avots: CSP, Eurostat).

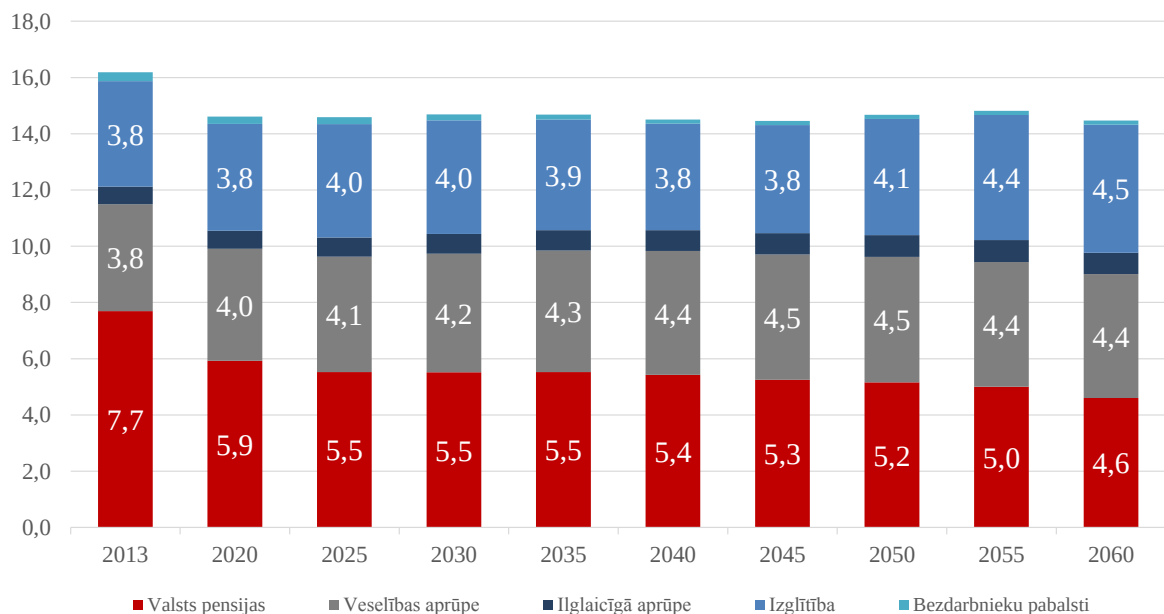
Kopējo iedzīvotāju skaita samazināšanos nākamajās desmitgadēs (skat. 7.2.attēlu) ietekmē gan negatīvs dabiskais pieaugums, gan negatīvs migrācijas saldo. Atbilstoši *Eurostat* prognozēm līdz 2060.gadam mirušo skaits Latvijā pakāpeniski samazināsies, taču turpinās pārsniegt dzimušo skaitu. Iedzīvotāju skaita dabisko samazināšanos pastiprina negatīvais migrācijas saldo, kas nozīmē izbraukušo iedzīvotāju pārsvaru pār iebruukušo skaitu, un tas Latvijā atbilstoši *Eurostat* prognozēm turpināsies līdz pat 2035.gadam.

Samazinoties iedzīvotāju skaitam darbaspējas vecumā no 15 līdz 64 gadiem, būs vērojamas izmaiņas arī nodarbināto skaitā (skat. 7.1.attēlu). Taču saskaņā ar AWG makroekonomiskajiem pieņēmumiem tiek prognozēts, ka ilgtermiņā pieaugs gan nodarbinātības līmenis šajā vecuma grupā (no 65,3% 2013.gadā līdz 69,9% 2060.gadā), gan samazināsies bezdarbs. Tiek prognozēts, ka ilgtermiņā noteicošais ekonomiskās izaugsmes faktors būs produktivitātes pieaugums.

Attiecībā uz ilgtermiņa vispārējās valdības budžeta izdevumu prognozēm, atbilstoši 2015.gada Novecošanās ziņojumā iekļautajam bāzes scenārijam, tiek prognozēts, ka Latvijā 2060.gadā salīdzinājumā ar 2013.gadu ar sabiedrības novecošanos saistīto izdevumu īpatsvars IKP samazināsies no 16,2% no IKP līdz 14,5% no IKP. Samazinājumu pamatā noteiks izdevumu valsts pensijām īpatsvara kritums IKP. Ilgtermiņa budžeta izdevumu bāzes scenārijs paredz, ka:

- Valsts pensiju izdevumu īpatsvars IKP samazināsies no 7,7% no IKP 2013.gadā līdz 4,6% no IKP 2060.gadā;
- Veselības aprūpes izdevumu īpatsvars IKP palielināsies no 3,8% no IKP 2013.gadā līdz 4,4% no IKP 2060.gadā;
- Ilglaicīgās aprūpes izdevumu īpatsvars IKP palielināsies no 0,6% no IKP 2013.gadā līdz 0,8% no IKP 2060.gadā;
- Izglītības izdevumu īpatsvars IKP palielināsies no 3,8% no IKP 2013.gadā līdz 4,5% no IKP 2060.gadā;

- Izdevumu bezdarbnieku pabalstiem īpatsvars IKP samazināsies no 0,3% no IKP 2013.gadā līdz 0,1% no IKP 2060.gadā.

7.3.attēls. Ar sabiedrības novecošanos saistītie vispārējās valdības budžeta izdevumi, % no IKP (Datu avots: 2015.gada Novecošanās ziņojums).

Lai preventīvi mazinātu sabiedrības novecošanās negatīvo ietekmi uz publiskā sektora izdevumiem ilgtermiņā, 2012.gadā tika veikta būtiska reforma Latvijas pensiju sistēmā, nosakot pakāpenisku pensionēšanās vecuma paaugstināšanu līdz 65 gadu vecumam 2025.gadā. Šis faktors pamatā ietekmēja prognozēto izdevumu valsts pensijām IKP īpatsvara kritumu. Lai arī budžeta izdevumu valsts pensijām IKP īpatsvars ilgtermiņā samazinās, kas uzlabo fiskālās ilgtspējas novērtējumu, vienlaicīgi ir jāvērtē pensiju pietiekamība jeb adekvātums. Saskaņā ar OECD prognozēm, kas ir iekļautas 2015.gada Pensiju adekvātuma ziņojumā (*Pension Adequacy Report 2015*), Latvijā teorētiskais ienākumu atvietošanas līmenis 65 gadus veciem iedzīvotājam ar 40 gadu darba stāžu būtiski samazināsies, piemēram, zemo ienākuma grupā no 69,2% no bruto ienākumiem 2013.gadā līdz 43,9% 2053.gadā, vidējo ienākumu grupā no 52,9% 2013.gadā līdz 43,9% 2053.gadā, savukārt augsto ienākumu grupā no 44,8% 2013.gadā līdz 32,8% no bruto ienākumiem 2053.gadā. Tāpat Latvija ierindojas to valstu starpā, kuras saskaras ar augstu nabadzības riska līmeni vecāka gadagājuma cilvēku vidū, kas savukārt norāda to, ka šie cilvēki darbspējīgā vecumā bijuši nodarbināti vai nu īsu periodu, vai saņēmuši nelielus ienākumus, no kuriem veiktas sociālās apdrošināšanas iemaksas. Tas nākotnē varētu ietekmēt adekvātu pensiju nodrošinājumu un pieaugošo nabadzību senioru vidū.

Attiecībā uz pensijas saņēmēju dzīves līmeņa uzlabošanu un vecuma pensiju palielināšanu tiek veikti dažādi pasākumi, tostarp, 2012.gadā tika veikti grozījumi Valsts fondēto pensiju likumā, kas pēc finanšu un ekonomiskās krīzes paredzēja pakāpeniski atjaunot un paaugstināt iemaksu likmi valsts fondēto pensiju shēmā. 2016.gadā iemaksu likme tika paaugstināta pēdējo reizi, līdz 6%. Saskaņā ar AWG prognozēm izdevumi vecuma pensijām, kas tiktu izmaksāti no fondēto pensiju shēmas jeb 2.līmeņa, 2060.gadā varētu sasniegt 2,2% no IKP.

Sagatavojot pensiju izdevumu ilgtermiņa prognozes 2015.gada Novecošanās ziņojuma ietvaros, tika ņemtas vērā šādas izmaiņas likumdošanā:

- pakāpeniski par trīs mēnešiem katru gadu tiek paaugstināts pensionēšanās vecums, sasniedzot 65 gadus līdz 2025.gadam. Vienlaikus ir saglabāta iespēja pieprasīt vecuma pensiju priekšlaicīgi divus gadus pirms vispārējā pensionēšanās vecuma;

- palielināts minimālais nepieciešamais apdrošināšanas stāžs, kas ļauj kvalificēties vecuma pensijas saņemšanai, sākot ar 2025.gadu no 15 uz 20 gadiem. Palielinot nepieciešamo minimālo stāžu vecuma pensijas saņemšanai, tiek stimulēta arī VSAOI veikšana;
- kopš 2013.gada ir atjaunota piešķirto pensiju indeksācija, sākotnēji indeksējot mazās pensijas, bet jau ar 2014.gadu indeksējot pensijas vai tās daļas apmēru līdz 285 euro.

Jāatzīmē, ka 2015.gada Novecošanās ziņojumā iekļautajās ilgtermiņa pensiju izdevumu prognozēs nav ņemtas vērā šādas jaunākās nozīmīgākās izmaiņas likumdošanā:

- Atbilstoši grozījumiem likumā „Par valsts pensijām” (apstiprināti Saeimā 2015.gada 18.jūnijā), kas paredz no 2009.gada līdz 2015.gada noteikto negatīvo un pozitīvo apdrošināšanas iemaksu algas indeksu aizstāšanu ar „1”, no 2016.gada 1.janvāra tiks veikts apdrošināto personu uzkrātā pensijas kapitāla pārrēķins par periodu no 1996.gada līdz 2014.gadam (ieskaitot);
- Pensijas un apdrošināšanas atlīdzības katru gadu 1.oktobrī tiek pārskatītas, veicot pensiju un apdrošināšanas atlīdzību indeksāciju. Likums „Par valsts pensijām” nosaka, ka valsts pensijas vai tās daļas apmēru, kas nepārsniedz 50% no iepriekšējā kalendārā gada vidējās apdrošināšanas iemaksu algas valstī, pārskata 1.oktobrī, ņemot vērā faktisko patēriņa cenu indeksu un daļu no apdrošināšanas iemaksu algas reālā pieauguma procentiem. Politiski represētajām personām, I grupas invalīdiem un Černobiļas atomelektrostacijas avārijas seku likvidēšanas dalībniekiem pārskatīs visu valsts pensijas apmēru;
- Atbilstoši grozījumiem likumā „Par valsts pensijām” (apstiprināti Saeimā 2016.gada 10.martā) no 2017.gada 1.janvāra ir palielināts pensiju indeksācijas apmērs no 25% uz 50% no apdrošināšanas iemaksu algas reālā pieauguma procentiem;
- No 2017.gada 1.janvāra personām, kuru apdrošināšanas stāžs ir mazāks par 15 gadiem un kurām nav tiesību uz valsts vecuma pensiju, saskaņā ar Valsts sociālo pabalstu likumu (grozījumus likumā Saeima pieņēma 2015.gada 18.jūnijā), sasniedzot likumā „Par valsts pensijām” noteikto pensionēšanās vecumu, tiek piešķirts un no valsts pamatbudžeta līdzekļiem izmaksāts valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts.

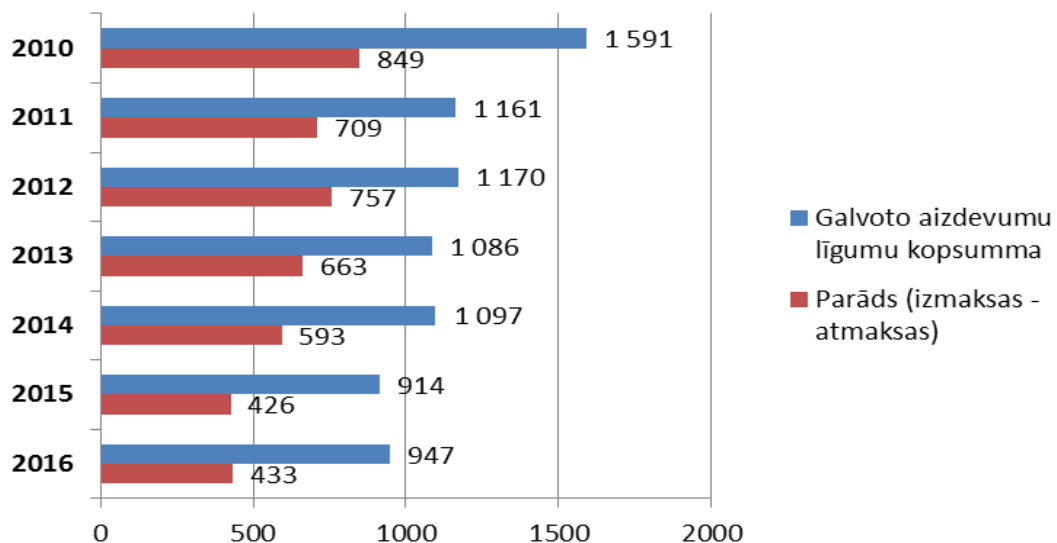
Tāpat jāatzīmē, ka ar 2016.gada 7.septembra MK rīkojumu Nr.507 tika apstiprināts konceptuālais ziņojums “*Aktīvās novecošanās stratēģija ilgākam un labākam darba mūžam Latvijā*” paredzot uzsākt aktivitātes, kas ietver darba tirgus atbalsta pasākumus iedzīvotājiem vecumā 50 gadi un vairāk, īpaši līdz pensionēšanās vecuma sasniegšanai, kas saskaras ar ievērojamiem šķēršļiem iesaistei darba tirgū. Plānota informatīvu pasākumu īstenošana ar mērķi veicināt darba devēju un gados vecāko nodarbināto personu, kā arī sabiedrības izpratni kopumā par sabiedrības un darbaspēka novecošanās tendencēm un iespējamajiem risinājumiem ilgāka un labāka darba mūža veicināšanai. Vienlaikus atbalsts tiks vērsts uz gados vecāko nodarbināto personu darbaspēju saglabāšanu un nodarbinātību, nosakot profesionālo piemērotību, sniedzot apmācību un pieaugušo izglītības iespējas, pielāgojot darba vietas un ieviešot elastīgas darba formas, kā arī veicinot starppaaudžu prasmju nodošanu, tādējādi veicinot ilgāku darba mūžu.

7.2. VALSTS SNIEGTIE GALVOJUMI

Likumā “Par valsts budžetu 2016. gadam” noteikts, ka finanšu ministrs valsts vārdā var sniegt galvojumus par studējošo un studiju kreditēšanu 35,9 milj. *euro* apmērā, t.sk. studiju kredītus ar valsts vārdā sniegtu galvojumu 25,2 milj. *euro* apmērā un studējošā kredītus ar valsts vārdā sniegtu galvojumu 10,7 milj. *euro* apmērā.

2016.gadā faktiski ir izsniegti studiju kredīti ar valsts vārdā sniegtu galvojumu 6,8 milj. *euro* apmērā, savukārt studējošā kredīti ar valsts vārdā sniegtu galvojumu 1,4 milj. *euro* apmērā.

Valsts galvoto aizdevumu atlikums 2016.gada beigās sasniedza 432,9 milj. *euro*, kas salīdzinājumā ar valsts galvoto aizdevumu atlikumu 2015.gada beigās ir palielinājies par 6,6 milj. *euro* (sk. 7.4.attēlu).

7.4.attēls. Valsts galvoto aizdevumu atlikums attiecīgā gada beigās (milj. *euro*)

Likumā „Par valsts budžetu 2017.gadam” paredzēti valsts galvojumi 41,8 milj. *euro* apmērā, t.sk. studējošo kreditēšanai 10,8 milj. *euro* apmērā un studiju kreditēšanai 25,2 milj. *euro* apmērā, kā arī Ziemeļu Investīciju bankai finansēto Investīciju projektu un Vides investīciju projektu galvojumu palielināšanai 5,8 milj. *euro*.

Izvērtējot aizņēmēju finansiālo stāvokli, līdzšinējo kredītvēsturi, nodrošinājuma likviditāti un apjomu, kā arī citu pieejamo informāciju, līdz 2016.gada beigām tika veidoti uzkrājumi pieciem galvojumiem. Minētajiem galvojumu saņēmējiem valsts galvoto aizdevumu neatmaksātais atlikums 2016.gada 31.decembrī veidoja 16% no kopējā galvoto aizdevumu neatmaksātā atlikuma. Saskaņā ar likuma „Par valsts budžetu 2017.gadam” 53.pantu 2017.gada 31.jānvārī valsts parādā tika pārņemtas tās valsts galvotās ārstniecības iestāžu saistības, kuras pastāvēja pret Ziemeļu Investīciju banku, kā rezultātā uz 2017.gada 28.februāri tika veidoti uzkrājumi četriem galvojumiem. Ņemot vērā minēto izvērtējumu, pastāv varbūtība, ka četru valsts galvoto aizdevumu saistības vai to daļa varētu netikt izpildītas līgumos noteiktajā termiņā un apjomā.

Likumā „Par valsts budžetu 2017.gadam” valdības rīcības pieļaujamās robežas, lai segtu izdevumus, kas var rasties, pildot uz valsts budžetu attiecināmās valsts galvotā parāda saistības 2017.gadā, ir noteiktas 1,5 milj. *euro* apmērā (~0,01 % no prognozētā IKP).

8. VALSTS FINANŠU INSTITUCIONĀLĀS IEZĪMES

8.1. VALSTS BUDŽETA NOTEIKUMU IEVIEŠANA UN CITAS INSTITUCIONĀLĀS ATTĪSTĪBAS ATTIECĪBĀ UZ VALSTS FINANSĒM

Līdz ar ES ekonomiskās un fiskālās pārvaldības stiprināšanu, ņemot vērā jaunus ES fiskālās disciplīnas nosacījumus, Latvija Līguma par stabilitāti, koordināciju un pārvaldību ekonomiskajā un monetārajā savienībā (turpmāk – Līgums) regulējumu ievieša ar diviem normatīvajiem aktiem – likumu „Par Līgumu par stabilitāti, koordināciju un pārvaldību ekonomiskajā un monetārajā savienībā” un FDL. Kopš FDL stāšanās spēkā 2013.gadā valsts budžeta un Ietvara likuma veidošanas procesā tiek nodrošināta fiskālo nosacījumu ieviešana saskaņā SIP noteikumiem:

1. **Bilances nosacījums.** FDL paredz sabalansētu budžetu strukturālajā izteiksmē, nosakot, ka strukturālā balance nedrīkst būt mazāka par -0,5% no IKP;
2. **Izdevumu pieauguma tempa nosacījums.** FDL paredz, ka papildus tam, ka tiek ierobežots strukturālais deficīts, tiek noteikts arī, ka izdevumi, izslēdzot IKP deflatoru, nedrīkst augt ātrāk kā vidējais potenciālā IKP pieaugums. Jāmin, ka šim nosacījumam ir paredzēti izņēmumi saskaņā ar Padomes Regulas Nr. 1175/2011 9.pantā noteiktajām atkāpēm;
3. **Valsts budžeta izdevumu sliekšņu noteikšana vidējā termiņā.** FDL dod sākotnējos fiskālos rādītājus, saskaņā ar kuriem tiek izstrādāts Ietvara likums. Šajā likumā viens no būtiskākajiem rādītājiem ir valsts izdevumu sliekšņi turpmākajiem 3 gadiem. FDL nosaka, ka kā standarta nosacījums darbojas šo izdevumu sliekšņu stabilitātes nosacījums – Ietvara likuma pirmā un otrā gada izdevumu sliekšņi tiek pārmantoti no iepriekšējā Ietvara likuma otrā un trešā gada izdevumu sliekšņiem. Kā atkāpe no minētā nosacījuma – izdevumu sliekšņi netiek pārmantoti, ja sliekšņu lielums saskaņā ar atjaunotajām makroekonomiskajām prognozēm atšķiras no pārmantotajiem sliekšņiem vairāk kā par 0,1% no IKP.

Fiskālo nosacījumu ieviešanā Latvijas nacionālajā likumdošanā iesaistās EK, kas izriet no Līguma 8.panta 1.punkta, kurš paredz, ka EK ir aicināta laikus iesniegt Līgumslēdzējai pusei ziņojumu par noteikumiem, kurus katra no tām pieņēmusi. EK uzdevums ir uzraudzīt kā katra Līgumslēdzēja puse ir ieviesusi Fiskālā kompakta nosacījumus nacionālajā likumdošanā. Latvijas gadījumā EK lūdza papildus skaidrojumus par termina “dabas vai sociālie procesi” interpretāciju un “*Comply-or-explain*” principa ievērošanu.

2017.gada 22.februārī tika publicēts EK ziņojums, kurā secināts, ka Latvijas nacionālie fiskālie nosacījumi ir saskaņā ar Līguma 3.panta 2.punkta prasībām, ņemot vērā arī Latvijas sniegtos skaidrojumus par EK norādītajām neskaidrībām.

8.2. VIDĒJA TERMIŅA BUDŽETA PLĀNOŠANA

Atbilstoši LBFV vidēja termiņa valsts budžeta plānošana ir process, kurā tiek noteikti pieejamie resursi vidējam termiņam un nodrošināta šo resursu izlietošana atbilstoši valdības noteiktajām prioritātēm. Vidējs termiņš – triju gadu periods, ko veido saimnieciskais gads, kuram plāno valsts budžetu, un tam sekojošie divi saimnieciskie gadi.

Kopš 2007.gada valstī tika sagatavots Ietvars nākamajiem trijiem saimnieciskajiem gadiem, iekļaujot tajā vidēja termiņa valsts makroekonomiskās situācijas analīzi, valdības fiskālās politikas mērķus vidējam termiņam, valsts budžeta ieņēmumu prognozes un maksimāli pieļaujamo valsts budžeta kopējo izdevumu apjomu katrai ministrijai un citām centrālajām valsts iestādēm vidējam termiņam. Ņemot vērā, ka Ietvaram nebija juridiski saistošs raksturs un tas tikai indikatīvi norādīja maksimāli pieļaujamo valsts budžeta kopējo izdevumu apjomu

vidējam termiņam, radās nepieciešamība nostiprināt vidējā termiņa budžeta plānošanas sistēmu. Līdz ar to tika veikti attiecīgi grozījumi LBFV un, sākot ar 2012.gada 1.janvāri, Ietvaru, ko kopš 2007.gada tika apstiprinājis MK, sāka izstrādāt likuma formā kā Ietvara likumu, kuru apstiprina Saeima. Tādējādi Ietvara likumā iekļautajiem sasniedzamajiem finanšu rādītājiem ir juridiski saistošs spēks un uz tiem ir jābalstās gadskārtējā valsts budžeta likuma izstrādāšanā, kā arī turpmāko Ietvara likumu izstrādāšanā.

Ietvara likumu izstrādā katru gadu nākamo triju gadu periodam, pie tam katra nākamā Ietvara likuma perioda pirmajam un otrajam gadam tiek izmantoti iepriekšējā Ietvara likumā noteiktie rādītāji, kas precizēti atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajiem gadījumiem, savukārt trešajā gadā plānotie rādītāji ir jauni. Turklāt Ietvara likums tiek sasaistīts ar attīstības plānošanas dokumentiem, nodrošinot pieejamo resursu sasaisti ar valdības politikas prioritātēm vidējā termiņā un tas pakļaujas FDL noteiktajiem fiskālajiem nosacījumiem, nodrošinot pārredzamu un atbildīgu fiskālo politiku. Tādējādi Ietvara likums ir galvenais instruments fiskālās disciplīnas ievērošanā.

Ietvara likuma darbības perioda pirmais gads tiek detalizēti izvērsti gadskārtējā valsts budžeta likumā. Ietvara likumā katram likuma perioda gadam tiek norādīti vidēja termiņa budžeta mērķi un Nacionālajā attīstības plānā noteiktie prioritārie attīstības virzieni, valdības fiskālās politikas mērķu formulējums, maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumu kopapjoms (arī izdevumu kopapjoms katram budžeta resoram), IKP prognozes, valsts budžeta ieņēmumu prognozes, valsts budžeta finansiālās bilances apjoms (maksimālais deficīta līmenis un vai minimālais pārpalikuma līmenis). Pirmais Saeimas apstiprinātais Ietvara likums tika izstrādāts 2013.-2015.gadu periodam, savukārt paskaidrojumus Ietvara likumam sāka pievienot, gatavojot Ietvara likumu 2014.-2016.gadam. Turklāt atbilstoši FDL nosacījumiem vienlaikus ar Ietvara likumu 2015.-2017.gadam tika pirmo reizi izstrādāta Fiskālo risku deklarācija, kuras mērķis ir nodrošināt fiskālo risku vispārēju vadību, kā arī fiskālo rādītāju stabilitāti vidējā termiņā.

Saskaņā ar normatīvajos aktos noteiktajiem termiņiem, Ietvara likumprojektu 2017.-2019.gadam un likumprojektu "Par valsts budžetu 2016.gadam" Saeima apstiprināja 2016.gada 24.novembrī.

Attiecībā uz vidēja termiņa mērķiem un iniciatīvām LBFV ir noteikts, ka ministrijas un citas centrālās valsts iestādes sagatavo priekšlikumus JPI, ja attiecīgajos nākamajos saimnieciskajos gados atbilstoši aktuālākajām makroekonomiskās attīstības prognozēm būs pieejami līdzekļi JPI finansēšanai. Priekšlikumus JPI iesniedz Ietvara likuma projekta un gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta izstrādes un iesniegšanas grafikā noteiktajā termiņā. Priekšlikumus JPI gatavo, pamatojoties uz NAP 2020, Valsts aizsardzības koncepcijā un citos attīstības plānošanas dokumentos noteiktajām prioritātēm un mērķiem, tostarp ņemot vērā nepieciešamību veikt budžeta iestāžu kapacitātes (administratīvās spējas) stiprināšanas pasākumus. Tādējādi tiek nodrošināta valstī noteikto prioritāšu sasaiste ar valsts budžetā pieejamajiem resursiem vidējam termiņam.

8.3. BUDŽETA PROCEDŪRAS, T.SK. VALSTS FINANŠU STATISTIKAS PĀRVALDE

8.3.1. Budžeta procedūras

Latvijas Republikas Satversme nosaka, ka Saeima ik gadu pirms saimnieciskā gada sākšanās lemj par valsts ienākumu un izdevumu budžetu, kura projektu tai iesniedz MK.
Gadskārtējo valsts budžeta likumu apstiprina Saeima.

Valsts budžeta līdzekļu izdevumu plānošanā sākotnēji tiek aprēķināti un saskaņoti bāzes izdevumi. Bāzes izdevumu aprēķinu un to sasaistes principus ar Ietvara likumu nosaka MK 2012.gada 11.decembra noteikumi Nr.867 „Kārtība, kādā nosakāms maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumu kopapjoms un maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumu

kopējais apjoms katrai ministrijai un citām centrālajām valsts iestādēm vidējam termiņam”. Tādējādi tiek noteikts nepieciešamais izdevumu apjoms, lai nodrošinātu valsts funkciju izpildi nemainīgā līmenī.

Kopš 2016.gada kā budžeta procesa sastāvdaļa ir ieviesta pastāvīga un sistemātiska valsts budžeta izdevumu pārskatīšana, par kuru plašāka informācija ir sniegta 6.1.sadaļā.

Aprēķinot maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumu kopapjomu, kas sastāv no valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta bāzes izdevumiem un valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta attīstības izdevumiem, ja MK ir pieņemts lēmums par JPI, FM pamatojas uz Ietvara likumu, prognozēm par makroekonomisko attīstību, kā arī ievēro valstī noteiktos fiskālos nosacījumus.

Pamatojoties uz MK apstiprināto maksimāli pieļaujamo izdevumu apjomu katram budžeta resoram, ministrijas un citas centrālās valsts iestādes izstrādā un iesniedz FM budžeta pieprasījumus saskaņā ar MK 2012.gada 31.jūlija noteikumiem Nr.523 „Noteikumi par budžeta pieprasījumu izstrādāšanas un iesniegšanas pamatprincipiem”. Noteikumi nosaka vienotus budžeta programmu veidošanas principus, valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta pieprasījumu sagatavošanas pamatprincipus, kā arī budžeta pieprasījuma sastāvu.

Lai nodrošinātu sabiedrībai uzskatāmu priekšstatu par to, kādi resursi ir iesaistīti valsts pamatfunkciju īstenošanā, un kādi – ES un citu ārvalstu politiku instrumentu pasākumu ieviešanā, budžets tiek sagatavots šādās sadaļās:

- Valsts pamatfunkciju īstenošana (izņemot ES politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansētos un finansētos projektus un pasākumus);
- ES politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto un finansēto projektu un pasākumu īstenošana.

Valsts budžeta pieprasījumus ministrijas un citas centrālās valsts iestādes izstrādā un iesniedz FM saskaņā ar Ietvara likuma projekta un gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta izstrādes un iesniegšanas grafiku, kuru atbilstoši LBFV finanšu ministrs iesniedz MK.

Gadskārtējā valsts budžeta likumprojekta sagatavošanas procesā tiek kompleksi vērtēti un pēc tam atspoguļoti valsts budžeta likumā šādi rādītāji:

- valsts budžeta ieņēmumi sadalījumā pa ieņēmumu veidiem (sadalījumā pa atbildīgajām ministrijām);
- valsts budžeta izdevumi sadalījumā pa programmām (apakšprogrammām) un izdevumu veidiem atbilstoši ekonomiskajai būtībai;
- valsts budžeta finansiālā bilance;
- maksimālais valsts parāda maksimāli pieļaujamais apjoms saimnieciskā gada beigās;
- valsts vārdā izsniedzamo galvojumu apmērs;
- valsts budžeta aizdevumu kopējais palielinājums;
- valsts budžeta mērķdotāciju apmērs pašvaldībām, kā arī valsts budžeta dotācijas apmērs pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fondam;
- pašvaldību aizņēmumu kopējais palielinājums un pašvaldību sniegto galvojumu kopējais palielinājums;
- citi nosacījumi, piemēram, valsts fondēto pensiju shēmas iemaksu likme un iemaksu summa.

Gadskārtējā valsts budžeta likumprojekta paskaidrojumos tiek ietverts makroekonomiskās attīstības scenārija apraksts, fiskālais apskats, ieņēmumu prognožu analīze, valsts budžeta izdevumu plānošanas būtiskākie elementi, budžeta programmu paskaidrojumi, valsts budžeta izdevumi funkcionālajā, administratīvajā un ekonomisko kategoriju sadalījumā, kā arī informācija par plānotajiem investīciju projektiem, informācija par valsts finansiālajām saistībām (kopsavilkums), kā arī informācija par budžeta likumprojektu paketes ietvaros veiktajiem grozījumiem normatīvajos aktos. Katrai valsts budžeta likumprojektā ietvertajai

pamatbudžeta vai speciālā budžeta programmai (apakšprogrammai) budžeta paskaidrojumi tiek sagatavoti atsevišķā sadaļā, kas satur informāciju par programmas (apakšprogrammas) mērķiem, galvenajām aktivitātēm un institūcijām, kas nodrošinās programmas (apakšprogrammas) izpildi, darbības rezultātiem un to rezultatīvajiem rādītājiem, papildus piešķirto finansējumu JPI realizācijai, finansiāliem rādītājiem un kopējo izdevumu izmaiņām. Tāpat paskaidrojumos ir pieejama arī informācija par vidējo amata vietu skaitu un atlīdzību budžeta resorā.

Valsts budžeta likumprojekta izstrādes gaitā notiek LPS un FM sarunas, kuru rezultātā tiek sagatavots MK un LPS protokola projekts. Protokola projektā tiek iekļauti jautājumi par pašvaldību nodokļu ieņēmumu, nenodokļu ieņēmumu un citu ieņēmumu prognozēm, valsts budžeta transfertiem pašvaldībām, pašvaldību aizņēmumiem, galvojumiem, ilgtermiņa saistību apmēru un nosacījumiem, pašvaldību finanšu izlīdzināšanu, kā arī citi ar pašvaldību darbību un finansēm saistīti jautājumi. Protokola projekts tiek iesniegts izskatīšanai paplašinātajā Ministru kabineta komitejas sēdē. Saskaņā ar likumu “Par pašvaldību budžetiem” protokola projekts jāpievieno gadskārtējā valsts budžeta likumprojektam, MK to iesniedzot Saeimā. LBFV paredz rīkot sarunas ar LPS arī Ietvara likumprojekta izstrādes gaitā par pašvaldību intereses skarošiem jautājumiem, un sarunu rezultātus protokola veidā pievieno likumprojektam, to virzot uz Saeimu.

Atbilstoši likumam “Par pašvaldību budžetiem”, pašvaldības izstrādā savus budžetus ne vēlāk kā divu mēnešu laikā pēc gadskārtējā valsts budžeta likuma izsludināšanas.

Ja, sākoties saimnieciskajam gadam, nav stājies spēkā gadskārtējais valsts budžeta likums, finanšu ministrs apstiprina nepieciešamos valsts budžeta izdevumus pašvaldībām ar noteikumu, ka izdevumi mēnesī nepārsniedz divpadsmito daļu no iepriekšējā gada apropriācijas.

Ja līdz saimnieciskā gada sākumam pašvaldības budžets nav apstiprināts, pašvaldības izdevumi mēnesī nedrīkst pārsniegt divpadsmito daļu no iepriekšējā gada izdevumiem ar noteikumu, ka salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu pašvaldībai nesamazinās izpildāmo funkciju apjoms.

Pašvaldībām likumā “Par pašvaldību budžetiem” ir noteikti stingri nosacījumi budžeta plānošanas un izpildes jomā – pašvaldību budžeta asignējumi nedrīkst pārsniegt budžetā plānotos apjomus.

Neatkarīgo iestāžu (tiesas, Valsts kontroles, Tiesībsarga un citas) budžeta pieprasījumiem ir īpaša loma budžeta procesā. LBFV nosaka, ka MK, sagatavojot Ietvara likuma projektu un gadskārtējā valsts budžeta likuma projektu, ir jāuzklausā neatkarīgo iestāžu viedoklis par attiecīgo iestāžu finansējuma sadaļām, jāpamato MK viedoklis finansējuma samazinājuma gadījumā, kā arī minēto sarunu rezultāti protokola veidā ir jādara zināmi likumdevējam, pievienojot tos attiecīgajiem likumprojektiem.

Ar mērķi saskaņot Ietvara likuma projekta un gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta sagatavošanas un iesniegšanas Saeimā termiņus ar Vispārējās valdības budžeta plāna iesniegšanas EK termiņiem, 2016.gadā tika ieviestas izmaiņas minēto likumprojektu iesniegšanas termiņos – turpmāk MK iesniegs gadskārtējo valsts budžeta likuma projektu (budžeta likumprojektu paketi) Saeimā līdz 15.oktobrim.

MK ir tiesības noteikt valsts un pašvaldību budžeta plānošanas un izpildes papildu nosacījumus, lai nodrošinātu makroekonomisko procesu izraisīto paaugstināto fiskālo, ekonomisko un sociālo risku ietekmes mazināšanas un novēršanas pasākumus un nodrošinātu starptautiskajās saistībās noteikto fiskālo kritēriju izpildi.

8.3.2. Valsts finanšu statistikas pārvaldība

CSP apkopo valdības finanšu statistiku atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (ES) Nr. 549/2013 (2013. gada 21. maijs) par EKS 2010 prasībām.

Vispārējās valdības sektora (S.13) ietvars Latvijā atbilstoši EKS 2010 metodoloģijai sastāv no trim apakšsektoriem: centrālās valdības apakšsektora (S.1311), pašvaldību apakšsektora (S.1313) un sociālās apdrošināšanas apakšsektora (S.1314).

Atbilstoši MK 2013.gada 10.decembra noteikumu Nr. 1456 "Noteikumi par institucionālo sektoru klasifikāciju" 6.punktam, CSP sagatavo un uztur vispārējās valdības sektora sarakstu. Lai sagatavotu sarakstu un lemtu par tajā iekļaujamajām vienībām CSP ievēro EKS 2010 prasības, kā arī ES Statistikas biroja *Eurostat* rokasgrāmatā par valdības deficītu un valsts parādu definētos principus, kas paredz uz vispārējās valdības sektoru attiecināt valsts un pašvaldību kontrolētas un pārsvarā finansētas kapitālsabiedrības.

Vispārējās valdības sektorā uz 2016.gada 31.decembri bija 1060 neatkarīgas budžeta iestādes, no tām centrālās valdības apakšsektorā - 227 iestādes, pašvaldību apakšsektorā – 832 iestādes un sociālās apdrošināšanas fonda apakšsektorā – viena iestāde, bez tam - 127 valsts un pašvaldību kontrolētas un finansētas kapitālsabiedrības, no tām valsts kontrolētas – 49 kapitālsabiedrības, pašvaldību kontrolētas – 78 kapitālsabiedrības.

CSP katru ceturksni aprēķina šādus vispārējās valdības sektora rādītājus - ieņēmumus, izdevumus, deficītu, parādu un sagatavo vispārējās valdības ceturkšņa finanšu kontus. Informācija tiek publicēta CSP mājaslapā un nosūtīta uz *Eurostat* trīs mēnešus pēc pārskata perioda beigām.

Bez tam CSP katru gadu noteiktajos termiņos līdz 1. aprīlim (operatīvie dati) un līdz 1. oktobrim (gala dati) sagatavo un iesniedz vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda notifikāciju Notifikācija *Eurostat*.

Notifikācija tiek sagatavota atbilstoši MK 2015.gada 22.decembra noteikumu Nr. 756 "Kārtība kādā sagatavo vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda notifikāciju" prasībām. Par Notifikācijas sagatavošanu un iesniegšanu *Eurostat* atbildīgā iestāde ir CSP, kura vada regulāras starpinstitūciju darba grupas sanāksmes. Notifikācijas sagatavošanā ir iesaistīti speciālisti no FM, VK, Centrālās finanšu un līgumu aģentūras, Aizsardzības ministrijas un Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras. Vajadzības gadījumā tiek piesaistīti speciālisti no citām institūcijām (Ekonomikas ministrijas, Labklājības ministrijas, Rīgas Domes u.c).

Notifikāciju rezultāti tiek izmantoti valstu izvērtēšanai par to, kā tiek nodrošināta ekonomisko rādītāju atbilstība Māstrihtas līgumā noteiktajiem kritērijiem, t.i., plānotā un faktiskā vispārējās valdības sektora budžeta deficīta attiecība pret IKP tirgus cenās nedrīkst pārsniegt 3 % un valdības parāda attiecība pret IKP tirgus cenās nedrīkst būt lielāka par 60 %, kas aprēķināti atbilstoši EKS 2010 prasībām.

Padomes Direktīva 2011/85 ES (2011.gada 8.novembris) par prasībām dalībvalstu budžeta struktūrām nosaka detalizētus noteikumus ES dalībvalstīm, lai stiprinātu ES fiskālo un ekonomikas pārvaldību, neveidotu pārmērīgu budžeta deficītu. Ar CSP administratīvo atbalstu tiek sagatavoti un publiskoti fiskālie dati. Tā FM mājas lapā pieejama detalizēta pārejas tabula budžeta datiem no naudas plūsmas pēc nacionālās klasifikācijas uz vispārējās valdības sektora datiem pēc EKS 2010 metodoloģijas. Regulāri tiek publiskota šāda informācija:

- fiskālie dati (mēneša un ceturkšņa dati);
- valdības galvojumi (gada dati);
- nedrošās prasības (aizdevumi) (gada dati);
- nenokārtotās saistības, kas attiecas uz ārpusbilances publiskajām un privātajām partnerībām (gada dati);
- ārpus vispārējās valdības sektora klasificētu valdības kontrolētu kapitālsabiedrību saistības (gada dati);
- vispārējās valdības sektora līdzdalības vērtība kapitālsabiedrību kapitālā (gada dati).

PIELIKUMI

1a.tabula. Izaugsme un ar to saistītie faktori

	EKS Kods	2016	2016	2017	2018	2019	2020
		milj. euro	Pieaugums %				
1. IKP 2010.gada cenās	B1*g	21781	2,0	3,2	3,4	3,2	3,0
2. IKP faktiskajās cenās	B1*g	25021	2,7	5,2	5,2	6,0	5,7
IKP pēc izlietojuma 2010. gada cenās							
3. Privātais patēriņš	P3	13834	3,4	3,2	3,0	2,2	2,0
4. Sabiedriskais patēriņš	P3	3741	2,7	3,4	2,8	2,8	2,5
5. Kopējā pamatkapitālā veidošana	P51	4023	-11,7	5,2	35,4	10,8	8,2
6. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53	702	-	-	-	-	-
7. Eksports	P6	13108	2,8	3,3	3,5	3,7	4,1
8. Imports	P7	13627	4,6	1,4	7,1	5,2	4,9
Ieguldījums IKP izaugsmē							
9. Kopējais iekšzemes pieprasījums			0,1	3,6	9,0	4,6	3,9
10. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53		3,0	-1,5	-3,4	-0,2	-0,2
11. Eksporta-importa balance	B11		-1,1	1,1	-2,3	-1,1	-0,7

1b.tabula. Patēriņa cenu izmaiņas

	EKS Kods	2016	2016	2017	2018	2019	2020
		līmenis	Pieaugums %				
1. IKP deflators			0,7	1,9	1,8	2,7	2,6
2. Privātā patēriņa deflators			0,9	2,3	2,0	2,0	2,0
3. SPCI izmaiņas (gads pret gadu)			0,1	2,3	2,0	2,0	2,0
4. Sabiedriskā patēriņa deflators			-2,9	1,9	1,6	1,6	1,6
5. Investīciju deflators			-1,1	2,8	4,7	4,7	4,7
6. Eksporta (preču un pakalpojumu) deflators			-1,7	0,5	4,0	4,0	4,0
7. Importa (preču un pakalpojumu) deflators			-6,1	1,5	4,5	4,5	4,5

1c.tabula. Darba tirgus attīstība

	EKS Kods	2016	2016	2017	2018	2019	2020
		Līmenis	Pieaugums %				
1. Nodarbinātība, cilvēki, tūkst		893	-0,3	0,2	0,2	0,0	0,0
2. Nodarbinātība, darba stundas		1306792585	0,6	0,2	0,2	0,0	0,0
3. Bezdarba līmenis (%)			9,6	9,4	8,9	8,4	8,2
4. Darba ražīgums, uz nodarbināto			2,3	3,0	3,2	3,2	3,0
5. Darba ražīgums, uz darba stundu			2,3	3,0	3,2	3,2	3,0
6. Atlīdzība nodarbinātajiem, milj. euro, faktiskās cenās	D.1	11505	6,2	5,7	5,2	5,0	5,0
7. Atlīdzība nodarbinātajam, euro		859	5,0	5,5	5,0	5,0	5,0

1d.tabula. Sektoru bilances

% no IKP	EKS kods	2016	2017	2018	2019	2020
1. Tekošais un kapitāla kots	B.9	2,0	3,4	1,5	-0,3	-0,8
t.sk.:						
- Preču un pakalpojumu bilance		0,5	1,0	-1,3	-2,5	-3,4
- Ienākumu un pārvedumu bilance		0,1	0,5	0,5	0,4	0,5
- Kapitāla kots		1,4	1,9	2,2	1,8	2,0
2. Neto aizdevumi/ aizņemšanās privātajā sektorā	B.9	2,1	4,1	3,1	0,9	-0,4
3. Neto aizdevumi/ aizņemšanās vispārējās valdības sektorā	EDP B.9	0,0	-0,8	-1,6	-1,2	-0,5
4. Statistiskā novirze		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

2a.tabula. Vispārējās valdības budžeta attīstība

	EKS kods	2016*	2016*	2017	2018	2019	2020
		milj. euro	% no IKP				
Neto aizdevumi (+) vai aizņēmumi (-) (B.9) pa apakšsektoriem							
1. Vispārējā valdība	S.13	-7,5	0,0	-0,8	-1,6	-1,2	-0,5
2. Centrālā valdība	S.1311	-29,0	-0,1	-1,0	-2,0	-1,5	-0,7
3. Pavalsts valdība	S.1312						
4. Vietējā valdība	S.1313	30,5	0,1	0,2	0,1	0,0	0,0
5. Sociālās nodrošināšanas fondi	S.1314	-9,0	0,0	0,1	0,3	0,2	0,2
Vispārējā valdība (S.13)							
6. Kopējie ieņēmumi	TR	9 036,6	36,1	36,8	36,2	36,2	36,0
7. Kopējie izdevumi	TE	9 044,0	36,1	37,6	37,8	37,5	36,6
8. Budžeta bilance	B.9	-7,5	0,0	-0,8	-1,6	-1,2	-0,5
9. Procentu izdevumi	D.41	278,0	1,1	1,0	0,9	1,0	0,9
10. Primārā bilance		270,5	1,1	0,2	-0,7	-0,2	0,4
11. Vienreizēji un citi īslaicīgi pasākumi							
Ieņēmumu sadaļas							
12. Nodokļi kopā (12=12a+12b+12c)		5 459,5	21,8	22,1	21,2	21,2	21,6
12a. Ražošanas un importa nodokļi	D.2	3 359,9	13,4	13,6	14,5	14,6	14,6
12b. Ienākuma un mantas kārtējie nodokļi	D.5	2 096,8	8,4	8,5	6,7	6,6	6,9
12c. Kapitāla nodokļi	D.91	2,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
13. Sociālās iemaksas	D.61	2 172,1	8,7	8,8	9,4	9,4	9,4
14. Īpašuma ienākumi	D.4	196,9	0,8	0,6	0,7	0,7	0,2
15. Pārējie ieņēmumi		1 207,9	4,8	5,3	5,1	5,0	5,0
16. Kopējie ieņēmumi	TR	9 036,6	36,1	36,8	36,2	36,2	36,0
Nodokļu slogs (D.2**+D.5+D.61+D.91-D.995)		7 592,0	30,3	30,7	30,4	30,4	30,8
Izdevumu sadaļas							
17. Atlīdzība nodarbinātajiem un starppatēriņš	D.1+P.2	4 097,7	16,4	16,9	17,2	16,8	16,5
17a. Atlīdzība nodarbinātajiem	D.1	2 548,5	10,2	10,6	10,5	10,3	10,0
17b. Starppatēriņš	P.2	1 549,2	6,2	6,3	6,7	6,6	6,5
18. Sociālie maksājumi (18=18a+18b)		2 921,7	11,7	11,7	12,0	12,1	12,3
tai skaitā bezdarbnieku pabalsti		116,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
18a. Sociālie pārvedumi piegādāti caur tirgus ražotājiem	D.6311, D.63121, D.63131	282,4	1,1	1,1	1,2	1,2	1,2
18b. Sociālie pārvedumi, kas nav sociālie pārvedumi natūrā	D.62	2 639,2	10,5	10,6	10,8	11,0	11,1
19.=9. Procentu izdevumi	D.41	278,0	1,1	1,0	0,9	1,0	0,9
20. Subsīdijas	D.3	133,6	0,5	0,6	0,5	0,5	0,4
21. Bruto kopējā pamatkapitāla veidošana	P.51	809,5	3,2	3,7	4,2	3,9	3,6
22. Kapitālo izdevumu transferti	D.9	31,3	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0
23. Pārējie izdevumi		772,3	3,1	3,7	2,9	3,1	2,8
24.=7. Kopējie izdevumi	TE	9 044,0	36,1	37,6	37,8	37,5	36,6
Valdības patēriņš	P.3	4 617,1	18,5	19,2	19,0	18,4	18,4

* FM novērtējums

** Ieskaitot ES budžetā iekasēto nodokļu daļu

2b.tabula. Prognozes pie nemainīgas politikas

	2016	2016	2017	2018	2019	2020
	milj. euro	% no IKP				
1. Kopējie ieņēmumi pie nemainīgas politikas	9 036,6	36,1	36,8	36,8	36,5	36,0
2. Kopējie izdevumi pie nemainīgas politikas	9 044,0	36,1	37,6	37,1	36,3	35,2

2c.tabula. Izdevumi, kas tiek izslēgti no izdevumu kritērija

	2016	2016	2017	2018	2019	2020
	milj.euro	% no IKP				
1. Izdevumi ārvalstu finanšu palīdzības projektiem, kas atbilst saņemtajiem ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumiem	374,2	1,5	1,8	1,8	1,8	1,8
2. Cikliskie izdevumi bezdarbnieku pabalstiem	-19,6	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
3. Diskrecionāri ieņēmumu pasākumi	73,4	0,3	0,5	-0,1	0,0	0,1
4. Ieņēmumu palielinājums, kas apstiprināts ar likumu						

3.tabula. Vispārējās valdības izdevumi funkciju sadalījumā

% no IKP	COFOG kods	2015	2020
1. Vispārējie sabiedriskie pakalpojumi	1	5,2	4,9
2. Aizsardzība	2	1,0	2,0
3. Sabiedriskā kārtība un drošība	3	2,0	1,9
4. Ekonomiskā darbība	4	4,2	4,1
5. Vides aizsardzība	5	0,7	0,7
6. Mājoklis un komunālā saimniecība	6	1,0	0,9
7. Veselība	7	3,8	3,8
8. Atpūta, kultūra un reliģija	8	1,6	1,5
9. Izglītība	9	6,0	5,7
10. Sociālā aizsardzība	10	11,5	11,0
11. Kopējie izdevumi	TE	37,0	36,6

4.tabula. Vispārējās valdības parāda attīstība un parāda izmaiņas ietekmējošie faktori 2016.-2020.gadā

% no IKP	EKS Kods	2016	2017	2018	2019	2020
1. Bruto parāds		40,1	39,2	38,2	39,4	40,4
2. Bruto parāda izmaiņas		3,6	-0,9	-1,0	1,2	1,0
Kopējā parāda izmaiņas ietekmējošie faktori						
3. Primārā balance		1,1	0,2	-0,7	-0,2	0,4
4. Procentu maksājumi	EDP D.41	1,1	1,0	0,9	1,0	0,9
5. Krājumu izmaiņas, t.sk.		3,6	-1,7	-2,6	0,0	0,5
Valsts parāda netiešā procentu likme		3,1	2,6	2,5	2,8	2,4
Citi mainīgie						
6. Likvīdi finanšu aktīvi		5,4				
7. Neto finansiālais parāds (7=1-6)		34,7				
8. Parāda amortizācija		1,0	3,8	2,8	1,2	4,3
9. Ārvalstu valūtā denominētā parāda īpatsvars		21,0	12,0	9,9	9,6	5,7
10. Vidējā dzēšana		5,43 gadi				

5.tabula. Cikliskā attīstība

% no IKP	EKS Kods	2016	2017	2018	2019	2020
1. IKP pieaugums salīdzināmās cenās (%)	B1g	2,0	3,2	3,4	3,2	3,0
2. Faktiskā budžeta balance	B.9	0,0	-0,8	-1,6	-1,2	-0,5
3. Procentu izdevumi	D.41	1,1	1,0	0,9	1,0	0,9
4. Vienreizēji un citi īslaicīgi pasākumi						
5. Potenciālā IKP pieaugums (%)		2,3	2,8	2,9	2,8	3,0
ieguldījums:						
- nodarbinātības		0,0	0,2	0,1	0,0	0,1
- kapitāla		0,2	0,5	1,1	1,3	1,3
- kopējās ražošanas faktoru produktivitāte		2,2	2,1	1,7	1,6	1,6
6. Starpība starp faktisko un potenciālo IKP (% no potenciālā IKP)		-0,5	-0,2	0,3	0,7	0,7
7. Budžeta bilances cikliskā komponente		-0,2	-0,1	0,1	0,3	0,3
8. Cikliski koriģētā balance (2-7)		0,2	-0,7	-1,7	-1,5	-0,8
9. Cikliski koriģētā primārā balance (8+3)		1,3	0,2	-0,8	-0,5	0,1
10. Strukturālā balance* (8-4)		0,2	-0,7	-1,7	-1,5	-0,8

* strukturālā balance uzrādīta, tajā iekļaujot vienreizējo pasākumu - nodokļu reformas izsaukto bilances īstermiņa samazinājumu, jo saskaņā ar SIP noteikumu piemērošanas praksi, EK to neatzīs par vienreizēju pasākumu (*one-off*).

6.tabula. Salīdzinājums ar Stabilitātes programmas 2016.-2019.gadam prognozēm

	EKS kods	2016	2017	2018	2019	2020
IKP pieaugums (%)	B1g					
2016.-2019.gada Stabilitātes programma		3,0	3,3	3,4	3,4	-
2017.-2020.gada Stabilitātes programma		2,0	3,2	3,4	3,2	3,0
Izmaiņas		-1,0	-0,1	0,0	-0,2	-
Faktiskā budžeta balance (% no IKP)	B.9					
2016.-2019.gada Stabilitātes programma		-1,0	-1,0	-1,0	-0,5	-
2017.-2020.gada Stabilitātes programma		0	-0,8	-1,6	-1,2	-0,5
Izmaiņas		1,0	0,2	-0,6	-0,7	-
Vispārējās valdības kopējais parāds (% no IKP)						
2016.-2019.gada Stabilitātes programma		40,3	38,3	37,5	38,2	-
2017.-2020.gada Stabilitātes programma		40,1	39,2	38,2	39,4	40,4
Izmaiņas		-0,2	+0,9	+0,7	+1,2	-

7.tabula. Publisko finanšu ilgtspēja³⁵

% no IKP	2013	2020	2030	2040	2050	2060
Ar vecumu saistītie vispārējās valdības budžeta izdevumi	16,2	14,6	14,7	14,5	14,7	14,5
Pensiju izdevumi (valsts pensijām)	7,7	5,9	5,5	5,4	5,2	4,6
Sociālās apdrošināšanas pensijas	7,6	5,9	5,5	5,4	5,1	4,6
Vecuma un priekšlaicīgās pensijas	6,9	5,2	4,9	4,9	4,7	4,1
Citas pensijas (t.sk. invaliditātes, apgādnieka zaudējuma)	0,7	0,6	0,6	0,5	0,4	0,4
Ne-sociālās apdrošināšanas pensijas (iesk. minimālās pensijas un minimālā ienākuma nodrošināšanu)	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Veselības aprūpes izdevumi	3,8	4,0	4,2	4,4	4,5	4,4
Ilglaiīgās aprūpes izdevumi	0,6	0,6	0,7	0,7	0,8	0,8
Izglītības izdevumi	3,8	3,8	4,0	3,8	4,1	4,5
Izdevumi bezdarbnieku pabalstiem	0,3	0,3	0,2	0,1	0,1	0,1
Sociālās apdrošināšanas iemaksas valsts pensiju speciālajā budžetā	7,0	6,3	6,2	6,3	6,2	6,2
Sistēmiskas pensiju reformas						
Sociālās apdrošināšanas iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā	0,8	1,6	1,7	1,6	1,7	1,7
Pensiju izdevumi no valsts fondēto pensiju shēmas	-	0,0	0,3	0,7	1,5	2,2
Pieņēmumi						
Darba produktivitātes (stundā) pieaugums, %	2,4	4,0	2,4	1,9	1,8	1,5
Potenciālā IKP pieaugums, % salīdzināmās cenās	1,9	2,6	1,1	1,3	0,9	1,6
Līdzdalības līmenis, vīrieši (vecuma grupa 20-64)	82,7	84,1	84,7	84,9	84,8	86,4
Līdzdalības līmenis, sievietes (vecuma grupa 20-64)	76,2	77,6	78,6	78,5	78,8	80,6
Līdzdalības līmenis, kopā (vecuma grupa 20-64)	79,3	80,8	81,6	81,7	81,8	83,6
Bezdarba līmenis (vecuma grupa 20-64)	11,9	12,2	10,1	7,3	7,3	7,3
Iedzīvotāji (vecuma grupa 65+), % no kopējā iedzīvotāju skaita	18,9	20,7	25,5	27,9	28,3	28,0

7a.tabula Netiešās saistības

% no IKP	2016
Valsts un pašvaldību galvojumi	1,5
No kurām saistīti ar finanšu sektoru	0,6

³⁵ Datu avots: AWG, The 2015 Ageing Report: Underlying Assumptions and Projection Methodologies, 2014; The 2015 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the 28 EU Member States (2013-2060)

8.tabula. Ārējās vides pamata pieņēmumi

	2016	2017	2018	2019	2020
Īstermiņa procentu likme <i>euro</i> zonā (gada vidējā)		-0,3	-0,2	0,0	0,1
Ilgtermiņa procentu likme <i>euro</i> zonā (gada vidējā)		0,5	0,7	0,9	1,0
EUR/USD kurss (gada vidējais)	1,11	1,07	1,07	1,07	1,07
Nominālais efektīvais maiņas kurss ES	-7,3	-1,3	0,0	0,0	0,0
Pasaules IKP, izņemot ES, pieaugums salīdzināmās cenās, %	3,0	3,4	3,6	3,6	3,6
ES IKP pieaugums salīdzināmās cenās, %	1,9	1,8	1,8	1,8	1,8
Pasaules preču un pakalpojumu tirdzniecības apjomu izmaiņas ES eksporta tirgos, izslēdzot ES, %	1,4	2,7	3,2	3,2	3,2
Pasaules preču un pakalpojumu importa apjomu izmaiņas, izslēdzot ES, %	0,8	3,0	3,7	3,7	3,7
Naftas cena (<i>Brent</i> , USD par barelu)	44,8	52,3	56,0	56,0	56,0